

KULTURA FIZYCZNA X

PRACE NAUKOWE
Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie

KULTURA FIZYCZNA

X

pod redakcją
Joanny Rodziewicz-Gruhn
Eligiusza Małolepszego

Częstochowa 2011

Recenzent
Tomasz JUREK

Redaktorzy naukowi
Joanna RODZIEWICZ-GRUHN
Eligiusz MAŁOLEPSZY

Rada Programowa
Ryszard Asienkiewicz (Uniwersytet Zielonogórski)
Tomáš Dohnal (Univerzita Palackého v Olomouci)
Elena Godina (Russian University of Physical Education, Sports and Tourism)
Виктор Владимирович Григоревич (Гродненский Государственный Университет
имени Янки Купалы)
Andrzej Malinowski (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu)
Eligiusz Małolepszy (AJD Częstochowa)
Mirosław Ponczek (AWF Katowice)
Joanna Rodziewicz-Gruhn (AJD Częstochowa)
Lydia Tehako (Department of anthropology and ecology Zhavnerchik E.N., The Institute
of History of NAS of Belarus)
Bernard Woltmann (ZWKF Gorzów Wlkp., AWF Poznań)
Barbara Woynarowska (Uniwersytet Warszawski)

Redaktor naczelny wydawnictwa
Andrzej MISZCZAK

Korekta
Paulina PIASECKA

Redaktor techniczny
Piotr GOSPODAREK

Projekt okładki
Sławomir SADOWSKI

© Copyright by Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie
Częstochowa 2011

ISBN 978-83-7455-242-4
ISSN 1505-4241

Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego
Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, ul. Waszyngtona 4/8
tel. (34) 378-43-29, faks (34) 378-43-19.
www.ajd.czyst.pl
e-mail: wydawnictwo@ajd.czyst.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
CZĘŚĆ I	
TRADYCJE I WSPÓŁCZESNOŚĆ KULTURY FIZYCZNEJ W POLSCE	
Ireneusz CIOSEK	
Początki rekreacji, wychowania fizycznego i sportu w Kielcach na przełomie XIX i XX stulecia	13
Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA	
Tenis ziemny kobiet w Polsce w okresie międzywojennym	27
Grażyna BICZYSKO	
Turystyka i krajoznawstwo w Związku Harcerstwa Polskiego w II Rzeczypospolitej	43
Kamil WODECKI	
Wybrane uwarunkowania rozwoju sportu w województwie piotrkowskim w latach 1975–1998 w świetle prasy regionalnej	57
Daniel BAKOTA	
Zarys działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego w latach 1976–1998	81
Arkadiusz PŁOMIŃSKI	
Piłka nożna w województwie sieradzkim w latach 1989–1998 w świetle czasopisma „Nad Wartą”	95
Artur PASKO	
Zmiany w zarządzaniu sportem w Polsce w latach osiemdziesiątych XX w.	109
Artur KITA	
Geneza i działalność Uczniowskiego Klubu Sportowego „Victoria SP2” Sianów w latach 1998–2008 (zarys problematyki)	127
Michał KLISIŃSKI, Marcin SZWAJA	
Funkcje samorządu terytorialnego w sferze kultury fizycznej (1999–2010)	141
Rafał JUNG	
Rywalizacja Widzewa Łódź z drużynami piłkarskimi z Częstochowy w seniorskich rozgrywkach piłki nożnej mężczyzn w XX w.	151
Agata RAK	
Sylwetki sportowe polskich olimpijczyków urodzonych na Kielecczyźnie	171

CZĘŚĆ II

VARIA

Ireneusz CIOSEK

- Monitorowanie wpływów i sympatii politycznych
w Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej przez władze państwowe
w województwie kieleckim po 1926 r. 203

Tomáš DOHNAL, Vladimír HOBZA

- Rekreologie jako studijní obor, stav a tendence vývoje 211

Lenka BARTKOVÁ

- Komunikace s veřejností veřejných vysokých škol v České Republice 221

Ryszard ASIENKIEWICZ

- Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej
„Ontogeneza i promocja zdrowia w aspekcie medycyny,
antropologii i wychowania fizycznego” 235

RECENZJE, DYSKUSJE, POLEMIKI

Artur KITA

- [rec.] *Z dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim i regionach
ościennych*, red. Mirosław Ponczek, Sławomir Witkowski, Adam Fryc,
Sosnowiec – Katowice – Dąbrowa Górnicza 2010, ss. 448 243

Eligiusz MAŁOLEPSZY

- [rec.] Rafał Kołodziej, *90 lat na śniegu. Historia Polskiego Związku
Narciarskiego 1919–2009*, Kraków 2009, ss. 168 247

Marek SZCZERBIŃSKI, Krzysztof WASILEWSKI

- [rec.] Artur Pasko, *Wyścig Pokoju w dokumentach władz partyjnych
i państwowych 1948–1980*, Kraków 2009, ss. 299 251

Marek SZCZERBIŃSKI, Krzysztof WASILEWSKI

- [rec.] Phil Andrews, *Dziennikarstwo sportowe. Praktyczny przewodnik*,
Kraków 2009, ss. 192 257

Marek SZCZERBIŃSKI, Krzysztof WASILEWSKI

- [rec.] *Unia Europejska i sport. Implikacje członkostwa
Polski w Unii Europejskiej dla polskiego sportu*, red. Jacek Foks,
Warszawa 2006, ss. 195 263

CONTENTS

Introduction	9
PART I	
PHYSICAL EDUCATION IN POLAND – PAST AND PRESENT	
Ireneusz CIOSEK	
The beginnings of recreation, physical education and sport in Kielce at the turn of the XIX th and XX th centuries	13
Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA	
Women's Tennis In Poland in the Interwar Period	27
Grażyna BICZYSKO	
Tourism and sightseeing in the Polish Scouting Association in the Second Republic	43
Kamil WODECKI	
Selected conditions for the development of sport in the region Piotrków in the years 1975–1998 in the light of the regional press	57
Daniel BAKOTA	
Outline of the activity of Regional Yachting Association of Częstochowa in years 1976–1998	81
Arkadiusz PŁOMIŃSKI	
Football in Sieradz Voivodeship in years 1989–1998 by periodical „Nad Warta”	95
Artur PASKO	
The changes in administration of sport in Poland in eighties in XX century	109
Artur KITA	
The Origins and the Legal-Organizational Structure of the Student's Sports Club „Victoria SP2” Sianów (1998–2008): A Delineation of the Major Issues	127
Michał KLISIŃSKI, Marcin SZWAJA	
Functions of local government in the sphere of physical culture (1999–2010)	141
Rafał JUNG	
The Widzew Łódź football club's competition with teams from Częstochowa in Polish man's football games in 20 th century	151
Agata RAK	
Profiles of sport polish olympians born in Kielce	171

PART II

VARIA

Ireneusz CIOSEK

- Monitoring of political influences and preferences in Polish Youth
Association by state authorities in Kielce province after 1926 203

Tomáš DOHNAL, Vladimír HOBZA

- Recreology as a Field of Study, its Actual State
and Evolutionary Tendency 211

Lenka BARTKOVA

- Public Relations of Czech Public Universities 221

Ryszard ASIENKIEWICZ

- Report from International Scientific Conference: "Ontogenesis and health
promotion in medical, anthropological and health education aspects" 235

REVIEWS, DISCUSSIONS, POLEMICS

Artur KITA

- [rev.] *Z dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim i regionach
ościennych*, ed. Mirosław Ponczek, Sławomir Witkowski, Adam Fryc,
Sosnowiec – Katowice – Dąbrowa Górnicza 2010, pp. 448 243

Eligiusz MAŁOLEPSZY

- [rev.] Rafał Kołodziej, *90 lat na śniegu. Historia Polskiego Związku
Narciarskiego 1919–2009*, Kraków 2009, pp. 168 247

Marek SZCZERBIŃSKI, Krzysztof WASILEWSKI

- [rev.] Artur Pasko, *Wyścig Pokoju w dokumentach władz partyjnych
i państwowych 1948–1980*, Kraków 2009, pp. 299 251

Marek SZCZERBIŃSKI, Krzysztof WASILEWSKI

- [rev.] Phil Andrews, *Dziennikarstwo sportowe. Praktyczny przewodnik*,
Kraków 2009, pp. 192 257

Marek SZCZERBIŃSKI, Krzysztof WASILEWSKI

- [rev.] *Unia Europejska i sport. Implikacje członkostwa
Polski w Unii Europejskiej dla polskiego sportu*, ed. Jacek Foks,
Warszawa 2006, ss. 195 263

WSTĘP

W jubileuszowym X Zeszytzie Naukowym z serii wydawniczej „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie” zostały zaprezentowane prace Autorów z różnych ośrodków naukowych krajowych i zagranicznych.

W części I pracy – „Tradycje i współczesność kultury fizycznej i turystyki w Polsce” ukazano następujące problemy:

- dzieje kultury fizycznej na Kielecczyźnie;
- sport kobiet (tenis ziemny) w Polsce w okresie międzywojennym;
- działalność turystyczna i krajoznawcza Związku Harcerstwa Polskiego w II Rzeczypospolitej;
- ruch sportowy w województwie częstochowskim, piotrkowskim i sieradzkim (1975–1998);
- zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce;
- działalność Uczniowskich Klubów Sportowych;
- rozwój klubowej piłki nożnej.

Problematyka II części pracy – „Varia” – odnosi się do następujących aspektów:

- pracy źródłowej poświęconej Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej;
- rekreacji jako kierunku studiów, dziedziny nauki;
- *public relations* w czeskich uczelniach publicznych;
- sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Ontogeneza i promocja zdrowia w aspekcie medycyny, antropologii i wychowania fizycznego”.

W końcowej części pracy – „Recenzje, dyskusje, polemiki” – przedstawiono recenzje wydawnictw głównie z zakresu dziejów kultury fizycznej w Polsce i w Europie, m.in. podejmujących problematykę dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim i regionach ościennych; dziejów narciarstwa w Polsce; historii kolarstwa – dziejów Wyścigu Pokoju; dziennikarstwa sportowego; oraz problematykę sportu w krajach Unii Europejskiej.

Pragniemy złożyć serdeczne podziękowania Recenzentowi za niezwykle cenne uwagi i spostrzeżenia podnoszące wartość niniejszej pracy. Dziękujemy za współpracę dotychczasowym Autorom, jak również wyrażamy nadzieję, że krąg osób zainteresowanych publikowaniem własnych osiągnięć naukowych w kolejnych wydaniach Zeszytu Naukowego „Kultura Fizyczna” poszerzy się.

Redaktorzy

CZĘŚĆ I

TRADYCJE I WSPÓŁCZESNOŚĆ KULTURY FIZYCZNEJ W POLSCE

Ireneusz CIOSEK*

Początki rekreacji, wychowania fizycznego i sportu w Kielcach na przełomie XIX i XX stulecia

Streszczenie

Artykuł pt. *Początki rekreacji, wychowania fizycznego i sportu w Kielcach na przełomie XIX i XX wieku* jest próbą przedstawienia procesu kształtowania się wśród społeczności miejskiej Kielc różnych form aktywności fizycznej. Związana była ona z rozwojem nowych metod wychowania, postępem wiedzy o człowieku i sytuacją polityczną. Konsekwencją industrializacji Kielc na przełomie XIX i XX w. był szybszy napływ informacji politycznych, gospodarczych, społecznych i obyczajowych. W programach szkolnych pojawiła się gimnastyka, która miała przyczynić się do prawidłowego rozwoju fizycznego młodzieży. Mimo słabości miejscowej wytwórczości i tym samym wątej kondycji finansowej, ówczesni kielczanie stawali się oni odbiorcami płynących ze świata nowości. Jedną z nich była moda na uprawianie rekreacji i wszelakich sportów, co było w pełni uzasadnione względami zdrowotnymi. Pożyteczna rola sportu i rekreacji dotarła do świadomości ówczesnych mieszkańców Kielc, jednak zbyt duże koszty z tym związane zawężyły krąg miłośników aktywnego wypoczynku.

Słowa kluczowe: rekreacja, turystyka, wychowanie fizyczne, sport

Szybkie przeobrażenia gospodarcze i społeczne, a szczególnie procesy industrializacji i urbanizacji w XIX w., pobudziły ówczesnych pedagogów do szukania nowych metod wychowania, m.in. poprzez sięganie do koncepcji wychowania fizycznego dzieci i młodzieży. Powodem gwałtownego rozwoju wf. w XIX w. była także rozbudowa szkolnictwa. Wśród czynników wyznaczających rozwój wf. dwa zasługują na uwagę. Pierwszy czynnik posiadał charakter politycz-

---

* Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach.

ny, ponieważ inicjatywa upowszechnienia ćwiczeń fizycznych wychodziła z kręgów rządowych, które miały na względzie dobrą kondycję fizyczną swoich obywateli, przyszyłych żołnierzy. Drugim istotnym czynnikiem rozwoju wf. był postęp wiedzy o człowieku, o prawach rozwoju fizycznego i psychicznego, jaki dokonał się w XIX w. Środowiska lekarskie wspierały i popierały upowszechnienie wf. Z tego m.in. powodu lekarze coraz częściej gościli w szkołach, propagując higienę osobistą i zdrowy tryb życia. Poprzez te działania wf. i higiena zostały uznane za jeden z najistotniejszych czynników racjonalnego wychowania w II Rzeczypospolitej¹.

Niniejszy artykuł jest próbą przedstawienia początków wf. i sportu na terenie Kielc przed I wojną światową. Zagadnienia związane z wf. i sportem w Kielcach nie były dotychczas przedmiotem szczegółowych badań naukowych. Jedyne okres dwudziestolecia międzywojennego doczekał się pracy o charakterze monograficznym², podobnie zagadnienia związane z dziejami ruchu krajoznawczego w Kielcach doczekały się oddzielnego opracowania³.

Główną podstawą niniejszego artykułu stanowiły źródła archiwalne zdeponowane w Archiwum Państwowym w Kielcach. Ważnym uzupełnieniem bazy źródłowej była „Gazeta Kielecka”, na łamach której poruszano zagadnienia związane z kulturą fizyczną. Miały one w większości charakter kronikarski, ale można również spotkać artykuły publicystyczne, dotyczące problemów wychowania fizycznego i sportu.

Ludność Kielc w latach 1885–1914 wzrosła blisko trzykrotnie (2,8). W roku 1885 r. ludność Kielc liczyła ogółem 14485 osób, a w 1914 r. już 40728. Początkowo przyrosty ludności były niewielkie, a pierwszy znaczący skok zaludnienia następuje dopiero w latach 1885–1890. Można go powiązać z ukończeniem w 1885 r. budowy przebiegającej przez Kielce linii kolei dęblińsko-dąbrowskiej. Data doprowadzenia do miasta linii kolejowej jest ważną cezurą w historii miasta, ponieważ wraz z nią Kielce wkroczyły ostatecznie w epokę kapitalizmu, ze wszystkimi jego konsekwencjami. W następnych latach przyrost zaludnienia ponownie kształtował się na poziomie bliskim początkowemu. Kolejny skok nastąpił po 1905 r., a wysokie tempo wzrostu utrzymywało się aż do wybuchu pierwszej wojny światowej. Nie decydowały o tym czynniki ekonomiczne, ponieważ przemysł w Kielcach nie tworzył wówczas nowych miejsc pracy. Obrazuje to m.in. wskaźnik udziału robotników w ogólnej liczbie ludności. W 1909 r. wyniósł on 1,13%, a w trzy lata później wzrósł zaledwie o 0,01%,

¹ R. Wroczyński, *Dzieje wychowania fizycznego i sportu od końca XVIII wieku do roku 1918*, Wrocław – Warszawa 1971, s. 11–12.

² I. Ciosek, *Rola instytucji państwowych, samorządowych i organizacji społecznych w rozwoju wychowania fizycznego i sportu w Kielcach (1918–1939)*, Kielce 2004.

³ A. Massalski, A. Gembalski, *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze na Kielecczyźnie 1908–1950. Zarys dziejów*, Kielce 1983.

osiągając 1,14%. Czynnikiem decydującym o rozwoju Kielc przed I wojną światową była jego rola jako centrum administracyjnego⁴.

Należy wspomnieć, że w Kielcach do wybuchu I wojny światowej najliczniejszą grupę mniejszości narodowych stanowili Żydzi. Szybki wzrost liczby Żydów w Kielcach, notowany także w innych miastach Królestwa Polskiego, spowodowany był częściowo najwyższym w tej grupie przyrostem naturalnym, jak również wiązał się z ruchami migracyjnymi. Wielu bogatych przedstawicieli ludności żydowskiej przybyło do Kielc po doprowadzeniu kolei. W 1872 r. zamieszkiwało w Kielcach 505 Żydów, w 1876 r. – 1121, w 1880 r. – 2640, w 1896 r. – 2946, natomiast w 1915 r. – 14 794⁵.

W Kielcach ogród miejski przez wiele lat pretendował do roli miejskiego ośrodka rekreacji i sportu, kielczanie tu najchętniej spędzali wolne chwile. Latem pływali łódką po stawie i grali w tenisa, a zimą jeździli na łyżwach po zamrzniętym stawie. Od 1905 r. staw miejski dzierżawił Lejzor Borensztejn, który zobowiązał się płacić miastu z tego tytułu, po przedłużeniu umowy w 1913 r., 205 rubli i 63 kopiejki. Głównym celem dzierżawców stawu miejskiego i części ogrodu miejskiego było komercyjne wykorzystanie jego walorów rekreacyjnych. Dopiero w 1917 r. ubiegające się o dzierżawę stawu Kieleckie Koło Zjednoczonych Ziemianek, którego prezesem była Maria Popławska, do swojej oferty dołączyło deklarację, iż całkowity zysk pragnie przeznaczyć na cele kulturalne i humanitarne. Ziemianki nadmieniały jednocześnie, że po uzyskaniu dzierżawy zamierzają wpływać na rozwój fizyczny młodzieży poprzez ułatwienie jej korzystania z ćwiczeń sportowych. Cel swój pragnęły osiągnąć poprzez organizację zawodów sportowych i rozrywek na świeżym powietrzu. Mimo tak daleko idących deklaracji przetarg wygrała Maria Bielawska, której oferta była najwyższa⁶.

Władze carskie, mając na celu poprawę kondycji swoich rekrutów, podjęły w tym kierunku specjalne działania. Pod koniec lat 80 XIX w. rząd powołał komisję, która opracowała projekty nowych programów nauczania. Uwzględniono w nich lekcje gimnastyki, nazywanej także wojskową, nie pozostawiając złudzeń co do jej celów i charakteru. Nad projektem rozgorzała dyskusja, w której dyrektorzy gimnazjów wskazywali na mankamenty przyszłej reformy. Między innymi proponowany przez ministerstwo program gimnastyki wymagał skracania in-

⁴ Archiwum Państwowe w Kielcach (APK), Pierwaja Wsieobszczaja Piripis Nasilenija Rosijskoj Imperii 1897 god. Red. N.A. Trojnickago, L III Kieleckaja Gubernija 1904, s. 99, 115; APK, Obzory Kieleckoj Guberni za 1885, 1890, 1895, 1900, 1905, 1910, 1914 god.; J. Naumiuk, *Robotnicze Kielce (1918–1939)*, Łódź 1972, s. 12; M. Nietyksza, *Rozwój miast i aglomeracji miejsko-przemysłowych w Królestwie Polskim 1865–1914*, Warszawa 1986, s. 124; R. Kołodziejczyk, *Procesy urbanizacyjne w Królestwie Polskim po 1864*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1961, nr 2, s. 243; *Spółeczeństwo polskie od X do XX wieku*, red. I. Ichnatowicz, A. Mączka, B. Zientara, Warszawa 1972, s. 512.

⁵ K. Urbański, *Gminy żydowskie duże w województwie kieleckim*, Kielce 2003, s. 43–44.

⁶ APK, Akta miasta Kielc, sygn. 1993, k. 10, 12–15, 27, 29, 31, 36, 40–41; „Gazeta Kielecka”, 1872, nr 27; 1890, nr 20; J. Jerzmanowski, *W starych Kielcach*, Łódź 1984, s. 20.

nych lekcji i przerw międzylekcyjnych. Poza tym jego realizacja byłaby praktycznie niemożliwa, ponieważ szkoły nie dysponowały odpowiednimi salami. Powyższe problemy skłoniły dyrektorów do wysunięcia postulatów, mających na celu usunięcie z programu gimnastyki ćwiczeń na przyrządach oraz przedłużenie „rekreacji” z wprowadzeniem do niej gier i zabaw pod kierunkiem „zdolnego nauczyciela”. Ponadto proponowano przeniesienie ćwiczeń wojskowych na miesiące letnie, umożliwiające ich odbywanie na świeżym powietrzu oraz proponowano zwiększenie liczby wycieczek pieszych. Projekty zmian programów nauczania zostały przesłane do specjalnej komisji, która miała je uprościć, dostosowując do warunków panujących w szkołach. Jednak ćwiczenia fizyczne w placówkach oświatowych nie były traktowane tak jak na to zasługiwały. Na ten stan rzeczy składał się brak doświadczenia, niedobór wykwalifikowanych nauczycieli oraz sal gimnastycznych⁷.

Efektem tych prac było opracowanie dokładnej instrukcji, dotyczącej organizacji lekcji gimnastyki wojskowej. Nie mogły one być umieszczane przed ani po lekcjach i miały się odbywać cztery razy w tygodniu, po 30 minut. Jeżeli brak pomieszczeń nie pozwalałby na wspólne lekcje całego gimnazjum, zalecano organizować je oddzielnie dla każdej klasy. Równoległe z tą instrukcją ministerstwo zatwierdziło projekt budowy sal gimnastycznych przy gimnazjach męskich w Królestwie Polskim oraz powołało inspektorów szkolnych, którzy mieli zwracać szczególną uwagę na realizację jednolitego programu we wszystkich szkołach. Mimo tak ambitnych projektów realizacja lekcji gimnastyki w szkołach pozostawiała wiele do życzenia i często ograniczała się do wycieczek poza miasto⁸.

Rewolucja 1905 r. zwiększyła możliwości działalności oświatowej społeczeństwa polskiego, która do tego czasu była skrepowana, a efektem tego stanu rzeczy był analfabetyzm, ponieważ po koniec lat osiemdziesiątych XIX stulecia do szkół uczęszczało tylko 14% ogółu dzieci w Kielcach. W Królestwie Polskim nastąpił żywiołowy rozwój szkolnictwa średniego, w tym żeńskiego. Nowo powstające szkoły były w większości prywatne, a przez to kosztowne, mogły więc objąć swym zasięgiem tylko wąskie grono młodzieży. Było to poważną barierą na drodze upowszechnienia oświaty. Szkoły prywatne miały możliwość prowadzenia nauki w języku polskim i w większym stopniu korzystały z dorobku ówczesnej myśli pedagogicznej. W myśli tej wychowanie fizyczne było już obecne i doceniane. Wydarzenia te stworzyły nową jakość, jeżeli chodzi o poziom nauczania i możliwości pracy pedagogicznej dla wielu polskich nauczycieli i teoretyków zajmujących się zagadnieniami oświatowymi. Po 1905 r. Polacy mieli większą swobodę zakładania stowarzyszeń i związków i tym samym mogli w sposób jawny rozwijać oświatę i szkolnictwo. Kapitalną rolę w upowszechnieniu

⁷ „Gazeta Kielecka” 1890, nr 35; 1890, nr 38; 1890, nr 46; 1890, nr 53; 1890, nr 57; L. Szymański, *Higiena i wychowanie fizyczne w szkolnictwie ogólnokształcącym w Królestwie Polskim 1815–1915*, Wrocław 1979, s. 183–185.

⁸ „Gazeta Kielecka” 1890, nr 64; 1890, nr 71; 1890, nr 86; 1890, nr 98; 1892, nr 75.

oświaty odegrała wśród społeczeństwa polskiego zawiązana w 1905 r., a zalegalizowana w 1906 r., Polska Macierz Szkolna (PMS). Do 1907 r. powstały 784 koła PMS. Macierz prowadziła bardzo szeroką działalność edukacyjną, m.in. założyła 800 szkół, 317 ochron, 505 bibliotek. Organizowała liczne kursy dla anal-fabetów, odczyty itp.⁹

W Kielcach sytuacja szkolnictwa średniego kształtowała się podobnie jak na terenie Królestwa Polskiego. Ze szkół prywatnych powstałych w tamtym okresie na wyróżnienie zasługuje gimnazjum Marii Krzyżanowskiej. Program gimnazjum zatwierdzony 30 września 1905 r. stawiał sobie za cel harmonijny rozwój uczennic tak pod względem umysłowym, jak i fizycznym, zgodnie z hasłem „w zdrowym ciele zdrowy duch”. Program nauczania siedmioklasowego gimnazjum żeńskiego zakładał lekcje gimnastyki we wszystkich klasach. Składały się nań ćwiczenia wolne i z przyrządami; ponadto gry i zabawy na świeżym powietrzu, w skład których wchodziły kręgle, krykiety i tenis. Nieodłącznym elementem była również nauka tańców, takich jak walc czy polka. Gimnazjum Marii Krzyżanowskiej, jako jedno z pierwszych, miało zorganizowaną salę gimnastyczną z prawdziwego zdarzenia. Pod względem poziomu lekcji gimnastyki wyróżniały się pozytywnie w Kielcach także dwie szkoły handlowe (męska i żeńska). Dużą była w tym zasługa Zygmunta Bronisława Nałęcz-Dobrowolskiego, który w 1912 r. został nauczycielem gimnastyki w „handlówce”. Dał się on poznać jako znakomity fachowiec, pedagog i animator życia sportowego w szkole i na terenie miasta. Do tradycji kieleckich szkół przed I wojną światową weszły urządzane corocznie popisy gimnastyczne, podczas których uczniowie wykonywali zbiorowe ćwiczenia gimnastyczne i demonstrowali gry zespołowe. Dużą popularnością wśród kieleckiej młodzieży cieszyły się wycieczki piesze. Pokazy gimnastyczne kieleckich szkół były nie tylko świętem szkoły i demonstracją sprawności fizycznej uczniów. Stanowiły one znakomitą propagandę wf. i sportu, gromadząc bardzo liczną widownię kielczan; dla większości z nich był to często pierwszy kontakt z kulturą fizyczną¹⁰.

Polityka zaborcy mająca za zadanie rusyfikacja społeczeństwa polskiego nie pozwalała na zakładanie poważniejszych organizacji społecznych na terenie Królestwa Polskiego. Jedyne wyjątki stanowiły organizacje sportowe, takie jak np. Warszawskie Towarzystwo Cyklistów, Warszawskie Towarzystwo Wioślarskie, które oprócz rozgrywania konkurencji sportowych realizowały bogaty pro-

⁹ L. Szymański, *Higiena i wychowanie...*, s. 183–185, 208–220; J. Pazdur, *Dzieje Kielc 1864–1939*, t. 2, Wrocław – Warszawa 1971, s. 61.

¹⁰ APK, Zbiór Edmunda Massalskiego, sygn. 68, 91; „Gazeta Kielecka” 1907, nr 49; 1913, nr 58; 1913, nr 59; 1913, nr 69; 1913, nr 109; J. Młynarczyk, *Śniadeczczyki. Dzieje Kieleckie Szkoły Handlowej Stowarzyszenia Kupców Polskich i Państwowego Gimnazjum imienia Jana Śniadecckiego w Kielcach w latach 1903–1945*, Kielce 1993, s. 52; I. Ciosek, *Animatorzy wychowania fizycznego i sportu w Kielcach w latach 1918–1939*, [w:] *Kielczanie w życiu miasta i regionu w XIX i XX wieku*, red. U. Oettingen, Kielce 2006, s. 250.

gram wycieczkowo-krajoznawczy. Przyczyniło się to do coraz większej popularności wycieczek krajoznawczych, choć krąg jej uczestników był ze względów materialnych elitarny. Skutkiem wydarzeń w 1905 r. było wydanie w 1906 r. przez władze carskie prawa o stowarzyszeniach, które umożliwiała zakładanie nowych polskich towarzystw, stowarzyszeń. Celem tych organizacji było przede wszystkim budzenie poczucia przynależności do polskości i pielęgnowanie tradycji narodowych¹¹.

W tych okolicznościach dojrzywała myśl powołania organizacji turystycznej. Rozwijający się ruch turystyczno-krajoznawczy, gromadził coraz liczniejsze grono pasjonatów, ludzi takich jak etnograf Zygmunt Gloger, którzy pragnęli tą drogą poznawać przeszłość ziemi rodzinnej oraz otaczać opieką pamiątki historyczne i przyrodnicze. Działalność ta miała na celu przede wszystkim budzenie patriotyzmu wśród Polaków. Tak rodziła się inicjatywa powołania do życia organizacji turystycznej, której początek stanowiło złożenie władzom zaborczym przez Aleksandra Janowskiego i Aleksandra Patka projektu statutu organizacji. Dzięki staraniom wspomnianych już A. Janowskiego i A. Patka, jak również Karola Hoffmana, Kazimierza Kulwiecia i Mikołaja Wisznickiego 27 października 1906 r. Urząd Gubernatora Warszawskiego zatwierdził statut Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego¹².

Zadaniami programowymi powołanego Towarzystwa było m.in. gromadzenie wiadomości dotyczących krajoznawstwa polskiego, tj. danych geograficznych, antropologicznych, etnograficznych, statystyczno-ekonomicznych, archeologicznych oraz związanych z historią sztuki, dotyczących ziem polskich i krajów przyległych, historycznie lub geograficznie z nimi związanych. Ponadto organizacja zajmowała się szerzeniem wśród ogółu, a szczególnie wśród młodzieży, wiadomości związanych z krajoznawstwem polskim. Zadania te członkowie Towarzystwa mieli realizować poprzez organizowanie wycieczek, wykładów, odczytów, kursów, wystaw. Zgromadzone pamiątki i eksponaty miały być eksponowane w zakładanych przez Towarzystwo muzeach. Zapisy statutu nie mogły w pełni oddać intencji członków organizacji, należących wówczas do czołówki intelektualnej Królestwa Polskiego, ponieważ zakres celów, jakie przed sobą postawili, był zdecydowanie szerszy, mocno zmotywowany względami patriotycznymi¹³.

Walory przyrodnicze, krajobrazowe, jak i bogata historia rejonu Gór Świętokrzyskich spowodowały, że centralna Kielecczyzna w XIX stuleciu stała się celem badań fizjograficznych i historycznych, a także celem wycieczek krajoznawczych mieszkańców Królestwa Polskiego. Za przykład mogą służyć, wspomniane wcześniej, liczne wycieczki cyklistów z terenu zaboru rosyjskiego

¹¹ Z. Kulczycki, *Zarys historii turystyki w Polsce*, Warszawa 1977, s. 82.

¹² Tamże, s. 83.

¹³ A. Massalaski, A. Rembalski, *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze...*, s. 16; „Gazeta Kielecka” 1908, nr 23.

urządzane w latach dziewięćdziesiątych XIX w., których celem był region Gór Świętokrzyskich. Dlatego właśnie powstanie w Kielcach oddziału PTK było sprawą naturalną¹⁴.

W marcu 1908 r. do Kielc przybył jeden z czołowych działaczy PTK, Karol Hoffman, z misją założenia oddziału PTK. Na zebraniu K. Hoffman wygłosił odczyt poświęcony krajoznawstwu, jak również przedstawił genezę i ideę powołanego do życia Towarzystwa. Na listę założycieli Oddziału Kieleckiego PTK wpisało się około stu osób wyłoniono też tymczasowy zarząd, który miał za zadanie doprowadzić do formalnego powołania i ukonstytuowania oddziału kieleckiego PTK. W kwietniu 1908 r. zostaje zorganizowane zebranie członków założycieli, w ramach którego dokonano wyboru pierwszego zarządu oddziału, w jego skład weszli: lekarz i społecznik Mieczysław Zawadzki – prezes, wiceprezesa – mecenas Mieczysław Koczanowicz i inżynier Karol Kostro, ponadto – inżynier Waclaw Ciechoński, Aleksander Bojemski i Zygmunt Ziemiński. Skład oddziału kieleckiego PTK był elitarny. Duży odsetek stanowili m.in.: nauczyciele szkół średnich, lekarze, adwokaci, prawnicy. Dlatego można wysunąć wniosek o dość wąskim zasięgu oddziaływania oddziału kieleckiego PTK¹⁵.

Jedną z form działalności oddziału kieleckiego PTK była organizacja wycieczek krajoznawczych mających za zadanie popularyzowanie wiedzy o regionie i kraju. Jednak zasięg społeczny tego rodzaju turystyki ograniczał się przede wszystkim do środowiska inteligenckiego. Organizowane były także wycieczki dla młodzieży szkolnej, jak również dla wszystkich chętnych. Do wybuchu I wojny światowej oddział kielecki PTK zorganizował kilkadziesiąt wycieczek, w których wzięło udział ponad tysiąc osób, w tym duża liczba młodzieży szkolnej¹⁶.

Jeździectwo miało w Kielcach długoletnie tradycje sięgające lat dziewięćdziesiątych XIX stulecia. Na ziemiach polskich pierwsze konkursy hipiczne zapoczątkowano w Warszawie w dniu 18 czerwca 1880 r., przy okazji wystawy koni na placu zabaw ludowych przy Alejach Ujazdowskich. Godnym odnotowania jest fakt, że pierwszą nagrodę zdobył wówczas Stanisław Niemojewski, pochodzący z Oleszna w powiecie włoszczowskim. Pierwsze stałe konkursy hipiczne przypadają na początek XX wieku, organizowało je Towarzystwo Wyciągów Konnych. Wprowadzono wówczas rozgraniczenie konkursów na dwie kategorie: o przeszkodach zwykłych i podwyższonych. Nagrody przyznawano właścicielom zwyciężskich koni, a jeźdźcy otrzymywali żetony, za pierwsze

¹⁴ „Gazeta Kielecka” 1890, nr 55; 1891, nr 37; 1891, nr 39; 1891, nr 40; 1893, nr 58, 1893, nr 63; 1894, nr 38, 1894, nr 39; 1895, nr 32.

¹⁵ „Gazeta Kielecka” 1908, nr 29; 1908, nr 31; A. Massalaski, A. Gembalski, *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze...*, s. 19–20.

¹⁶ S. Kowalczewski, *Kartki z działalności kieleckiego oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego 1908–1950*, Kielce 1982, s. 14–15; A. Massalaski, A. Rembalski, *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze...*, s. 31.

miejsce złoty, za drugie – srebrny, za trzecie – brązowy. Nagrody pieniężne wahały się od 100 do 325 rubli¹⁷.

Poza Warszawą konkursy hipiczne organizowano sporadycznie także w innych miastach Królestwa Polskiego i na Kresach Wschodnich, przy okazji wystaw rolniczych; nie miały trwałej organizacji. Poziom ich był dużo niższy aniżeli w Warszawie i przeważał tam element rozrywki towarzyskiej nad założeniami sportowymi. Również w Kielcach, we wrześniu 1898 r., odbyły się konkursy hipiczne z okazji wystawy rolniczo-przemysłowej¹⁸.

W konkursie hipicznym do zdobycia były cztery nagrody: dwie dla koni najlepiej skaczących przez przeszkody – nagroda „dam” i komitetu wystawy, oraz dwie nagrody dla najszybszych koni w biegu płaskim – nagroda komitetu wystawy i nagroda pieniężna. W konkursie hipicznym brało udział sześć koni: „Hetman” hrabiego Konorowskiego – jeździec Adolf Bocheński, „Wiosna” Pawła Popiela – jeździec A. Bocheński, „Brigant” Krauzego – jeździec Jarosław Zaborowski, „Dobosz” hrabiego A. Łosia – jeździec A. Bocheński, „Wicher” Winnickiego – jeździec właściciel, „All-right” Krauzego – jeździec Nowosielski. Przy okazji konkursu hipicznego na łamach „Gazety Kieleckiej” wskazywano na sportowy charakter zawodów hipicznych, które są czymś więcej niż zwykłymi wyścigami na koniach. Podkreślano, że celem konkursów hipicznych jest zdemontrowanie umiejętności jeździeckich oraz wyszkolenia koni. Wskazywano, iż sport jeździecki jest pewnego rodzaju sztuką, wypływającą z zamiłowania do hodowli i szkolenia koni¹⁹.

Rozegrano ostatecznie trzy biegi. Zwycięzcą w biegu pierwszym – bieg z przeszkodami (6) w „tempie dowolnym” – został jeździec A. Bocheński na koniu hr. Konorowskiego „Hetman”. Drugą nagrodę wywalczył również jeździec A. Bocheński na koniu P. Popiela „Wiosna”. W biegu drugim – bieg z przeszkodami (6) w tempie myśliwskim – zwyciężył Nowosielski na koniu „All-right”. Drugą nagrodę zdobył w tym biegu jeździec A. Bocheński na koniu „Wiosna” P. Popiela. W biegu trzecim – „bieg klusem pod siodłem”, 6 okrążeń dookoła toru – wygrał jeździec i właściciel Winnicki. Sport jeździecki w Kielcach w pełni rozwinie się w odrodzonym państwie po 1918 r.²⁰

W 1867 r. we Lwowie powołano do życia Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Jego celem było „pielęgnowanie gimnastyki” i dążenie do fizycznego i duchowego odrodzenia narodu poprzez organizowanie ćwiczeń fizycznych. Ogniska „Sokoła” były ośrodkami życia narodowego i obok gimnastyki prowadziły różne formy kulturalnej i politycznej aktywności. „Sokół” organizował zloty, które prócz prezentacji dorobku gimnastycznego wyrażały ideę wspólnoty narodowej i miały duże znaczenie w przełamywaniu podziałów dzielnicowych. To-

¹⁷ W. Pruski, *Dzieje konkursów hipicznych w Polsce*, Warszawa 1982, s. 9–10, 13, 15.

¹⁸ „Gazeta Kielecka” 1898, nr 69.

¹⁹ „Gazeta Kielecka” 1898, nr 69; 1898, nr 72.

²⁰ „Gazeta Kielecka” 1898, nr 70.

warzystwo było również propagatorem sportu, co miało wyraz w organizowaniu na zlotach zawodów sportowych w wielu dyscyplinach, takich jak np.: hipika, kolarstwo, lekkoatletyka, piłka nożna czy szermierka. Najpóźniej ze wszystkich trzech zaborów, bo dopiero w 1905 r., „gniazda sokole” zaczęły powstawać na ziemiach polskich zaboru rosyjskiego. W Królestwie Polskim „Sokół” znajdował się pod wpływem Narodowej Demokracji. Po zdławieniu rewolucji 1905 r. gniazda „Sokoła” zostały rozwiązane przez władze zaborcze, mimo to niektóre nadal działały pod innymi nazwami. Na 1906 r. datuje się początek istnienia „Sokoła” w Kielcach, który ze względu na sytuację polityczną musiał działać konspiracyjnie. Dopiero w 1923 r. kieleckie gniazdo „Sokoła” wystąpiło do władz administracyjnych o rejestrację²¹.

Rower na przełomie XIX i XX w. bardzo szybko stawał się popularnym środkiem komunikacji, służył rozwojowy rekreacji, a kolarstwo stało się dynamicznie rozwijającą się dyscypliną sportową, gromadzącą podczas zawodów tłumy kibiców. Od 1890 r. dość częstym celem wycieczek cyklistów warszawskich był rejon Gór Świętokrzyskich i Kielc. Kielczanie z dużym zainteresowaniem odnosili się do nowego sportu, widząc w nim początkowo możliwość odbywania dalszych wycieczek, a następnie rozgrywania konkurencji sportowych. Kieleccy cykliści, w liczbie 35 osób, zaistnieli jako zorganizowana grupa w 1893 r. Aranżowali nie tylko wycieczki regionalne, ale również wyprawy rowerowe, m.in. do Warszawy i Krakowa. Najchętniej wybieranym miejscem wyścigów była położona na dość stromej górze wieś Występa, oddalona kilkanaście kilometrów od Kielc, znajdująca się w pobliżu drogi warszawskiej. Urządzane tam wyścigi gromadziły liczne grono kolarzy i sympatyków kolarstwa; do pierwszych zwycięzców należał m.in. Albin Nestorowicz. W kolejnych dwóch latach działalności kieleckich cyklistów na czoło wysuwał się udział w wyścigach oraz ich organizacja. Wiązało się to również z coraz częstszymi kontaktami ze środowiskami cyklistów innych miast. Procentowało to nowymi doświadczeniami i dawało możliwość skonfrontowania własnych umiejętności z osiągnięciami sportowców spoza Kielc²².

Ówczesne zamiłowanie do kolarstwa łączyło w sobie elementy rekreacji i rywalizacji sportowej. Jedną z form działalności cyklistów było organizowanie majówek połączonych z zawodami, na które zapraszano kolarzy z innych miejscowości. Na jednej z takich majówek, w 1895 r., rozegrano prawdopodobnie pierwsze zawody o mistrzostwo Kielc. Do czołówki kieleckich kolarzy należeli wówczas: Józef Czarnecki, Józef Borkowski, Albin Nestorowicz oraz Wacław Henigman. Coroczne zawody cyklistów w Występie gromadziły liczne rzesze

²¹ R. Wroczyński, *Dzieje wychowania...*, s. 118, 120–123, 126, 133; „Gazeta Kielecka” 1906, nr 63; 1907, nr 50.

²² B. Tuszyński, *100 lat Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów – 100 lat kolarstwa polskiego*, Warszawa 1986, s. 15–17; „Gazeta Kielecka” 1890, nr 55; 1891, nr 37; 1891, nr 39; 1891, nr 40; 1893, nr 58; 1893, nr 63; 1894, nr 38; 1894, nr 39; 1895, nr 32.

kolarzy i jeszcze większe widzów. Zawody były na ogół bardzo dobrze zorganizowane. Nagrodami były żetony złote, srebrne, brązowe, jednolite dla wszystkich towarzystw kolarskich. Działalność kieleckich cyklistów okrzepła na tyle, że postanowiono ją zalegalizować. Projekt statutu Kieleckiego Towarzystwa Cyklistów (KTC) przesłano do Warszawskiego Generała Gubernatora, który go zatwierdził 3 września 1895 roku²³.

Ustawa Towarzystwa stawiała sobie za główny cel zorganizowanie cyklistów-amatorów dla doskonalenia techniki jazdy oraz rozpowszechniania welo-cypedu jako praktycznego i zdrowego środka lokomocji. Cel ten zamierzano osiągnąć poprzez organizację spotkań, ćwiczeń, konkursów oraz wyścigów z nagrodami. Statut drobiazgowo omawiał sprawy związane z przygotowaniem zawodów i konkursów, na których musiał być zawsze obecny lekarz. Członkiem Towarzystwa mógł zostać praktycznie każdy, z wyjątkiem żołnierzy służby czynnej, junkrów i wojskowych niższych stopni, małoletnich, cyklistów zawodowych, osób karanych sądownie oraz wykluczonych z innych towarzystw, a nawet osoby niejeżdżące na rowerach. Na fundusz Towarzystwa składać się miały składki członkowskie (12 rubli rocznie i wpisowe 5 rubli), dochody z organizowanych imprez oraz pochodzące ze specjalnych datków. Siedziba nowo powstałego KTC znajdowała się w domu przy ulicy Konstantego. W lokalu Towarzystwa otwarto do użytku gości czytelnię czasopism oraz bilard i bufet. Kierowanie bieżącymi sprawami należało do komitetu powołanego przez zebranie ogólne. Pod koniec 1895 r. po raz pierwszy wybrano zarząd, z Michałem Żelichowskim jako prezesem²⁴.

Podstawową formą działalności sportowej KTC była organizacja wyścigów szosowych (dystansowych), jak również kryteriów ulicznych, w których uczestniczyli także kolarze z Radomia, Warszawy, Łodzi, Piotrkowa, Kalisza oraz innych miejscowości. Kontakty te służyły konfrontacji umiejętności kolarskich oraz wymianie doświadczeń w przygotowaniu imprez sportowych. Działalność KTC została doceniona przez największe na ziemiach polskich WTC, które powierzyło kieleckim cyklistom organizację i nadzór nad odcinkiem trasy wyścigu Warszawa – Kielce – Warszawa, przebiegającym na terenie guberni kieleckiej. Kielczanie wywiązali się z zadania doskonale, co zostało docenione przez działaczy WTC zaproszeniem delegacji działaczy KTC do udziału w konferencji na Dynasach, podczas której omawiano kwestie sportowe. Na wymienionej konferencji Kielce reprezentowali W. Henigman i A. Nestorowicz²⁵.

²³ „Gazeta Kielecka” 1894, nr 60; 1895, nr 46; 1895, nr 55; 1895, nr 71; 1895, nr 72; 1895, nr 82; B. Tuszyński, *100 lat...*, s. 49.

²⁴ „Gazeta Kielecka” 1895, nr 88; 1895, nr 91; 1895, nr 92; 1895, nr 93; 1895, nr 94.

²⁵ „Gazeta Kielecka” 1896, nr 47; 1896, nr 48; 1896, nr 55; 1896, nr 56; 1896, nr 63; 1896, nr 64; 1896, nr 65; 1896, nr 66; 1896, nr 67; 1896, nr 68; 1896, nr 73; 1897, nr 60; 1897, nr 78; 1898, nr 61; 1898, nr 71; 1899, nr 3; 1899, nr 4; 1899, nr 8; 1899, nr 75; 1899, nr 77.

Aby dotrzymać kroku innym krajowym ośrodkom kolarskim, których działalność oparta była na urządzaniu wyścigów torowych, zarząd KTC pod koniec 1897 r. podjął działania mające na celu budowę toru kolarskiego. Bez takiego obiektu cyklisci kieleccy nie mogliby organizować zawodów i podejmować u siebie kolarzy z innych miast, co odbiłoby się niekorzystnie na rozwoju i popularności KTC w mieście. Uroczyste otwarcie toru nastąpiło w niedzielę 6 sierpnia 1899 r. Tego dnia wszyscy członkowie KTC rozpoczęli uroczystość, wyjeżdżając spod lokalu Towarzystwa na rowerach w stronę toru, który objechano trzykrotnie. Następnie przeprowadzono serię wyścigów kolarskich. Wieczorem przy iluminacji i dźwiękach orkiestry odbyła się zabawa taneczna, która zwieńczyła uroczystość otwarcia pierwszego w Kielcach toru kolarskiego²⁶.

Tor kolarski stał się centrum życia kieleckich cyclistów. Od samego początku tor tętnił życiem. W godzinach popołudniowych był udostępniany (za niewielką opłatą) wszystkim, którzy chcieli skorzystać z wybudowanych na terenie toru urządzeń gimnastycznych, huśtawek, placu do gry w tenisa itp. Dochód z biletów przeznaczano na spłatę kredytu zaciągniętego na budowę. Jednak najczęściej kielczan odwiedzało tor w związku z rozgrywanymi na nim wyścigami, gdzie oprócz miejscowych zawodników startowała także czołówka ówczesnych polskich kolarzy. Rozgrywane zawody przyciągały tłumy widzów. W lipcu 1902 r. na torze KTC rozegrano wyścig, w którym udział wzięli cyklisci z Warszawy, Lublina, Piotrkowa, Kielc, Radomia i innych miejscowości. Odbyło się wówczas pięć wyścigów: zachęty, główny, kielecki, czerwonych i czarnych, pocieszenia. Nagrodami były żetony, tak jak na wszystkich tego rodzaju zawodach²⁷.

Z powodów trudnych dziś do ustalenia działalność KTC po 1902 r. zaczęła się załamywać. Można przypuszczać, że przyczyny takiego stanu rzeczy były złożone, a składały się na nie: problemy finansowe, nieodpowiedni lokal, brak nowych członków (młodzieży), a także ówczesna sytuacja polityczna. Rok 1905 i związane z nim wydarzenia bardziej absorbowały kielczan, a przede wszystkim młodzież. Wzrost nastrojów patriotycznych i woła działania zmusiły działaczy KTC do szukania rozwiązań alternatywnych, łączących działalność obywatelską i sportową. Aktywiści Towarzystwa podejmowali różnorodne inicjatywy mające na celu uzdrowienie sytuacji. Jedną z propozycji był postulat wskrzeszenia chóru. Według pomysłodawców działalność kulturalna miała zachęcić młodzież do uprawiania ćwiczeń gimnastycznych. Zarząd Towarzystwa próbował doraźnymi środkami ratować sytuację. Organizował wieczorki taneczne, muzyczno-wokalne, koncerty itp. Działania te nie przyniosły spodziewanych efektów. Na dodatek wzrastały trudności ze zwołaniem zebrań sprawozdawczych, ponieważ

²⁶ „Gazeta Kielecka” 1896, nr 94; 1897, nr 20; 1897, nr 21; 1897, nr 25; 1897, nr 35; 1897, nr 56; 1897, nr 91; 1897, nr 94; 1897, nr 25; 1898, nr 19; 1898, nr 43; 1899, nr 42, 1899, nr 62; 1900, nr 8; 1900, nr 11; 1900, nr 50; 1901, nr 17; 1901, nr 23; 1901, nr 41.

²⁷ „Gazeta Kielecka” 1900, nr 46; 1900, nr 47; 1900, nr 50; 1900, nr 74; 1900, nr 78; 1901, nr 46; 1901, nr 47; 1901, nr 54; 1901, nr 68; 1902, nr 54; 1902, nr 55; 1902, nr 59; 1902, nr 77; 1902, nr 78.

członkowie KTC nie przychodzili na spotkania. Sytuacja dojrzała na tyle, aby dokonać radykalnych posunięć, polegających na przemianowaniu Kieleckiego Towarzystwa Cyklistów w Resursę Kielecką²⁸.

Na zebraniu KTC w dniu 13 listopada 1906 r. postanowiono powołać komisję, która będzie miała za zadanie opracować projekt nowego towarzystwa. Przygotowano projekt ustawy Resursy Kieleckiej, której celem miało być zapewnienie członkom i ich rodzinom możliwości uprawiania rekreacji i sportu. Założycielami Resursy Kieleckiej mieli być członkowie rzeczywisci i goście KTC, cały majątek dotychczasowego Towarzystwa zamierzano przekazać Resursie. Dla osiągnięcia zamierzonego celu Resursa Kielecka planowała: urządzać odczyty i pogawędki; założyć bibliotekę oraz zespoły muzyczne i śpiewacze; doskonalić się w jeździe na rowerach, gimnastyce i fechtunku; popierać racjonalne myślistwo i strzelectwo; urządzać bale, maskarady itp.; prenumerować czasopisma codzienne i periodyczne. Na podstawie powyższego statutu można przyjąć, że KTC w pierwszych latach XX w. ewoluowało w stronę klubu towarzysko-rekreacyjnego, zatracając swój sportowy charakter²⁹.

Konsekwencją industrializacji Kielc na przełomie XIX i XX w. był szybszy napływ informacji politycznych, gospodarczych, społecznych i obyczajowych. Mimo słabości miejscowej wytwórczości i tym samym wątpliej kondycji finansowej ówczesnych kielczan, przenoszono na rodzimy grunt nowinki płynące z szerokiego świata. Jedną z nich była moda na uprawianie rekreacji i wszelakich sportów. Swój udział w popularyzacji wf. miały także władze zaborcze, kierowane głównie troską o kondycję fizyczną swoich przyszłych rekrutów. Dlatego w programach szkolnych pojawiła się gimnastyka, która miała przyczynić się do prawidłowego rozwoju fizycznego młodzieży. Inicjatywa propagowania kultury fizycznej wychodziła również od miejscowych elit, które po 1905 r. widziały w zakładanych stowarzyszeniach sportowych i rekreacyjnych nie tylko możliwość uprawiania sportu, ale także prowadzenia działalności obywatelskiej oraz politycznej. Najlepszym tego przykładem była ewolucja KTC w Resursę Kielecką. Pożyteczna rola sportu i rekreacji dotarła do świadomości ówczesnych mieszkańców Kielc, jednak zbyt duże koszty z tym związane zawężyły krąg miłośników aktywnego wypoczynku. W ostatnich dziewięciu latach poprzedzających wybuch pierwszej wojny światowej w Kielcach w dziedzinie sportu i wf. nie zaszły poważniejsze zmiany, trzeba było na nie czekać aż do odzyskania niepodległości w 1918 r.

²⁸ „Gazeta Kielecka” 1902, nr 60; 1903, nr 25; 1905, nr 5; 1905, nr 9; 1905, nr 38; 1905, nr 75; 1905, nr 90; 1905, nr 98; 1906, nr 20.

²⁹ APK, Urząd Gubernialny Kielecki do Spraw Stowarzyszeń 1906–1914, sygn. 2, k. 9, 20–23; „Gazeta Kielecka” 1906, nr 48.

Bibliografia

A. Źródła

I. Archiwalne

– Archiwum Państwowe w Kielcach – zespoły:

Pierwaja Wsieobszczaja Piripis Nasilenija Rosijskoj Imperii 1897 god. Red. N.A. Trojnickago, L III Kieleckaja Gubernija 1904.

Obzory Kieleckoj Guberni za 1885, 1890, 1895, 1900, 1905, 1910, 1914 god.

Akta miasta Kielc, sygn. 1993.

Zbiór Edmunda Massalskiego, sygn. 68, 91. Zbiór Edmunda Massalskiego, sygn. 68, 91.

Urząd Gubernialny Kielecki do Spraw Stowarzyszeń 1906–1914, sygn. 2.

II. Drukowane

„Gazeta Kielecka” 1872, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1913.

III. Pamiętniki, relacje i wspomnienia

Jerzmanowski J., *W starych Kielcach*, Łódź 1984.

Młynarczyk J., *Śniadeczczycy. Dzieje Kieleckie Szkoły Handlowej Stowarzyszenia Kupców Polskich i Państwowego Gimnazjum imienia Jana Śniadeckiego w Kielcach w latach 1903–1945*, Kielce 1993, s. 52.

B. Opracowania

Ciosek I., *Rola instytucji państwowych, samorządowych i organizacji społecznych w rozwoju wychowania fizycznego i sportu w Kielcach (1918–1939)*, Kielce 2004.

Ciosek I., *Animatorzy wychowania fizycznego i sportu w Kielcach w latach 1918–1939*, [w:] *Kielczanie w życiu miasta i regionu w XIX i XX wieku*, red. U. Oettingen, Kielce 2006.

Kołodziejczyk R., *Procesy urbanizacyjne w Królestwie Polskim po 1864*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1961, nr 2.

Kowalczewski S., *Kartki z działalności kieleckiego oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego 1908–1950*, Kielce 1982.

Kulczycki Z., *Zarys historii turystyki w Polsce*, Warszawa 1977.

Naumiuk J., *Robotnicze Kielce (1918–1939)*, Łódź 1972.

Nietyksza M., *Rozwój miast i aglomeracji miejsko-przemysłowych w Królestwie Polskim 1865–1914*, Warszawa 1986.

Massalski A., Rembalski A., *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze na Kielecczyźnie 1908–1950. Zarys dziejów*, Kielce 1983.

Pazdur J., *Dzieje Kielc 1864–1939*, t. 2, Wrocław – Warszawa 1971.

Pruski W., *Dzieje konkursów hipicznych w Polsce*, Warszawa 1982.

Spółeczeństwo polskie od X do XX wieku, red. I. Ihnatowicz, A. Mączka, B. Zientara, Warszawa 1972.

Szymański L., *Higiena i wychowanie fizyczne w szkolnictwie ogólnokształcącym w Królestwie Polskim 1815–1915*, Wrocław 1979.

Tuszyński B., *100 lat Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów – 100 lat kolarstwa polskiego*, Warszawa 1986.

Urbański K., *Gminy żydowskie duże w województwie kieleckim*, Kielce 2003.

Wroczyński R., *Dzieje wychowania fizycznego i sportu od końca XVIII wieku do roku 1918*, Wrocław – Warszawa 1971.

Summary

The beginnings of recreation, physical education and sport in Kielce at the turn of the XIXth and XXth centuries

The article titled *The beginnings of recreation, physical education and sport in Kielce at the turn of the XIXth and XXth centuries* is an attempt to present the process of development of various forms of physical exercise among municipal community of Kielce. It was associated with establishing new methods of upbringing, the progress of knowledge about a human being and the political situation. The industrialization of Kielce at the turn of XIX and XX century resulted in a more rapid inflow of political, economic, social and moral information. In schools' curricula there appeared a subject Physical Education the aim of which was appropriate physical development of the youth. Despite weak, insufficient local enterprise and in consequence poor financial condition of contemporary Kielce dwellers, those city inhabitants became the recipients of the novelties coming from all over the world. One of them was a fashion for engaging in recreation and doing all kinds of sports which was fully justified by health reasons. The useful role of sport and recreation reached the awareness of contemporary Kielce inhabitants of those times, however, too high costs involved, narrowed the circle of enthusiasts of active relaxation.

Keywords: recreation, tourism, physical education, sport

Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA*

Tenis ziemny kobiet w Polsce w okresie międzywojennym

Streszczenie

W okresie międzywojennym nastąpił rozwój tenisa ziemnego kobiet w Polsce w zakresie organizacyjnym i sportowym. Zwiększała się liczba klubów i towarzystw sportowych, w których kobiety uprawiały tenis ziemny. Uczestniczyły one w Mistrzostwach Polski w tenisie ziemnym, począwszy od 1921 r. Do najlepszych polskich tenisistek ziemnych tego okresu należy zaliczyć m.in. Wandę Dubieńską, Jadwigę Jędrzejowską, Verę Richterówną i Gertrudę Volkmer-Jacobsonową. Spośród nich największe sukcesy na arenie międzynarodowej osiągnęła J. Jędrzejowska.

Słowa kluczowe: Polska, tenis ziemny, kobiety, okres międzywojenny

Celem pracy jest charakterystyka tenisa ziemnego kobiet w Polsce w okresie międzywojennym. W zakresie stanu badań znajdują się prace, które w sposób częściowy ujmują ten problem. Wśród nich należy wymienić np. publikacje J. Gaja, C. Ludwiczka, M. Rotkiewicz, B. Woltmanna, a także opracowanie A. Koseskiego, A. Królaka i K. Tarasiewicza¹.

Geneza tenisa ziemnego na ziemiach polskich pod zaborami przypada na lata osiemdziesiąte XIX w.² Jak pisze M. Rotkiewicz: „Gra rozwijała się szybko

* Dr, Instytut Kultury Fizycznej i Turystyki, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie.

¹ Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1999; Cz. Ludwiczak, *Tenis na Śląsku*, Katowice 2010; M. Rotkiewicz, *Pierwsza polska olimpijka – Wanda Nowak-Dubieńska (1895–1968)*, [w:] *Spoleczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Sprawność fizyczna dzieci i młodzieży*, t. 2, red. J. Chełmecki, Warszawa 2009, s. 35–47; B. Woltmann, J. Gaj, *Sport w Polsce 1919–1939*, Gorzów Wielkopolski 1997; A. Koseski, A. Królak, K. Tarasiewicz, *Tenis w Polsce w latach 1921–1971*, Warszawa 1972.

² M. Rotkiewicz, *Geneza i początki sportu kobiecego w Polsce*, „Sport Wyczynowy” 1978, nr 6–7, s. 17.

pod wszystkimi zaborami. Na przełomie XIX i XX stulecia rejestrowano liczne kluby i sekcje lawn-tenisowe w większych i mniejszych miastach polskich”³. Tenis ziemny kobiet rozwinął się we wszystkich trzech zaborach. Najsilniej w ośrodku krakowskim (m.in. w Akademickim Związku Sportowym oraz w „Cracovii”). Jedną z najlepszych tenisistek ziemnych w zaborze austriackim była Wanda Nowak-Dubieńska⁴.

Polski Związek Lawn-Tenisowy (PZLT) powołano w sierpniu 1921 r. w Poznaniu⁵. Pierwszym prezesem PZLT został Zdzisław Szulc. W 1923 r. PZLT przystąpił do Międzynarodowej Federacji Lawn-Tenisa⁶.

Zagadnieniem istotnym w rozwoju tenisa ziemnego kobiet było kształcenie kadr szkoleniowych oraz publikacja materiałów z zakresu przygotowania motorycznego, technicznego i taktycznego. Na łamach „Startu” Wanda Dubieńska – jedna z najlepszych zawodniczek tenisa ziemnego w Polsce – opublikowała artykuł pt. *O technice gry tenisowej*⁷. Wskazała, iż trzy czynniki decydują o poziomie sportowym zawodniczki uprawiającej tenis ziemny: „technika gry, jej styl i taktyka”. Uważała, że „dobra technika gry tenisowej uwarunkowana jest szybką orientacją gracza, umiejętną pracą nóg i współpracą ciała w uderzeniu”⁸. Ponadto, W. Dubieńska przedstawiła w artykule technikę i metodykę nauczania poszczególnych elementów tenisa ziemnego. Według niej, tenis ziemny należał do „najpopularniejszych sportów wśród kobiet w Polsce”. Owe popularności upatrywała w tradycji, „kiedy dobrze wychowana panna musiała uczyć się co najmniej grać na fortepianie i w tenisa”, oraz w „zamiłowaniu do tego rzeczywiście pięknego sportu”⁹. Na łamach czasopisma „Start”, w poszczególnych rocznikach, publikowano cykle artykułów poświęconych szkoleniu sportowemu kobiet w tenisie ziemnym¹⁰. W trakcie treningu i rozgrywania meczów tenisa ziemnego tenisistka powinna głównie zwrócić uwagę na następujące elementy: „Nie spuszczać z oczu piłki, dopóki nie zostanie ona uderzona; zachować na placu ciągłą ruchliwość [...]; nigdy nie lekceważyć przeciwnika, studiować sposób gry przeciwnika, poznać jego słabe strony [...]; grać w sposób urozmaicony, zmieniać sposoby uderzeń [...]; starannie przygotowywać się do meczów, uni-

³ Tamże.

⁴ Tamże, s. 17–18. Zob. także M. Rotkiewicz, *Pierwsza polska olimpijka – Wanda Nowak-Dubieńska...*, s. 38–40.

⁵ B. Woltmann, J. Gaj, dz. cyt., s. 48.

⁶ M. Rotkiewicz, K. Hądzelek, *Powstanie i działalność polskich związków sportowych (II) 1919–1925*, „Sport Wyczynowy” 2007, nr 10–12, s. 108.

⁷ „Start” 1929, nr 2, s. 4–5; 1929, nr 3, s. 8–9.

⁸ „Start” 1929, nr 2, s. 4.

⁹ „Start” 1928, nr 24, s. 9.

¹⁰ M.in. roczniki „Startu” z 1928 i 1931 r. Wśród nich numery mające następujące tytuły: *Zimowy trening tenisistki*, *ABC tenisistki*, *Jak rozpocząć naukę gry w tenisa*, *O trenowaniu w tenisie*, *Taktyka gry w tenisie*.

kając przetrenowania; w czasie meczu zachować spokój [...], nie poddawać się depresji wskutek przewagi przeciwnika”¹¹.

W prasie sportowej ukazywały się projekty kostiumów tenisowych kobiet. Ubiór tenisistki podlegał ewolucji. Początkowo strój kobiecy składał się z sukni „po kostki”¹²; już w latach dwudziestych XX w. „powinien być dostosowany do wymogów higienicznych”. Ubiór tenisistki ziemnej, jak czytamy w numerze 16 czasopisma „Start” z 1929 r., to: „Krótka do kolan sukienka, bez rękawów i z odsłoniętą szyją, jak najlżejsza i jak najbardziej przewiewna [...]. Pończochy – po sportowemu zwinięte poniżej kolan. Na głowie daszek”¹³. Już wówczas wśród tenisistek pojawiały się deklaracje zamiany pończoch na skarpetki – zwinięte przy kostce – i zamiana sukienki na długie spodnie. Na łamach czasopisma „Raz, Dwa, Trzy” z 1938 r. opublikowano materiał pt. *Z królestwa mody sportowej*, w którym czytamy: „Kostiumy tenisowe [...] od lat przechodzą ciągłą metamorfozę. Zdawało się już, że teren opanują w zupełności «shorty», czyli krótkie spodenki, ale okazało się, że strój ten nie każdej odpowiada kobiecie. Dlatego też komponuje się sukienki, dość krótkie, aby umożliwiły swobodę ruchów na korcie. W tej dziedzinie pozostawia się dużą swobodę paniom, w przeciwieństwie do panów, dla których strój tenisowy stosunkowo niewiele pozostawia możliwości urozmaicenia”¹⁴. Moda sportowa dostosowuje się „do sportu w ten sposób, że bierze pod uwagę rodzaj ruchu sportowego” – pisała Kazimiera Muszałówna w artykule *Wpływ sportu na modę*¹⁵.

W zakresie szkolenia sportowego organizowano obozy sportowe. W 1938 r. w Warszawie odbyło się zgrupowanie sportowe, w którym uczestniczyły: J. Jędrzejowska i G. Volkmer-Jacobsenowa, wspólnie z najlepszymi tenisistami: Czajkowskim, Hebdą, Spychałą, Ignacym Tłoczyńskim, Ksawerym Tłoczyńskim, Wittmanem¹⁶.

Z inicjatywy Polskiego Związku Lawn-Tenisowego publikowano prace i materiały informujące o tenisie ziemnym, m.in. w 1929 r. opublikowano rocznik pt. „Polski Związek Lawn-Tenisowy”¹⁷. Rocznik zawierał wykaz klubów i towarzystw sportowych prowadzących sekcje tenisa ziemnego, sylwetki uznanych tenisistów, adresy związków zagranicznych, terminarz rozgrywek na 1929 r., statut PZLT, wyciąg ze statutu Międzynarodowej Federacji Tenisowej, regulamin gry w tenisa ziemnego, wyniki ważniejszych zawodów krajowych i międzynarodowych za lata do 1929 r.

¹¹ „Start” 1928, nr 16, s. 8.

¹² „Start” 1929, nr 9, s. 6.

¹³ „Start” 1929, nr 16, s. 11.

¹⁴ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 18, s. 13.

¹⁵ „Start” 1929, nr 23, s. 6.

¹⁶ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 15, s. 11.

¹⁷ „Start” 1929, nr 11, s. 11.

Prasa sportowa zwracała uwagę na problemy, które niekorzystnie wpływały na rozwój tenisa ziemnego kobiet w Polsce. W 1929 r. redakcja „Startu” w artykule pt. *O większy rozwój tenisa* stwierdziła, iż „obecny stan tenisa kobiecego nie jest zadowalający i stoi znacznie poniżej swoich możliwości. [...] Liczba pań uprawiających tenis po sportowemu, to znaczy pracujących metodycznie nad przygotowaniem atletycznym, metodą i techniką gry, z myślą ustawicznego doskonalenia się – jest znikomo mała w porównaniu z olbrzymią rzeszą pań, grających dla mody i doraźnej przyjemności, niesystematycznie i bez pogłębiania zasad techniki”¹⁸. Kolejnym elementem była nieodpowiednia praca klubów i towarzystw sportowych prowadzących sekcje tenisa ziemnego kobiet. Kluby pobierały od swoich członków zbyt wysokie składki, zapewniając jedynie korzystanie z kortów tenisowych. Ponadto nie zapewniały bezpłatnej kadry trenerskiej. „Większość członkiń, jak czytamy na łamach czasopisma „Start”, nie mogąc korzystać z gry z trenerem, jest pozostawiona sama sobie, tym bardziej że lepiej grające osoby uciekają od słabszych [...]”¹⁹. Sport tenisa ziemnego cieszył się olbrzymią sympatią i aprobatą społeczności kobiecej. Redakcja „Startu” podkreśliła, iż „należałoby sympatię tę wyzyskać i uczynić wszystko, aby jak największej liczbie zwolenniczek tenisa umożliwić poważny i racjonalny trening”²⁰.

Jak wskazała Zofia Zabawska-Domosławska w artykule pt. *Wytyczne sportu kobiecego*, wśród sportów „nadających się dla kobiet” wyróżniamy tenis, gdzie „zręczność i kwalifikacje psychiczne górują nad siłą”²¹.

Sekcje tenisa ziemnego prowadzono w klubach i towarzystwach sportowych, w tym również w organizacjach mniejszości narodowych. Prowadziły je kluby: BBSV Bielsko, Kattowitz Tennis Verein (w październiku 1938 r. klub przyjął polską nazwę Katowickie Towarzystwo Tenisowe – KTT), Sportverein „Lawn-Tennis” Łódź²². Zawodniczka Sportverein „Lawn-Tennis” – Vera Richterówna – w latach dwudziestych XX w. zdobyła 6 tytułów indywidualnych, 3 tytuły w grze podwójnej oraz 4 tytuły w grze mieszanej Mistrzostw Polski (MP). M.in. wśród klubów i towarzystw, które prowadziły sekcję tenisa ziemnego z udziałem kobiet, były następujące: w Bydgoszczy – Bydgoski Klub Sportowy (BKS), Klub Sportowy (KS) „Palestra”, KS „Sportbruder”; w Poznaniu – AZS, „War-

¹⁸ „Start” 1929, nr 16, s. 2.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże, s. 3.

²¹ „Start” 1928, numer specjalny poświęcony I Polskiemu Kongresowi dla spraw Wychowania Fizycznego i Sportu Kobiet, s. 10–11.

²² T. Jurek, *Kultura fizyczna mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 1918–1939*, Gorzów Wielkopolski – Poznań 2002 (b. pag. – fotografia w tekście publikacji); H. Rechowicz, *Sport na Górnym Śląsku do 1939 r.*, Katowice 1997, s. 202.

ta”; w Warszawie – KS „Rodziny Wojskowej”, WKS „Legia”, Warszawski Lawn Tennis Klub²³. W BKS sekcja tenisa ziemnego liczyła 25 członkiń²⁴.

Jak podaje „Start” w numerze 11–12 z 1935 r., w Polsce zarejestrowanych w PZLT było 300 zawodniczek²⁵. W statystyce Związku Polskich Związków Sportowych PZLT w 1938 r. zrzeszał 97 klubów i towarzystw sportowych, w których zarejestrowanych było 2708 zawodniczek i zawodników²⁶. Z inicjatywy PZLT zorganizowano 18 zawodów sportowych (w tym 8 międzynarodowych) oraz 6 meczów międzypaństwowych.

Ważnym czynnikiem rozwoju sportu tenisa ziemnego w Polsce była liczba kortów tenisowych. W 1932 r. Polska posiadała 507 kortów tenisowych, w 1933 r. – 1724, w 1934 r. – 1772, w 1935 r. – 1853, w 1936 r. – 1861, w 1937 i 1938 r. – 1899, w 1939 r. – 1880²⁷.

Kompleks sportowy WKS „Legii” Warszawa dysponował (według stanu na 1928 r.) 9 kortami tenisowymi, w tym 1 kortem o charakterze reprezentacyjnym²⁸. Kort reprezentacyjny posiadał nawierzchnię z masy zwanej „en tout cas”, „dotychczas w Polsce niespotykaną”²⁹. Trybuny wzdłuż jednego boku kortu mogły pomieścić 2000 kibiców. Obiekt tenisowy posiadał szatnię i natryski. Członkinie KS „Rodziny Wojskowej” korzystały z kortu do tenisa ziemnego w Warszawie (Łazienki, przy Pałacu Myśliwskim)³⁰.

Redakcja „Startu” publikowała artykuły na temat wybudowania kortu tenisowego. W jednym z nich, pt. *Jak urządzić plac tenisowy*, czytamy, że redakcja, dając [...] garść wskazówek o tym, jak wybudować dobry i praktyczny plac tenisowy [...], przyczyni się do spopularyzowania tenisa wśród jak najszerszych rzesz kobiecych³¹. W materiale omówiono poszczególne etapy budowy kortu tenisowego, m.in. wybór miejsca, budowę placu tenisowego, wymierzenie i urządzenie kortu tenisowego. Warto nadmienić, iż w prasie sportowej ukazywały się ogłoszenia w sprawie wydzierżawienia lub wynajmu kortów tenisowych, np. w Wawrze³².

²³ „Start” 1927, nr 9, s. 8; 1928, nr 21, s. 4–5; R. Gawkowski, *Encyklopedia klubów sportowych Warszawy i jej najbliższych okolic w latach 1918–1939*, Warszawa 2007, s. 93, 218–219. KS „Palestra” i KS „Sportbruder” były klubami mniejszości niemieckiej. W KS „Palestra” 30 kobiet uprawiało tenis ziemny. Wśród nich – Knabe zdobyła w latach 1920–1925 mistrzostwo Pomorza, natomiast w 1926 r. mistrzynią Pomorza została Gross.

²⁴ BKS posiadał (w 1927 r.) 3 korty tenisowe. 5 kolejnych kortów było w budowie.

²⁵ „Start” 1935, nr 11/12, s. 12.

²⁶ „Sport Polski” 1939, nr 21, s. 16.

²⁷ „Przegląd Sportowy” 1937, nr 68, s. 5; „Sport Polski” 1939, nr 23, s. 9. Jak informowała redakcja „Przeglądu Sportowego”, w Polsce stan kortów tenisowych na dzień 1 stycznia 1937 r. wynosił 1899.

²⁸ „Start” 1928, nr 9, s. 7.

²⁹ Tamże.

³⁰ „Start” 1928, nr 13, s. 11.

³¹ „Start” 1927, nr 4, s. 9.

³² „Start” 1928, nr 11, s. 12.

Sprzęt do tenisa ziemnego i tenisa stołowego produkowała w Warszawie wytwórnia Egra³³. „Rakiety tenisowe «Egra» – jak pisze Z. Dall na łamach „Sportu Polskiego” – zdobyły pełne uznanie szerokich rzesz tenisistów w Polsce. Tańsze prawie o połowę od zagranicznych, posiadają jednak jakość b. wysoką, zarówno w gatunku samych strun, jak i trwałości i mocy ramy. [...] Wytwórnia «Egra», produkując dobry sprzęt, tani i popularny, przyczynia się w znacznej mierze do propagandy i popularyzacji sportu wśród szerokich rzesz sportowych”³⁴. Zakład zajmował się także „naciąganiem maszynowym rakiet i ich reperacją”. Sprzęt sportowy do tenisa ziemnego oferowała firma Polska Składnica Dom i Sport w Warszawie, składnica Sport i Rozrywka w Warszawie oraz Polska Spółka Sportowa³⁵.

W zakresie współzawodnictwa sportowego tenisistki ziemne uczestniczyły w zawodach regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych. Najlepszymi tenisistkami mistrzostw Warszawy w 1927 r. były: Boniecka, Groblewska, Kowalewska i Wenzłowa³⁶. „Charakteryzując ogólnie nasze zawodniczki – jak czytamy na łamach „Startu” – należałoby powiedzieć, iż w stosunku do postępów gry na Zachodzie, jesteśmy cofnięci o dobrych parę lat”³⁷.

W rozegranych w 1929 r. Mistrzostwach Warszawy w finale gry pojedynczej wystąpiły J. Jędrzejowska oraz tenisistka Finlandii – Brunou – jedyna zawodniczka z zagranicy³⁸. Zwyciężyła J. Jędrzejowska. Redakcja „Startu” tak scharakteryzowała występ J. Jędrzejowskiej: „Jedynym jasnym punktem turnieju była bezkonkurencyjna – jak na nasze warunki – gra młodziutkiej Jędrzejowskiej. Jest ona dziś zdecydowanym talentem tenisowym, popartym dobrze wypracowaną techniką i świetnymi warunkami biegowymi”³⁹.

Tabela 1. Medalistki Mistrzostw Polski w tenisie ziemnym w grach pojedynczych w latach 1921–1939

Rok	Mistrzyni Polski	Wicemistrzyni Polski	Brązowe medalistki Mistrzostw Polski
1921	Vera Richterówna	Wanda Dubieńska	.
1922	Vera Richterówna	Wanda Dubieńska	.
1924	Vera Richterówna	E. Stephanówna	.

³³ „Sport Polski” 1939, nr 3, s. 15. Zakład produkował „rakiety tenisowe, narty, kije hokejowe i sprzęt pingpongowy”.

³⁴ Tamże.

³⁵ „Start” 1927, nr 3, s. 12; 1928, nr 8, s. 12; 1928, nr 14, s. 12; 1928, nr 15, s. 12. M.in. koszt rakiet do tenisa ziemnego firmy Slazengera wynosił od 50 zł, natomiast prasy do rakiet – 5,50 – 6 zł.

³⁶ „Start” 1927, nr 6, s. 10.

³⁷ Tamże.

³⁸ „Start” 1929, nr 12, s. 6–7.

³⁹ Tamże. Redakcja „Startu” podkreśliła również, iż: „Jedynym brakiem Jędrzejowskiej jest niedostatek rutyny, co zresztą aż nadto dobrze tłumaczy się jej młodym wiekiem. Jeżeli rutyny tej nabędzie, a nie wątpimy, że władze tenisowe dostarczą jej w tym kierunku okazji, w krótkim czasie stać się może groźną konkurencją dla pierwszej klasy europejskiej”.

Tabela 1. Medalistki Mistrzostw Polski w tenisie ziemnym... (cd.)

Rok	Mistrzyni Polski	Wicemistrzyni Polski	Brązowe medalistki Mistrzostw Polski
1925	Vera Richterówna	Jadwiga Poradowska	W. Dubieńska, Neumanowa
1926	Vera Richterówna	Wanda Dubieńska	.
1927	Vera Richterówna	Wanda Dubieńska	Boniecka, J. Jędrzejowska
1928	Wanda Dubieńska	Jadwiga Jędrzejowska	.
1929	Jadwiga Jędrzejowska	Raciborska	Dubieńska, Orzechowska
1930	Jadwiga Jędrzejowska	Wanda Dubieńska	.
1931	Jadwiga Jędrzejowska	G. Volkmer-Jacobsenowa	W. Dubieńska, M. Rudowska
1932	Jadwiga Jędrzejowska	Wanda Dubieńska	.
1933	Jadwiga Jędrzejowska	Wanda Dubieńska	.
1934	Jadwiga Jędrzejowska	G. Volkmer-Jacobsenowa	.
1935	Jadwiga Jędrzejowska	G. Volkmer-Jacobsenowa	.
1936	Jadwiga Jędrzejowska	G. Volkmer-Jacobsenowa	.
1937	Anna Głowacka	H. Łuniewska	M. Rudowska
1938	G. Volkmer-Jacobsenowa	Zofia Jędrzejowska	.
1939	Jadwiga Jędrzejowska	H. Łuniewska	.

Źródło: „Start” (z lat 1927–1936); „Sport Polski”, 1939, nr 23, s. 13; „Przegląd Sportowy” 1925, nr 35, s. 12; 1927, nr 33, s. 2; 1931, nr 68, s. 4; 1931, nr 71, s. 6; 1934, nr 49, s. 4; 1937, nr 69, s. 5; M. Rotkiewicz, *Pierwsza polska olimpijka – Wanda Nowak-Dubieńska (1895–1968)*, [w:] *Społeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Sprawność fizyczna dzieci i młodzieży*, t. 2, red. J. Chelmecki, Warszawa 2009, s. 38–40; B. Woltmann, J. Gaj, *Sport w Polsce 1919–1939*, Gorzów Wielkopolski 1997, s. 48.

Mistrzostwa Polski w tenisie ziemnym rozgrywano od 1921 r. (zob. tabela 1). W 1923 r. MP nie rozegrano. Rywalizację w MP kobiet w grze podwójnej wprowadzono w 1926 r. podczas zawodów, które odbyły się we Lwowie. Pierwszymi mistrzyniami Polski w grze podwójnej zostały V. Richterówna i J. Poradowska⁴⁰.

W MP w 1927 r. mistrzostwo Polski w grze podwójnej kobiet zdobyły J. Jędrzejowska i S. Groblewska, pokonując V. Richterównę i W. Dubieńską⁴¹. Natomiast w grze mieszanej para W. Dubieńska i Czetwertyński pokonała w półfinale V. Richterównę i J. Stolarowa oraz w finale J. Jędrzejowską i Zachara⁴². Zawody przeprowadzono na kortach AZS Kraków.

Mistrzostwa Polski w 1928 r. odbyły się w Katowicach na kortach Klubu Tenisowego⁴³. Mistrzynią Polski w grze pojedynczej kobiet została W. Dubień-

⁴⁰ „Przegląd Sportowy” 1931, nr 68, s. 4.

⁴¹ „Sport Polski” 1937, nr 10, s. 11. J. Jędrzejowska po raz pierwszy w MP wzięła udział w 1927 r.

⁴² „Przegląd Sportowy” 1927, nr 34, s. 3.

⁴³ „Start” 1928, nr 17, s. 11.

ska (AZS Kraków), która w finale pokonała Jędrzejowską⁴⁴. Jadwiga Jędrzejowska sprawiła niespodziankę, wygrywając w ćwierćfinale z V. Richterówną. W grze podwójnej kobiet zwyciężyły J. Jędrzejowska i S. Groblewska, które w finale pokonały V. Richterówną i W. Dubieńską; w grze mieszanej najlepsi okazali się J. Jędrzejowska i S. Czetwertyński.

W 1929 r. MP w tenisie ziemnym odbyły się w Poznaniu⁴⁵. W finale gry pojedynczej kobiet Jędrzejowska pokonała Raciborską (6:1, 6:2); w finale gry podwójnej – Raciborska i Posseltówna zwyciężyły Orzechowską i Groblewską (7:5, 6:2); natomiast w grze mieszanej – J. Jędrzejowska i J. Stolarow pokonali parę Raciborska i Tarnawski (6:2, 6:0)⁴⁶.

Mistrzostwa Polski w tenisie ziemnym w 1930 r. zostały rozegrane w Warszawie⁴⁷. W zawodach udział wzięło 19 zawodniczek w grze pojedynczej, 16 zawodniczek w grze podwójnej (8 par) i 17 zawodniczek w grach mieszanych. W grze pojedynczej zwycięstwo odniosła J. Jędrzejowska, w finale pokonując W. Dubieńską (6:4, 6:2). W finale gier mieszanych mistrzostwo Polski zdobyli Jędrzejowska i Warmiński, pokonując parę Junżanka i Stolarow⁴⁸. Redakcja „Startu” w sposób następujący charakteryzowała grę w turnieju J. Jędrzejowskiej: „Gra ona już dziś znakomicie. Niezwykle mocny drive zarówno z prawej, jak i z lewej strony, doskonały plasing, szybki start do piłki, silny serwis, [...] niezłe początki gry przy siatce [...]. Jeśli czego brak naszej młodej tenisistce na zawodniczkę światowej klasy – to chyba tylko i wyłącznie rutyny oraz opanowania nerwów”⁴⁹. Przymioty gry innej zawodniczki – W. Dubieńskiej określano jako „stałość formy, pewność uderzenia, doskonale plasowanie piłki, pewny lob na ostatnią linię i przede wszystkim kolosalna rutyna meczowa nabyta w szeregu spotkań międzynarodowych”⁵⁰. Ponadto, w MP wyróżniły się następujące tenisistki: G. Volkmerówna, Lilpopówna, Posseltówna, Ada Pozowska, Helena Syropowa.

Mistrzostwa Polski w tenisie ziemnym w 1931 r. odbyły się we Lwowie⁵¹. Mistrzynią Polski została J. Jędrzejowska, pokonując w finale G. Volkmer-Jacob-

⁴⁴ Tamże. Autor artykułu omawiającego MP w Katowicach w następujący sposób określił „cechy sportowe” J. Jędrzejowskiej: „Jędrzejowska już w roku ubiegłym zwróciła na siebie oczy zwolenników białego sportu. Jej młody wiek, twardość i ambicja w grze, doskonałe warunki fizyczne, duża ruchliwość na korcie – z góry zapowiadały w Jędrzejowskiej doskonały materiał. Rok bieżący w pełni usprawiedliwił pokładane w niej nadzieje, a zwycięstwo nad Richterówną klasyfikuje ją jako czołową naszą tenisistkę”.

⁴⁵ „Start” 1929, nr 17, s. 11.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ „Start” 1930, nr 17, s. 11.

⁴⁸ W finale gier podwójnych zmierzyły się H. Syropowa, W. Dubieńska z J. Jędrzejowską, A. Pozowską.

⁴⁹ „Start” 1930, nr 17, s. 11.

⁵⁰ „Start” 1930, nr 19, s. 10.

⁵¹ „Przegląd Sportowy” 1931, nr 71, s. 6.

senową (KTT) 6:2, 6:1; w grze podwójnej w meczu finałowym J. Jędrzejowska i W. Dubieńska pokonały G. Volkmer-Jacobsenową i Rudowską (6:2, 6:2); w grze mieszanej G. Volkmer-Jacobsenowa i Popławski pokonali W. Dubieńską i Tłoczyńskiego (7:5, 6:1).

Wanda Dubieńska w okresie międzywojennym, jak pisze M. Rotkiewicz: „W turniejach tenisowych o mistrzostwo Polski zdobyła pięć tytułów mistrzyni Polski: jeden w grze pojedynczej pań [...], trzy w grze podwójnej pań [...], jeden w grze mieszanej [...], a ponadto była 11-krotną wicemistrzynią Polski: 7-krotną w grze pojedynczej [...], 2-krotną w grze podwójnej [...] i dwukrotną w grze mieszanej [...]”⁵².

W MP w 1934 r. startowało 15 tenisistek ziemnych⁵³. J. Jędrzejowska została mistrzynią Polski po zwycięstwie nad G. Volkmer-Jacobsenową 6:4, 6:2; w grze mieszanej zwyciężyli G. Volkmer-Jacobsenowa i Hebda, pokonując Rudowską i Tłoczyńskiego (7:5, 6:3).

Tabela 2. Zwycięzcy Mistrzostw Polski w tenisie ziemnym w grze podwójnej kobiet i w grze mieszanej w latach 1921–1939

Rok	Mistrzyni Polski w grze podwójnej	Mistrzowie Polski w grze mieszanej
1921	nie rozgrywano	J. Żochowska, E. Kleinadel
1922	nie rozgrywano	V. Richterówna, S. Darski
1924	nie rozgrywano	nie rozgrywano
1925	nie rozgrywano	V. Richterówna, K. Steinert
1926	J. Poradowska, V. Richterówna	V. Richterówna, J. Stolarow
1927	J. Jędrzejowska, S. Groblewska	W. Dubieńska, S. Czetwertyński
1928	J. Jędrzejowska, S. Groblewska	J. Jędrzejowska, S. Czetwertyński
1929	E. Poseltówna, S. Raciborska	J. Jędrzejowska, J. Stolarow
1930	W. Dubieńska, H. Syropowa	J. Jędrzejowska, P. Warmiński
1931	J. Jędrzejowska, W. Dubieńska	G. Volkmer-Jacobsenowa, L. Popławski
1932	M. Rudowska, G. Volkmer-Jacobsenowa	G. Volkmer-Jacobsenowa, J. Hebda
1933	W. Dubieńska, J. Jędrzejowska	J. Jędrzejowska, I. Tłoczyński
1934	J. Jędrzejowska, G. Volkmer-Jacobsenowa	G. Volkmer-Jacobsenowa, J. Hebda
1935	J. Jędrzejowska, G. Volkmer-Jacobsenowa	J. Jędrzejowska, I. Tłoczyński
1936	.	J. Jędrzejowska, J. Hebda
1937	J. Jędrzejowska, M. Rudowska	.
1938	G. Volkmer-Jacobsenowa, E. Stephanówna	M. Rudowska, J. Hebda
1939	J. Jędrzejowska, Z. Jędrzejowska	J. Jędrzejowska, A. Baworowski

Źródło: A. Koseski, A. Królak, K. Tarasiewicz, *Tenis w Polsce w latach 1921–1971*, Warszawa 1972.

⁵² M. Rotkiewicz, *Pierwsza polska olimpijka – Wanda Nowak-Dubieńska...*, s. 39.

⁵³ „Przegląd Sportowy” 1934, nr 49, s. 4.

W 1938 r. MP rozegrano w Katowicach⁵⁴. W zawodach zabrakło J. Jędrzejowskiej. Tytuł mistrzyni Polski wywalczyła G. Volkmer-Jacobsenowa, w finale pokonując Z. Jędrzejowską. W turnieju wyróżniła się, biorąca po raz pierwszy udział w MP, zawodniczka „Pogoni” Katowice – Anna Bemówna⁵⁵. Podczas MP w Poznaniu w 1939 r. bezkonkurencyjną okazała się J. Jędrzejowska⁵⁶. W grze mieszanej mistrzami Polski zostali J. Jędrzejowska i A. Baworowski.

Kobiety uczestniczyły w rozgrywkach klubowych o Drużynowe MP (zespoły mieszane). W 1938 r. w rozgrywkach finałowych brały udział Warszawski Lawn-Tenis Klub – WLTK (Siodówna), „Pogoń” Katowice (Bemówna), „Legia” Warszawa, Lwowski Klub Tenisowy⁵⁷. Tenisiści ziemni WLTK zdobyli w 1937 r. mistrzostwo Polski, zaś w 1928 i 1938 r. – wicemistrzostwo Polski⁵⁸. Obok Siodówny WLTK reprezentowała Elżbieta Lilpopówna. Zawodniczkami warszawskiej „Legii” były m.in. siostry Jadwiga i Zofia Jędrzejowskie oraz Łuniewska.

W ramach turniejów międzynarodowych w Polsce rozgrywano turnieje o Międzynarodowe Mistrzostwo Krakowa oraz Międzynarodowe Mistrzostwo Poznania. Międzynarodowy Turniej Tenisowy rozegrano w Poznaniu w sierpniu 1923 r.⁵⁹ W finale gry pojedynczej W. Dubieńska pokonała Fredro-Boniecką (Kraków). W 1928 r. w zawodach w Krakowie zwyciężyła Neppach (Niemcy)⁶⁰. W finale pokonała W. Dubieńską (6:1, 1:6, 6:3).

W Międzynarodowych Mistrzostwach Poznania, rozegranych w dniach 21–24 czerwca 1928 r., najlepszą tenisistką okazała się W. Dubieńska⁶¹, która w półfinale pokonała Warmińską, natomiast w finale – Fridetzky (Opawa) – 6:3, 6:0.

Na kortach WLTK w maju 1931 r. zostały rozegrane Międzynarodowe Mistrzostwa Warszawy⁶². W grze pojedynczej zwyciężyła tenisistka WLTK – Lilpopówna, która w półfinale pokonała Volkmer-Jacobsen, natomiast w finale – Pozowską (6:2, 4:6, 6:3). W turnieju nie uczestniczyły W. Dubieńska i J. Jędrzejowska.

Międzynarodowe Mistrzostwa Polski (MMP) w tenisie ziemnym w 1937 r. odbyły się w Bydgoszczy⁶³. W grze pojedynczej kobiet zwyciężyła Jugosło-

⁵⁴ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 25, s. 11.

⁵⁵ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 43, s. 5. Anna Bemówna zaczęła uprawiać tenis ziemny w 1933 r. w czeskim klubie SK Vitkowitz. W 1934 r. zwyciężyła w turnieju o mistrzostwo Moraw w Brnie. Następnie była zawodniczką LTC Morawska Ostrawa. W finale turnieju w Polskim Cieszynie przegrała z G. Volkmer-Jacobsenową.

⁵⁶ „Sport Polski” 1939, nr 23, s. 13.

⁵⁷ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 29, s. 11.

⁵⁸ R. Gawkowski, dz. cyt., s. 218–219.

⁵⁹ „Przegląd Sportowy” 1923, nr 38, s. 7.

⁶⁰ „Start” 1928, nr 13, s. 8.

⁶¹ Tamże.

⁶² „Start” 1931, nr 11, s. 11.

⁶³ „Przegląd Sportowy” 1937, nr 70, s. 5.

wianka Kovacs, pokonując w finale Niemkę Schilf (6:1, 6:1)⁶⁴. W finale gry mieszanej Kovacs i Redl wygrali z Z. Siodówną i Baworowskim (6:4, 7:5), natomiast w finale gry podwójnej kobiet Kovacs i Z. Siodówna pokonały Lilpópówną i Z. Jędrzejowską. Warto zaznaczyć, iż MMP rozgrywano w latach 1931–1939⁶⁵. Obok Jugosłowianki Kovacs, w grze singlowej kobiet w MMP zwyciężały: J. Jędrzejowska, G. Volkmer-Jacobsen, M.L. Horn (Niemcy).

Mistrzostwa Polski organizowały związki organizacji sportowych w Polsce. Na Walnym Zjeździe Związku „Makkabi” Polska w 1933 r. postanowiono, że MP kobiet Związku „Makkabi” w tenisie ziemnym w 1934 r. zostaną przeprowadzone w Bielsku lub Częstochowie⁶⁶.

Tenisisti ziemni rozgrywali mecze pokazowe, z których dochód był przeznaczony na Fundusz Obrony Narodowej (FON). Z pań w meczach tych brały udział J. Jędrzejowska i Z. Siodówna⁶⁷.

Jedną z Polek, która odniosła znaczące sukcesy na arenie międzynarodowej, była Jadwiga Jędrzejowska. W zakresie rozgrywek jednego z najważniejszych turniejów tenisa ziemnego – w Wimbledonie⁶⁸ w 1931 r., występując po raz pierwszy, przegrała w I rundzie z Brytyjką Godfree, w 1932 i 1933 r. awansowała do II rundy, w 1934 r. awansowała do III rundy, w 1935 r. osiągnęła ćwierćfinał, w 1936 r. dotarła do półfinału, natomiast w 1937 r. awansowała do finału, w 1938 i w 1939 r. osiągnęła ćwierćfinał (w 1938 r. przegrała z Amerykanką Helen Jacobs 2:6, 3:6; w 1939 r. przegrała z Amerykanką A. Marble 1:6, 4:6)⁶⁹.

J. Jędrzejowska w 1934 r. została mistrzynią Austrii⁷⁰. Na odbywającym się w Nowym Jorku w 1938 r. turnieju tenisowym „Mistrzostw USA” (na kortach Forest Hills) odpadła w ćwierćfinale, przegrywając z Amerykanką Fabyan⁷¹. W innym turnieju, rozegranym w Bostonie, jak donosi redakcja „Startu. Wiadomości Sportowych”, w finale gry deblowej wraz z Francuską Mathieu przegrała z parą amerykańską Alice Marble i Fabyan⁷². W tym samym roku (1938) zwyciężyła w turnieju w Nicei w grze podwójnej (wspólnie z Mathieu) i w grze mieszanej (z Brugnonem) oraz w turnieju w Beaulieu w grze podwójnej (wspólnie

⁶⁴ „Sport Polski” 1937, nr 1, s. 15. Mistrzyni Polski z 1937 r. – Maria Głowacka – nie odegrała w turnieju większej roli.

⁶⁵ A. Koseski, A. Królak, K. Tarasiewicz, dz. cyt., s. 47.

⁶⁶ „Start” 1933, nr 24, s. 11.

⁶⁷ „Sport Polski” 1939, nr 17, s. 13.

⁶⁸ Pierwszy turniej tenisa ziemnego w Wimbledonie został rozegrany w 1877 r. Kobiety po raz pierwszy wzięły udział w turnieju w 1885 r.

⁶⁹ „Sport Polski” 1937, nr 10, s. 11–12; „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 25, s. 5; 1938, nr 26, s. 7; 1938, nr 27, s. 3–4; 1939, nr 28, s. 9, 13.

⁷⁰ „Start” 1935, nr 1, s. 12.

⁷¹ „Przegląd Sportowy” 1937, nr 70, s. 5; „Start. Wiadomości Sportowe” 1938, nr 14, s. 1. Na turnieju Forest Hills w 1937 r. w USA J. Jędrzejowska była rozstawiona z nr 1.

⁷² „Start. Wiadomości Sportowe” 1938, nr 8, s. 5.

z Thomas)⁷³. Zwyciężyła także w międzynarodowym turnieju w Budapeszcie, pokonując Muller-Hein (6:2, 3:6, 6:2)⁷⁴. W 1939 r. podczas Tenisowych Mistrzostw Francji w Paryżu uległa w finale reprezentantce Francji – Mathieu; w finale Turnieju Tenisowego Quenns-Clubu w Londynie pokonała Sperling (6:1, 6:4)⁷⁵.

Kobiety uczestniczyły w meczach międzypaństwowych w tenisie ziemnym. W 1938 r. odbył się mecz Polski z Niemcami⁷⁶. Reprezentacja Polski zwyciężyła 6:1. W grze mieszanej J. Jędrzejowska i A. Baworowski pokonali parę niemiecką Enger i Dettmar 6:3, 6:2. Mecz Polska – Niemcy był 47 spotkaniem międzypaństwowym reprezentacji Polski. Z pań udział w meczach reprezentacji Polski wzięły Jadwiga Jędrzejowska (11 meczy w grze pojedynczej – 11 zwycięstw, 11 spotkań w grze podwójnej i mieszanej – 5 zwycięstw) i Gertruda Volkmer-Jacobsenowa (udział w 2 grach pojedynczych – 1 zwycięstwo, 2 mecze w grze podwójnej i mieszanej – 2 zwycięstwa)⁷⁷.

Podczas rozgrywania meczów w tenisie ziemnym mężczyzn o Puchar Davisa rozgrywano mecze pokazowe z udziałem kobiet. W 1938 r. odbył się mecz reprezentacji Polski z Danią w Katowicach⁷⁸. W meczach pokazowych, w grze pojedynczej, J. Jędrzejowska pokonała Volkmer-Jacobsenową (6:3, 6:2), natomiast w grze mieszanej Volkmer-Jacobsenowa i Tłoczyński pokonali J. Jędrzejowską i Ulrycha (7:5, 1:6, 12:10).

Panie uczestniczyły także w rozgrywkach drużynowych Pucharu Środkowej Europy⁷⁹. W 1938 r. pokonały zespół Czechosłowacji 4:1⁸⁰. Punkty dla reprezentacji Polski zdobyły: J. Jędrzejowska – 2 i Łuniewska – 1 w grze pojedynczej oraz J. i Z. Jędrzejowskie w grze podwójnej. W meczu finałowym przegrały z tenisistkami Węgier 2:3⁸¹. W drużynie Polski wystąpiły: J. Jędrzejowska (zdobyła 2 punkty w grach pojedynczych) i G. Volkmer-Jacobsenowa. W roku następnym (1939) w rozgrywkach drużynowych kobiet Pucharu Środkowej Europy brały udział reprezentacje Jugosławii, Niemiec, Polski, Węgier i Włoch⁸².

Istotnym elementem w sporcie tenisa ziemnego kobiet było ogłaszanie list klasyfikacyjnych. W okresie międzywojennym (począwszy od 1925 r.) Komisja Sportowa PZLT w październiku każdego roku przygotowywała listy klasyfika-

⁷³ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 11, s. 15.

⁷⁴ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 18, s. 11.

⁷⁵ „Sport Polski” 1939, nr 25, s. 14; 1939, nr 26, s. 13.

⁷⁶ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 17, s. 2–3.

⁷⁷ Tamże, s. 3.

⁷⁸ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 19, s. 6.

⁷⁹ Po raz pierwszy rozgrywki drużynowe Pucharu Środkowej Europy rozegrano w 1938 r. Uczestniczyły w nich drużyny z Czechosłowacji, Jugosławii, Polski, Węgier i Włoch.

⁸⁰ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 31, s. 7.

⁸¹ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 42, s. 2.

⁸² „Sport Polski” 1939, nr 9, s. 13.

cyjne⁸³. Komisja Sportowa opracowywała rankingi na podstawie wyników uzyskanych na MP, na „mistrzostwach międzynarodowych”, wyniki uzyskane na innych zawodach rozgrywanych jesienią miały większy wpływ na lokatę w rankingu, niż te uzyskane wiosną. W latach 1925–1927 pierwsze miejsce na liście zajmowała Vera Richterówna; w 1928 r. – Wanda Dubieńska; w latach 1929–1937 – Jadwiga Jędrzejowska⁸⁴. W rankingu PZLT za 1935 r. II miejsce zajęła G. Volkmerówna, III – Neumanówna, IV – Z. Jędrzejowska, V – Rudowska, VI – Lilpopówna.

Listy rankingowe przygotowali dziennikarze sportowi. Jedną z takich list przygotował T. Maltze w artykule pt. *Próba klasyfikacji polskich tenisistek*, opublikowanym na łamach „Startu” w 1927 r.⁸⁵ Wziął on pod uwagę wyniki tenisistek ziemnych uzyskane w następujących zawodach sportowych: Mistrzostwa Polski, Mistrzostwa Warszawy, Mistrzostwa Wielkopolski, Turniej w Katowicach, w Łodzi, w Milanówku oraz Turniej „Legii” w Warszawie. Według dziennikarza sportowego, w rankingu zwyciężyła Vera Richterówna, II miejsce zajęła W. Dubieńska, III – Boniecka⁸⁶.

Na łamach czasopisma „Raz, Dwa, Trzy”, w numerze 42 z 1938 r., ukazał się ranking tenisistek ziemnych w Polsce (lista nie obejmowała J. Jędrzejowskiej – jako najlepszej tenisistki ziemnej w Polsce)⁸⁷. W rankingu czasopisma na I miejscu została sklasyfikowana Volkmer-Jacobsenowa, na II miejscu Zofia Jędrzejowska i Łuniewska, na IV – Gajdzianka, na V – A. Bemowa, na VI – Andrótówna i Głowacka, na VIII – Z. Siodówna, na IX – Rudowska, na X – Naumannówna.

Według angielskiego teoretyka tenisa ziemnego, w rankingu najlepszych tenisistek ziemnych na świecie w 1937 r. I miejsce zajmowała Lizana, II miejsce – Round, zaś III – J. Jędrzejowska⁸⁸.

Za osiągnięcia sportowe w roku 1938 w plebiscycie „Kuriera Wieczornego” wśród zawodniczek województwa śląskiego IX miejsce przypadło Gertrudzie Volkmer-Jacobsenowej (KTT)⁸⁹.

Najlepszą tenisistką ziemną okresu międzywojennego była J. Jędrzejowska. Początkowo była zawodniczką Akademickiego Związku Sportowego (AZS) w Krakowie⁹⁰. W latach trzydziestych XX w. była zawodniczką Wojskowego Klubu Sportowego (WKS) „Legia” Warszawa. Za swojego mistrza sportowego

⁸³ „Start” 1930, nr 19, s. 10.

⁸⁴ „Start” 1935, nr 17, s. 15; A. Koseski, A. Królak, K. Tarasiewicz, dz. cyt., s. 116–117.

⁸⁵ „Start” 1927, nr 13, s. 3–4.

⁸⁶ Dalsze miejsca zajęły: IV – Kowalewska, V – Groblewska, VI – Wenzłowa, VII – Halicka, VIII – Richterówna, IX – Wottizówna, X – Juchniewiczówna.

⁸⁷ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 42, s. 11.

⁸⁸ „Sport Polski” 1937, nr 5, s. 14.

⁸⁹ H. Rechowicz, dz. cyt., s. 190.

⁹⁰ „Start” 1935, nr 16, s. 11–12.

uważała Ignacego Tłoczyńskiego. W 1935 r. znajdowała się na liście dziesięciu najlepszych tenisistek ziemnych na świecie⁹¹. J. Jędrzejowska odniosła zwycięstwa nad najlepszymi wówczas tenisistkami ziemnymi: Helen Jacobs (USA), Horn (Niemcy), Mathieu (Francja), Nuthall (Wielka Brytania), Valerio (Włochy). W 1935 r. J. Jędrzejowska zdobyła Międzynarodowe Mistrzostwo Austrii.

Jadwiga Jędrzejowska, wspólnie z Wittmanem i Tłoczyńskim, rozgrywała mecze tenisa ziemnego z królem Szwecji – Gustawem V⁹², który był wielkim miłośnikiem sportu.

Za wyniki sportowe J. Jędrzejowska została wyróżniona Państwową Nagrodą Sportową za 1937 r.⁹³ „Przyznając nagrodę Jędrzejowskiej, Komisja Nadawcza wzięła pod uwagę następujące argumenty: 1) Jędrzejowska zdobyła w r. 1937 wicemistrzostwo świata w tenisie oraz wicemistrzostwo Ameryki; 2) dzięki swoim [...] zwycięstwom rozslawiła imię sportu polskiego zagranicą; 3) podczas całej swej działalności sportowej odznaczała się ambicją, ofiarnością i karnością, stwarzając szlachetny typ wzorowego sportowca”⁹⁴. Według regulaminu Państwowej Nagrody Sportowej, „jest to nagroda stale wędrowna, a zwycięzca otrzymuje na własność dyplom i kopię – brązową nagrodę”⁹⁵. Jadwiga Jędrzejowska dwukrotnie zajęła I miejsce w plebiscycie „Przeglądu Sportowego” na najlepszego sportowca Polski – w 1936 i 1937 r.⁹⁶

Obok J. Jędrzejowskiej, jedną z najlepszych polskich tenisistek ziemnych była Wanda Dubieńska⁹⁷. W 1924 r. zwyciężyła w „Olimpiadzie Akademickiej Państw Północnych” w Dorpacie, mistrzyni Śląska Cieszyńskiego, Gdańska, Sopotu⁹⁸.

W okresie międzywojennym nastąpił rozwój tenisa ziemnego i tenisa stołowego kobiet w Polsce w zakresie organizacyjnym i sportowym. Zwiększała się liczba klubów i towarzystw sportowych, w których kobiety uprawiały tenis ziemny. Kobiety uczestniczyły w MP w tenisie ziemnym, począwszy od 1921 r.

⁹¹ „Start” 1935, nr 11/12, s. 13.

⁹² „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 26, s. 4. W okresie okupacji J. Jędrzejowska od władz niemieckich – za wstawiennictwem króla Gustawa V – otrzymała pozwolenie na wyjazd z Polski. Z propozycji nie skorzystała.

⁹³ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 7, s. 15; „Sport Polski” 1937, nr 6, s. 11. Państwową Nagrodę Sportową stanowiła rzeźba Józefa Klukowskiego, „przedstawiająca postać alegoryczną, wieńczącą zwycięskiego atlete”. Józef Klukowski otrzymał za to dzieło złoty medal na Igrzyskach Olimpijskich w Los Angeles w 1932 r. w Olimpijskim Konkursie Literatury i Sztuki.

⁹⁴ „Raz, Dwa, Trzy” 1938, nr 7, s. 15.

⁹⁵ „Przegląd Sportowy” 1938, nr 14, s. 6.

⁹⁶ R. Gawkowski, dz. cyt., s. 271.

⁹⁷ „Start” 1929, nr 12, s. 7. Zob. też. M. Rotkiewicz, *Pierwsza polska olimpijka – Wanda Nowak-Dubieńska...*, s. 35–47. Wanda Dubieńska była nie tylko znakomitą tenisistką ziemną, lecz również z powodzeniem uprawiała inne dyscypliny sportowe, np. narciarstwo, szermierkę. M.in. w 1929 r. została mistrzynią Polski w szermierce w konkurencji floretu. Reprezentowała wówczas barwy AZS Kraków.

⁹⁸ „Start” 1928, nr 24, s. 9; zob. też. M. Rotkiewicz, *Pierwsza polska olimpijka – Wanda Nowak-Dubieńska...*, s. 40.

Do najlepszych polskich tenisistek ziemnych tego okresu należy zaliczyć m.in. Wandę Dubieńską, Jadwigę Jędrzejowską, Verę Richterówną i Gertrudę Volkmer-Jacobsenową. Spośród nich największe sukcesy na arenie międzynarodowej osiągnęła J. Jędrzejowska.

Bibliografia

A. Źródła

I. Prasa

- „Przegląd Sportowy” 1921–1939.
„Raz, Dwa, Trzy” 1931–1939.
„Sport Polski” 1937–1939.
„Start” 1927–1939.
„Start. Wiadomości Sportowe” 1938–1939.

B. Literatura

- Gawkowski R., *Encyklopedia klubów sportowych Warszawy i jej najbliższych okolic w latach 1918–1939*, Warszawa 2007.
- Jurek T., *Kultura fizyczna mniejszości niemieckiej w Polsce w latach 1918–1939*, Gorzów Wielkopolski – Poznań 2002.
- Koseski A., Królak A., Tarasiewicz K., *Tenis w Polsce w latach 1921–1971*, Warszawa 1972.
- Ludwiczek C., *Tenis na Śląsku*, Katowice 2010.
- Rechowicz H., *Sport na Górnym Śląsku do 1939 r.*, Katowice 1997.
- Rotkiewicz M., *Geneza i początki sportu kobiecego w Polsce*, „Sport Wyczynowy” 1978, nr 6–7.
- Rotkiewicz M., *Pierwsza polska olimpijka – Wanda Nowak-Dubieńska (1895–1968)*, [w:] *Społeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpiizmu. Sprawność fizyczna dzieci i młodzieży*, t. 2, red. J. Chełmecki, Warszawa 2009.
- Rotkiewicz M., Hądzelek K., *Powstanie i działalność polskich związków sportowych (II) 1919–1925*, „Sport Wyczynowy” 2007, nr 10–12.
- Woltmann B., Gaj J., *Sport w Polsce 1919–1939*, Gorzów Wielkopolski 1997.
- Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1999.

Summary

Women's Tennis In Poland in the Interwar Period

During the interwar period, women's tennis developed in Poland in terms of organization and sports. The number of sports clubs and associations in which women played tennis increased. Women participated in Polish Championships in tennis from 1921. The best Polish women tennis players of the period were, among others, Wanda Dubieńska, Jadwiga Jędrzejowska, Vera Richter and Gertruda Volkmer-Jacobsen. Out of Polish top players, it was J. Jędrzejowska who was the most successful Polish player on the international arena.

Key words: Poland, tennis, women, the interwar period

Grażyna BICZYSKO*

Turystyka i krajoznawstwo w Związku Harcerstwa Polskiego w II Rzeczypospolitej

Streszczenie

Turystyka i krajoznawstwo są jednymi z najstarszych tradycyjnych dziedzin harcerskiego działania. Nierozerwalnie wiążą się z najdawniejszymi dziejami harcerstwa, jako formy niezwykle atrakcyjne i różnorodne treściowo, pozwalające na osiągnięcie celów wychowawczych. Ruch turystyczno-krajoznawczy harcerskich drużyn szkolnych wspomagany był przez Koła Krajoznawcze, nauczycieli i dyrektorów szkół. ZHP posiadał własne schroniska turystyczne oraz stałe tereny pod obozy harcerskie jako punkty oparcia dla turystycznych i krajoznawczych wędrowek. Obozownictwo harcerskie skupiało się najczęściej na terenie Beskidu Śląskiego, Podhala, Leska i w okolicy Skolego. Rozwój w drugiej połowie lat trzydziestych harcerskiej akcji obozowej i turystyczno-krajoznawczej możliwy był dzięki pomocy materialnej państwa polskiego.

Słowa kluczowe: turystyka, krajoznawstwo, wycieczka, obozownictwo harcerskie

Współcześnie turystyka jest definiowana jako „forma czynnego wypoczynku, wyjazdy poza miejsce stałego pobytu lub wędrowki, w celach krajoznawczych, albo dla rozrywki i odpoczynku; turystyka kwalifikowana: piesza, narciarska, motorowa, wodna, górską i inne”¹. Krajoznawstwo według tego samego źródła to „ruch społeczny, oparty głównie na różnych formach turystyki, mający na celu poznanie kraju ojczystego (lub regionu), zachowanie jego walorów przyrodniczych i kulturowych, popularyzowanie wiedzy o nim”².

---

* Dr, Uniwersytet Zielonogórski, Katedra Wychowania Fizycznego.

¹ *Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1982, s. 3.

² Tamże, s. 378.

Definicje z lat międzywojennych wyjaśniały oba pojęcia w sposób bardzo zbliżony. Według S. Leszczyńskiego, który dokonał przeglądu definicji proponowanych przez autorów ówczesnych publikacji, można przyjąć, że istotą ruchu turystycznego jest „zmiana miejsca bez względu na środki lokomocji, chwilowy pobyt ludzi pozamiejscowych w celach kulturalnych, krajoznawczych, odpoczynkowych, rozrywkowych itp., a więc nie w celach zarobkowych lub militarnych”³.

W pracach poświęconych początkom turystyki w Polsce przyjmuje się, że o turystyce w obecnym jej znaczeniu można mówić dopiero od przełomu XVIII i XIX wieku, tj. od czasów działalności Stanisława Staszica i Juliana Ursyna Niemcewicza, którzy wprowadzili do polskiej turystyki element poznawczy⁴. Najbardziej jednak zasłużonym dla rozwoju polskiego krajoznawstwa i turystyki okazał się Mieczysław Orłowicz (1881–1959). Był współtwórcą polskiej turystyki zespołowej, założycielem i prezesem Akademickiego Klubu Turystycznego we Lwowie (powstałego w 1906 r.), współzałożycielem Galicyjskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Był również współorganizatorem pierwszego Polskiego Komitetu Olimpijskiego i kilku polskich związków dyscyplin sportowych, autorem wielu artykułów, broszur i przewodników z zakresu turystyki, były to m.in. publikacje *Przewodnik po Europie* (wydanie 2 – 1909 r.), *Bieszczady* (1954 r.)⁵.

Turystyka i krajoznawstwo rozwinęły się w okresie zaborów, jednak pełny ich rozwój i przyjęcie form strukturalnych nastąpiły w latach międzywojennych. W niepodległej Polsce opieka nad turystyką znalazła się w kompetencjach Ministerstwa Robót Publicznych, w którym z dniem 1 lipca 1919 r. powołano referat turystyki. Ponieważ wiele zagadnień związanych bezpośrednio z turystyką, krajoznawstwem, ruchem wycieczkowym wchodziło w zakres działania kilku ministerstw, w 1924 r. powołano Międzyministerialną Komisję Turystyczną, w posiedzeniach której brali udział przedstawiciele dziewięciu resortów.

Po likwidacji w 1932 r. Ministerstwa Robót Publicznych opiekę nad turystyką przejęło Ministerstwo Komunikacji, w którym od 1 sierpnia tegoż roku funkcjonował Wydział Turystyki.

Pomimo tendencji zmierzających do scentralizowania wszystkich spraw związanych z turystyką, jej propagandą oraz przemysłem turystycznym w jednym resorcie, w praktyce okazało się to niemożliwe i kompetencje w sprawach turystycznych pozostawały w gestii kilku ministerstw.

Opieka nad szkolnym ruchem wycieczkowym wchodziła w zakres działania Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Turystyka i krajoznawstwo realizowane w szkolnictwie nie występowały jako oddzielny przedmiot, lecz w ramach geografii, historii, przyrody, wychowania fizycznego. Polskie Towarzystwo Krajoznawcze w porozumieniu z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wyszło z inicjatywą utworzenia na terenie

³ S. Leszczyński, *Współczesne zagadnienia turystyki*, „Orli Lot” 1937, nr 9–10.

⁴ J. Gaj, *Dzieje turystyki w Polsce*, Warszawa 2008, s. 38–39.

⁵ Tenże, *Zarys historii turystyki w Polsce w XIX i XX wieku*, Poznań 2001, s. 14.

szkół krajoznawczych kół młodzieży. Szkolny ruch krajoznawczo-turystyczny, z uwzględnieniem treści wielu przedmiotów nauczania na wszystkich poziomach edukacji szkolnej, sprzyjał również rozwijaniu i poszerzaniu wiedzy oraz kształtowaniu postaw patriotycznych⁶.

Organem prasowym i łącznikiem kół krajoznawczych młodzieży szkolnej był miesięcznik „Orli Lot”, ukazujący się w latach 1920–1939. Pismo to współredagowała młodzież szkolna i harcerska, gdyż redakcja niemal w każdym numerze zamieszczała prace i artykuły napisane i nadsyłane przez ową młodzież.

Turystyka jest jedną z najstarszych tradycyjnych dziedzin harcerskiego działania. Jest nierozzerwalnie związana z najdawniejszymi dziejami harcerstwa, jako forma niezwykle atrakcyjna i różnorodna w treści, pozwalająca na osiągnięcie zamierzonych celów wychowawczych. Głównym celem turystyki jest tradycyjnie pojmowane krajoznawstwo oraz osiąganie sprawności i kondycji fizycznej, odporności na trudy, kształtowanie wytrzymałości i silnej woli, ćwiczenie niezbędnych w harcerstwie umiejętności z zakresu technik turystycznych⁷.

ZHP był niewątpliwie jedną z najprężniej działających stowarzyszeń młodzieżowych w Polsce. Był też realizatorem ruchu wycieczkowego na terenie szkoły. Rozwijaniu tej formy działalności sprzyjał baden-powellowski system wychowania, w którym szczególną rolę odgrywały stopnie, sprawności, wycieczkowanie z obozownictwem⁸.

Cele i podstawy działania harcerstwa wspomagały cele i środki pomocnicze w procesie wychowania, realizowanego w szkole. Harcerstwo ze szkolnym ruchem wycieczkowym związane było przede wszystkim przez idee krajoznawcze, poznawanie przyrody oraz przez obozownictwo.

Obozy wędrowne upowszechniane były w harcerstwie stopniowo, począwszy od 1921 r. Na przełomie lipca i sierpnia tegoż roku kurs wędrowny poprowadził hm. T. Strumiłło. Jego uczestnikami było trzynastu harcerzy, którzy w okresie miesiąca przemaszzerowali około 500 km oraz przebyli koleją ponad 200 km. Efekty kursu pod każdym względem okazały się korzystne. Zdrowie dopisało wszystkim, uczestnicy żyli ze sobą, zahartowali i postanowili propagować wędrownictwo harcerskie. Organizator kursu po jego zakończeniu pisał: „Kurs był w wielkiej mierze improwizacją wędrowki krajoznawczej i ćwiczeniem się we wszechstronnej zaradności i orientacji. Był kursem, a nie zwykłą wycieczką, ponieważ wszystkie spostrzeżenia, doświadczenia i ćwiczenia robiono pod kątem widzenia potrzeb dydaktycznych, omówiono je i wyciągano wnioski praktyczne dla prowadzących drużyny. Przede wszystkim jednak był wolną

⁶ Tamże, s. 16.

⁷ *Leksykon harcerstwa*, red. O. Pietkiewicz, Warszawa 1988, s. 481.

⁸ S. Sedlaczek, *Krajoznawstwo i harcerstwo*, [w:] *Pierwszy Ogólnopolski Kongres Krajoznawczy w Poznaniu. Sekcja V*, Poznań 1929, s. 12; *Krajoznawstwo a harcerstwo*, „Nasz Widnokrąg” 1930, nr 5–6, s. 93–94.

szkołą zamiłowania do życia w ciągłym ruchu, na łonie natury i do poznania coraz to nowych zakątków ziemi ojczystej”⁹.

Problemom turystyki i krajoznawstwa poświęcono wiele uwagi podczas kursów instruktorskich, odbytych w latach międzywojennych. W lipcu i sierpniu 1921 r. odbył się kurs męski Naczelnictwa ZHP nieopodal Piwnicznej oraz szereg kursów w chorągwiach i drużynach. Kurs w Piwnicznej doszedł do skutku dzięki pomocy MWRiOP oraz władz wojskowych. Funkcję komendanta pełnił S. Sedlaczek, z pomocą W. Nekrasza. Wiele czasu poświęcono na gry terenowe oraz krótsze wycieczki, zwiedzano okolice. Chorągwie łódzka, lwowska, poznańska zorganizowały kursy drużynowych. Naczelne władze harcerskie postulowały, aby zebrać doświadczenia wypracowane podczas kursów, omówić je pod względem metodycznym i programowym i wykorzystać dla dalszego postępu. Szczególnie wyraziście problem ten określił hm. T. Strumiłło, pisząc: „Program takich kursów musi oczywiście mieć zupełnie nowy charakter [...]. Nie gotowy raz na zawsze obóz i ustalony bezwzględnie porządek dzienny, ale zakładanie, urządzanie, ciągle ulepszanie, doskonalenie i upiększanie obozu, wytwarzanie stopniowe, wypróbowywanie i zastosowanie do okoliczności porządku dziennego”¹⁰. W dalszej części odniósł się do wycieczek oraz krajoznawstwa, stwierdzając, iż w trakcie obozu należy zwrócić szczególną uwagę na organizowanie wycieczek i wędrówek. Postulował, aby w ogóle część kursu odbywała się w formie obozu wędrownego. Wtedy, według T. Strumiłły, „praktyka wędrowania, obozowania, radzenia sobie w terenie wśród przyrody będzie najnaturalniejsza, najprawdopodobniej wejdzie ona na trwałe do zamiłowań młodzieży. Dalszym wymaganiem musi być związek życia kursu z życiem okolicy. Inaczej nie nauczymy instruktorów traktowania życia drużyn społecznie. Trzeba umieć zaznajomić młodzież z toczącym się dookoła życiem społecznym i zainteresować ją nim, ukazując, co ona sama w tym mogłaby uczynić. Na tym opiera się też ściślejszy związek drużyn ze społeczeństwem”¹¹.

W tym samym numerze „Harcmistra”, w którym zamieszczono artykuł T. Strumiłły, opublikowano także relację drużynowej 14 drużyny warszawskiej harcerek z wakacyjnej wędrówki. Drużyna zorganizowała w lipcu 1921 r. obóz wędrowny na Pomorzu. Harcerki wyruszyły z Czerska Pomorskiego, kierując się na Kościerzynę, Kartuzy, Wejherowo, Puck, Wielką Wieś i Hel, powrót nastąpił przez Puck, Rewal, Gdynię – do Gdańska. Ekwipunek uczestniczek był typowy dla wycieczkowania. Część żywności wysłana została przesyłką bagażową do Kartuz, część do Pucka, a pozostałą część i sprzęt, łącznie z wieloosobowym namiotem, załadowano na wózek, który ciągnięto na zmianę przez całą trasę. Harcerki maszerowały dziennie około 20 km, co drugi dzień odpoczywając całą

⁹ S. Sedlaczek, *Kursy instruktorskie i obozy starszych ZHP (Notatki do historii harcerstwa)*, „Harcistrz” 1929, nr 6–7.

¹⁰ T. Strumiłło, *Kursy instruktorskie*, „Harcistrz” 1922, nr 1, s. 10.

¹¹ Tamże, s. 12.

dobę. Podczas marszu, odpoczynków i obozowania przeprowadzały krajoznawcze badania, korzystając z wcześniej przeczytanej lektury¹².

Z przytoczonej relacji wynika, iż turystyka i krajoznawstwo włączone były do działalności drużyn w sposób jak najbardziej naturalny, od samego niemal zjednoczenia harcerstwa, a zwłaszcza po wojnie polsko-bolszewickiej. Miesiące letnie 1921 r. były pierwszymi wakacjami w warunkach pokoju i normalizacji życia w Polsce.

Główna Kwatera Męska w lecie 1921 r. dokonała przeszło stu wizytacji obozów stałych, wędrownych i kursów. Instruktorzy GKM postawili sobie jako główne zadanie odejście od administrowania oraz maksymalne zbliżenie do hufców i drużyn, by poznawszy ich pracę i inicjatywy, nadać im i całemu ZHP ujednolicony, sprawdzony kierunek pracy.

Po tej akcji wizytacyjnej, hm. Henryk Glass, naczelnik GKM, pisał: „Stwierdzić trzeba, że ruch rozwija się, a organizacja szybko wyleczyła się z ran zadanych przez inwazję bolszewicką. Komendy uzupełnione obecnie sprawnie funkcjonują, powstają liczne Koła Przyjaciół, słabe początkowo podstawy finansowe Zarządów Oddziałów poczynają krzepnąć, liczebnie organizacja wzrasta, zyskując dla idei nowe zastępy młodzieży, praca w poszczególnych Hufcach i Chorągwiach rozwija się na coraz szerszą skalę, jak świadczy o tym wzrost zlotów, zjazdów, kursów, kolonii, warsztatów, zwiększenie ilości uzyskiwanych przez harcerzy stopni i sprawności”¹³.

Pierwsza połowa lat dwudziestych była okresem kształtowania się ruchu harcerskiego. Dopomogli w tym przez praktyczną działalność znakomici, doświadczeni instruktorzy z T. Strumiłą i S. Sedlaczkiem na czele, jak również publicyści, nauczyciele i działacze społeczni. W „Harcistrzu” z lipca 1922 r. zamieszczony został artykuł znakomitego nauczyciela wychowania fizycznego i działacza harcerskiego, Zygmunta Wyrobka, dotyczący harcerskich wycieczek. Autor zawarł w nim szereg ważnych założeń, które weszły na trwałe do programu harcerstwa, dlatego warto je omówić. Według niego, wycieczek harcerskich nie należy uważać tylko za miły sposób spędzania czasu w gronie kolegów, czy sposobność do opanowania jakiejś harcerskiej sprawności. Harcerstwo jest przynajmniej w części organizacją samowychowawczą, a jej głównym czynnikiem wychowawczym jest powtarzanie się sytuacji, w których harcerz „musi obudzić się w sobie, wydobyć z siebie wszystko, by sprostać zadaniu, innymi słowy, cechą harcerstwa jest praktykowanie, w następstwie czego wychowanek nieraz bezwiednie nabiera tych cech charakteru, które jako wzór ujmuje prawo harcerskie, to przyznać się musi, że przede wszystkim wycieczki dają szerokie pole do tego praktykowania, czyli wyćwiczenia się w tym, co z duszy harcerzy chce się wykrzesać”. Autor dodaje, że jest okolicznością sprzyjającą jest fakt, iż ta forma

¹² *Wędrowniczki*, „Harcistrz” 1922, nr 1.

¹³ *Naczelnik GKM ma głos*, „Harcistrz” 1922, nr 1, s. 6.

jest przy tym sympatyczna, nie występuje w niej przymus czy rygor, a pojawiają się takie czynniki, które „porywają młodzież, więc też metoda wycieczek jest nie zawodna pozwalająca osiągnąć jak najlepsze wyniki”. Pisze dalej Z. Wyrobek, że „wycieczką harcerską można zdobyć lepsze wychowawcze rezultaty, niż zebraniem i gawędami w izbie, i dlatego pracę w polu należy postawić na pierwszym miejscu w programie prac harcerskich. Każdy pogodny dzień świąteczny powinien być na wycieczkę przeznaczony, raczej poniechać wszystkie inne zebrania niżby się miało poniechać wycieczki. Nigdzie się tak harcerze nie zżyją z sobą, jak w polu, przy żadnym zebraniu nie nastąpi takie zbliżenie się i poznanie instruktora z harcerzem, jak przy wspólnym ognisku, to więc najlepszy teren do wpływania na młode dusze”.

W dalszej części artykułu przekazał Z. Wyrobek podstawowe wskazania metodyczne, wychowawcze i zdrowotne, jakim powinna odpowiadać dobrze przygotowana i zrealizowana wycieczka harcerska. Przy czym opowiedział się za organizacją wycieczek w mniejszej grupie, a więc raczej w zastępie niż w drużynie, ze względu na lepsze warunki do życia się i wzajemnego poznania. Autor w zakończeniu przypomina, iż „harcerstwa nie można pojmować jako szkoły przysposabiającej do służby wojskowej. Harcerstwo to wychowanie, a nie szkoła wojskowości”.

Twórca skautingu gen. R. Baden-Powell mówił, że „obóz skautowy jest przeniesieniem chłopca w najidealniejsze warunki, w których może on czynić dobrze”. Naczelnik Głównej Kwatery Męskiej hm. Adolf Heidrich zaapelował w połowie 1923 r. do wszystkich działaczy harcerskich, by przygotować jak najlepiej harcerzy do zlotu narodowego przygotowywanego na 1924 r. Według jego opinii i sugestii, należało tak ukierunkować pracę, by jak najwięcej obozów harcerskich spełniało baden-powellowski warunek i wzorzec. Heidrich pisał: „zawężając zakres środków wychowawczych w harcerstwie do tropienia, pionierki, sygnalizacji, żywimy nadzieję, że dobry uczynek będzie ich rezultatem, ich wypadkową. Natomiast wprowadzając dobry uczynek na równi z tropieniem, sygnalizacją, pionierką, jako niezbędne obowiązki stosowania się do prawa harcerskiego, jako konieczny w całości metody harcerskiej środek wychowawczy, z całą pewnością doprowadzimy do tego, że rezultatem tej metody jako całości, będzie dzielny człowiek, to znaczy człowiek, którego w gromadzie nauczyliśmy dzielić się swoim czasem, swoją radością, swoją umiejętnością, zaradnością i swoim mieniem”¹⁴. Autor wskazuje dalej, że zadania programu wychowawczego obozu można podzielić na następujące grupy:

- prace wywiadowczo-wychowawcze;
- prace kulturalno-oświatowe;
- prace użyteczności publicznej;

---

¹⁴ *Zadanie społeczne obozów*, „Harcistrz” 1924, nr 6–7, s. 60.

— zapoczątkowanie i utrzymanie stałego, bezpośredniego kontaktu z miejscową młodzieżą przez cały rok.

Jeśli chodzi o interesującą nas grupę pierwszą, a więc pracę wywiadowczo-krajoznawczą, to powinna ona polegać na poznaniu miejscowego budownictwa, kościoła, struktury chaty, jej wnętrza oraz strojów ludowych; ponadto na zapoznaniu się z miejscową gwarą, spisaniu charakterystycznych wyrażeń, zwrotów, przysłów, poznaniu miejscowych baśni, legend, śpiewów i tańców. Notatki, zdjęcia, eksponaty autentyczne czy wykonane przez harcerzy powinny stanowić zaczątek działu etnograficznego zbiorów drużyny.

Można stwierdzić, iż program ten przyjęty został do realizacji w jednostkach harcerskich. Ustalenia dotyczące formy pracy w zakresie turystyki i krajoznawstwa Naczelnictwo ZHP wpajało instruktorom podczas kursów. Opracowano ramowy program obowiązujący na kursach, przewidujący takie działy, jak: topografia, przyroda, samarytaństwo, kucharstwo, wychowanie fizyczne, krajoznawstwo i wycieczki. Program z zakresu krajoznawstwa zakładał zapoznanie się uczestników kursu z warunkami etnograficznymi, geograficznymi i przyrodniczymi najbliższego otoczenia. Wycieczki polecano organizować w grupie zastępu, po uprzednim zrealizowaniu programu krajoznawczego. O ile było to niemożliwe, w trakcie wycieczki zalecano dokonywać dalszych szczegółowych obserwacji i wywiadów etnograficzno-krajoznawczych¹⁵.

Na początku 1929 r. Główne Kwatery Harcerzy i Harcerek opracowały wskazówki higieniczne dotyczące harcerskich wycieczek, zostały one opublikowane w prasie harcerskiej i obowiązywały organizatorów obozów wędrownych. Stanowiły one, że dla harcerek i harcerzy w wieku do lat 14 winny być organizowane przede wszystkim gry ruchowe i ćwiczenia harcerskie o charakterze zabawy na wolnym powietrzu, najlepiej poza miastem. Marsze powinny odbywać się tylko w dzień. Czas trwania wycieczki i jej dystans należało dobierać w zależności od wieku uczestników, pogody, terenu itp. Wycieczki połączone z ćwiczeniami w terenie nie powinny przekraczać dystansu tam i z powrotem 10 km, a dla starszych harcerzy 20 km. W dalszej części wskazówek wprowadzono rozróżnienia wycieczek na krótkotrwałe (2–3 godziny), dłuższe (np. półdniowe), całodniowe. Wycieczki dłuższe można było podejmować tylko po odpowiedniej zaprawie uczestników, to jest po odbyciu wcześniej kilku krótszych wycieczek w różnym terenie i z obciążeniem sprzętem osobistym (plecakiem). Dozwolono organizować dla młodzieży powyżej 16 roku życia ćwiczenia w porze nocnej, nawet parę razy w ciągu roku, ale za wiedzą komendanta hufca i władz szkolnych oraz po zasięgnięciu opinii lekarza szkolnego czy lekarza drużyny¹⁶. W części dotyczącej przepisów szczegółowych omówione zostały zale-

¹⁵ „Harc mistrz” 1927, nr 3.

¹⁶ *Wskazówki higieniczne dotyczące wycieczek harcerskich opracowane przez Sekcję Lekarską Zarządu Krakowskiego Oddziału ZHP, zatwierdzone przez Główne Kwatery ZHP, „Wiadomości Urzędowe NZHP” 1929, nr 5.*

cenia odnośnie do tempa marszu, przerw odpoczynkowych, ubioru, ekwipunku, higieny i pierwszej pomocy.

W artykułach zamieszczanych w prasie harcerskiej przypominano, iż znajomość kraju jest podstawą służby ojczyźnie. Dlatego harcerki i harcerze sprawy krajoznawstwa powinni traktować jako coś naturalnego i codziennego. Apelowano o przesyłanie do redakcji czasopisma „Orli Lot” relacji z odbytych wycieczek i obozów wędrownych. W jednym z artykułów czytamy wypowiedź instruktora harcerskiego: „Nasze krajoznawstwo musi być głębsze. Musi mieć pewne drogi i cele. Nauczymy naszych drużynowych prowadzić pracę krajoznawczą w obozach, wyzyskiwać zdobyte materiały, notatki w dzienniczkach. Dopomaga nam w tym Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, które już ofiarowało swą pomoc, dając instruktorów i przewodników do wycieczek w góry. Proponowano nawet urządzenie kursu tatrzańskiego dla drużynowych własnym kosztem”¹⁷.

W lipcu 1929 r. odbył się w Poznaniu pierwszy Ogólnopolski Kongres Krajoznawczy. Organizatorzy zaprosili do udziału Związek Harcerstwa Polskiego, w którego imieniu uczestniczył w Kongresie Stanisław Sedlaczek, wygłaszając referat. Autor wskazał na wzajemne relacje między krajoznawstwem a harcerstwem. Stwierdził, iż w związku z tym należy rozpatrywać rolę i miejsce krajoznawstwa w programie działania harcerstwa oraz rolę harcerstwa, jaką spełnia ono w popularyzacji ruchu krajoznawczego, wiedzy o kraju oraz udziale w organizacji turystyki. Sedlaczek argumentował: „Harcerz musi znać Ojczyznę, której ma według przyrzeczenia i prawa służyć. Harcerz miłuje przyrodę i stara się ją poznać. Krajoznawstwo zatem stanowi bardzo ważną część programu harcerskiego. Jest to logiczna konsekwencja założeń ideowych, a zarazem uznanie pierwszorzędnej wartości bezpośredniego oddziaływania kształcącego przyrody i wytworów kultury”¹⁸.

W dalszej części referatu omówił Sedlaczek ćwiczenia skautowe, przygotowujące do krajoznawczych wędrówek. Scharakteryzował rozwój krajoznawstwa w programie i działalności harcerstwa, od elementów podstawowych, wprowadzonych jeszcze przed pierwszą wojną światową, aż do odbywanych współcześnie specjalistycznych obozów wędrownych, jako najwyższej formy krajoznawstwa. Autor referatu zaznaczył, iż w obozach stałych także istnieją elementy krajoznawstwa.

Harc mistrz S. Sedlaczek stwierdził dalej, iż harcerstwo przyczyniło się do rozwoju i upowszechnienia krajoznawstwa poprzez włączenie do programów wycieczek i obozów wędrownych metodyki poznawania kraju i ludzi. Młodzież harcerska, wędrując, prowadziła zawsze obserwacje przyrodnicze, etnograficzne, ludoznawcze, przeprowadzała wywiady, zbierała eksponaty przyrodnicze i historyczne.

¹⁷ „Harc mistrz” 1929, nr 10.

¹⁸ S. Sedlaczek, *Krajoznawstwo i harcerstwo*.

ZHP uczestniczyło i uczestniczy w wytyczaniu i znakowaniu szlaków turystycznych, a więc ma udział w organizacji ruchu turystycznego. Harcerze utrzymywali trzy górskie schroniska. Budowę następnych projektowano dzięki pomocy władz państwowych oraz instytucji społecznych.

Referat przedstawiony przez S. Sedlaczka wywołał duże zainteresowanie i dyskusję uczestników Kongresu. W jej wyniku przyjęto następującą uchwałę: „Kongres Krajoznawczy uważa, że ideologia i praca harcerstwa polskiego winna uwzględnić w wybitnej mierze podstawę krajoznawczą, pogłębiającą uczuciowy związek z ziemią ojczystą oraz aktywny stosunek do państwa”¹⁹.

W połowie 1929 r., kiedy odbył się Pierwszy Kongres Krajoznawczy w Poznaniu, podsumowujący cały dorobek ruchu krajoznawczego w Polsce, harcerstwo mogło wykazać się ugruntowanym dorobkiem. Wskazać trzeba przede wszystkim na turystykę i organizację wycieczek przez poszczególne drużyny harcerskie oraz letnią akcją obozów stałych. W następnych latach władze harcerskie zamierzały rozwinąć szerzej akcję obozów wędrownych. Od strony organizacyjnej planowano utworzenie w Głównej Kwaterze Męskiej referatu krajoznawczego. Według projektu ogłoszonego przez S. Sedlaczka w „Harcmistrze”, referat ten powinien rozpocząć działalność od zebrania informacji o harcmistrzach interesujących się krajoznawstwem, nawiązania z nimi kontaktu i zorganizowania Harcerskiej Rady Krajoznawczej. Następny etap powinien polegać na skompletowaniu dokładnych informacji o harcerskim ruchu krajoznawczym. Należało także opracować i wydać instrukcję w sprawie krajoznawstwa, zawierającą m.in. wykaz szlaków turystycznych zalecanych szlaków wędrówek z zaznaczeniem punktów postoju i noclegów, wskazówki organizacyjno-techniczne, informacje o ulgach kolejowych dla grup wycieczkowych itp. Byłyby to prace doraźne, które postulowany referat krajoznawczy GKM powinien zrealizować niezwłocznie. Natomiast w dalszym etapie jego działalności S. Sedlaczek postulował, by zajął się on:

- opracowaniem programu i wskazówek w celu pełniejszego uwzględnienia krajoznawstwa w programach kursów instruktorskich i obozów stałych,
- ustanowieniem stopnia „instruktora-krajoznawcy”, na wzór innych stopni instruktorskich, i organizowaniem odpowiednich kursów w okresie letnim i zimowym,
- wprowadzeniem do czasopism harcerskich stałych działów poświęconych wycieczkom, obozom i krajoznawstwu,
- ogłoszeniem konkursów na prace o tematyce krajoznawczej oraz propagowaniem konkursów ogłaszanych na łamach czasopisma krajoznawczego „Orli Lot”, adresowanego do młodzieży,

¹⁹ *Harcerstwo na pierwszym Ogólnopolskim Kongresie Krajoznawczym w Poznaniu w lipcu 1929*, „Harcistrz” 1929, nr 10.

— staraniem o tereny pod obozy harcerskie, jako punkty oparcia dla krajoznawczych penetracji i harcerskich wędrówek.

Kończąc prezentację przyszłego programu działania referatu krajoznawczego GKM, S. Sedlaczek zwrócił się do czytelników „Harcmistrza” o uzupełnienie go własnymi pomysłami²⁰.

Na początku lat trzydziestych ZHP rozpoczął budowę kolejnego schroniska turystycznego na Kostrzycy w Czarnohorze, które miało posiadać 50 miejsc noclegowych. Było to możliwe dzięki pomocy Towarzystwa Budowy Harcerskich Schronisk Turystycznych²¹.

W latach 1918–1930 ZHP zorganizował łącznie 2583 obozy męskie i 1025 obozów żeńskich, z liczbą uczestników 111,5 tys. harcerzy i harcerek²². Lata 1931–1939 to okres organizacyjnego rozwoju harcerstwa oraz udanych poczynań w zakresie treści i metod pracy. Rozkwit ZHP w tym okresie umożliwiła poprawa sytuacji gospodarczej kraju, zdecydowane poparcie udzielone harcerstwu przez władze szkolne i państwowe oraz wybór działacza sanacyjnego i wojewody śląskiego Michała Grażyńskiego na stanowisko przewodniczącego Związku. Wyboru tego dokonano podczas zjazdu ZHP w Krakowie w 1931 roku²³. Nastąpiły zmiany programowania i nadzorowania wychowania fizycznego w harcerstwie. Przede wszystkim utworzony został jeden wydział wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, z dwoma referatami: harcerskich oddziałów przysposobienia wojskowego oraz strzelecko-lucznicy. Oddzielnie, na prawach wydziału, funkcjonowało kierownictwo drużyn żeglarskich²⁴.

Zmiany w strukturze Głównych Kwater podyktowane były m.in. dążeniem do coraz lepszego spełniania przybywających zadań. Wychowanie fizyczne, a zwłaszcza sport, w latach trzydziestych rozwijało się dynamicznie, stąd zapewne reorganizacja strukturalna obejmowała zwłaszcza tę sferę działalności.

Nowe zmiany wprowadził Naczelnik Harcerzy rozkazem z dnia 19 listopada 1935 r. Utrzymany został wydział wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, z tym że został on mocno rozbudowany, zwiększono też skład osobowy. Wydziałem obozów dowodził hm. Stanisław Lange. Wydział ten posiadał referat turystyki, którym kierował harcerz orli Andrzej Łychowski²⁵. Rozbudowano także, funkcjonujące nadal na prawach wydziału, kierownictwo harcerskich drużyn żeglarskich, tworząc następujące referaty: ogólny, programowo-wychowawczy, zaopatrzenia, turystyczno-sportowy, morski i propagandowo-prasowy²⁶.

²⁰ „Harcmistrz” 1929, nr 11.

²¹ „Czuj Duch” 1934, nr 9–10.

²² Archiwum Państwowe w Lublinie, Starostwo Powiatowe Łukowskie, sygn. 843, Informacja o działalności harcerstwa łukowskiego z dnia 12 marca 1934.

²³ J. Gaj, *Główne nurty ideowe w ZHP w latach 1918–1939*, Warszawa 1988, s. 75.

²⁴ „Wiadomości Urzędowe NZHP” 1934, nr 8.

²⁵ „Wiadomości Urzędowe NZHP” 1935, nr 12.

²⁶ Archiwum Akt Nowych, zespół ZHP, sygn. 2599, s. 171–173.

Do końca lat trzydziestych nie nastąpiły już większe zmiany strukturalne, a jedynie korekty. Wszystkie te zmiany miały również swoje odbicie we wzroście liczby zorganizowanych obozów harcerskich, np. w 1933 r. odbyły się 1232 obozy z udziałem ponad 33 tys. harcerzy i harcerek, zaś w 1934 r. liczba zorganizowanych obozów wzrosła do 1607, a liczba ich uczestników do prawie 49 tys. harcerzy i harcerek²⁷.

Na terenie Okręgu Szkolnego Poznańskiego wyróżniły się działalnością krajoznawczą harcerskie drużyny szkole. Istniały one prawie we wszystkich szkołach średnich oraz niemal w co drugiej szkole powszechnej. Drużyny te organizowały wycieczki w czasie roku szkolnego, najczęściej w okolicach Poznania. Aranżowały także dalsze wędrowki i biwaki, dzięki wydatnej pomocy poznańskich władz szkolnych²⁸.

W 1938 r. około stu drużyn komendy Chorągwi Wielkopolskiej rozbiło swe obozy na terenie Podhala, Wołynia, Huculszczyzny i Pojezierza Augustowskiego oraz Wielkopolski. Łącznie na akcję letnią tej Chorągwi złożyły się 182 jednostki obozowe, tj. kolonie, obozy stałe i wędrownie. Rekordowy był również procentowy udział harcerzy w obozach w stosunku do wszystkich harcerzy należących do Chorągwi Wielkopolskiej, przekroczył on 45%²⁹.

W 1939 r., pomimo narastającej groźby wybuchu wojny, wiele chorągwi, hufców i drużyn zorganizowało w lipcu i sierpniu obozy. Zakończyły się one niemal w przededniu hitlerowskiego najazdu na Polskę.

Obozownictwo harcerskie skupiało się najczęściej na terenie Beskidu Śląskiego, w okolicy Bucza, Górek Wielkich, Brennej i Wisły. Chorągiew Krakowska organizowała obozy na Podhalu, Chorągiew Lwowska – w okolicy Skolego oraz Leska.

Działalność drużyn harcerskich, ze szczególnym uwzględnieniem wakacyjnej akcji turystyczno-krajoznawczej i obozowej, uzależniona była od sytuacji materialnej należącej do nich młodzieży oraz od pomocy władz harcerskich, oświatowych, regionalnych. Ruch turystyczno-krajoznawczy harcerskich drużyn szkolnych wspomagany był przez Koła Krajoznawcze, przez nauczycieli i dyrektorów szkół.

Rozwój w drugiej połowie lat trzydziestych harcerskiej akcji obozowej i turystyczno-krajoznawczej możliwy był dzięki pomocy materialnej państwa polskiego. Przyczyniło się do tego przede wszystkim MWRiOP, Ministerstwo Spraw Wojskowych i związany z nim PUWFiPW. Pomocy w organizowaniu harcerskich obozów udzielały także: Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej,

²⁷ Centralne Archiwum Wojskowe, zespół PUWF i PW, sygn. I. 30069141, Zestawienie akcji letniej 1933–1934.

²⁸ Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 34, Sprawozdanie roczne kierowników szkół, nadesłane do Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego; Sprawozdanie Oddziału Wielkopolskiego ZHP, Poznań 1933, s. 40.

²⁹ XVII Sprawozdanie Okręgu Wielkopolskiego ZHP za rok 1938, Poznań 1939.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Komunikacji, instytucje samorządowe i niektóre organizacje społeczne³⁰.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych

Zespół: ZHP, sygn. 2599.

Archiwum Państwowe w Lublinie

Zespół: Starostwo powiatowe łukowskie sygn. 843.

Archiwum Państwowe w Poznaniu

Zespół: Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego sygn. 34.

Archiwum Polskiej Akademii Nauk

Zespół: Materiały Mieczysława Orłowicza, sygn. III-92.267.

Centralne Archiwum Wojskowe

Zespół PUWF i PW, sygn. I. 30069 141.

II. Źródła drukowane

Pamiętnik Jubileuszowy w 50 rocznicę założenia PTK, Warszawa 1956.

Program nauki w publicznych szkołach powszechnych trzeciego stopnia. Ćwiczenia cielesne, Lwów 1933.

Problemy Turystyki i kultury fizycznej w regionie bydgoskim, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz – Poznań 1975.

Sedlaczek S., *Krajoznawstwo i harcerstwo. Pierwszy Ogólnopolski Kongres Krajoznawczy w Poznaniu*, Poznań 1929.

III. Prasa

„Czuj Duch” 1934.

„Harc mistrz” 1922, 1924, 1927, 1929.

„Miesięcznik Pedagogiczny” 1934.

„Nasz Widnokrąg” 1930.

„Orli Lot” 1921, 1937.

„Wiadomości Urzędowe” NZHP, 1929, 1934, 1935.

„Wychowanie Fizyczne” 1931.

„Życie szkolne” 1936.

---

³⁰ Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Materiały Mieczysława Orłowicza, sygn. III-92.267, referat na temat turystyki młodzieży, wygłoszony 6 listopada 1937 r. na zjeździe turystycznym województwa wileńskiego i nowogródzkiego, s. 129–130.

B. Literatura

- Encyklopedia popularna PWN*, Warszawa 1982.
Encyklopedia wychowania, red. S. Łempicki, Warszawa 1938.
Gaj J., *Dzieje turystyki w Polsce*, Warszawa 2008.
Gaj J., *Główne nurty ideowe w ZHP w latach 1918–1939*, Warszawa 1988.
Gaj J., *Zarys historii turystyki w Polsce w XIX i XX wieku*, Poznań 2001.
Jakubiec E., Jarolim L., *Wychowanie fizyczne. Rozkład materiału naukowego wraz z osnovami lekcyjnymi nowego programu MWR i OP dla klas VI–VII szkół powszechnych i klas I–V szkół średnich*, Tarnów 1936.
Krawczyk M., *Ćwiczenia cielesne w szkole powszechnej*, Warszawa 1934.
Leksykon harcerstwa, red. O. Pietkiewicz, Warszawa 1988.
Szkice z dziejów PTTK i jego poprzedników, Warszawa 1973.

Summary

Tourism and sightseeing in the Polish Scouting Association in the Second Republic

Tourism and sightseeing is one of the oldest of traditional scout activities. It is inextricably linked with the oldest history of the Boy Scouts, as a form of extremely interesting and varied content, allowing for the achievement of the objectives of education. The school scout tourist-touring team movement was supported by National History Circle, teachers and school directors. The PSA has its own hostels and permanent sites for scout camps as points of support for tourism and sightseeing excursions. Scout camping is mostly concentrated in the Beskid Śląski, Podhale, Lesko and the surrounding area Skolnego. Development of scout camps as well as the tourist and sightseeing excursions in the second of the thirties was possible thanks to financial support from the Polish state.

Key words: tourism, sightseeing, excursion, scout camping

Kamil WODECKI*

Wybrane uwarunkowania rozwoju sportu w województwie piotrkowskim w latach 1975–1998 w świetle prasy regionalnej

Streszczenie

Celem pracy jest ukazanie uwarunkowań rozwoju sportu w województwie piotrkowskim w latach 1975–1998 w świetle prasy regionalnej. Opracowanie zostało przygotowane na podstawie materiałów z 16 czasopism wydawanych w największych ośrodkach kulturalno-społecznych województwa.

Podstawowe problemy badawcze, jakie zostały podjęte w niniejszym artykule, odnoszą się do kształtowania struktur organizacyjno-prawnych sportu na szczeblu wojewódzkim w okresie 23 lat na przykładzie województwa piotrkowskiego. Szczegółowo w tym zakresie został przedstawiony rozwój Wojewódzkiej Federacji Sportu w Piotrkowie Trybunalskim oraz okręgowych związków sportowych. Przedmiotem analizy były także uwarunkowania finansowe sportu, ze szczególnym uwzględnieniem sponsoringu sportowego oraz rozwój infrastruktury i kadry trenerskiej na potrzeby sportu w województwie. Działalność ruchu sportowego została przedstawiona na tle szerszych procesów zachodzących w Polsce w II połowie XX w.

Słowa kluczowe: uwarunkowania rozwoju sportu, województwo piotrkowskie, prasa regionalna, założenia polityczno-ustrojowe

---

* Mgr, asystent w Instytucie Kultury Fizycznej i Turystyki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

I

Celem artykułu jest ukazanie uwarunkowań rozwoju sportu w województwie piotrkowskim w latach 1975–1998 w świetle prasy regionalnej. Zakresem tematycznym zostały objęte warunki organizacyjno-prawne oraz finansowe, które wpływały na kształtowanie się ruchu sportowego na terenie województwa na przestrzeni 23 lat.

Podczas opracowania niniejszej pracy autor korzystał z 16 czasopism wydawanych w największych ośrodkach kulturalno-społecznych, które były usytuowane we wszystkich 5 regionach administracyjnych województwa: Bełchatowie, Opocznie, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku oraz Tomaszowie Mazowieckim. Kwerendą materiałów źródłowych zostały objęte: „Bełchatowski Tydzień”¹, „Echo Kamińska”², „Echo. Magazyn regionalny”³, „Echo Tomaszowa”⁴, „Gazeta Radomszczańska”⁵, „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej”⁶, „Informator Opoczyński”⁷, „Klin. Tygodnik niezależny”⁸, „Miesięcznik Tuszyński”⁹, „Panorama Robotnicza”¹⁰, „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy”¹¹, „TOP. Tygodnik Opoczyński”¹², „TWiP. Tuszyńskie Wiadomości i Poglądy”¹³, „Tydzień Trybunalski”¹⁴, „Tydzień w Koluszkach”¹⁵ oraz „Tygodnik Piotrkowski”¹⁶.

Tytuły prasowe miały głównie charakter tygodników, wydawanych w powszednie dni tygodnia. Tylko jedno czasopismo obejmowało swoim periodem wydawniczym zasadniczo cały okres badawczy, natomiast zdecydowana większość tygodników zaczęła być wydawana po 1990 r. Fakt ten związany był z ważnymi zmianami politycznymi i społeczno-ekonomicznymi, jakie dokonały się w Polsce w obliczu transformacji ustrojowej. Szczególne znaczenie miało zniesienie w 1990 r. cenzury prewencyjnej oraz usunięcie barier związanych z rejestracją nowych czasopism. Istotne było również upowszechnienie w kraju

¹ „Bełchatowski Tydzień” 1992–1998.

² „Echo Kamińska” 1995–1998.

³ „Echo. Magazyn regionalny” 1996–1998.

⁴ „Echo Tomaszowa” 1993–1996.

⁵ „Gazeta Radomszczańska” 1992–1998.

⁶ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975–1978.

⁷ „Informator Opoczyński” 1997.

⁸ „Klin. Tygodnik niezależny” 1994–1998.

⁹ „Miesięcznik Tuszyński” 1996–1998.

¹⁰ „Panorama Robotnicza” 1976–1989.

¹¹ „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy” 1990–1998.

¹² „TOP. Tygodnik Opoczyński” 1997–1998.

¹³ „TWiP. Tuszyńskie Wiadomości i Poglądy” 1991–1998.

¹⁴ „Tydzień Trybunalski” 1997–1998.

¹⁵ „Tydzień w Koluszkach” 1997–1998.

¹⁶ „Tygodnik Piotrkowski” 1978–1997.

kserografii, umożliwiającą łatwe i tanie kopiowanie tekstów¹⁷. Analizę materiałów źródłowych uzupełniono o badania literatury przedmiotu¹⁸. W świetle publikacji historyków kultury fizycznej zarysowano tło polityczno-ustrojowe kraju.

II

Znaczący wpływ na usytuowanie kultury fizycznej w organizacyjnej strukturze administracyjnej województwa piotrkowskiego miały kolejne akty prawne: rozporządzenie Rady Ministrów (RM) z 30 maja 1975 r. w sprawie zasad organizacji urzędów terenowych organów administracji państwowej¹⁹ oraz zarządzenie nr 2 Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z 12 czerwca 1975 r. w sprawie zakresu czynności wydziałów wchodzących

¹⁷ J. Wojniłowicz, *Prasa wydawana w Tomaszowie Mazowieckim w latach 1991–2000*, Tomaszów Mazowiecki 2003, s. 7.

¹⁸ J.T. Dubrawski, *Zmiany w organizacji kierowania przez państwo kulturą fizyczną w Polsce w okresie od 1984 do 2000 roku*, „Kultura Fizyczna”, z. 5, red. J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, Częstochowa 2003, s. 129–136; J. Gaj, *Wychowanie fizyczne i sport w Polsce Ludowej*. Poznań 1987, ss. 363; J. Gaj, P. Godlewski, *Sport polski w okresie przemian ustrojowych lat 1989–1996*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej*, t. 4, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 2000, s. 309–320; J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997, ss. 294; J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku. Koncepcje, uwarunkowania i efekty instytucjonalnej działalności*, Poznań 1991, ss. 392; *Zarys historii sportu w Polsce (1867–1997)*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1999, ss. 292; Główny Urząd Statystyczny, *Kultura fizyczna w latach 1990–1998*, Warszawa 1999, ss. 348; E. Małolepszy, *Z dziejów organizacji i zarządzania kulturą fizyczną w Polsce w latach 1918–1998*, „Kultura Fizyczna”, z. 4, red. J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, Częstochowa 2001, s. 87–100; B. Marszałek, *Zarządzanie sprawami kultury fizycznej na szczeblu lokalnym w Polsce w latach 1973–1990*, „Kultura Fizyczna”, z. 5: *Wydanie specjalne – Tradycje i współczesność kultury fizycznej w Polsce*, red. J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, Częstochowa 2003, s. 119–127; A. Nowakowski, *Prawo sportowe w Polsce po II wojnie światowej (1945–2000)*, [w:] *Studia z dziejów kultury fizycznej. Księga pamiątkowa dla Profesora Bernarda Woltmanna*, red. T. Jurek, Gorzów Wielkopolski 2002, ss. 796; A. Nowakowski, *Zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce w latach 1944–2004*, Rzeszów 2005, ss. 244; K. Pawłowska, A. Nowakowski, *Model organizacyjny kultury fizycznej w Polsce według ustaw z 1978 roku*, [w:] B. Maksimowska, A. Nowakowski, S. Podobiński, *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej w Polsce (1918–1989): zagadnienia dydaktyczne dla studentów pedagogiki z wychowaniem fizycznym oraz historii*, Częstochowa 1999, s. 87–91; L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej: 1944–1989*, Wrocław 2004, ss. 358; L. Szymański, *Sejm lat osiemdziesiątych wobec problemów kultury fizycznej w Polsce*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej*, t. 5, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 2002, s. 313–329; Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim, *Ocena sportu, kultury fizycznej i turystyki w województwie piotrkowskim oraz kierunki rozwoju do 1990 roku*, Piotrków Trybunalski 1978, ss. 50; Wojewódzki Urząd Statystyczny w Piotrkowie Trybunalskim, *Województwo piotrkowskie w latach 1975–1994*, Piotrków Trybunalski 1995, ss. 161.

¹⁹ Dz. U. 1975, nr 17, poz. 93.

w skład urzędów wojewódzkich²⁰. W urzędach wojewódzkich oraz urzędach miast liczących powyżej 150 tys. mieszkańców utworzono wydziały kultury fizycznej i turystyki. Odrębne wydziały mogły być tworzone w urzędach miast liczących od 20 do 150 tys. mieszkańców oraz w urzędach dzielnic, ale tylko na wniosek naczelnika miasta i za zgodą wojewody (prezydenta). Zalecano zorganizowanie odrębnych stanowisk pracy do spraw kultury fizycznej i turystyki w urzędach miast i gmin, na obszarze których istniała rozbudowana baza sportowo-rekreacyjna oraz prowadzono aktywną działalność w tym zakresie. Wydziały te były bezpośrednio podległe właściwym wojewodom²¹.

W województwie piotrkowskim powołano organ koordynujący działania na polu kultury fizycznej – Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego (WKFiT UW) w Piotrkowie Trybunalskim, którego dyrektorem w sierpniu 1975 r. został Lucjan Bryszewski²². Do zadań wydziału w obszarze sportu należało m.in.:

- koordynowanie całokształtu działalności związanej ze sportem;
- prognozowanie i planowanie rozwoju wszelkich form sportu;
- współdziałanie w rozwoju szkolnego wychowania fizycznego, jako formy przygotowania dzieci i młodzieży do uczestnictwa w sporcie;
- planowanie i rozdział środków budżetowych i pozabudżetowych na finansowanie sportu;
- planowanie inwestycji, modernizacji i remontów trwałej bazy na potrzeby sportu²³.

W pierwszych dniach stycznia 1976 r. odbyło się posiedzenie Egzekutywy Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KW PZPR) w Piotrkowie Trybunalskim, którego tematem były szeroko rozumiane problemy sportowo-turystyczne. Egzekutywa, w której udział wziął przewodniczący GKFiT Bolesław Kapitan, zajęła się problemem rozwoju sportu i turystyki na omawianym terenie w latach 1976–1980 oraz kierunkami rozwoju pracy ideowo-wychowawczej w klubach sportowych województwa²⁴. Tydzień później Egzekutywa KW PZPR podjęła specjalną uchwałę w sprawie rozwoju sportu i turystyki na terenie województwa piotrkowskiego²⁵.

Na przełomie stycznia i lutego 1976 r. odbyło się spotkanie aktywu sportowego z władzami województwa. Nakreślono program rozwoju sportu wyczynowego na omawianym obszarze. Stwierdzono, iż należy skoncentrować działania poszczególnych organów i klubów sportowych tak, aby w stosunkowo krótkim

²⁰ J. Gaj, *Wychowanie...*, s. 28.

²¹ B. Marszałek, dz. cyt., s. 122.

²² „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 32, s. 6.

²³ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 25, s. 6; J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku...*, s. 244.

²⁴ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 2, s. 6.

²⁵ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1977, nr 11, s. 6.

czasie podnieść maksymalnie poziom sportu wyczynowego. Uznano, że dyscyplinami rozwojowymi powinny być: koszykówka, piłka nożna, piłka ręczna i piłka siatkowa oraz szereg dyscyplin indywidualnych: boks, jeździectwo, kolarstwo, lekkoatletyka, podnoszenie ciężarów, tenis stołowy oraz zapasy. Ujawnił się centralistyczny charakter prowadzenia polityki. Wytypowano poszczególne środowiska – kluby, których działalność była preferowana na terenie województwa (koncentracja zawodników w wiodących sekcjach sportowych klubów województwa):

- Bogusławicki Klub Jeździecki (BKJ) Bogusławice – jeździectwo;
- Górniczy Klub Sportowy (GKS) „Piotrcovia” Piotrków Trybunalski – koszykówka mężczyzn, piłka ręczna dziewcząt i chłopców, zapasy;
- Klub Sportowy (KS) „Stal” Radomsko – podnoszenie ciężarów, tenis stołowy;
- Ludowy Klub Sportowy (LKS) Bełchatów – kolarstwo;
- Robotniczy Klub Sportowy (RKS) „Lechia” Tomaszów Mazowiecki – piłka siatkowa mężczyzn;
- Związkowy Klub Sportowy (ZKS) „Concordia” Piotrków Trybunalski – piłka nożna²⁶.

Omawiane zjawisko widoczne było na przykładzie kolarstwa. Dwóch zawodników LKS „Opocznianka” Opoczno (Stefan Piasecki i Jan Krawczyk) decyzją władz zostało przeniesionych do LKS Bełchatów²⁷.

Ważną rolę w rozwoju sportu odegrała działająca w latach 1973–1978 Polska Federacja Sportu (PFS)²⁸. Utworzenie PFS nastąpiło 12 czerwca 1973 r. Deklarację założycielską podpisało 28 polskich związków sportowych. Pierwsze posiedzenie Rady PFS odbyło się 19 grudnia 1973 r. Uchwalono na nim statut Federacji oraz określono zadania, które skupione zostały wokół nadrzędnego celu, jakim był rozwój sportu kwalifikowanego²⁹.

Mimo iż statutowo nie została określona potrzeba tworzenia oddziałów terenowych PFS, to w ciągu pół roku od jej utworzenia we wszystkich województwach powstały Wojewódzkie Federacje Sportu (WFS). W momencie wstąpienia WFS do struktur PFS, w charakterze członka bezpośredniego, stawały się one ogniwami terenowymi federacji. W praktyce zajmowały się one tymi samymi sprawami co PFS (w skali województwa), o czym świadczyło powielanie zadań statutowych federacji³⁰.

Przejęciowo w lipcu 1976 r. w Piotrkowie Trybunalskim powołano Delegaturę Wojewódzkiej Federacji Sportu w Łodzi, której prezesem był Jan Michalak. Delegatura zakresem swoich działań objęła województwo piotrkowskie³¹. Auto-

²⁶ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 9, s. 7.

²⁷ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 11, s. 6.

²⁸ E. Małolepszy, dz. cyt., s. 94.

²⁹ J. Gaj, B. Woltmann, dz. cyt., s. 172.

³⁰ J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku...*, s. 336–337.

³¹ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 28, s. 6.

nomiczny oddział PFS w Piotrkowie Trybunalskim pod nazwą Wojewódzka Federacja Sportu (WFS) został powołany z inicjatywy 26 klubów sportowych 8 lipca 1976 r. Podczas pierwszego posiedzenia, któremu przewodzili kierownik Kadr Komisji Wojewódzkiej Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (KW PZPR) – Edward Skawiński oraz dyrektor WKFiT UW w Piotrkowie Trybunalskim – L. Bryszewski, wybrano zarząd WFS w Piotrkowie Trybunalskim³². Obowiązki prezesa WFS tymczasowo powierzono J. Michalakowi, którego w niedługim czasie zastąpił na stanowisku Ryszard Pełka. Podstawowym problemem organizacyjnym WFS w pierwszych latach działania było zorganizowanie wojewódzkich struktur sportu wyczynowego. Szczegółowo zadania WFS obejmowały:

- programowanie rozwoju sportu kwalifikowanego na terenie województwa piotrkowskiego;
- organizowanie szkolenia reprezentacji wojewódzkiej;
- finansowanie okręgowych związków sportowych;
- pomoc w wyposażeniu w aparaturę i sprzęt specjalistyczny przydatny w procesie szkolenia zawodników;
- doskonalenie i dokształcanie kadr dla potrzeb sportu kwalifikowanego³³.

Pomimo faktu, iż PFS rozwiązano w 1978 r., piotrkowska WFS działała nadal, będąc merytorycznie i finansowo powiązaną z WKFiT UW. Podczas walnego zebrania sprawozdawczo-wyborczego WFS w 1992 r. podjęto sprawę dalszego funkcjonowania organizacji. W wyniku głosowania utrzymano strukturę WFS w Piotrkowie Trybunalskim, ustalono statut oraz wybrano 9-osobowy zarząd, którego członkowie mieli działać społecznie³⁴. Według informacji prasowych, federacja na terenie województwa piotrkowskiego działała do 1998 r., kiedy to w przededniu reformy administracyjnej postanowiono rozwiązać tę strukturę³⁵. W 1997 r. uroczyście obchodzono 20-lecie WFS, podczas którego wojewoda uhonorował wieloletniego prezesa federacji – R. Pełkę³⁶.

Zasadnicze zmiany w systemie rozgrywek sportowych oraz w strukturach organizacji sportowych, spowodowane przeobrażeniami administracyjnymi kraju, zostały wprowadzone po Igrzyskach Olimpijskich w Montrealu w sezonie 1976–1977³⁷. Pierwszym Okręgowym Związkiem Sportowym (OZS), jaki powstał na terenie województwa piotrkowskiego, był Okręgowy Związek Szachowy (OZSzach.) WFS w Piotrkowie Trybunalskim. Podczas inauguracyjnego posiedzenia, które odbyło się 15 lipca, wybrano prezesa związku – Józefa Gromadzkiego. Funkcję wiceprezesa powierzono Tadeuszowi Kazanie, sekretarza – Reginie Królikiewicz. W skład zarządu weszli: Anna Hellwig, Waclaw Ściślak,

³² „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 28, s. 6.

³³ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 29, s. 6.

³⁴ „Tygodnik Piotrkowski” 1992, nr 21, s. 12.

³⁵ „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy” 1998, nr 16, s. 25.

³⁶ „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy” 1997, nr 17, s. 23.

³⁷ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 29, s. 6.

Józef Chmielewski (Piotrków Trybunalski), Stanisław Achenbach (Radomsko), Ludomir Purzyński (Grabica)³⁸. Do końca 1976 r. ukształtowały się struktury wszystkich 11 okręgowych związków sportowych. Prawie wszystkie miały siedziby w stolicy województwa, natomiast Okręgowy Związek Kajakowy (OZKaj.) znajdował się w Tomaszowie Mazowieckim (tab. nr 1).

Tabela 1. Wykaz Okręgowych Związków Sportowych powołanych na terenie województwa piotrkowskiego w 1976 r.

Lp.	Nazwa	Skrót	Pierwszy prezes OZS
1	Okręgowy Związek Kajakowy	OZKaj.	nie wybrano
2	Okręgowy Związek Kolarski	OZKol.	Stanisław Kardas
3	Okręgowy Związek Koszykówki	OZKosz.	Jan Kruza
4	Okręgowy Związek Lekkiej Atletyki	OZLA	Zbigniew Tomkowski
5	Okręgowy Związek Piłki Nożnej	OZPN	Włodzimierz Motyka
6	Okręgowy Związek Piłki Ręcznej	OZPR	Edward Popławski
7	Okręgowy Związek Piłki Siatkowej	OZPS	Wiesław Kaczmarek
8	Okręgowy Związek Podnoszenia Ciężarów	OZPC	Henryk Jagusiak
9	Okręgowy Związek Szachowy	OZSzach.	Józef Gromadzki
10	Okręgowy Związek Tenisa Stołowego	OZTS	Jerzy Maszewski
11	Okręgowy Związek Zapaśniczy	OZZ	Zdzisław Szaliński

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów prasowych zamieszczonych w „Gazecie Ziemi Piotrkowskiej” w roczniku 1976 r.

Do końca 1998 r. w obrębie WFS w Piotrkowie Trybunalskim działało 16 OZS. Oprócz ww. działały także: Okręgowy Związek Brydża Sportowego (OZBS), Okręgowy Związek Łyżwiarstwa Szybkiego (OZŁS) oraz Okręgowy Związek Żeglarski (OZZ)³⁹.

W wyniku ustaw z 1978 r. powołano Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu (GKKFiS)⁴⁰ oraz Główny Komitet Turystyki (GKT)⁴¹ w miejsce GKKFiT⁴²; zwiększyła się ilość ośrodków dyspozycyjnych i pogłębiła biurokracja. Na szczeblu wojewódzkim nie doszło do zmian – problematyka w zakresie kultury fizycznej i turystyki pozostała w ręku wojewodów, a z ich upoważnienia sprawy te były prowadzone przez dyrektorów wydziałów kultury fizycznej i turystyki⁴³.

Na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX w. zaznaczył się w Polsce głęboki kryzys społeczno-gospodarczy i polityczny, który niekorzyst-

³⁸ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 29, s. 6.

³⁹ „Tygodnik Piotrkowski” 1984, nr 38, s. 8.

⁴⁰ Dz. U. 1978, nr 14, poz. 59.

⁴¹ Dz. U. 1978, nr 14, poz. 60.

⁴² K. Pawłowska, A. Nowakowski, dz. cyt., s. 89.

⁴³ Tamże, s. 111–114; „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1978, nr 7, s. 8.

nie wpłynął na rozwój sportu. Niezadowolenie oraz krytyka stanu kultury fizycznej z biegiem czasu narastały. Sytuację miał rozładować zwołany przez GKkFiS w czerwcu 1981 r. Sejmik Kultury Fizycznej (SKF)⁴⁴.

W numerze 38 z 1981 r. „Tygodnika Piotrkowskiego” ukazał się apel uczestników SKF, który w pewnym stopniu świadczył o bezsilności władz wobec zaistniałej sytuacji w kraju: „Rodzice, opiekunowie, nauczyciele: zachęcajcie dzieci i młodzież do udziału w zajęciach wychowania fizycznego i w szkole i poza szkołą, do uprawiania zabaw ruchowych i sportu – zwłaszcza na wolnym powietrzu! Możemy tym skuteczniej przeciwdziałać wielu ujemnym wpływom współczesnego życia i jego niedostatkom [...]”⁴⁵.

SKF miał bardzo krytyczną wymowę, o czym świadczyły materiały GKkFiS oraz wystąpienia Mariana Renke i wicepremiera Jerzego Ozdowskiego. Spośród przedstawionych dezyderatów na pierwszy plan wysunął się postulat ustawy o kulturze fizycznej, która miała być antidotum na zaistniałą sytuację kryzysową⁴⁶.

Niewątpliwie ogromny wpływ na rozwój sportu (jego zahamowanie) miał wprowadzony w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r. stan wojenny. Na czele państwa stanął gen. Wojciech Jaruzelski. Powołano Wojskową Radę Ocalenia Narodowego (WRON), która ingerowała we wszystkie dziedziny życia, w tym w sprawę kultury fizycznej. Na terenie województwa piotrkowskiego ogłoszenie stanu wojennego wprowadziło ograniczenie działalności klubów i organizacji sportowych. Odwołane zostały imprezy sportowo-rekreacyjne, zgrupowania oraz obozy przygotowawcze. Ograniczono do minimum spotkania aktywu, plenarne posiedzenia organizacji oraz stowarzyszeń sportowo-turystycznych i rekreacyjnych⁴⁷. Stan wojenny został zniesiony 22 lipca 1983 r.⁴⁸

Możliwość radykalnych zmian w modelu kultury fizycznej została zatrzymana. Autentyczna reforma wychowania fizycznego i sportu w Polsce została opóźniona o całą dekadę. Postulaty, które zostały wysunięte na SKF, doczekały się realizacji u progu Trzeciej Rzeczypospolitej, w ustawach: z 1991 r. (Ustawa o utworzeniu Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki) oraz z 1996 r. (Ustawa o kulturze fizycznej)⁴⁹. Pomimo nielicznych sukcesów sportowych (III miejsce piłkarzy nożnych na mistrzostwach świata w 1982 r. w Hiszpanii), największy regres w dziedzinie kultury fizycznej (w tym sportu) w latach 80. XX w. nastąpił w okresie obowiązywania stanu wojennego⁵⁰.

W 1984 r. na terenie województwa piotrkowskiego działały trzy Ośrodki Szkolenia Olimpijskiego: zapasów, kolarstwa i jeździectwa. Ośrodki zlokalizo-

⁴⁴ L. Szymański, *Kultura fizyczna...*, s. 197–198.

⁴⁵ „Tygodnik Piotrkowski” 1981, nr 38, s. 6.

⁴⁶ L. Szymański, *Kultura fizyczna...*, s. 199.

⁴⁷ „Tygodnik Piotrkowski” 1982, nr 1, s. 8.

⁴⁸ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 134.

⁴⁹ Tamże, s. 135.

⁵⁰ J. Gaj, B. Woltmann, dz. cyt., s. 193.

wane były przy klubach sportowych, ale ich działalność posiadała międzyklubowy charakter. OSO o specjalizacji zapasy (w stylu klasycznym) działał od 1982 r. przy GKS „Piotrcovia” w Piotrkowie Trybunalskim. Zasięgiem pracy szkoleniowej obejmował kluby: GKS „Piotrcovia”, Radomszczański Klub Sportowy (RKS) Radomsko, Pabianickie Towarzystwo Cyklistów (PTC) Pabianice oraz KS „Budowlani” Łódź. OSO o specjalizacji jeździectwo został zlokalizowany przy klubie zrzeszenia LZS w Bogusławicach. Kadre szkoleniową ośrodka (jednego z 5 w Polsce) stanowili Marek Skrzypczyk i Zbigniew Madejczyk. Ostatni z ośrodków działających na omawianym obszarze – OSO o specjalizacji kolarstwo – działał przy LKS w Bełchatowie. Mimo iż ośrodek powstał jako pierwszy w województwie piotrkowskim, to w 1984 r. nie posiadał warunków do działalności (znaczące było niedoinwestowanie sprzętowe)⁵¹.

Decyzją, która zahamowała rozwój polskiego sportu, była rezygnacja z uczestnictwa w letnich Igrzyskach Olimpijskich w Los Angeles w 1984 r. Arbitraż o bojkocie IO podjął Zarząd Polskiego Komitetu Olimpijskiego (PKOI) przy udziale przedstawicieli związków sportowych. Negatywne skutki owych postanowień były ogromne. Międzynarodowe kontakty polskich sportowców i działaczy zostały ograniczone w sposób znaczący. Nastąpił spadek aktywności w ruchu sportowym, co doprowadziło do wyraźnego obniżenia poziomu sportu w Polsce⁵². Zaistniała sytuacja widoczna była w działalności OSO działających na terenie kraju, które po 1984 r. zostały drastycznie zredukowane. Dla przykładu w 1985 r. w Polsce istniały 3 ośrodki specjalizujące się w zapasach (stylu klasycznym): w Piotrkowie Trybunalskim, Chełmie i Żarach. Rok później pozostał tylko jeden – działający przy GKS „Piotrcovia”. Ośrodek pełnił rolę tzw. „sita selekcyjnego”, w którym ok. 60 juniorów młodszych miało brać udział w 4 pięciodniowych konsultacjach oraz jednym zgrupowaniu w celu doskonalenia techniki⁵³.

Zaistniały stan rzeczy naprawić miała Ustawa z 3 lipca 1984 r. o kulturze fizycznej⁵⁴. Ustawa zdefiniowała formy uczestnictwa w kulturze fizycznej oraz regulowała sprawy związane z wychowaniem fizycznym, sportem, rekreacją fizyczną i rehabilitacją ruchową. Należy stwierdzić, iż istotnym pozytywnym aspektem ustawy była jej rola porządkująca. Jednakże dokument dotyczył w głównej mierze sportu wyczynowego i nie rozwiązywał podstawowych problemów kultury fizycznej. Ważnym jest fakt, iż ustawa została wprowadzona w czasie pełnej kontroli PZPR i aparatu państwowego nad społeczeństwem. Konsekwencją tego stanu rzeczy był monopol państwa i akceptowanych przez państwo oficjalnych stowarzyszeń w kreowaniu modelu organizacyjnego kultury fizycznej⁵⁵.

⁵¹ „Tygodnik Piotrkowski” 1984, nr 10, s. 8.

⁵² L. Szymański, *Sejm...*, s. 316–317.

⁵³ „Tygodnik Piotrkowski” 1986, nr 6, s. 8.

⁵⁴ Dz. U. 1984, nr 34, poz. 181.

⁵⁵ E. Małolepszy, dz. cyt., s. 95.

Przekształcenia organizacyjne z lat 1985–1987 (reaktywowanie GKkFiT w 1985 r.⁵⁶ oraz powołanie w 1987 r. Komitetu do spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej – KMiKF⁵⁷) wpłynęły dezintegrująco na zarządzanie kulturą fizyczną⁵⁸. Negatywne aspekty tego zjawiska były szczególnie widoczne na niższych szczeblach administracyjnych. Działalność koordynacyjno-kontrolna na polu kultury fizycznej w obrębie województw była w pewnych obszarach dublowana. Przy Wojewódzkiej Radzie Narodowej (WRN) w Piotrkowie Trybunalskim powołano Komisję Kultury, Spraw Młodzieży, Sportu i Turystyki. Podjęto próbę konsolidacji spraw szeroko pojętej kultury i sportu. Wyraźny był wydźwięk połączenia kwestii sportowych z działalnością na rzecz młodzieży⁵⁹.

Kolejna przebudowa koncepcji organizacyjnej sportu nastąpiła po zmianach ustrojowych zapoczątkowanych 4 czerwca 1989 r. pierwszymi w powojennej historii Polski niezawisłymi wyborami⁶⁰. W infrastrukturze kultury fizycznej (w tym sportu) na przełomie lat 1989/1990, oprócz centralnego resortu zarządzania, występowały:

- podmioty powstałe w okresie PRL, w tym takie masowe stowarzyszenia, jak: Ludowe Zespoły Sportowe (LZS), Szkolny Związek Sportowy (SZS) czy Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej (TKKF);
- podmioty o wieloletnich tradycjach i symbolice, reaktywowane w okresie przemian: Towarzystwo Gimnastyczne (TG) „Sokół”, Związek Młodzieży Chrześcijańskiej Polska YMCA, organizacje katolickie;
- nowe podmioty kultury fizycznej, powstałe na podstawie Ustawy o stowarzyszeniach z 7 kwietnia 1989 r.⁶¹

W zakresie województw zmiany struktur administracji dokonały się poprzez likwidację samodzielnych wydziałów kultury fizycznej i sportu. Owe komórki zaczęły przechodzić do wydziałów, w których sprawy kultury fizycznej łączone były z edukacją, zdrowiem, sprawami społecznymi⁶². W województwie piotrkowskim problematyką kultury fizycznej (w tym sportu) od 1990 r. zajął się Wydział Spraw Społecznych (WSS) UW, którego dyrektorem była Elżbieta Gniewaszewska⁶³. W kolejnych latach problematyka ta była podejmowana najpierw przez Wydział Kultury Fizycznej (WKF) UW⁶⁴, a następnie przez Wydział Kultury i Sportu (WKiS) UW w Piotrkowie Trybunalskim⁶⁵.

⁵⁶ Dz. U. 1985, nr 50, poz. 262.

⁵⁷ Dz. U. 1987, nr 33, poz. 179.

⁵⁸ J. Gaj, K. Hądzelek, *Dzieje kultury fizycznej w Polsce...*, s. 193.

⁵⁹ „Tygodnik Piotrkowski” 1985, nr 30, s. 8.

⁶⁰ J. Gaj, P. Godlewski, dz. cyt., s. 309–310.

⁶¹ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 160–162.

⁶² J. Gaj, P. Godlewski, dz. cyt., s. 315.

⁶³ „Tygodnik Piotrkowski” 1992, nr 21, s. 12.

⁶⁴ „Tygodnik Piotrkowski” 1995, nr 2, s. 16.

⁶⁵ „Tygodnik Piotrkowski” 1996, nr 4, s. 16.

Ustawy z 1990 r. zapoczątkowały przemianę w zarządzaniu sportem na szczeblu lokalnym⁶⁶. Podstawową jednostką podziału terytorialnego państwa, posiadającą osobowość prawną, stały się gminy. Owe niezależne organy samorządowe przejęły praktycznie wszystkie zadania, określone w ustawie z 1984 r., związane z kulturą fizyczną. W zaistniałej sytuacji lokalne komitety kultury fizycznej działające przy radach narodowych utraciły władzę na rzecz gmin, które w całości przejęły zarządzanie kulturą fizyczną na szczeblu lokalnym⁶⁷.

Ostatnią w omawianym okresie reformą struktury organizacyjnej na szczeblu centralnym było powołanie w miejsce KMiKF – Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki (UKFiT)⁶⁸. Decyzja ta była konieczna, ponieważ w 1990 r. przestała obowiązywać ustawa dotycząca urzędu Ministra Rynku Wewnętrznego. W zaistniałej sytuacji nie było kompetentnego urzędu państwowego podejmującego problematykę turystyki. Omawiana ustawa z 25 stycznia 1991 r., która była pierwszą w III Rzeczypospolitej ustawą dotyczącą kultury fizycznej, czyniła Prezesa UKFiT centralnym organem administracji państwowej do spraw: rekreacji i rehabilitacji ruchowej, sportu, turystyki i wypoczynku⁶⁹. W strukturze organizacyjnej Urzędu, która nabrała względnie trwałego charakteru dopiero w 1995 r., wyodrębniony został Departament Sportu. Owe biuro zajmowało się sprawami szeroko pojętego wyczynu, z uwzględnieniem rywalizacji sportowej dzieci i młodzieży⁷⁰.

W pierwszym okresie transformacji ustrojowej ujawniła się oczywista nieadekwatność ustawy o kulturze fizycznej z 1984 r. do nowych warunków ustrojowych. Formalnoprawna modyfikacja struktur sportu do gospodarki wolnorynkowej dokonywała się zbyt wolno i nie nadążała za zmianami w nowym modelu sportu. Reaktywowanie samorządów terytorialnych oraz utworzenie UKFiT było dalece niewystarczającym w obliczu wielorakich nowych zagrożeń, przed którymi stanęła kultura fizyczna, w tym sport, w dobie przemian ustrojowych⁷¹.

W obliczu trudności samorządów w finansowaniu sportu w Polsce po 1990 r. nastąpił okres prywatyzacji i sponsoringu sportowego. Przykładem pozytywnego aspektu tego zjawiska na terenie województwa piotrkowskiego była współpraca Zespołu Zakładów Płytek Ceramicznych (ZZPC) w Opocznie z władzami miasta i klubami sportowymi. Dynamiczny rozwój sportów halowych i dobra baza sportowa w Spale spowodowały skoncentrowanie działań w zakresie promocji

⁶⁶ Mowa o ustawach: *Ustawa o samorządzie terytorialnym* (Dz. U. 1990, nr 16, poz. 95), *Ustawa o terenowych organach rządowej administracji ogólnej* (Dz. U. 1990, nr 21, poz. 123), *Ustawa o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw* (Dz. U. 1990, nr 34, poz. 198).

⁶⁷ B. Marszałek, dz. cyt., s. 126.

⁶⁸ Dz. U. 1991, nr 16, poz. 74.

⁶⁹ T. Dubrawski, dz. cyt., s. 131–132.

⁷⁰ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 174–175.

⁷¹ J. Gaj, P. Godlewski, dz. cyt., s. 312.

ZZPS „Opoczno” i pomocy sportowcom. W 1992 r. pod patronatem opoczyńskiego przedsiębiorstwa zorganizowano Halowe Mistrzostwa Polski w Lekkiej Atletyce „Spała '92”. Impreza, którą charakteryzował wysoki poziom sportowy i duże zainteresowanie, na stałe wpisała się do kalendarza PZLA. ZZPC z Opoczna stały się w niedługim czasie mecenasem sportu na omawianym terenie. Projektem sponsoringu przedsiębiorstwo objęło m.in.: polską drużynę skoku wzwyż („Opoczno High Jump Team”), Międzynarodowy Miting Skoku Wzwyż w Opocznie, Mistrzostwa Europy w Karate „Spała 1994” oraz Mistrzostwa Polski w Zapasach „Piotrków 1994 i 1995”⁷².

Pomimo faktu, iż od 1990 r. studia nad projektem nowej ustawy podejmowane były przez Sejm trzykrotnie⁷³, to dopiero prace parlamentarne z okresu 1994–1996 pozwoliły w siódmym roku istnienia III Rzeczypospolitej (18 stycznia 1996 r.) uchwalić ustawę o kulturze fizycznej⁷⁴. Charakteryzując ową ustawę, która została określona mianem „styczniowej”, należy stwierdzić, iż mocno akcentowano w niej decentralizację zarządzania kulturą fizyczną oraz jej uryunkowanie połączone z prywatyzacją niektórych sektorów o charakterze usługowym. Po raz pierwszy w historii Polski uznano rzeczywiste zasady pluralizmu i szerokiej społecznej partycypacji tej gałęzi kultury⁷⁵.

Z oczywistych względów sama ustawa z 1996 r. nie usunęła wszystkich problemów polskiej kultury fizycznej (w tym sportu). Dla przykładu: w 1998 r. w Polsce sport wyczynowy uprawiało zaledwie 0,77% ogółu populacji (7,78 osób na 1000 ludności). Pod koniec lat 90. XX w. wzrosła jednak liczba członków organizacji kultury fizycznej z 701 000 w 1995 r. do 755 600 osób w 1998 r. Zauważalny wzrost nastąpił w liczbie organizacji prowadzących działalność w zakresie szeroko rozumianej kultury fizycznej (z 11 031 w 1995 r. do 12 649 w 1998 r.)⁷⁶.

Znaczący wkład w rozwój kultury fizycznej w ostatnich latach omawianego okresu wniosła Konstytucja III Rzeczypospolitej z 2 kwietnia 1997 r. Po raz pierwszy w historii Polski zasada powszechnej dostępności ogółu obywateli, a przede wszystkim dzieci i młodzieży, do dóbr kultury fizycznej została wyrażona wprost. W art. 68 ust. 5 ustawy zasadniczej określono powinność władzy publicznej (rządowej i samorządowej) do zapewnienia obywatelom realnego udziału w korzystaniu z dóbr i urządzeń kultury fizycznej (w tym sportu)⁷⁷.

Wprowadzenie konstytucji w 1997 r. miało doniosłe konsekwencje w zarządzaniu kulturą fizyczną. Podstawowe regulacje prawne bezpośrednio dotyczące pro-

⁷² „Miesięcznik Tuszyński” 1997, nr 2, s. 14–15; „TOP. Tygodnik Opoczyński” 1997, nr 4, s. 8.

⁷³ Dwa projekty ustaw o kulturze fizycznej: z 1990 r. oraz ze stycznia 1991 r., powstały podczas kadencji tzw. Sejmu kontraktowego. Natomiast trzeci przyczynek do nowej ustawy został podjęty przez Sejm RP I kadencji w 1992 r., ale z powodu rozwiązania parlamentu przez Prezydenta RP w czerwcu 1993 r. procedura legislacyjna nie została dokończona.

⁷⁴ Dz. U. 1996, nr 25, poz. 113.

⁷⁵ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 188.

⁷⁶ Główny Urząd Statystyczny, dz. cyt., s. 20.

⁷⁷ Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483.

blematyki kultury fizycznej w III Rzeczypospolitej odbywały się wyłącznie w drodze ustawowej. Szef centralnej administracji rządowej do spraw kultury fizycznej mógł wydawać jedynie wewnątrzresortowe zarządzenia. Tym samym utracił prawo do wydawania norm prawnych, które powszechnie obowiązywały obywateli⁷⁸.

W okresie do 1989 r. kultura fizyczna (w tym sport) podporządkowana była władzy państwowej. W tej koncepcji ruch sportowy oparty na dyrektywie, że obowiązkiem państwa było kierowanie i finansowanie sportu, miał charakter instrumentalny, jako element politycznego oddziaływania na ludność.

Stan liczebny obiektów sportowych województwa w II połowie lat 70. XX w. wynosił 196 (patrz tabela nr 2). Przyjmując dane statystyczne, z których wynikało, że w 1975 r. na obszarze województwa zamieszkiwało 582,8 tys. mieszkańców (1% regularnie uprawiał sport⁷⁹), należy stwierdzić, iż na jeden obiekt sportowy przypadało niespełna 30 osób. Biorąc pod uwagę fakt, że dostęp do wymienionych w tabeli obiektów był ograniczony, trzeba podkreślić, że stan infrastruktury sportowej był niewystarczający. Jednakże w okresie 23 lat sytuacja ulegała ciągłej poprawie.

Tabela 2. Stan obiektów sportowych na terenie województwa piotrkowskiego w 1975 r.

Lp.	Obiekt sportowy	Liczba
1	Boiska do piłki siatkowej	16
2	Boiska do koszykówki	8
3	Korty tenisowe	4
4	Boiska do piłki ręcznej	5
5	Boiska do gier wielkich	19
6	Boiska sportowe z widownią do 3 tys. miejsc	12
7	Stadiony z widownią 3–10 tys. miejsc	7
8	Tory jeździeckie otwarte	1
9	Strzelnice	5
10	Kąpieliska	12
11	Pływalnie na wodach naturalnych	2
12	Pływalnie sztuczne otwarte	4
13	Przystanie	3
14	Sale gimnastyczne do 21×10,5	79
15	Sale gimnastyczne sportowe 21×10,5 – 36×18	19
Ogółem		196

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów prasowych zamieszczonych w: „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej”, R. 1975; Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim, *Ocena sportu, kultury fizycznej i turystyki w województwie piotrkowskim oraz kierunki rozwoju do 1990 roku*, Piotrków Trybunalski 1978, s. 20–21.

⁷⁸ A. Nowakowski, *Prawo...*, s. 429.

⁷⁹ Wojewódzki Urząd Statystyczny w Piotrkowie Trybunalskim, dz. cyt., s. 4–6.

Podczas sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej (WRN) w Piotrkowie Trybunalskim podjęto plan rozwoju województwa piotrkowskiego w latach 1976–1980 w zakresie sportu i turystyki. Założono rozwój bazy sportowo-rekreacyjnej:

- zwiększenie liczby boisk i stadionów z 26 do 38 obiektów;
- zwiększenie liczby hal i sal sportowych z 17 do 26 obiektów;
- wybudowanie 7 pływalni krytych i 3 tzw. otwartych.

Budowa lub rozbudowa poszczególnych obiektów sportowych miała odbywać się w głównej mierze w zakresie czynów społecznych. Część obciążeń finansowych miały pokryć zakłady pracy, Państwowe Przedsiębiorstwo „Totalizator Sportowy” oraz Centralny Fundusz Turystyki i Wypoczynku⁸⁰.

Rozbudowa infrastruktury sportowej województwa w latach 1975–1998 dokonywała się głównie w większych miastach województwa. W nr. 30 „Gazety Ziemi Piotrkowskiej” z 1975 r. znajdowała się informacja o zakończeniu prac przy założeniach techniczno-ekonomicznych budowy hali sportowo-widowskowej dla potrzeb klubu GKS „Piotrcovia” oraz miasta Piotrków Trybunalski. W założeniach obiekt miał składać się z: dwóch hal o wymiarach 45×27 m i 30×18 m, siłowni, gabinetów odnowy biologicznej, sauny fińskiej, kręgielni na dwa stanowiska oraz restauracji, kawiarni i hotelu. Głównym inwestorem przedsięwzięcia była Fabryka Maszyn Górniczych „Pioma” w Piotrkowie Trybunalskim⁸¹.

Organizacja V Centralnej Spartakiady Młodzieży była szansą dla województwa w zakresie rozwoju infrastruktury sportowej. Remont i przebudowa obiektów sportowych ZKS „Concordii” i GKS „Piotrcovii” miały na celu przede wszystkim przygotowanie sal sportowych, bieżni, boisk oraz części socjalnej. Generalnej przebudowy wymagały korty tenisowe RKS „Lechii” Tomaszów Mazowiecki. Największy wkład finansowy pochłonęło przygotowanie Zbiornika Sulejowskiego do rozegrania dyscyplin sportowych: kajakarstwa, wioślarstwa i żeglarstwa. Szacowany całkowity koszt prac remontowo-budowlanych wynosił 54 mln zł⁸².

W 1979 r. w Piotrkowie Trybunalskim został wybudowany kompleks sportowy, który mógł pomieścić 18–19 tys. widzów. Koszt inwestycji, powstałej przy GKS „Piotrcovia”, wyniósł 122 mln złotych. Oprócz obszernego zaplecza w sąsiedztwie stadionu powstała pełnowymiarowa hala sportowa o powierzchni 1,8 tys. metrów kwadratowych. Głównym wykonawcą obiektu było Łaskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego „Montoprzem”⁸³.

Dużą możliwość rozwoju bazy sportowej stworzył projekt budowy Bełchатовskiego Okręgu Przemysłowego (BOP). Uchwała Rady Ministrów nr 168/75 z 17 września 1975 r. w sprawie budowy Zespołu Górniczo-Energetycznego

⁸⁰ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1977, nr 10, s. 6.

⁸¹ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 30, s. 1.

⁸² „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1976, nr 44, s. 6.

⁸³ „Tygodnik Piotrkowski” 1981, nr 11, s. 8.

„Bełchatów” zawierała załącznik nr 2 dotyczący inwestycji towarzyszących. Pod pozycją kultura fizyczna i turystyka figurowała kwota 160 mln zł, która została przekazana w dwóch transzach: 80 mln zł do wykorzystania w latach 1976–1980 i pozostała kwota 80 mln zł na lata 1981–1985⁸⁴. Przebudowę stadionu w Bełchatowie, który powstał w 1956 r., rozpoczęto w 1981 r. Wszelkie imprezy i rozgrywki sportowe na okres trwania budowy zostały przeniesione na boisko zastępcze, utworzone w pobliskiej Wawrzkowiznie. Roboty zostały zakończone 15 października 1983 r., a stadion oddano do użytku rok później⁸⁵. Po przebudowie mógł on pomieścić 6 tys. osób. Kompleks posiadał szatnie dla zawodników, gabinety odnowy, saunę, kawiarnię, świetlicę oraz pomieszczenia administracyjno-biurowe. Płyta stadionu posiadała wymiary 105×70 m i spełniała warunki do rozgrywania imprez o randze międzynarodowej⁸⁶.

Strategicznym obiektem sportowym Bełchatowa była hala widowiskowo-sportowa. Budowę kompleksu rozpoczęto w latach 80. XX w. w ramach inwestycji towarzyszących powstawaniu kopalni i elektrowni. Roboty, które były kilkakrotnie zatrzymywane w ramach tzw. oszczędności w inwestycjach nieprodukcyjnych, zostały zakończone dopiero w połowie lat 90. XX w. Hala widowiskowo-sportowa, posiadająca – oprócz podstawowych pomieszczeń socjalnych – kawiarnię, saunę i hotel, mogła pomieścić około 3 tys. widzów⁸⁷.

Ważnym aspektem w rozwoju infrastruktury sportowej na terenie województwa piotrkowskiego było oddanie do użytku w 1984 r. w Tomaszowie Mazowieckim sztucznego, mrożonego, pełnowymiarowego toru łyżwiarskiego. Był to drugi tego typu obiekt w kraju (po warszawskich Stegnach), został wybudowany kosztem 90 mln zł. Największy wkład w budowę toru miały tomaszowskie Zakłady Włókien Chemicznych „Wistom” oraz działacze – Jan Bednarek, Włodzimierz Chmielewski, Bogusław Drozdowski, Andrzej Jarząbek oraz Jerzy Karpiński. W otwarciu obiektu uczestniczył przewodniczący GKFiS – Marian Renke, I sekretarz KW PZPR – Stanisław Kolasa, wojewoda piotrkowski – Włodzimierz Stefański, przewodniczy WRN – Tadeusz Nowakowski, brało w nim również udział grono aktywu sportowego województwa⁸⁸.

W obrębie poprawy infrastruktury sportowej na terenie województwa piotrkowskiego prowadzono także prace modernizacyjne istniejących obiektów sportowych. Dla przykładu działacze RKS Radomsko w 1992 r. podjęli prace remontowe stadionu przy ul. Brzeźnickiej. Kosztem 25 mln zł wykonano i zainstalowane nowe bramki oraz ławki na główną trybunę⁸⁹. Wyremontowano także stadion i budynek przy ul. Kościuszki. W 1994 r. przeprowadzono gruntowny re-

⁸⁴ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975, nr 48, s. 6.

⁸⁵ „Bełchatowski Tydzień” 1993, nr 2, s. 12.

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ „Bełchatowski Tydzień” 1995, nr 21, s. 12.

⁸⁸ „Panorama Robotnicza” 1984, nr 4, s. 14.

⁸⁹ „Gazeta Radomszczańska” 1992, nr 3, s. 6.

mont płyty boiska (koszt posiania trawy wynosił 20 mln zł) oraz sali do tenisa stołowego⁹⁰.

Zabezpieczeniem opieki lekarskiej zawodnikom klubów sportowych z terenu województwa zajmowała się Wojewódzka Poradnia Sportowo-Lekarska w Piotrkowie Trybunalskim. Dyrektorem poradni był dr Maciej Juryńczyk⁹¹. Struktura ta obejmowała zasięgiem i koordynowała pracę poradni sportowo-lekarskich przy Zespołach Opieki Zdrowotnej (ZOZ), które były umiejscowione w większych środowiskach województwa. Ponadto w większych klubach zatrudnieni byli lekarze, którzy sprawowali opiekę nad zawodnikami danego klubu. Głównym mankamentem działalności Poradni Sportowych był brak właściwie przygotowanych lokali i szczupłość etatowa personelu lekarskiego i pomocniczego. Wydział Kultury Fizycznej i Turystyki wspólnie z Wydziałem Zdrowia i Opieki Społecznej podjął we wrześniu 1978 r. działania zmierzające do poprawy zaistniałej sytuacji. Opracowany został i wprowadzony do realizacji decyzją Lekarza Wojewódzkiego „Program działania dotyczący opieki zdrowotnej nad osobami uprawiającymi sport w województwie piotrkowskim”. Z ramienia ww. instytucji finansowano uzupełnienie poradni w sprzęt specjalistyczny, niezbędny do diagnozy sportowców⁹².

Pomimo faktu, iż kadra szkoleniowa województwa piotrkowskiego stale się powiększała, kluby i towarzystwa sportowe odczuwały ciągły niedostatek fachowo wyszkolonych trenerów i instruktorów (tab. nr 3).

Tabela 3. Stan kadry trenerów i instruktorów klubów oraz towarzystw sportowych województwa piotrkowskiego na dzień 31 grudnia 1977 r.

Lp.	Dyscyplina	Liczba trenerów/instruktorów
1	Boks	4
2	Jeździectwo	4
3	Judo	2
4	Kajakarstwo	4
5	Kolarstwo	5
6	Koszykówka	16
7	Lekkoatletyka	9
8	Łyżwiarstwo szybkie	4
9	Piłka nożna	60
10	Piłka ręczna	10
11	Piłka siatkowa	22
12	Podnoszenie ciężarów	4

⁹⁰ „Gazeta Radomszczańska” 1994, nr 33, s. 6.

⁹¹ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1977, nr 19, s. 6.

⁹² „Tygodnik Piotrkowski” 1979, nr 12, s. 10.

Tabela 3. Stan kadry trenerów i instruktorów klubów... (cd.)

Lp.	Dyscyplina	Liczba trenerów/instruktorów
13	Strzelectwo	—
14	Szachy	3
15	Szermierka	1
16	Tenis stołowy	13
17	Tenis ziemny	2
18	Zapasy styl klasyczny	7
19	Zapasy styl wolny	1
20	Żeglarstwo	—
Ogółem		177

Źródło: opracowanie własne na podstawie: materiałów prasowych zamieszczonych w „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej”, R. 1975–1977; Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim, *Ocena sportu...*, s. 16.

W nawiązaniu do Egzekutywy BP KC PZPR w celu podniesienia poziomu sportowego w poszczególnych regionach kraju PFS zleciła tworzenie w obrębie wojewódzkich FS tzw. grup specjalistycznych. Dla przykładu w 1977 r. na terenie objętym działalnością WFS w Piotrkowie Trybunalskim PFS powołała 6 grup specjalistycznych w następujących dyscyplinach: kajakarstwo, kolarstwo, lekkoatletyka, łyżwiarstwo szybkie, zapasy (styl klasyczny), jeździectwo. Ogółem szkoleniem specjalistycznym objętych zostało 41 zawodników. PFS przeznaczyła na działalność grup specjalistycznych 530 tys. zł, a na wniosek WFS w Piotrkowie Trybunalskim dołożyła w ciągu roku jeszcze 150 tys. zł⁹³.

WFS pokrywała wydatki związane z działalnością klubów województwa piotrkowskiego w drodze przydzielania dotacji finansowych. Zawodnicy wysokiego poziomu sportowego zostali objęci stypendiami sportowymi, zgodnie z Uchwałą nr 18 Rady Ministrów z 28 stycznia 1981 r. byli to: zawodnicy gier zespołowych I i II ligi piłki nożnej, I ligi pozostałych gier zespołowych oraz zawodnicy sportów indywidualnych, którzy posiadali I i wyższe klasy sportowe⁹⁴.

W pierwszej połowie lat 80. XX w. – w wyniku zaistniałej sytuacji społeczno-politycznej i kryzysu gospodarczego – poważne trudności przeżywały kluby sportowe, zwłaszcza tzw. związkowe. Problem został podjęty na posiedzeniu WFS, w którym udział wzięli, oprócz członków zarządu WFS, przedstawiciele władz oraz prezesi okręgowych związków sportowych i klubów sfederowanych w WFS. Jak zauważył dyrektor WKFSiT UW w Piotrkowie Trybunalskim – R. Pełka, miesięcznie sport wyczynowy pochłaniał kwotę 1,5 mln zł. Mimo tej sumy wydatkowanej przez UW zadłużenie klubów sportowych w skali woje-

⁹³ „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1977, nr 49, s. 6.

⁹⁴ „Tygodnik Piotrkowski” 1981, nr 21, s. 8.

wództwa wynosiło 4 mln zł. Podczas obrad próbowano znaleźć sposób na ograniczenie wydatków, m.in. poprzez reorganizację systemu rozgrywek czy w cięcia budżetowe na cele propagandowe. Podkreślono jednakże, iż niewłaściwym byłoby całkowite zrezygnowanie z poczynionych inwestycji⁹⁵.

Podczas walnego zebrania sprawozdawczo-wyborczego WFS w 1992 r. dyrektor WSS UW Elżbieta Gniewaszewska podjęła temat wielkości nakładów finansowych przeznaczonych na sport w województwie piotrkowskim. Stwierdziła, iż kultura fizyczna boleśnie odczuła cięcia budżetowe, gdyż w 1992 r. przeznaczone zostały środki w wysokości 3,2 mld zł. Poinformowała, że UKF uznawał zasadę, iż uczestnictwo w kulturze fizycznej należało do sfery podstawowych swobód obywatelskich, a obowiązek utrzymania obiektów sportowych spoczywał na gminach⁹⁶.

Podział środków finansowych na działalność sportową okręgowych związków sportowych, który spoczywał na WFS, miał też swój negatywny charakter. W 1992 r. OZPN w Piotrkowie Trybunalskim przechodził poważny kryzys. Teoretycznie związek posiadał pieniądze za wpisowe klubów, zgłoszenia drużyn i zawodników, ale środki te – w wysokości 55 mln zł – znajdowały się na koncie WFS, która nie przekazała ich do OZPN. W zaistniałej sytuacji podczas nadzwyczajnego zebrania delegatów OZPN podjęto uchwałę o powołaniu Stowarzyszenia OZPN, które miałyby osobowość prawną. Umożliwiłyby to prowadzenie działalności gospodarczej przez związek. Przygotowano statut i postanowiono złożyć odpowiedni wniosek o rejestrację stowarzyszenia w WSS UW⁹⁷. Negatywny wpływ sytuacji społeczno-ekonomicznej na funkcjonowanie klubów z województwa piotrkowskiego dostrzegali menadżerowie i działacze sportowi. Jan Michałak – wiceprezes WFS w Piotrkowie Trybunalskim – podkreślał, że szukanie przez kluby sponsorów oraz wygenerowanie środków z własnej działalności gospodarczej to główne problemy sportu w latach 1989–1993⁹⁸.

Alternatywą dofinansowania działalności klubów sportowych na terenie województwa piotrkowskiego było tworzenie fundacji, które miały działać na rzecz sportu. Jedną z pierwszych prób tego typu rozwiązań w sferze budżetowej na omawianym terenie było utworzenie Funduszu Kultury Fizycznej w Tomaszowie Mazowieckim. W wyniku uchwały Prezydium MRN z 1976 r. opodatkowane zostały załogi tomaszowskich zakładów pracy. Środki uzyskane w ten sposób zostały przekazane tomaszowskim klubom na realizację pilnych zadań statutowych, co w pewnej mierze doprowadziło do stabilizacji sytuacji finansowej owych klubów⁹⁹.

⁹⁵ „Tygodnik Piotrkowski” 1980, nr 45, s. 8.

⁹⁶ „Tygodnik Piotrkowski” 1992, nr 21, s. 12.

⁹⁷ „Tygodnik Piotrkowski” 1992, nr 39, s. 12.

⁹⁸ „Tygodnik Piotrkowski” 1990, nr 24, s. 7.

⁹⁹ „Panorama Robotnicza” 1976, nr 16, s. 7.

W obliczu ograniczonych dotacji finansowych z budżetu państwa z inicjatywy R. Pełki, prezesa zarządu WFS, w 1993 r. powołano do życia Fundację Rozwoju Kultury Fizycznej Województwa Piotrkowskiego. Jej głównym celem było pozyskiwanie środków pieniężnych i rzeczowych z przeznaczeniem na wspieranie działań rozwijających masową kulturę fizyczną i sport, w tym piłkę nożną. Fundacja miała świadczyć pomoc organizacyjną i finansową w budowie, remontach i utrzymaniu obiektów sportowych. Federacja nawiązała kontakty z administracją rządową, zakładami pracy, samorządami, a także różnymi stowarzyszeniami i związkami zawodowymi. Do współpracy zaprosiła również olimpijczyków, działaczy, trenerów i zawodników, przedsiębiorstwa i instytucje oraz firmy prywatne¹⁰⁰.

III

Reasumując, należy stwierdzić, iż podstawowym problemem w pierwszym okresie istnienia województwa piotrkowskiego było przystosowanie działających struktur sportowych do zaistniałej sytuacji polityczno-gospodarczej kraju. Komórką koordynującą funkcjonowanie okręgowych związków sportowych na omawianym terenie była Wojewódzka Federacja Sportu w Piotrkowie Trybunalskim. Władze wojewódzkie opracowały program rozwoju sportu, mający na celu maksymalizację wyników, który zakładał koncentrację działań w poszczególnych ośrodkach sportowych regionu. W praktyce po 1990 r. samorządy gminne przejęły od lokalnych komitetów kultury fizycznej, które były organami terenowymi władz wojewódzkich, zarządzanie sportem na szczeblu lokalnym. Tym samym kwestia rozwoju sportu stała się sprawą autonomiczną podstawowych jednostek administracyjnych województwa.

Pomimo ciągłego rozwoju, który miał miejsce w latach 1975–1998, infrastrukturę sportową oraz stan kadry szkoleniowej na terenie województwa piotrkowskiego charakteryzował niedostatek. Rozwój bazy sportowej uwarunkowany był wielkością środków finansowych przekazywanych z budżetu województwa na potrzeby kultury fizycznej. W latach 1975–1989 część obciążeń kapitałowych w zakresie budowy oraz modernizacji obiektów sportowych na terenie województwa piotrkowskiego spoczywała na Państwowym Przedsiębiorstwie „Totalizator Sportowy” oraz Centralnym Funduszu Turystyki i Wypoczynku. W czasie transformacji ustrojowej nastąpił okres prywatyzacji i sponsoringu sportowego. Duże znaczenie dla rozwoju ruchu sportowego na terenie województwa miały modernizacje kompleksów sportowych w: Bełchatowie, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku, Spale oraz Tomaszowie Mazowieckim. Znaczącym dla zahamowania rozwoju kadry sportowej województwa był fakt braku własnej uczelni

¹⁰⁰ „Tygodnik Piotrkowski” 1993, nr 3, s. 12.

wyższej. W latach 90. XX w., kiedy to na omawianym terenie rozpoczął działalność Zamiejscowy Wydział Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach, sytuacja zaczynała się poprawiać.

W latach 1975–1998 istotną rolę w rozwoju sportu odgrywały państwowe i społeczne struktury organizacyjne. W omawianym okresie makrosystem polskiej kultury fizycznej stanowił połączenie tradycyjnych i nowoczesnych elementów struktur: dobrowolnej aktywności społecznej z centralistycznym kierowaniem. Zjawisko to było lustrzanym odbiciem szerszych procesów zachodzących w kraju, a także w województwie piotrkowskim.

Bibliografia

A. Źródła

I. Prasa

- „Bełchatowski Tydzień” 1992–1998.
- „Echo Kamieńska” 1995–1998.
- „Echo. Magazyn regionalny” 1996–1998.
- „Echo Tomaszowa” 1993–1996.
- „Gazeta Radomszczańska” 1992–1998.
- „Gazeta Ziemi Piotrkowskiej” 1975–1978.
- „Informator Opoczyński” 1997.
- „Klin: tygodnik niezależny” 1994–1998.
- „Miesięcznik Tuszyński” 1996–1998.
- „Panorama Robotnicza” 1976–1989.
- „TIT. Tomaszowski Informator Tygodniowy” 1990–1998.
- „TOP. Tygodnik Opoczyński” 1997–1998.
- „TWiP. Tuszyńskie Wiadomości i Poglądy” 1991–1998.
- „Tydzień Trybunalski” 1997–1998.
- „Tydzień w Koluszkach” 1997–1998.
- „Tygodnik Piotrkowski” 1978–1997.

B. Literatura

I. Publikacje

- 40 lat żeglarstwa w Bełchatowie*, red. J. Bykowski, Bełchatów 2006.
- Basiński S., *Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Radomsku w latach 1921–1939*, Radomsko 2000.
- Bogurat M., *Z Tomaszowa Mazowieckiego na olimpijskie szczyty*, Tomaszów Mazowiecki 2009.
- Cecotka M., Ostafijczuk M., *Piotrcovia – XX lat w elicie*, Piotrków Trybunalski 2007.

- Concordia 1909–2009: dzieje jednego z najstarszych klubów sportowych w Polsce*, red. A. Warchulińska, Piotrków Trybunalski 2009.
- Drażdżewski S., *Ludowe Zespoły Sportowe*, Warszawa 1974.
- Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, Poznań 1997.
- Gaj J., Hądzelek K., *Dzieje kultury fizycznej w Polsce w XIX i XX wieku. Koncepcje, uwarunkowania i efekty instytucjonalnej działalności*, Poznań 1991.
- Gaj J., *Wychowanie fizyczne i sport w Polsce Ludowej*, Warszawa 1987.
- Jóźwik M., Kobalczyk A., *Nasza Spała*, Spała 2004.
- Kawka E., *Zarys historii sportu radomszczańskiego*, Radomsko 2006.
- Klub Sportowy Concordia Piotrków 1909–1959: 50 lat*, Łódź 1959.
- Kronika Klubu Sportowego PILICA: 1930–2000*, Tomaszów Mazowiecki 2000.
- Kwiatkowska J., Mioduszewski Z., *Nasza Spała: sentymalna historia Ośrodka Przygotowań Olimpijskich w Spale*, Warszawa – Spała 1999.
- Maksimowska B., Nowakowski A., Podobiński S., *Z najnowszych dziejów kultury fizycznej w Polsce (1918–1989): zagadnienia dydaktyczne dla studentów pedagogiki z wychowaniem fizycznym oraz historii*, Częstochowa 1999.
- Małolepszy E., Nowakowski A., Ponczek M., *Wybrane problemy z najnowszych dziejów kultury fizycznej w Polsce (po 1918)*, Częstochowa 1997.
- Mazur M., *50 lat Ludowych Zespołów Sportowych*, Piotrków Trybunalski 1997.
- Mazur M., *Ludowe Zespoły Sportowe w regionie łódzkim w latach 1946–2006*, Radomsko 2006.
- Mieczyski G., *Stowarzyszenia społeczne w Radomsku w latach 1881–1939*, Radomsko 2008.
- Musiał W., Nowakowski T., *Województwo piotrkowskie*, Szczecin 1989.
- Nowak Z., Szpoton S., *75 lat opoczyńskiej piłki nożnej (1928–2003)*, Staszów – Opoczno 2003.
- Olejniczak M., *Historia belchatowskiego sportu*, Belchatów 1995.
- Olejniczak M., *Robotniczy Klub Sportowy „Skra” w Belchatowie 1930–1970*, Belchatów 1970.
- Ordyłowski M., *Historia kultury fizycznej. Starożytność – Oświecenie*, Wrocław 1997.
- Ostafijczuk M., *Sportowiec i trener stulecia ziemi piotrkowskiej*, Piotrków Trybunalski 2001.
- Ostafijczuk M., *XXX lat OZPN Piotrków Trybunalski*, Piotrków Trybunalski 2006.
- Pielużek A., *Regionalna prasa piotrkowska jako źródło do dziejów miasta i regionu*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne”, t. 6, red. J. Wojciechowski, Piotrków Trybunalski 2004.
- Sachecki S., Kobędz T., *Robotniczy Klub Sportowy „Lechia”: 45 lat w służbie narodu polskiego*, Tomaszów Mazowiecki 1968.
- Senska A., *Województwo piotrkowskie: informator*, Bydgoszcz 1995.
- Szczepański Z., Turlejski G., *KS Świt Kamieńsk 1937–1993*, Belchatów 1994.

- Szwed K., *Na prostej... Sportowa eskapada w Piotrkowie*, Łódź 1979.
- Szymański L., *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej: 1944–1989*, Wrocław 2004.
- Wągradzki G., *50 lat sportu szkolnego w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki 2003.
- Wojewódzka Rada Narodowa w Piotrkowie Trybunalskim, *Ocena sportu, kultury fizycznej i turystyki w województwie piotrkowskim oraz kierunki rozwoju do 1990 roku*, Piotrków Trybunalski 1978.
- Wojewódzki Urząd Statystyczny w Piotrkowie Trybunalskim, *Województwo piotrkowskie w latach 1975–1994*, Piotrków Trybunalski 1995.
- Województwo piotrkowskie monografia regionalna: zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju*, red. Z. Stankiewicz, Łódź – Piotrków Trybunalski 1979.
- Wojniłowicz J., *Katalog prasy tomaszowskiej wydawanej w latach 1945–1990*, Tomaszów Mazowiecki 1991.
- Wojniłowicz J., *Prasa wydawana w Tomaszowie Mazowieckim w latach 1991–2000*, Tomaszów Mazowiecki 2003.
- Woltmann B., Gaj J., *Sport w Polsce: 1919–1939*, Gorzów Wielkopolski 1997.
- Wroczyński R., *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Warszawa 1985.
- Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 3, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1998.
- Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 4, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 2000.
- Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 5, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 2002.
- Zaborowski J., *80 lat Sekcji Piłki Nożnej RKS „Lechia” w Tomaszowie Mazowieckim*, Tomaszów Mazowiecki 2004.
- Zalewska T., *Tomaszowscy olimpijczycy w stulecie IO ery nowożytnej 1896–1996*, Tomaszów Mazowiecki 1996.
- Zarys historii sportu w Polsce (1867–1997)*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1999.

Summary

Selected conditions for the development of sport in the region Piotrków in the years 1975–1998 in the light of the regional press

The aim of this paper is to present the determinants of the development of sport in Piotrkowskie Province in years 1975–1998 as depicted by the local press. The study was prepared on the basis of materials from 16 journals published in major cultural and social centers in province.

The contents included in the study concern the development of organizational – regulatory structures of sport at the provincial level during 23 years for example of the Piotrkowskie Province. Detail in this regard was presented the development of the Provincial Federation of Sport in Piotrków Trybunalski and district sports associations. The analysis were also financial considerations with particular emphasis on sports sponsoring and infrastructure development and coaching staff for the purpose of sport in the province. The activities of the sports movement was presented the background of wider processes taking place in Poland in the second half of the twentieth century.

Key words: determinants development of sport, piotrkowskie province, the local press, assumptions of the political system

Daniel BAKOTA*

Zarys działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego w latach 1976–1998

Streszczenie

Celem pracy jest przedstawienie działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego w latach 1976–1998. Treści zamieszczone w opracowaniu dotyczą klubów (sekcji) żeglarskich, które przynależały do CzOZZ; składów Zarządów w poszczególnych kadencjach; szkoleń kadry na potrzeby Związku oraz działalności na polu sportu i turystyki. Przedstawiono także informacje świadczące o uczestnictwie żeglarzy z woj. częstochowskiego w rejsach śródlądowych i morskich, jak również poruszono kwestie dotyczące kadry sędziowskiej, bazy sprzętowej i przystaniowej.

Słowa kluczowe: żeglarstwo, regaty, rejsy, sport, turystyka

Częstochowski Okręgowy Związek Żeglarski (CzOZZ) powołano 19 stycznia 1976 r. (zgodnie z decyzją Polskiego Związku Żeglarskiego)¹. 23 lutego 1976 r. jednostka została wpisana do rejestru stowarzyszeń i związków Urzędu Wojewódzkiego w Częstochowie, pod pozycją nr 10². Siedziba CzOZZ mieściła się w lokalu Zarządu Wojewódzkiego Ligi Obrony Kraju (LOK) przy Al. NMP 43³.

---

* Mgr, asystent w Instytucie Kultury Fizycznej i Turystyki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

¹ „Gazeta Częstochowska” 1976, nr 1, s. 7.

² Archiwum Państwowe w Częstochowie (dalej: APCz), Urząd Wojewódzki w Częstochowie (dalej: UWCz), sygn. 35/1, Protokół z kontroli przeprowadzonej w Częstochowskim Okręgowym Związku Żeglarskim w dniach 5 i 8.06.1981 r. przez ob. Annę Kowalczyk i mgr. Andrzeja Garusa – pracowników Wydziału Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Częstochowie na podstawie skoordynowanego planu kontroli stowarzyszeń na I półrocze 1981 r., s. 17.

³ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1978, s. 238.

W wyniku wyborów ukonstytuował się komisaryczny Zarząd, w skład którego weszli: Jerzy Doliński (prezes); Sławomir Rozanow (wiceprezes ds. szkolenia, sportu i turystyki) – 14 kwietnia 1977 r. zastąpił go Marian Manek; Stanisław Szwej (wiceprezes ds. organizacyjno-technicznych); Bożena Kusińska (sekretarz); Adam Bożek (skarbnik); oraz 7 członków: Jan Andrzejewski, Kazimierz Eliasz, Czesław Falkowski, Andrzej Jankiewicz, Marian Manek (do 14 kwietnia 1977 r., później jego miejsce zajął ww. Sławomir Rozanow), Dorota Serdak i Adam Serwa⁴.

Według statutu do głównych zadań nowo powołanego Związku należało: „[...] organizowanie i rozwijanie żeglarstwa we wszystkich jego formach; podnoszenie poziomu sportowego żeglarstwa regatowego; prowadzenie działalności wychowawczej oraz rozbudzanie zainteresowania problemami gospodarki morskiej i wodnej; umożliwienie szerokim rzeszom społeczeństwa rekreacji na wodzie, kształtowanie wzorców społecznych w zakresie racjonalnego i kulturalnego spędzania czasu wolnego; upowszechnianie wiedzy o ochronie naturalnego środowiska wodnego i czynne wspieranie działań podejmowanych w tej dziedzinie przez instytucje państwowe”⁵.

Pierwsze Walne Zgromadzenie Sprawozdawczo-Wyborcze CzOZZ odbyło się 10 listopada 1977 r. Prezesem został Jerzy Doliński, natomiast wiceprezesem ds. sportu – Bogumił Janik, wiceprezesem ds. szkolenia i turystyki – Sławomir Rozanow, którego obowiązki od 1 stycznia 1979 r. przejął Dominik Sankowski (od 4 lutego 1980 r. zastąpił go Michał Koper) oraz wiceprezes ds. technicznych, organizacyjnych, propagandy i wychowania – Stanisław Szwej. Obowiązki skarbnika pełnił Adam Bożek, a sekretarza – Bożena Kusińska (od 31 sierpnia 1978 r. funkcję tę sprawował Wojciech Maternicki)⁶.

15 grudnia 1980 r. odbyło się kolejne Walne Zgromadzenie Sprawozdawczo-Wyborcze. Prezesem ponownie wybrano Jerzego Dolińskiego, natomiast na stanowiskach wiceprezesów zasiadli: Bogumił Janik (ds. sportu) – od 8 października 1981 r. jego miejsce zajął Ryszard Kasprzak; Michał Koper (ds. szkolenia i turystyki) – od 18 czerwca 1982 r. jego obowiązki przejęli Marek Niziel-ski i Stanisław Szwej (ds. organizacyjno-technicznych). Sekretarzem została Jolanta Tałajko (od 8 marca 1982 r. – Joanna Tokarska), a skarbnikiem Adam Bożek. Z kolei członkami Zarządu zostali: Maciej Bezeg, Jerzy Blachnicki, Krzysztof Kulawiak, Zbyszko Małek, Wiesław Pawłowski, Adam Serwa, Dariusz Sittek, Marian Wiśniewski i Tadeusz Żyła⁷.

⁴ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres: styczeń 1976 – październik 1977, s. 281.

⁵ APCz, UWCz, sygn. 35/3, Statut Okręgowego Związku Żeglarskiego, s. 51.

⁶ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1978, s. 234–235; Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres 1977–1980, s. 139–140.

⁷ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres 1981–1984, s. 34–35.

Dalsze zmiany w składzie Zarządu nastąpiły po wyborach 21 lutego 1985 r. Na stanowisku prezesa pozostał Jerzy Doliński, natomiast obowiązki wiceprezów pełnili: Marek Nizielski (ds. szkolenia i turystyki), Stanisław Szwej (ds. organizacyjno-technicznych) oraz Jerzy Szymanek (ds. sportu – po jego rezygnacji funkcję tę przejął Jerzy Doliński). Funkcję sekretarza pełniła Joanna Kaczmarek, a skarbnikiem został Wiesław Dziegielewski. Ponadto Zarząd wsparło 6 członków: Mieczysław Błachowicz, Michał Koper, Sławomir Kowalski, Jerzy Kubski, Zbyszko Małek, Dariusz Sitek i Marian Wiśniewski⁸.

2 marca 1989 r., w wyniku wyborów, ukonstytuował się następujący skład Zarządu: Jerzy Doliński (prezes), Marek Nizielski (wiceprezes ds. szkolenia i turystyki), Jerzy Szczepański (wiceprezes ds. sportu), Stanisław Szwej (wiceprezes ds. organizacyjno-technicznych), Joanna Kaczmarek (sekretarz) i Jerzy Mazik (skarbnik)⁹.

Po czterech latach kadencji (w 1993 r.) nastąpiły kolejne zmiany w składzie Zarządu. Prezesem po raz piąty wybrano Jerzego Dolińskiego (funkcję sprawował do 1995 r., później zastąpił go Jerzy Gajdecki), a na stanowiskach wiceprezów zasiedli: Marek Nizielski (ds. szkolenia i turystyki) i Stanisław Szwej (ds. organizacyjno-technicznych). Funkcję sekretarza powierzono Mirosławowi Staronkowi, a skarbnika – Tomaszowi Majlichowi¹⁰.

Szóste Walne Zgromadzenie Sprawozdawczo-Wyborcze CzOZZ, a zarazem ostatnie w granicach terytorialnych woj. częstochowskiego, odbyło się 12 kwietnia 1997 r. Prezesem wybrano Grzegorza Lipowskiego, natomiast wiceprezesami: Jerzego Dolińskiego i Marka Nizielskiego. Sekretarzem został Mirosław Staroniek, a skarbnikiem – Tomasz Majlich. Członkami Zarządu CzOZZ zostali Jacek Paciorkowski i Mariusz Pirowski¹¹.

Na posiedzeniach Prezydium i Zarządu OZZ najczęściej poruszano sprawy organizacyjne, techniczne, finansowe, szkoleniowe, sportu wyczynowego, turystyki i propagandowe.

W październiku 1977 r. OZZ w Częstochowie skupiał 11 klubów i sekcji żeglarskich: ZHP Komenda Chorągwi w Częstochowie; Yacht Club AZS-SZSP (Socjalistyczny Związek Studentów Polskich) w Częstochowie; Klub Wodny LOK „Enif” przy Hucie im. B. Bieruta w Częstochowie; Jacht Klub „Atol” przy PBMH (Przedsiębiorstwo Budowlano-Montażowe Hutnictwa) nr 2 w Częstochowie; Sekcja Żeglarska KS „Kolejarz” w Częstochowie; Żeglarski Klub Spor-

⁸ APCz, UWCz, sygn. 35/3, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres kadencji 1985–1988, s. 16.

⁹ APCz, UWCz, sygn. 35/3, Skład Prezydium Zarządu Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego wybranego na Sejmiku Sprawozdawczo-Wyborczym w dniu 2.03.1989 r., s. 12.

¹⁰ Relacja ustna Jerzego Dolińskiego (prezes Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego w latach 1976–1995) z 11 marca 2011 r.

¹¹ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Informacja o składzie Zarządu CzOZZ wybranego na VI Sejmiku Sprawozdawczo-Wyborczym w dniu 12.04.1997 r., s. 3.

towy „Biprorud-Yacht” w Częstochowie; Klub Wodny LOK przy MPK w Częstochowie; Sekcja Żeglarska LOK „Włókniarz” przy ZPW (Zakłady Przemysłu Wełnianego) „Wełnopol” w Częstochowie; Yacht Club „Delfin” przy ZPL (Zakłady Przemysłu Lniarskiego) „Wigolen” w Gnaszynie (później klub przyjął nazwę „Orkan”); Sekcja Żeglarska Koła nr 12 przy PTTK przy Zakładach Produkcyjno-Remontowych Energetyki w Lublińcu i Międzyzakładowy Jacht Klub w Myszkowie. Powyższe kluby i sekcje liczyły łącznie 623 członków¹².

Po 1977 r. powstawały kolejne kluby i sekcje żeglarskie, m.in. Sekcja Żeglarska „Horyzont” przy Klubie Sportowym „Włókniarz” przy ZPW „Wartex” w Myszkowie (powstała w 1978 r., a od 24 października 1980 r. przyjęła nazwę: Sekcja Sportów Wodnych „Horyzont” przy ZPW „Wartex” w Myszkowie); Młodzieżowy Jacht Klub przy Zarządzie Wojewódzkim Związku Młodzieży Polskiej (30 czerwca 1979 r.); Klub Wodny „Korab” przy Oddziale PTTK Huty im. B. Bieruta w Częstochowie (9 października 1979 r.); Klub Żeglarski „Giser” przy Zakładach Elektro-Mechanicznych (ZEM) w Blachowni (3 stycznia 1980 r.); Klub Żeglarski „OB” przy ZEM w Blachowni; Yacht Club „Komobex” przy Zakładach Kompletnych Obiektów Przemysłowych „Komobex” w Częstochowie; Jacht Klub „Wykromet” przy Kole TKKF Fabryki Pras Automatycznych „Wykromet” w Częstochowie (11 października 1983 r.) oraz Jacht Klub „Zefir” przy Rejonie Dróg i Mostów we Wrzosowej (1984 r.)¹³.

U schyłku lat siedemdziesiątych XX w. Częstochowski OZŻ we współpracy z Zarządem Wojewódzkim Federacji Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej (ZW FSZMP) realizował w woj. częstochowskim program rozbudowy żeglarstwa w środowisku młodzieżowym. Współpraca ta przyczyniła się do powstania Młodzieżowego Jacht Klubu przy ZW ZSMP (obejmował młodzież pracującą z terenu woj. częstochowskiego). Oprócz nowo powstałego istniały jeszcze dwa kluby młodzieżowe: Zespół Pilota Chorągwi ZHP i Yacht Club AZS-SZSP¹⁴.

Ważne miejsce w działalności częstochowskiego OZŻ zajmowało szkolenie kadry na potrzeby Związku. Napotykało ono jednak na trudności. Były to problemy natury technicznej: zbyt mała liczba sprzętu o dużej powierzchni ozaglowania, jak również brak możliwości przeprowadzania kursów (obozów) szkoleniowych na akwenach wodnych woj. częstochowskiego¹⁵.

¹² APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres: styczeń 1976 – październik 1977, s. 284.

¹³ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres 1977–1980, s. 142; Sprawozdanie z działalności CzOZZ za okres kadencji od 1981–1984, s. 35–36; J.B. Mazik, *Po wodach wszelakich...*, [w:] „Almanach Częstochowy”, red. M. Batorek, A. Chojnowski, J. Sętowski, A. Misiak, Częstochowa 2002, s. 210.

¹⁴ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres 1981–1984, s. 35.

¹⁵ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1978, s. 241.

Według danych z 1978 r. w CzOZZ zrzeszonych było 835 członków, spośród których 361 posiadało stopnie żeglarskie. W 1978 r. stopnie żeglarskie uzyskały 83 osoby: 37 – stopień żeglarza, 40 – sternika jachtowego i 6 – jachtowego sternika morskiego. Uprawnienia te zdobywano na kursach teoretycznych (odbyło się ich 9) i praktycznych (10). Częstochowski OZZ, wraz z klubami z terenu woj. częstochowskiego, dla 39 kandydatów na stopień sternika jachtowego zorganizował w okresie 1–15 sierpnia 1978 r. rejs stażowo-szkoleniowy „Hals-78”. Odbył się on na szlaku Wielkich Jezior Mazurskich. Uczestniczyło w nim 58 osób¹⁶.

Stworzenie odpowiedniej bazy sprzętowej w ośrodkach żeglarskich, które zlokalizowano nad zalewem w Poraju, wpłynęło w latach osiemdziesiątych XX w. na znaczny rozwój żeglarstwa w woj. częstochowskim. W latach 1981–1984 przeszkolono ok. 700 osób na stopnie żeglarskie (sternika jachtowego i żeglarza jachtowego). Dwadzieścia dwie komisje egzaminacyjne przeegzaminowały w tym 4-letnim okresie 438 osób na stopień żeglarza jachtowego i 102 osoby na stopień sternika jachtowego. W rezultacie uprawnienia zdobyło 445 osób (366 osób otrzymało patent żeglarza jachtowego, a 79 – patent sternika jachtowego). W 1984 r. okręg posiadał 12 instruktorów żeglarstwa PZZ. Przyrost liczby instruktorów możliwy był dzięki współpracy z Katowickim Okręgowym Związkiem Żeglarskim i innymi ośrodkami, które specjalizowały się w szkoleniu instruktorów. W Częstochowskim OZZ szkolenia prowadziły 2 kluby działające przy Hucie im. B. Bieruta w Częstochowie (Klub Wodny LOK „Enif” i Klub Wodny „Korab” przy Oddziale PTTK) oraz Zespół Pilota ZHP Chorągwi Częstochowskiej. Kursy w CzOZZ prowadzono w trzech formach: stacjonarnej, dochodzącej i łączenia nauki żeglarstwa z koloniami dla dzieci¹⁷.

W porównaniu do 700 osób, które przeszkolono w latach 1981–1984, bardziej prężny w zakresie szkoleń był kolejny 4-letni okres (1985–1988). Przeszkolono wówczas ok. 1000 osób na stopnie żeglarza jachtowego i sternika jachtowego. Trzydzieści komisji egzaminacyjnych, które w tym okresie powołano, przeegzaminowało 938 osób (899 na stopień żeglarza jachtowego i 49 na stopień sternika jachtowego). W rezultacie patent żeglarza jachtowego otrzymało 614 osób, a sternika jachtowego – 40. W 1988 r. okręg posiadał 26 instruktorów żeglarstwa PZZ. Do klubów, które posiadały najwięcej członków ze stopniami żeglarskimi zaliczyć należy: Zespół Pilota ZHP Chorągwi Częstochowskiej (63 żeglarzy jachtowych, 41 sterników jachtowych, 9 jachtowych sterników morskich i 1 jachtowy kapitan żeglugi bałtyckiej); Klub Wodny LOK „Enif” w Częstochowie (56 żeglarzy jachtowych, 28 sterników jachtowych i 5 jachtowych sterników morskich); Klub Wodny „Korab” przy Oddziale PTTK (20 żeglarzy jachtowych, 17 sterników jachtowych i 1 jachtowego sternika morskiego); Częstochowski Yacht Club ZSP w Częstochowie (14 żeglarzy jachtowych, 19 sterni-

¹⁶ Tamże.

¹⁷ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie za okres kadencji od 1981–1984, s. 42.

ków jachtowych i 4 jachtowych sterników morskich) i Yacht Club „Komobex” przy Zakładach Kompletnych Obiektów Przemysłowych „Komobex” w Częstochowie (15 żeglarzy jachtowych, 9 sterników jachtowych i 1 jachtowy kapitan żegluga bałtyckiej)¹⁸. W latach 1985–1988 komisja szkolenia zorganizowała 3 rejsy szkoleniowe do Finlandii, RFN i ZSRR¹⁹.

Częstochowscy żeglarze pływali przede wszystkim po wodach śródlądowych, ale pomimo dużej odległości od morza i braku odpowiedniej kadry z wyższymi stopniami żeglarskimi potrafili nawiązać kontakty, które pozwoliły zorganizować w latach 1981–1984 4 rejsy krajowe i 2 zagraniczne. Największe zasługi w organizacji żeglarstwa morskiego w środowisku częstochowskich żeglarzy miał Yacht Club Politechniki Częstochowskiej i Zespół Pilota ZHP Chorągwi Częstochowskiej. W latach 1983–1984 dwie wyprawy morskie zorganizował Yacht Club AZS-SZSP. Pierwsza odbyła się w 1983 r. – po wodach Wielkiej Brytanii, RFN i Holandii, natomiast druga w 1984 r. – po wodach Zatoki Botnickiej. Ponadto w 1984 r. CzOZZ zaplanował rejs zagraniczny (Dania, RFN) i rejs krajowy na jachcie „Antares”. Jednak z powodu awarii jachtu oba rejsy nie odbyły się. Żeglarze z Yacht Clubu AZS-SZSP i Zespołu Pilota ZHP Chorągwi Częstochowskiej uczestniczyli także w 1982 i 1984 r. w „Operacji Żagiel”. Również w akcji rejsowo-szkoleniowej, organizowanej corocznie przez ośrodki COZM w Trzebieży, CWM w Gdyni, LOK Jastarnia i Ośrodek „Almatur” w Giżycku, uczestniczyło kilkunastu przedstawicieli Częstochowskiego OZZ. W wyniku szkolenia 2 osoby otrzymały stopień jachtowego sternika morskiego, a 27 osób – rozszerzone uprawnienia sternika jachtowego. W latach 1981–1984 w działalności rejsowo-wczasowej uczestniczyło ok. 800 osób²⁰.

Częstochowski OZZ prowadził działalność na polu sportu i turystyki. Po raz pierwszy sezon sportowy Związek zainaugurował w 1977 r. Odbyło się wówczas 9 imprez sportowych (okręgowych) na zaplanowanych 7. Przeprowadzono je w klasie „Omega” i „Cadet”. Łącznie w zorganizowanych w 1977 r. regatach uczestniczyło 195 zawodników²¹. Kolejny rok okazał się bardziej owocny w imprezy żeglarskie. Sezon regatowy otwarto 23 kwietnia 1978 r. na przystani KS „Orkan” przy ZPL „Wigolen”. Od kwietnia do października 1978 r. zorganizowano m.in.: Okręgowy Puchar Wiosny, Puchar Hutników, Puchar Dni Morza, Puchar Lata, Puchar Juniora, Mistrzostwa Okręgu Juniorów, jak również eliminacje do mistrzostw strefy. Ponadto przeprowadzono regaty z okazji Dnia Kolarza i Dni Sportu Województwa Częstochowskiego. We wszystkich imprezach wystartowało łącznie 560 zawodników²².

¹⁸ APCz, UWCz, sygn. 35/3, Sprawozdanie za okres kadencji od 1985–1988, s. 25.

¹⁹ Tamże, s. 26.

²⁰ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie za okres kadencji od 1981–1984, s. 42–43.

²¹ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres: styczeń 1976 – październik 1977, s. 288.

²² APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1978, s. 243.

25 września 1980 r. Częstochowski OZŻ zorganizował regaty o Puchar Polski Południowej. Na starcie stanęło 98 jachtów. Spośród reprezentantów CzOZZ najlepsze wyniki osiągnęli: Krzysztof Ziółkowski (KW LOK „Enif”) – 1 miejsce w klasie „Optymist”; Zdzisław Muskalski (KW LOK „Enif”) – 3 miejsce w klasie „OK Dinghy” oraz Wiesław Setomski (KS „Orkan” przy ZPL „Wigolen”) – 4 miejsce w klasie „Finn”. W klasyfikacji drużynowej najwyżej spośród klubów CzOZZ sklasyfikowany został KW LOK „Enif” (3 miejsce)²³.

Początek lat osiemdziesiątych XX w. to spore problemy finansowe w działalności CzOZZ, które przyczyniły się do rozwiązania 12 czerwca 1981 r. sekcji żeglarskiej KS „Orkan” przy ZPL „Wigolen” w Gnaszynie. Spowodowało to zanik sportu wyczynowego w poszczególnych klasach. Załogi w 1982 r. startowały tylko w klasie „Omega”. W programie imprez żeglarskich ujęto 10 regat, a przeprowadzono tylko 3 (Puchar Kolarza, V Dni Sportu Województwa Częstochowskiego oraz Puchar Prezesa ZW LOK i Błękitną Wstęgę Zalewu w Poraju). W planach na 1982 r. była organizacja mistrzostw OZZ, ale z braku zgłoszeń zawody te nie odbyły się²⁴.

13 stycznia 1983 r. Częstochowski OZŻ zorganizował spotkanie przedstawicieli klubów, które zajmowały się żeglarstwem wyczynowym. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele 4 klubów: KW LOK „Enif”, Yacht Clubu AZS-SZSP, Yacht Clubu „Kolejarz” i Klubu Wodnego MPK. W trakcie zebrania zapadły ustalenia, że okręg podejmie wszelkie działania, które przyczynią się do odbudowy wyczynowego żeglarstwa na terenie woj. częstochowskiego. Zainteresowanym klubom rozesłano przygotowany przez Pion Sportu CzOZZ kalendarz imprez żeglarskich na 1983 r. Ponadto na prośbę klubów LOK w 1983 r. pozostawiono klasę „Omega” (jako klasę regatową). Spośród 9 imprez żeglarskich zaplanowanych na 1983 r. odbyło się tylko 5. Pozostałych nie zrealizowano z powodu: winy organizatora (Puchar Akademików), niekompletnych dokumentów zawodników (regaty z okazji 22 lipca) i braku zgłoszeń do regat (Puchar Prezesa ZW LOK i Puchar Okręgowego Związku Żeglarskiego). Regaty odbywały się w klasie „Omega” i „Optymist”²⁵.

Klubem najbardziej zaangażowanym w odbudowę żeglarstwa wyczynowego w woj. częstochowskim w 1983 r. był KW LOK „Enif”. Startował on we wszystkich regatach, wystawiając do nich swoje „Omegi”, przed zakończeniem sezonu, w ostatnich dwóch regatach, wystawił po 5 łodzi klasy „Optymist”. Dużym zainteresowaniem cieszyły się zorganizowane przez KW LOK „Enif”, w okresie wakacyjnym, kolonie żeglarskie dla dzieci. W czasie ich trwania uczestnicy poznawali tajniki żeglarstwa regatowego, pływając na spręcie spor-

²³ J.B. Mazik, dz. cyt., s. 211.

²⁴ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1982, s. 94.

²⁵ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1983, s. 69.

towo-regatowym („Optymist”, „Cadet”, „OK Dinghy”, „420”). Obóz o charakterze sportowym zorganizowała również Komenda Chorągwi ZHP. Dzieci pływały na łodziach „Optymist” i „Cadet”²⁶.

Do ważniejszych imprez żeglarskich zorganizowanych przez Częstochowski OZŻ w latach 1985–1986 zaliczyć należy: Igrzyska Młodzieży Szkolnej (1985 r. – regaty centralne); Mistrzostwa Polski Hutników (1985 i 1986 r.); Mistrzostwa Ligi Obrony Kraju w klasie „Omega” (1986 r.) oraz Mistrzostwa Polski w klasie „Omega” (1986 r.). Do kalendarza na 1989 r. wprowadzono 2 nowe imprezy żeglarskie: o Puchar Częstochowy (regaty jachtów turystycznych) i o Puchar Komandorów (regaty w klasie „Omega” w załogach wyłącznie komandorów klubów i dwóch członków Zarządu)²⁷.

Klubami regularnie startującymi w regatach w latach 1984–1988 były: Klub Wodny LOK „Enif” przy Hucie im. B. Bieruta w Częstochowie, Klub Wodny LOK MPK w Częstochowie oraz Harcerski Ośrodek Wodny w Poraju²⁸.

W rozegranym w 1989 r. Pucharze Polski w klasie „Omega” 3 miejsce zajęła załoga, którą tworzyli: Jarosław Cieślak, Piotr Gajewski i Zbigniew Szlęzak²⁹.

Niezbędne ogniwo przy organizacji sportowych imprez wodnych stanowiła odpowiednia kadra sędziowska. W latach 1976–1977 w OZŻ w Częstochowie było 2 sędziów (z tego czynny tylko 1). Stan ten nie pozwalał stworzyć własnego Kolegium Sędziów. W związku z tym Częstochowski OZŻ współpracował z Kolegium Sędziów działającym przy Katowickim OZŻ³⁰. W 1978 r. zorganizowano kurs na sędziów żeglarstwa, który ukończyło 6 osób³¹. W 1982 r. Kolegium Sędziów Żeglarstwa działające przy CzOZŻ liczyło 10 sędziów (1 sędzia klasy I i 9 – klasy II). Nad jego działalnością kontrolę sprawował Marian Wiśniewski³². W 1983 r. Kolegium Sędziów liczyło 11 osób (1 sędzia klasy I, 9 – klasy II i 1 – sędzia stażysta). Pomimo tego, że formalnie było 10–11, to sędziowało zawsze zdecydowanie mniej³³.

Oprócz działalności sportowej Częstochowski OZŻ prowadził działalność na polu turystyki. Była ona inicjowana wśród zrzeszonych klubów pod kątem przeprowadzenia współzawodnictwa, zgodnie z regulaminem PZŻ. Współzawodnictwo to nie tylko skupiało się na bezpośredniej działalności turystycznej (liczba

²⁶ Tamże.

²⁷ APCz, UWCz, sygn. 35/3, Sprawozdanie za okres kadencji od 1985–1988, s. 27.

²⁸ Tamże, s. 28.

²⁹ J.B. Mazik, dz. cyt., s. 211.

³⁰ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres: styczeń 1976 – październik 1977, s. 291.

³¹ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1978, s. 241.

³² APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1982, s. 95.

³³ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1983, s. 70.

organizowanych rejsów i liczba biorących w nich udział uczestników), ale także na takich działaniach podejmowanych przez kluby, jak np.: kupno lub budowa jachtów oraz budowa bądź modernizacja przystani. Warto zaznaczyć, że owo współzawodnictwo prowadzone było w 3 grupach: wśród klubów małych, które liczyły do 50 członków, klubów średnich (liczących od 51 do 200 członków) i klubów dużych (powyżej 200 członków)³⁴.

We współzawodnictwie, na polu turystyki, w 1976 r. wśród klubów małych 1 miejsce zajęła sekcja żeglarska Koła PTTK przy ZPRE w Lublińcu, na 2 miejscu uplasował się Jacht Club „Delfin” przy ZPL „Wigolen” w Gnaszynie, a na 3 – Żeglarski Klub Sportowy „Biprorud-Yacht” w Częstochowie. Natomiast we współzawodnictwie klubów średnich 2 pierwsze miejsca przypadły w udziale klubom częstochowskim (1 miejsce zajął Yacht Club AZS-SZSP, a 2 – Komenda Chorągwi ZHP). Z kolei 3 miejsce w grupie klubów średnich zdobył MJK Myszków³⁵.

W 1976 r. kluby bądź sekcje żeglarskie z terenu woj. częstochowskiego organizowały wyłącznie rejsy śródlądowe, które aranżowano na Szlaku Wielkich Jezior Mazurskich. Najwięcej rejsów śródlądowych w 1976 r. (24 rejsy) zorganizował MJK Myszków. Wzięło w nich udział 102 uczestników. Natomiast w rejsach morskich i zatokowych uczestniczyły tylko 3 kluby częstochowskie: Komenda Chorągwi ZHP (udział wzięło 14 uczestników, którzy przepłynęli 2456 mil morskich), Klub Wodny LOK „Enif” (6 uczestników – pokonali 5516 mil morskich) i Yacht Club AZS-SZSP (5 uczestników – przebyli 570 mil morskich)³⁶.

Kluby zrzeszone w CzOZZ zorganizowały w 1978 r. 65 rejsów śródlądowych (uczestniczyło w nich 549 osób). W organizacji rejsów morskich dokonania były mniejsze. Organizacji 1 rejsu morskiego podjął się tylko Yacht Club AZS-SZSP (wzięło w nim udział 5 osób)³⁷. Natomiast w roku następnym (1979) kluby zorganizowały o jedną imprezę żeglarską więcej niż w 1978 r. Przeprowadzono 66 rejsów śródlądowych, które cieszyły się większym zainteresowaniem niż w roku poprzednim – uczestniczyło w nich 900 osób. Z kolei 24 osoby brały udział w 2 rejsach morskich³⁸.

Współzawodnictwo na polu turystyki oparte było na liczbie zorganizowanych rejsów i liczbie biorących w nich udział uczestników. Trzy pierwsze miejsca w grupie klubów do 50 członków zajęły: „Biprorut-Yacht”, sekcja Żeglarska

³⁴ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres: styczeń 1976 – październik 1977, s. 288.

³⁵ Tamże, s. 289.

³⁶ Tamże.

³⁷ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1978, s. 248.

³⁸ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1979, s. 209.

„Horyzont” przy ZPW „Wartex” w Myszkowie i YC „Kolejarz”. W grupie klubów od 51 do 200 członków zwyciężył AZS-SZSP, a w grupie powyżej 200 członków 1 miejsce zajął ZHP³⁹.

W latach 1978–1992 w rejsach morskich uczestniczyli m.in. Stefan Kawecki (w 1978 r. wziął udział w zlocie jachtów z okazji Międzynarodowego Festiwalu Młodzieży „Hawana 78”); Zdzisław Mirczak (w 1987 r. dotarł do Kemi – najdalej wysuniętego na północ portu fińskiego); Ewa Urbańska (w 1989 r. odwiedziła porty Chin i Japonii, będąc uczestniczką etapowego rejsu dookoła świata) oraz Michał Barszczyński i Wojciech Kotas, należący do załogi „Zawiszy Czarnej” (wystartowali w rejsie „Columbus”, który zorganizowano w 1992 r. z okazji 500 rocznicy odkrycia Ameryki przez Krzysztofa Kolumba)⁴⁰.

Oprócz rejsów morskich załogi klubów (bądź sekcji) przynależnych do CzOZZ żeglowały także po europejskich jeziorach. W 1988 r. załoga częstochowskiego AZS (10-osobowa) pływała po Balatonie (Węgry), a w 1989 r. reprezentacja KW LOK „Enif” (7-osobowa) żeglowała po jeziorze Onega (ZSRR)⁴¹.

Stan sprzętu śródlądowego (zarejestrowanego) będącego w posiadaniu klubów i sekcji żeglarskich z terenu woj. częstochowskiego, według danych z października 1977 r., wynosił 65 jednostek. Oprócz tego kluby posiadały sprzęt klasowy (14 jednostek). Składały się na niego następujące klasy: „Finn” (6 jednostek), „Cadet” i „Optymist” (po 4 jednostki). Na uwagę zasługuje fakt, że spośród zarejestrowanego sprzętu 52 jednostki były własnością klubów, a 13 stanowiło własność prywatną. Wśród łodzi prywatnych były to jednostki małe, typu „Dorada” i „Junga”, natomiast w klubowych – łodzie klasy „Omega” (18 łodzi). Okręg posiadał ponadto 2 łodzie typu „Kormoran”, które służyły do celów szkoleniowych⁴². Według stanu na dzień 31 grudnia 1984 r. zarejestrowane były 282 jednostki (124 jednostki posiadały ważną rejestrację)⁴³. Natomiast pięć lat później (dane z 31 grudnia 1989 r.) Częstochowski OZZ dysponował 330 zarejestrowanymi jednostkami (z czego ważną rejestrację posiadało 127 jednostek)⁴⁴.

Pomimo tego, że z roku na rok zwiększał się stan liczebny jednostek pływających, ważną kwestią było uzupełnianie bazy sprzętowej nowymi jednostkami i zwracanie większej uwagi na remonty i konserwację już posiadanego sprzętu. Najlepszym rozwiązaniem w kontekście uzupełnienia bazy sprzętowej było budowanie własnych jachtów. W latach 1976–1998 własne jachty budowali m.in.: Aleksander Marchewka z ojcem Idzim (wybudowali drewnianego i balastowego

³⁹ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1978, s. 249.

⁴⁰ <http://www.czozz.czest.pl/historia.html> [stan z 10.01.2011].

⁴¹ J.B. Mazik, dz. cyt., s. 211.

⁴² APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres: styczeń 1976 – październik 1977, s. 290–291.

⁴³ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie za okres kadencji od 1981–1984, s. 52.

⁴⁴ APCz, UWCz, sygn. 35/3, Sprawozdanie za okres kadencji od 1985–1988, s. 33.

„Narcyza 02”); Krzysztof Kulawiak, Edward i Wiesław Pawłowscy, Andrzej Szwejkowski oraz Jerzy Ziółkowski skonstruowali pierwszy 7-metrowy dwumasztowy jacht żaglowo-motorowy (nazwano go „Szpak” – nazwę stworzono z pierwszych liter nazwisk osób, które go zbudowały); Ryszard Kasprzak i Wacław Nowodworski zbudowali łódź „Sportina”; Wojciech Sołtys skonstruował łódź o nazwie „Żebro Sołtysa”, a Adam Góra – „Karolinę”. Konstrukctorem własnego jachtu był również Wojciech Kmita – skonstruował w Gdańsku jacht „Temi” („temi rękoma”), na którym w latach 1993–1997 wraz z żoną Małgorzatą opłynął glob⁴⁵.

Kluby i sekcje żeglarskie z woj. częstochowskiego, według danych z 1977 r., korzystały z następujących akwenów wodnych: zbiornika wodnego w Blachowni, który był w dyspozycji Ośrodka Wodnego ZHP YC „Delfin” w Gnaszynie; zbiornika retencyjnego Huty im. B. Bieruta w Częstochowie (Klub Wodny LOK „Enif”); zalewu w Przeczycach (MJK w Myszkowie); jeziora Beldany w Wygrynach (JK „Atol” przy PBMH w Częstochowie); jeziora Wigry w Mikołajewie (ŻKS „Biprorud-Yacht” w Częstochowie) oraz stawu Kokotek k. Lublińca (SŻ PTTK przy ZPRE w Lublińcu)⁴⁶.

Pomimo zaistniałych cięć finansowych w sporcie, które nastąpiły po 1989 r., sukcesem dla żeglarstwa na terenie woj. częstochowskiego było oddanie do użytku 20 maja 1989 r. w Poraju-Jastrzębiu Międzyklubowego Ośrodka Żeglarskiego. Gospodarzami ośrodka było 7 klubów, które miały do dyspozycji „[...] port żeglarski, specjalny pomost, pochylnię do wodowania sprzętu pływającego, parking, pole namiotowe mogące pomieścić 20 dużych namiotów, zaplecze sanitarne, 17 domków, hangary, sprzęt pływający”. Ośrodek żeglarski zajmował obszar o powierzchni 2 ha⁴⁷.

Podsumowując, należy stwierdzić, że rozwój częstochowskiego żeglarstwa przypadł na lata siedemdziesiąte i osiemdziesiąte XX w. Licznie powstające kluby (sekcje) żeglarskie na terenie województwa prosperowały w głównej mierze dzięki finansowemu wsparciu zakładów pracy. Problemy, szczególnie natury materialnej, pojawiły się dopiero na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. Wycofujące się z finansowania przedsiębiorstwa doprowadziły do zaniku przyzakładowych stowarzyszeń. Tym samym żeglarstwo stało się domeną indywidualnych miłośników tej dyscypliny sportu.

⁴⁵ J.B. Mazik, dz. cyt., s. 212–213.

⁴⁶ APCz, UWCz, sygn. 35/2, Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres: styczeń 1976 – październik 1977, s. 291.

⁴⁷ „Gazeta Częstochowska” 1989, nr 23, s. 8.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Częstochowie

— Urząd Wojewódzki w Częstochowie z lat [1948] 1975–1998 [2002].

II. Źródła drukowane

a) Druki urzędowe i normatywne

Informacja o składzie Zarządu CzOZZ wybranego na VI Sejmiku Sprawozdawczo-Wyborczym w dniu 12.04.1997 r.

Protokół z kontroli kompleksowej przeprowadzonej w Okręgowym Związku Żeglarskim w Częstochowie w dniach 7 i 19.12.1983 r.

Protokół z kontroli przeprowadzonej w Częstochowskim Okręgowym Związku Żeglarskim w dniach 5 i 8.06.1981 r. przez ob. Annę Kowalczyk i mgr. Andrzeja Garusa – pracowników Wydziału Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki Urzędu Wojewódzkiego w Częstochowie na podstawie skoordynowanego planu kontroli stowarzyszeń na I półrocze 1981 r.

Protokół z kontroli przeprowadzonej w Okręgowym Związku Żeglarskim w Częstochowie w dniach 20–22 kwietnia 1988 r. na podstawie polecenia służbowego nr 85/88.

Skład Prezydium Zarządu Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego wybranego na Sejmiku Sprawozdawczo-Wyborczym w dniu 2.03.1989 r.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego w 1977 r.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres: styczeń 1976 – październik 1977.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres 1977–1980.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres 1981–1984.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za okres kadencji 1985–1988.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1978.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1979.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1981.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1982.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1983.

Sprawozdanie z działalności Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za rok 1986.

Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego za 1979 r.

Statut Okręgowego Związku Żeglarskiego

b) Prasa

„Gazeta Częstochowska” 1976, 1989.

III. Relacje

Relacja ustna Jerzego Dolińskiego (prezes Częstochowskiego Okręgowego Związku Żeglarskiego w latach 1976–1995) z 11 marca 2011 r.

Relacja ustna Jerzego Mazika (skarbnik w Częstochowskim Okręgowym Związku Żeglarskim w latach 1989–1993) z 28 lutego 2011 r.

IV. Strony internetowe

<http://www.czozz.czyst.pl/historia.html> [stan z 10.01.2011].

B. Literatura

I. Publikacje

Mazik J.B., *Po wodach wszelakich...*, [w:] „Almanach Częstochowy”, red. M. Batorek, A. Chojnowski, J. Sętowski, A. Misiak, Częstochowa 2002.

Snoch B., *Mała Encyklopedia Częstochowy*, Częstochowa 2002.

Snoch B., *Mały Leksykon Częstochowy*, Częstochowa 1995.

Snoch B., Podobiński S., *Encyklopedyczny słownik regionu częstochowskiego*, Częstochowa 2000.

Sport w województwie gorzowskim 1975–1990, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 1993.

Wysocki S., *Żeglarstwo. Wszystko o...*, Warszawa 1977.

Zarys historii sportu w Polsce (1867–1997), red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wlkp. 1999.

Summary

Outline of the activity of Regional Yachting Association of Częstochowa in years 1976–1998

The aim of this paper is to present the activity of the Regional Yachting Association of Częstochowa (RYAoCZ) in years 1976–1998. The content of the study concerns yachting clubs (sections) which belonged to RYAoCZ; the composition of Management Boards during particular terms of office; staff trainings for the benefit of the Association, and the activity within the field of sport and tourism. Also, the information confirming the participation of yachtsmen from the częstochowskie province in inland and sea cruises, and the issues related to referees, and equipment and marina bases, have been presented.

Key words: yachting, regatta, cruises, sport, tourism

Arkadiusz PŁOMIŃSKI*

Piłka nożna w województwie sieradzkim w latach 1989–1998 w świetle czasopisma „Nad Wartą”

Streszczenie

Największą organizacją sportową w województwie sieradzkim w latach 1989–1998, pod względem liczby klubów i towarzystw sportowych, był Okręgowy Związek Piłki Nożnej (OZPN). W 1989 r. zrzeszał on 85 klubów. W rozgrywkach uczestniczyły 142 zespoły, w których grało 3120 piłkarzy. Drużyny piłki nożnej z województwa sieradzkiego w latach 1989–1998 zrzeszone w OZPN rywalizowały w rozgrywkach: III ligi (Wieluński Klub Sportowy – WKS Wieluń, „Terpol” Sieradz, „Warta” Sieradz, „Pogoń” Zduńska Wola), w klasie międzyokręgowej kalisko-sieradzkiej, okręgowej sieradzkiej, w klasie A, B (Grupy I, II i III) oraz w klasie C (rejony: Łask, Poddębice, Sieradz, Wieluń). Okręgowy ZPN w Sieradzu prowadził również rozgrywki w klasach juniorskich: międzywojewódzkiej juniorów, A juniorów, spartakiadowej, juniorów młodszych i młodzików. Największym sukcesem drużyn piłkarskich z województwa sieradzkiego był udział w rozgrywkach trzecioligowych. Najbliżej awansu do drugiej ligi była drużyna „Terpolu” Sieradz, która w sezonie 1991/1992 zajęła drugie miejsce, tracąc tylko jeden punkt do „Górnika” Konin.

Słowa kluczowe: piłka nożna, województwo sieradzkie, drużyna

Reforma administracyjna z 1975 roku wprowadziła podział Polski na 49 nowych województw. W jednym z nowo powstałych województw, sieradzkim, nie wydawano żadnego czasopisma lokalnego¹. Informacje dotyczące wydarzeń

---

* Mgr, Instytut Kultury Fizycznej i Turystyki, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie.

¹ Województwo sieradzkie – województwo istniejące w latach 1975–1998. Położone w środkowej części Polski, sąsiadowało z województwami: częstochowskim, kaliskim, konińskim, łódzkim, plockim i piotrkowskim. Jego stolicą był Sieradz, inne miasta wchodzące w skład woj.

gospodarczych, społecznych, kulturalnych i sportowych z województwa sieradzkiego ukazywały się w łódzkiej prasie: „Głosie Robotniczym”², „Dzienniku Łódzkim”³ oraz w czasopismach regionalnych z sąsiednich województw.

Pierwszym czasopismem regionalnym był tygodnik „Nad Wartą”, zadebiutował on 18 lipca 1980 r. Swoim zasięgiem tygodnik obejmował województwo sieradzkie. Początkowo nosił podtytuł „Tygodnik Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej” – a od 1990 r. – „Tygodnik województwa sieradzkiego”⁴. Na łamach czasopisma poruszana była tematyka gospodarcza, kulturalna, polityczna, społeczna, jak również sportowa. W latach 1980–1998 redaktorami naczelnymi czasopisma byli kolejno: Barbara Wrzesińska, Sławomir Darzycki i Jarosław Olszewski⁵. W początkowym okresie redakcja tygodnika mieściła się w Sieradzu przy ul. Jagiellońskiej 28, a w następnych latach przy ul. Armii Czerwonej 15 (po zmianie nazwy przy ul. Jana Pawła II 15)⁶. Układ pisma był 6-łamowy, a od roku 1998 5-łamowy⁷. Do 1992 r. informacje ze świata sportu mieściły się na ostatniej stronie tygodnika i były opatrzone nagłówkiem „sport – turystyka – rekreacja”⁸. Natomiast od numeru 23 z 1992 r. objętość pisma została zwiększona i tematyce sportowej poświęcano dwie ostatnie strony⁹. Kolejny rozrost objętości tygodnika – wraz ze zwiększeniem ilości informacji sportowych – nastąpił w 1994 r. i od numeru 45 informacje o wydarzeniach sportowych zajmowały trzy ostatnie strony¹⁰. Wyjątkiem były pojedyncze numery świąteczne lub łączone, kiedy ilość stron sportowych wzrastała do czterech.

Celem pracy jest przedstawienie rozwoju piłki nożnej w województwie sieradzkim w latach 1989–1998 w oparciu o czasopismo „Nad Wartą”, jak również próba odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Czy w latach 1989–1998, nastąpił rozwój piłki nożnej w województwie sieradzkim?
2. Jakie miejsce w ruchu sportowym województwa sieradzkiego zajmowała piłka nożna?

---

sieradzkiego to Zduńska Wola, Wieluń, Łask, Poddębice, Działoszyn, Złoczew, Warta, Błaszki i Szadek.

² Dziennik wydawany w Łodzi od czerwca 1945 do stycznia 1990 r., a następnie pod zmienioną nazwą („Głos Poranny”) – do kwietnia 1994 r. Swym zasięgiem obejmował województwo łódzkie, a po zmianie podziału administracyjnego 1 czerwca 1975 roku – łódzkie, piotrkowskie, płockie, sieradzkie i skierniewickie.

³ Dziennik wydawany w Łodzi od 6 stycznia 1886 r. Od 1993 r. miał swoją sieradzką mutację – „Dziennik Sieradzki”. Gazeta ta w 2000 r. została połączona z „Wiadomościami Dnia” pod wspólnym tytułem „Dziennik Łódzki – Wiadomości Dnia”.

⁴ S. Olejnik, *Leksykon miasta Sieradz*, Sieradz 2006, s. 224.

⁵ Tamże.

⁶ „Nad Wartą” 1993, nr 23, s. 15.

⁷ S. Olejnik, *Leksykon...*, s. 224.

⁸ „Nad Wartą” 1989, nr 1, s. 12.

⁹ „Nad Wartą” 1992, nr 23, s. 15–16.

¹⁰ „Nad Wartą” 1994, nr 45, s. 22–24.

3. Czy w latach 1989–1998, zwiększyła się liczba klubów i towarzystw sportowych prowadzących sekcje piłki nożnej?

Pod względem liczby klubów i towarzystw sportowych największą organizacją w województwie sieradzkim w latach 1989–1998 był Okręgowy Związek Piłki Nożnej. Spotkanie założycielskie Okręgowego Związku Piłki Nożnej Wojewódzkiej Federacji Sportu w Sieradzu (tak brzmiała jego pełna nazwa) odbyło się 15 września 1976 r. w Sieradzu¹¹. Ustalono wówczas zasady funkcjonowania nowo powstałego związku, jak również wybrano pierwsze władze. W skład zarządu weszli działacze piłkarscy z całego województwa sieradzkiego. Pierwszym prezesem OZPN został A. Duda (Sieradz), wiceprezesem K. Głazar (Zduńska Wola), wiceprezesem do spraw WGiD H. Papudziński (Zduńska Wola), wiceprezesem do spraw dyscypliny i wychowania Z. Sadowski (Sieradz), wiceprezesem do spraw sędziowskich H. Trawka (Zduńska Wola), wiceprezesem do spraw szkoleniowych M. Kłós (Sieradz), sekretarzem został L. Wilude (Sieradz), skład zarządu uzupełnili: M. Spławski (Sieradz), J. Soczak (Łask), L. Jurowski (Wieluń), M. Janiak (Sieradz), R. Olejniczak (Poddębice), B. Brzezicki (Złoczew)¹². Okręgowy ZPN w Sieradzu organizował również kursy i szkolenia dla kandydatów na sędziów piłkarskich.

W 1989 r. OZPN w Sieradzu zrzeszał 85 klubów. W rozgrywkach uczestniczyły 142 zespoły, w których grało 3120 piłkarzy, natomiast w OZPN było zarejestrowanych aż 6280 zawodników. W III lidze występowały 2 zespoły, w klasie okręgowej – 4, w A seniorów – 14, w B seniorów (podzielonej na trzy grupy) – 30, w C (rejon: Łask, Poddębice, Sieradz – dwie grupy, Wieluń) – 40, w międzywojewódzkiej juniorów – 2, w klasie A juniorów – 9, w spartakiadowej – 9, w klasie juniorów młodszych – 17 i młodzików – 15. Prowadzeniem zawodów zajmowało się 15 sędziów, z których jeden był uprawniony do prowadzenia spotkań trzecioligowych, a 8 do sędziowania meczów w klasie okręgowej¹³.

Drużyny z województwa sieradzkiego rozgrywki w sezonie 1989/1990 rozpoczęły bez swoich reprezentantów w trzeciej lidze. Po reformie rozgrywek „Pogoń” Zduńska Wola i WKS Wieluń powróciły do niższej klasy. Już nie okręgowej, ale międzywojewódzkiej, w której grało: 6 zespołów z województwa łódzkiego, 4 z piotrkowskiego i po 3 z województwa kaliskiego i sieradzkiego („Pogoń” Zduńska Wola, „Terpol” Sieradz, WKS Wieluń)¹⁴. Reformy nie ominęły też rozgrywek klasy A, w skład której weszły 3 zespoły z byłej ligi okręgowej („Budowlani” Łask, „Pogoń” II Zduńska Wola i „Warta” Sieradz), jak również 13 z byłej klasy A („Jutrzenka” Warta, LZS Biała, LZS Kalinowa, LZS Kraszkowice, LZS Ostrówek, LZS Rychłowice, „Ner” Poddębice, „Sokół” Lu-

¹¹ „Głos Robotniczy” 1976, nr 212, s. 2.

¹² Tamże.

¹³ „Nad Wartą” 1989, nr 11, s. 12; 1989, nr 14, s. 12; 1989, nr 15, s. 12; 1989, nr 19, s. 12; 1989, nr 22, s. 12; 1989, nr 26, s. 12.

¹⁴ „Nad Wartą” 1989, nr 28, s. 12.

tomiersk, „Terpol” II Sieradz, „Warta” Działoszyn, „Warta” Osjaków, „Widawia” Widawa, WKS II Wieluń¹⁵. Natomiast klasa B została podzielona na III grupy.

Tabela 1. Drużyny piłkarskiej uczestniczące w rozgrywkach klasy B w sezonie 1989/1990 (z podziałem na grupy)

Lp.	Grupa I	Grupa II	Grupa III
1.	LZS Chotów	LZS Brąszewice	„Astra” Bałdrzychów
2.	LZS Kiełczygłów	LZS Kamienna	„Błękitni” Pruszków
3.	LZS Konopnica	LZS Lututów	„Budowlani” Poddębice
4.	LZS Kurów	LZS Łagiewniki	„Iskra” Dobroń
5.	LZS Masłowice	LZS Monice	LZS Goszczanów
6.	LZS Mierzyce	LZS Sarny	LZS Socha
7.	LZS Olewin	„Piast” Błaszki	„Olimpia” Karsznice
8.	LZS Ożarów	„Płomień” Sieradz	„Orkan” Buczek
9.	LZS Skomlin	„Unia” Męka	„Pisia” Zyгры
10.	LZS Starzenice	„Złoczewia” Złoczew	„Victoria” Szadek
11.	LZS Staw	—	—
12.	LZS Wierzchlas	—	—

Źródło: „Nad Wartą” 1989, nr 33, s. 12; 1989, nr 38, s. 12.

Najniższą piłkarską klasą rozgrywkową województwa sieradzkiego, w której uczestniczyli seniorzy, była klasa C. Rozgrywki piłkarskie tej klasy w sezonie 1989/1990, były podzielone tylko na trzy rejony: Sieradz, Łask, Wieluń. Zespoły chcące uczestniczyć w rozgrywkach klasy C zgłaszały swoje drużyny do rejonowych biur Ludowych Zespołów Sportowych. Biura te działały w Sieradzu, Łasku i Wieluniu¹⁶.

Tabela 2. Drużyny piłkarskie uczestniczące w rozgrywkach klasy C w sezonie 1989/1990 (z podziałem na rejony)

Lp.	Rejon Sieradz	Rejon Łask	Rejon Wieluń
1.	LZS Brzeźno	LZS Gaszyn	LZS Chrząstawa
2.	LZS Chojne	LZS Komorniki	LZS Czech
3.	LZS Jakubice	LZS Krzyworzeka	LZS Kamostek
4.	LZS Kuźnica Błońska	LZS Łyskornia	LZS Prusinowice
5.	LZS Krzaki	LZS Młynisko	LZS Rokitnica
6.	LZS Małków	LZS Niemierzyn	LZS Świerczów

¹⁵ Tamże; „Nad Wartą” 1989, nr 33, s. 12; 1989, nr 36, s. 12.

¹⁶ „Nad Wartą” 1989, nr 13, s. 12; 1990, nr 14, s. 12.

Tabela 2. Drużyny piłkarskie uczestniczące w rozgrywkach klasy C... (cd.)

Lp.	Rejon Sieradz	Rejon Łask	Rejon Wieluń
7.	LZS Pyszków	LZS Ruda	LZS Wojsławice
8.	LZS Stolec	LZS Rusiec	—
9.	LZS Tubądzin	LZS Rychłowice	—
10.	LZS Wąglczew	LZS Świątkowice	—

Źródło: „Nad Wartą” 1989, nr 48, s. 12; 1989, nr 38, s. 12.

Przed sezonem 1990/1991 nastąpiła kolejna reorganizacja rozgrywek. Zlikwidowana została III liga, a w jej miejsce powstała klasa makroregionalna, w której rywalizowało 16 drużyn. Jedynym zespołem z województwa sieradzkiego rywalizującym w klasie makroregionalnej był „Terpol” Sieradz, który awansował z klasy międzywojewódzkiej¹⁷. W miejsce klasy międzywojewódzkiej powróciły klasy okręgowe. Drużyny z województwa sieradzkiego rywalizowały w klasie okręgowej kalisko-sieradzkiej, liczącej 14 drużyn, po 7 z każdego województwa. Przedstawicielami sieradzkiego były 2 zespoły z poprzedniej klasy międzywojewódzkiej: „Pogoń” Zduńska Wola, WKS Wieluń i 5 zespołów, które awansowały z klasy A seniorów: LZS Rychłowice, „Ner” Poddebice, „Terpol” II Sieradz, „Warta” Działoszyn, „Warta” Sieradz. Klasa A po reformie liczyła 12 drużyn. Były to zespoły, które zajęły miejsca od 6 do 14 w poprzednim sezonie: „Sokół” Lutomiersk, LZS Biała, „Jutrzenka” Warta, „Budowlani” Łask, LZS Kalinowa, LZS Ostrówek, „Pogoń” II Zduńska Wola, LZS Kraszkowice, „Warta” Osjaków, jak również mistrzowie klas B: LZS Chotów, „Piasz” Błaszki i „Victoria” Szadek¹⁸. Natomiast klasy B i C pozostały bez zmian organizacyjnych. Drużyny chcące uczestniczyć w rozgrywkach zostały również zobowiązane do zapłacenia tzw. wadium startowego: dla klasy makroregionalnej – 500 tys. zł, okręgowej – 200 tys. zł, klasy A – 125 tys. zł, dla klasy B i klasy A juniorów po 75 tys. zł. Brak wpłaty na początku sezonu wykluczał drużynę z rywalizacji sportowej¹⁹. Sezon ten zakończył się zajęciem przez „Terpol” 4 miejsca w III lidze. Trenerem drużyny w tym sezonie był Wiesław Bańkosz²⁰. Do rozgrywek trzecioligowych decyzją PZPN awansował zespół WKS jako 17 drużyna. Z klasy A do ligi okręgowej awansował „Korab” Łask, a do B spadł LZS Biała²¹. Do klasy A awansowały zespoły LZS Kurów, „Płomień” Sieradz i „Iskra” Dobroń, klasę B opuściły LZS Ruda i LZS Kielczyglów, LZS Monice i LZS Wąglczew, LZS Czechy. Natomiast awansowały zespoły: z rejo-

¹⁷ „Nad Wartą” 1990, nr 22, s. 12; 1990, nr 23, s. 12.

¹⁸ „Nad Wartą” 1990, nr 24, s. 12; 1990, nr 25, s. 12.

¹⁹ „Nad Wartą” 1990, nr 22, s. 12.

²⁰ „Nad Wartą” 1991, nr 28, s. 12.

²¹ „Nad Wartą” 1991, nr 26, s. 12.

nu wieluńskiego LZS Mierzyce i LZS Pątnów, z rejonu Łaskiego LZS Rębiesko i LZS Świerczów, z rejonu sieradzkiego LZS Brąszewice i LZS Charłupia Mała²².

Drużyny z województwa sieradzkiego w sezonie 1991/1992 biorące udział w rozgrywkach III ligi znalazły się w dwóch odmiennych sytuacjach. „Terpol” Sieradz, nadal prowadzony przez Witolda Bańkosza, do ostatniej kolejki walczył o awans do II ligi. Ostatecznie zajął drugie miejsce z dorobkiem 50 punktów, tracąc do zwycięzcy – „Górnika” Konin – zaledwie jeden punkt. Drużyna WKS Wieluń zdobyła tylko 19 punktów, przez co zajęła 16, przedostatnie miejsce i spadła do klasy międzyokręgowej²³. Zespół „Warty” Sieradz został zwycięzcą rozgrywek w klasie międzyokręgowej kalisko-sieradzkiej i awansował do III ligi. Natomiast opuścił ją targany kłopotami finansowymi zespół „Korabia” Łask. W jego miejsce awansował „Piast” Błaszki²⁴. Do klasy B spadły trzy ostatnie zespoły: „Ostrovia” Ostrówek, „Victoria” Szadek i „Sokół” Lutomiersk²⁵. Klasa B nadal była podzielona na trzy grupy, z których awansowali zwycięzcy: LZS Mierzyce, „Złoczewia” Złoczew i „Widawia” Widawa. Opuściły ją natomiast zespoły: LZS Młynisko, LZS Opojowice, LZS Charłupia Mała, LZS Pątnów, „Orkan” Buczek i LZS Stanisławów. Awans z klasy C wywalczyły LZS Gaszyn, LZS Ożarów, LZS Czechy, LZS Sykucin, LZS Sarny i LZS Krzaki²⁶.

Najważniejszym wydarzeniem sportowym w województwie sieradzkim w rozgrywkach trzecioligowych w sezonie 1992/1993 były pierwsze derby Sieradza w tak wysokiej klasie rozgrywkowej pomiędzy „Terpołem” i „Wartą”. Drużyna „Terpolu” dwukrotnie pokonała beniaminka 2:0. Oba zespoły wywalczyły utrzymanie w III lidze, zajmując drugie („Terpol”) i dwunaste miejsce („Warta”)²⁷. O awans w klasie międzyokręgowej kalisko-sieradzkiej walczyły dwie drużyny z województwa sieradzkiego: WKS Wieluń i „Piast” Błaszki. Najrówniej w całym sezonie grała drużyna WKS i to ona ostatecznie awansowała do III ligi. Spadkowiczem do klasy okręgowej została druga drużyna „Terpolu”²⁸, w miejsce której awans wywalczyły drużyny: „Korab” Łask i „Płomień” Sieradz-Zapusta²⁹. W związku z powiększeniem klasy okręgowej z 11 do 14 drużyn żaden zespół nie został zdegradowany do niższej klasy rozgrywek³⁰. Z klasy B awansowały LZS Kamienna, „Ostrowia” Ostrówek, „Energetyk” Burzenin, „Olimpia” Zduńska Wola i „Victoria” Szadek. Do klasy C spadły „Jaga”

²² „Nad Wartą” 1991, nr 27, s. 12.

²³ „Nad Wartą” 1992, nr 28, s. 16.

²⁴ „Nad Wartą” 1992, nr 29, s. 16.

²⁵ „Nad Wartą” 1992, nr 30, s. 16.

²⁶ „Nad Wartą” 1992, nr 25, s. 16; 1992, nr 26, s. 15.

²⁷ „Nad Wartą” 1993, nr 27, s. 16.

²⁸ „Nad Wartą” 1993, nr 28, s. 16.

²⁹ „Nad Wartą” 1993, nr 29, s. 16.

³⁰ „Nad Wartą” 1993, nr 30, s. 16

Lututów, „Sokół” Lutomierski i „Astra” Krotoszyn, LZS Gaszyn i „Victoria” Skomlin³¹.

Problemy finansowe spowodowały, iż w sezonie 1993/1994 zamiast dwóch sieradzkich klubów w III lidze wystąpił tylko jeden – Miejski Klub Sportowy (MKS) „Warta” Sieradz, powstały z połączenia „Terpolu” i „Warty”³². Drużyna osłabiona odejściem najlepszych zawodników zakończyła sezon na 11 miejscu. Drugi zespół z województwa sieradzkiego uczestniczący w rozgrywkach III ligi WKS – Cosma Wieluń wywalczył 9 miejsce³³. Do trzeciej ligi z klasy międzyokręgowej awansowała „Pogoń” Zduńska Wola (pierwszy raz w historii). Z klasy międzyokręgowej spadł beniaminek „Płomień” Sieradz³⁴. W jego miejsce awansował zwycięzca rozgrywek w lidze okręgowej – LZS Kraszkowice³⁵. Ligę tę opuściły zespoły „Złoczewia” Złoczew, LZS Kalinowa i LZS Kamienna. Awans z klasy B wywalczyły drużyny: „Unia” Sieradz-Męka, LZS Kwiatkowice, MLKS Konopnica. Do klasy C spadły natomiast: „Orkan” Sochaczew, „Rokita” Rokitnica, LZS Świątkowice i LZS Krzyworzeka, LZS Sarny i LZS Wąglczew³⁶. Z klasy C awansowały zespoły: LZS Łaszew, LZS Skomlin, „Victoria” II Szadek, „Astra” Bałdrzychów i LZS Sadokrzyce³⁷.

Sezon 1994/1995 to 4 miejsce WKS – Cosmy Wieluń, 13 „Pogoni” Zduńska Wola i 16 „Warty” Sieradz, co zaowocowało spadkiem tej drużyny do ligi międzyokręgowej, z której nie awansowała żadna drużyna z województwa sieradzkiego³⁸. Spadły natomiast drużyny: RKS Rychłowice i „Korabiu” Łask³⁹. Z klasy okręgowej awans wywalczyły „Jutrzenka” Warta i „Energetyk” Burzenin. Do klasy B spadły zespoły LZS Chotów, LZS Kurów, LZS Mierzyce, a w ich miejsce awansowały: WKS II „Kerogo” Wieluń, MLKS Konopnica i LZS Czechy⁴⁰.

Przed sezonem 1995/1996 nastąpiły zmiany regulaminowe i organizacyjne w rozgrywkach ligowych. Za wygrany mecz zwycięski zespół otrzymywał trzy, za remis jeden, a za porażkę zero punktów⁴¹. Klasa międzyokręgowa kalisko-sieradzka została powiększona z 14 do 16 drużyn⁴². Reformie uległy dwie najniższe klasy rozgrywek B i C. W ich miejsce powstały dwie nowe klasy: A (podzielona na dwie grupy) i B (podzielona na trzy grupy). Klasa C została zlikwidowana, co było naturalną kolejną rzeczą, gdyż od dłuższego czasu regularnie

³¹ „Nad Wartą” 1993, nr 24, s.16; 1993, nr 25, s. 16.

³² „Nad Wartą” 1993, nr 30, s. 15.

³³ „Nad Wartą” 1994, nr 26, s. 20.

³⁴ „Nad Wartą” 1994, nr 28, s. 20.

³⁵ „Nad Wartą” 1993, nr 25, s. 20.

³⁶ „Nad Wartą” 1993, nr 24, s. 20.

³⁷ „Nad Wartą” 1994, nr 26, s. 19.

³⁸ „Nad Wartą” 1995, nr 27, s. 23.

³⁹ „Nad Wartą” 1995, nr 28, s. 23.

⁴⁰ „Nad Wartą” 1995, nr 25, s. 22.

⁴¹ „Nad Wartą” 1995, nr 32, dodatek, „Skarb Kibica”, s. 2.

⁴² „Nad Wartą” 1995, nr 28, s. 23.

zmniejszyła się ilość drużyn w niej występujących⁴³. W opisywanym sezonie drużyny występujące w III lidze makroregionu centralnego, WKS Wieluń i „Pogoń” Zduńska Wola, zajęły kolejno miejsca 5 i 13, co zagwarantowało im utrzymanie i występy na boiskach trzecioligowych w następnym sezonie⁴⁴. Z klasy międzyokręgowej kalisko-sieradzkiej do III ligi nie awansował żaden zespół z województwa sieradzkiego, spadł natomiast GKS Burzenin⁴⁵. Z ligi okręgowej awansowały zespoły „Victoria” Szadek i „Warta” Osjaków, spadły natomiast LZS Chotów, LZS Kamienna i „Korab” Łask⁴⁶. Z klasy A awansowały zespoły: „Złoczewia” Złoczew, LZS Mierzyce, LZS Kalinowa i LGKS Charłupia Mała⁴⁷. Do klasy B spadły LZS Brąszewice, LZS Brzeźno, LZS Sadokrzyce, LZS Chojne i LZS Sikucin⁴⁸, a awans z niej wywalczyły: LZS Czarnożyły, LZS Masłowice, MKS Zduńska Wola, LZS Lututów, „Sponsor” Poddębice i LZS Wola Wiązowa⁴⁹.

Bardzo przeciętnie w sezonie 1996/1997 w III lidze zaprezentowały się drużyny z województwa sieradzkiego, które zajęły miejsca bezpośrednio nad strefą spadkową – WKS Wieluń był 13, a „Pogoń” Zduńska Wola 14⁵⁰. Jak w roku poprzednim, z klasy międzyokręgowej kalisko-sieradzkiej do III ligi nie awansował żaden zespół z województwa sieradzkiego. Spadły zaś zespoły LZS Kraszkowice i „Warta” Osjaków⁵¹. Z ligi okręgowej awansowały zespoły: „Iskra” Dobroń i GKS Burzenin. Do A klasy spadły zespoły: LZS Kalinowa, „Ostrowia” Ostrówek, LZS Mierzyce i LZS Czechy. Ich miejsce zajęli mistrzowie i wicemistrzowie grupy I i II klasy A: LZS Kurów, LZS Masłowice, MKS Zduńska Wola i TS Gruszczyce⁵². Do klasy B spadły zespoły: LZS Wierzchlas, „Amper” Łągiewniki, LZS Chotów, LZS Kamienna, „Pisia” Zygyry i „Hydrometal” Rębieski. Natomiast awans z B klasy uzyskały następujące drużyny: „Błyskawica” Klonowa, LZS Brąszewice, „Złoczewia” II Złoczew, LZS Świątkowice, „Ekolog-Modus” Wojsławice i „Błękitni” Wrzeszczewice⁵³.

Rozgrywki III ligi w sezonie 1997/1998 mogły rozpocząć się bez drużyn z województwa sieradzkiego. W rywalizacji sportowej WKS Wieluń i „Pogoń” Zduńska Wola spadły do klasy międzyokręgowej. Ratunkiem dla wieluńskiej piłki okazała się fuzja WKS Wieluń z KS „Marko” Walichnowy. Dzięki temu połączeniu powstała drużyna Marko – WKS Wieluń, która występowała w no-

⁴³ „Nad Wartą” 1995, nr 34, s. 22.

⁴⁴ „Nad Wartą” 1996, nr 26, s. 24.

⁴⁵ „Nad Wartą” 1996, nr 29, s. 23.

⁴⁶ „Nad Wartą” 1996, nr 24, s. 24.

⁴⁷ „Nad Wartą” 1996, nr 25, s. 24.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ „Nad Wartą” 1997, nr 26, s. 23.

⁵¹ „Nad Wartą” 1997, nr 28, s. 23.

⁵² „Nad Wartą” 1997, nr 25, s. 22.

⁵³ „Nad Wartą” 1997, nr 24, s. 22.

wej, zreformowanej III lidze makroregionu śląsko-centralnego⁵⁴. Jak w dwóch poprzednich sezonach, z klasy międzyokręgowej kalisko-sieradzkiej do III ligi nie awansował żaden zespół z województwa sieradzkiego. Do ligi okręgowej spadły natomiast zespoły: GKS Burzenin, „Jutrzenka” Warta, „Victoria” Szadek, „Warta” Działoszyn i „Iskry” Dobroń⁵⁵. W ich miejsce do nowej IV ligi awansował zespół TS Gruszczyce, zwycięzca sieradzkiej okręgówki⁵⁶. Klasę okręgową opuściły zespoły MKS MOS Zduńska Wola, „Warta” Osjaków i LZS Masłowie⁵⁷. Z klasy A awansowały drużyny „Korab-Kastor” Łask i LZS Czarnożyły⁵⁸.

OZPN w Sieradzu organizował również rozgrywki piłkarskiego Pucharu Polski na etapie wojewódzkim⁵⁹.

Tabela 3. Wojewódzki Finał Piłkarskiego Pucharu Polski w sezonach 1989/1990 – 1997/1998

Rok	Zwycięzca	Finalista	Wynik
1989/1990	„Warta” Sieradz	„Terpol” Sieradz	1:1 k. 4:3
1990/1991	„Terpol” Sieradz	WKS Wieluń	3:1
1991/1992	„Terpol” Sieradz	„Warta” Sieradz	3:1
1992/1993	WKS Wieluń	„Terpol” Sieradz	1:1 k. 3:2
1993/1994	WKS – Cosma Wieluń	„Warta” Sieradz	2:0
1994/1995	„Warta” Sieradz	„Pogoń” Zduńska Wola	2:1
1995/1996	„Pogoń” Zduńska Wola	WKS Wieluń	4 :3
1996/1997	„Piast” Błaszki	„Warta” Sieradz	1:0
1997/1998	„Piast” Błaszki	WKS Wieluń	4:0

Źródło: „Nad Wartą” 1990, nr 24, s. 16; 1991, nr 25, s. 12; 1992, nr 24, s. 16; 1993, nr 26, s. 16; 1994, nr 26, s. 19; 1996, nr 26, s. 24; 1997, nr 26, s. 24.

Rozgrywki młodzieżowe w województwie sieradzkim w sezonie 1989/1990 były prowadzone w trzech klasach rozgrywkowych. W klasie młodzików udział w rozgrywkach wzięło 12 zespołów podzielonych na dwie grupy, których zwycięzcy rywalizowali w bezpośrednich pojedynkach (mecz i rewanż) o mistrzostwo województwa sieradzkiego. Mistrzem klasy młodzików po zwycięstwie nad „Piastem” Błaszki została drużyna MKS „Warty” Sieradz. W klasie juniorów młodszych w rozgrywkach rywalizowało 20 drużyn, również podzielonych na dwie grupy, których zwycięzcy rywalizowali ze sobą w dwumeczu. Tutaj mistrzem województwa, po pokonaniu WKS II Wieluń, została drużyna „Pogoń” II Zduńska Wola. Trzecią klasą rozgrywkową była klasa A juniorów, gdzie 12 ze-

⁵⁴ „Nad Wartą” 1998, nr 30, s. 27.

⁵⁵ „Nad Wartą” 1998, nr 28, s. 26.

⁵⁶ „Nad Wartą” 1998, nr 29, s. 28.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ „Nad Wartą” 1998, nr 24, s. 28.

⁵⁹ „Nad Wartą” 1989, nr 44, s. 12.

społów rywalizowało w jednej grupie. Mistrzem został MKS II Zduńska Wola, który nie awansował wyżej w związku z likwidacją klasy międzywojewódzkiej juniorów⁶⁰. W sezonie 1990/1991 rozgrywki odbyły się w dwóch kategoriach: w klasie młodzików zwyciężyła drużyna „Warty” Działoszyn, a w klasie okręgowej juniorów, podzielonej na dwie grupy, drużyna MKS „Pogoni” Zduńskiej Woli⁶¹. W następnym sezonie rozgrywki były prowadzone w klasie okręgowej juniorów (zwycięzca: „Jutrzenka” Warta), klasie juniorów młodszych (SOS I Zduńska Wola) i w klasie młodzików („Werpól” I Sieradz). Od sezonu 1993/1994 drużyny młodzieżowe z województwa sieradzkiego rywalizowały w czterech klasach rozgrywkowych, były to: Puchar Wacława Kuchara, Puchar Jerzego Michałowicza, klasa okręgowa juniorów młodszych, klasa okręgowa juniorów. Od sezonu 1995/1996 w celu podniesienia jakości szkolenia sportowego wśród młodzieży Zarząd Sieradzkiego OZPN podjął decyzję, iż każdy zespół występujący w III lidze, klasie międzyokręgowej kalisko-sieradzkiej oraz klasie okręgowej będzie musiał posiadać przynajmniej jedną drużynę młodzieżową⁶².

Tabela 4. Zwycięzcy w rozgrywkach młodzieżowych w województwie sieradzkim

Rok	Puchar Wacława Kuchara	Puchar Jerzego Michałowicza	Klasa okręgowa juniorów młodszych	Klasa okręgowa juniorów
1993/1994	„Martex” Zduńska Wola	MOS Zduńska Wola	„Warta” Sieradz	MOS Zduńska Wola
1994/1995	MKS MOS Zduńska Wola	„Beta-Martex” Zduńska Wola	„Warta” Sieradz	„Warta” Sieradz
1995/1996	„Złoczewia” Złoczew	„Warta” Sieradz	„Warta” Działoszyn	„Złoczewia” Złoczew
1996/1997	Parafialny Klub Sportowy „OPOKA” Zduńska Wola	MKS MOS Zduńska Wola	WKS Wieluń	„Piast” Błaszki
1997/1998	„Złoczewia” Złoczew	OSiR Łask	Charłupia Mała	GKS Burzenin

Źródło: „Nad Wartą” 1994, nr 24, s. 20; 1991, nr 25; 1996, nr 26, s. 22; 1997, nr 26, s. 23; 1998, nr 22, s. 26; 1998, nr 24, s. 25.

Oprócz regularnych rozgrywek piłkarskich, prowadzonych przez OZPN w Sieradzu, w województwie sieradzkim odbywały się liczne turnieje i zawody piłkarskie. Począwszy od 1993 r., w Sieradzu odbywały się Halowe Mistrzostwa Województwa Sieradzkiego w piłce nożnej. Organizatorami turnieju byli: OZPN w Sieradzu, Urząd Wojewódzki i RW LZS w Sieradzu. Patronat honorowy nad turniejem objął tygodnik „Nad Wartą”. Dochód z imprezy przeznaczony był na rozwój młodzieżowej piłki nożnej w województwie sieradzkim.

⁶⁰ „Nad Wartą” 1990, nr 30, s. 8.

⁶¹ „Nad Wartą” 1991, nr 23, s. 12; 1991, nr 27, s. 12.

⁶² „Nad Wartą” 1995, nr 20, s. 22.

Tabela 5. Zwycięzcy Halowych Mistrzostw Województwa Sieradzkiego w Piłce Nożnej

Rok	I miejsce	II miejsce	III miejsce
1993	„Terpol” Sieradz	WKS Wieluń	„Pogoń” Zduńska Wola
1994	„Warta” Sieradz	„Pogoń” Zduńska Wola	„Ner” Poddębice
1995	WKS – Cosma Wieluń	RKS Rychłowice	„Jutrzenka” Warta
1996	„Pogoń” Zduńska Wola	WKS Wieluń	„Warta” Sieradz
1997	„Pogoń” Zduńska Wola	WKS Wieluń	„Jutrzenka” Warta
1998	„Pogoń” Zduńska Wola	WKS Wieluń	„Warta” Sieradz

Źródło: „Nad Wartą” 1993, nr 2, s. 16; 1994, nr 2, s. 20; 1995, nr 2, s. 24; 1996, nr 3, s. 24; 1997, nr 4, s. 28; 1998, nr 2, s. 27–28.

Okręgowy ZPN i Tygodnik „Nad Wartą” byli organizatorami Wielkiego Turnieju Piłkarskiego Nastolatków o Puchar Redakcji „Nad Wartą” i Okręgowego Związku Piłki Nożnej w Sieradzu. W turnieju mogli brać udział chłopcy w wieku 12 i 13 lat, niezrzeszeni w klubach sportowych⁶³. Pod egidą Szkolnego Związku Sportowego organizowane były Wojewódzkie Igrzyska Młodzieży Szkolnej w piłce nożnej. Rozgrywki odbywały się w dwóch kategoriach: szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Młodzież z województwa sieradzkiego rywalizowała również w ogólnopolskim turnieju Piłkarska Kadra Czeka. W rozgrywkach ogólnopolskich rywalizowała reprezentacja piłkarska domów dziecka z województwa sieradzkiego⁶⁴. Stowarzyszenie Salezjańskiej Organizacji Sportowej (SALOS) w Sieradzu prowadziło zespół oldboyów oraz drużynę młodzieżową, która – pod nazwą Amatorski Futbol Club (AFC) SALOS – przystąpiła do rywalizacji o Puchar im. Wacława Kuchara⁶⁵. Oprócz Sieradza SALOS działał też w Poddębicach, gdzie prowadził rozgrywki Salezjańskiej Ligi Piłkarskiej⁶⁶. Co roku odbywały się halowe turnieje piłki nożnej o Puchar Komendanta Wojewódzkiego Policji w Sieradzu, gdzie rywalizowały zespoły zarówno z województwa sieradzkiego, jak i województw ościennych⁶⁷. Rada Gminna LZS w Dobroniu organizowała halowe turnieje piłkarskie, jak również prowadziła rozgrywki Ligi Piłkarskiej Gminy Dobroń, zwanej potocznie Ligą Pana Antonia. Pomysłodawcą i organizatorem tych rozgrywek był Franciszek Antoniak⁶⁸. W Zduńskiej Woli grała Halowa Liga Piłkarska „Solidarności”⁶⁹, a w Łasku i Wieluniu – halowe ligi piłkarskie drużyn amatorskich.

⁶³ „Nad Wartą” 1992, nr 27, s. 16.

⁶⁴ „Nad Wartą” 1997, nr 24, s. 23.

⁶⁵ „Nad Wartą” 1998, nr 27, s. 27.

⁶⁶ „Nad Wartą” 1997, nr 1, s. 27.

⁶⁷ „Nad Wartą” 1991, nr 1, s. 12; 1996, nr 7, s. 22.

⁶⁸ „Nad Wartą” 1996, nr 15, s. 23.

⁶⁹ „Nad Wartą” 1997, nr 51, s. 26.

Piłka nożna była najpopularniejszą dyscypliną sportową w województwie sieradzkim. Mecze ligowe, rozgrywki juniorskie czy turnieje halowe gromadziły pełne trybuny kibiców. Największym osiągnięciem drużyn piłkarskich z województwa sieradzkiego był udział w rozgrywkach o mistrzostwo III ligi, występowały w niej drużyny: WKS Wieluń (sezony: 1991/1992, 1993/1994, od 1994/1995 – jako Cosma Wieluń, 1995/1996, od 1996/1997 – ponownie jako WKS Wieluń, 1997/1998), „Pogoń” Zduńska Wola (sezony: 1994/1995, 1995/1996, 1996/1997, 1997/1998), „Terpol” Sieradz (sezony: 1990/1991, 1991/1992, 1992/1993), „Warta” Sieradz (sezony: 1992/1993, 1993/1994, 1994/1995). Najbliżej awansu do II ligi była drużyna „Terpolu” Sieradz, która w sezonie 1991/1992 zajęła drugie miejsce, tracąc tylko jeden punkt do „Górnika” Konin. W 1992 r. tygodnik „Nad Wartą” ogłosił plebiscyt na najpopularniejszego trenera województwa sieradzkiego⁷⁰. W kategorii tej zwyciężył Wiesław Bańkosz – szkoleniowiec drużyny piłkarskiej „Terpolu” Sieradz⁷¹. W 1993 r. szkoleniowcem roku został Zbigniew Kosmeda – trener piłkarskiej drużyny WKS Wieluń⁷².

Wszystkie wymienione w artykule czynniki dowodzą dominacji piłki nożnej w ruchu sportowym województwa sieradzkiego. Trwała ona mimo trudności finansowych spowodowanych brakiem strategicznych sponsorów i zmniejszeniem się liczby klubów i towarzystw sportowych prowadzących sekcje piłki nożnej. W latach 1989–1998, nastąpił rozwój piłki nożnej w województwie sieradzkim, zarówno w rozgrywkach seniorów, jak i juniorów.

Bibliografia

A. Źródła

I. Prasa

- „Dziennik Łódzki” 1976.
- „Głos Robotniczy” 1976.
- „Nad Wartą” 1989–1998.

B. Literatura

- Baranowski B., *Województwo Sieradzkie*, Łódź – Sieradz 1980.
- Encyklopedia piłkarska Fuji*, R. 91, t. 1, red. A. Gowarzewski, Katowice 1991.
- Encyklopedia piłkarska Fuji*, R. 92–93, t. 5, red. A. Gowarzewski, Katowice 1992.
- Encyklopedia piłkarska Fuji*, R. 93–94, t. 7, red. A. Gowarzewski, Katowice 1993.

⁷⁰ „Nad Wartą” 1993, nr 4, s. 16.

⁷¹ „Nad Wartą” 1993, nr 5, s. 16.

⁷² „Nad Wartą” 1994, nr 10, s. 19.

- Encyklopedia piłkarska Fuji*, R. 94–95, t. 11, red. A. Gowarzewski, Katowice 1994.
Encyklopedia piłkarska Fuji, R. 95–96, t. 15, red. A. Gowarzewski, Katowice 1995.
Encyklopedia piłkarska Fuji, R. 96–97, t. 17, red. A. Gowarzewski, Katowice 1996.
Encyklopedia piłkarska Fuji, R. 97–98, t. 19, red. A. Gowarzewski, Katowice 1997.
Encyklopedia piłkarska Fuji, R. 98–99, t. 22, red. A. Gowarzewski, Katowice 1998.
Gaj J., Pieczyński P., Urban R., *Sport w Polsce w okresie transformacji ustrojowej*, [w:]: *Zarys historii sportu w Polsce 1867–1997*, red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1999.
Goss M., Szmell G., *Łódzki OZPN – 80 lat: 1920–2000: ludzie, fakty, kluby*, Katowice 2000.
Majdański J., *Złoczew i okolice*, Sieradz 1997.
Małolepszy E., *Sport i turystyka w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1989–2009*, [w:]: *Stan i rozwój regionalnego sportu i rekreacji*, red. R. Muszkieta, W. Żukow, M. Napierała, E. Saks, Bydgoszcz 2010.
Olejnik S., *Leksykon miasta Sieradza*, Sieradz 2006.
Olejnik T., *Leksykon miasta Wielunia*, Wieluń 1998.
Przeobrażenia w systemie kultury fizycznej w Polsce i w Niemczech po 1989 roku, red. B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 2002.
Ruszkowski A., *Sieradz i okolice*, Sieradz 2000.
Zarys historii sportu w Polsce (1867–1997), red. J. Gaj, B. Woltmann, Gorzów Wielkopolski 1999.

Summary

Football in Sieradz Voivodeship in years 1989–1998 by periodical „Nad Warta”

In years 1989–1998 in Sieradz Voivodeship the largest sport's organization in terms of amount of clubs and sport's federations was Regional Football Association (RFA). In 1989 RFA united 85 clubs. There were 142 teams and 3120 footballers which took part in contests. In years 1989–1998 in Sieradz Voivodeship the football teams, which were the members of RFA, were competing in the contests of III league (Wielun Football Club (WKS), “Terpol” Sieradz, “Warta” Sieradz, “Pogon” Zdunska Wola), in the contests of Kalisz-Sieradz class, regional Sieradz class, A class, B class (I, II and III Groups) and of C class (including areas as: Lask, Poddebice, Sieradz, Wielun). Moreover, in Sieradz RFA organized games in junior's classes: interregional junior's class, junior's A class, spartakiadis class, younger juniors and youngsters class. The greatest achievement of the football teams of Sieradz Voivodeship was the participation in contests of III league. The closest to the promotion to II league was “Terpol” Sieradz team which in 1991/1992 season took the 2nd place losing only one point to “Gornik” Konin.

Key words: football, years 1989–1998, Sieradz Voivodeship, team

Artur PASKO*

Zmiany w zarządzaniu sportem w Polsce w latach osiemdziesiątych XX wieku

Streszczenie

W latach osiemdziesiątych XX wieku dwukrotnie dokonano zmian w organizacji centralnego organu zarządzającego sportem. Jednakże, w żaden sposób nie przekładały się one na poprawę sytuacji w polskim sporcie. Nie mogły przynieść pozytywnych efektów, ponieważ w rzeczywistości sport potrzebował nakładów finansowych, a nie reorganizacji. Zmiany te miały zatem raczej charakter propagandowy. Społeczeństwo nie mogło wiedzieć o bezradności władz. Rządzącym zależało więc, by postrzegano ich aktywność. W tej sytuacji, reorganizacje na długie tygodnie paraliżowały działalność urzędu i budziły niepokój osób w nich pracujących. Negatywną ocenę tych zmian przedstawiono także w informacji opracowanej we wrześniu 1988 r. w Departamencie Upowszechniania Kultury Fizycznej, Turystyki i Wypoczynku Komitetu ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej. Okazało się, że owe reorganizacje przyniosły wręcz szkodę – utrudniały realizację innych działań podejmowanych przez władze.

Słowa kluczowe: sport, polityka, reorganizacja

Od 1946 r., kiedy powstał Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego, kilkakrotnie dokonywane były zmiany w zarządzaniu sportem w Polsce Ludowej. W 1948 r. powstał Główny Urząd Kultury Fizycznej (GUKF). W 1949 r. w miejsce GUKF utworzono Główny Komitet Kultury Fizycznej. Kolejną zmianę wprowadzono w 1960 roku. Powstał wówczas Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki (GKKFiT). W 1973 r. utworzono Polską Federację Sportu. Następnie, w 1978 r., w okresie przygotowań do Igrzysk Olimpijskich w Moskwie, GKKFiT przemianowano na Główny

---

* Dr, Instytut Historii i Nauk Politycznych, Uniwersytet w Białymstoku.

Komitet Kultury Fizycznej i Sportu (GKKFiS). W dużym uproszczeniu możemy stwierdzić, że owe reorganizacje centralnych urzędów w zakresie kultury fizycznej wynikały także z przesłanek politycznych¹. W latach osiemdziesiątych dwukrotnie dokonywano zmian organizacyjnych. Najpierw dotyczyły one GKKFiS, następnie – GKKFiT. Ostatnią reorganizację przeprowadzono po zaledwie dwuletnim okresie funkcjonowania utworzonej wcześniej instytucji. Nasuwa się zatem pytanie o celowość dokonywania tak częstych zmian w ostatnich latach PRL. Czy wynikały one tylko z troski o interes sportu?

Bez wątplenia wydarzenia w kraju z początku lat osiemdziesiątych miały wpływ na sytuację w kulturze fizycznej². Jesienią 1980 r. powstał ogólnopolski Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”. Pobudziło to aktywność różnych środowisk społecznych. Wydawało się, że podobnie jak po odwilży październikowej 1956 r., kiedy na początku 1957 r. zwołano naradę aktywu sportowego, ową aktywność wykażą także przedstawiciele sportu niespełna dwadzieścia pięć lat później. Owszem, w dniach 26–28 czerwca 1981 r. doszło do zorganizowania Sejmiku Kultury Fizycznej. Jednak była to inicjatywa centralnego organu administracji państwowej – GKKFiS³. W ten sposób rządzący stworzyli forum prezentacji opinii i pomysłów, nad którym sprawowali kontrolę. Początkowo w obradach miało wziąć udział trzystu, a następnie czterystu delegatów reprezentujących „wszystkie obszary kultury fizycznej”. Jak zapowiedział zastępca przewodniczącego GKKFiS Adam Izydorzycy, „uchwały Sejmiku będą wiązały w sposób oczywisty, choć rzecz prosta nie formalny, władze i wszystkie organy kultury fizycznej”⁴. W rzeczywistości więc, jak słusznie zauważył A. Nowakowski, sejmik nie miał uprawnień do podejmowania wiążących uchwał i pełnił jedynie funkcję konsultacyjno-doradczą⁵. Ostatecznie w pracach uczestniczyło pięciuset przedstawicieli środowiska kultury fizycznej. W czasie obrad przewodniczący GKKFiS, Marian Renke, przedstawił postulaty położenia nacisku na upowszechnienie kultury fizycznej. Jednocześnie stwierdził: „Formułujemy zadania inaczej niż było to w zwyczaju w ostatnich latach. Mówimy jasno: w najbliższym czasie nie jest możliwy szeroki rozwój sportu wychowawczego; za główny cel uznaje się utrzymanie jego zasięgu w kraju, co i tak

¹ Szerzej: A. Nowakowski, *Zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce w latach 1944–2001*, Rzeszów 2005; L. Szymański, *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, Wrocław 2004; A. Pasko, *Ku „jednolitemu kierownictwu” w sporcie. Zarządzanie sportem w Polsce w latach 1949–1956*, [w:] *O prawie i jego dziejach księgi dwie, praca zbiorowa*, t. 2, Białystok – Katowice 2010, s. 687–696; A. Pasko, *Polityczne aspekty organizacji sportu w Polsce w latach 1944–1949*, [w:] *Polska kultura fizyczna i turystyka w czasach zaborów i II Rzeczypospolitej*, red. D. Dudek, Kraków 2009, s. 274–286.

² L. Gondek, *Kultura fizyczna w Polsce. 1944–1984. Zarys podstawowych struktur, form i i efektów zarządzania kulturą fizyczną w czterdziestoleciu PRL*, Gdańsk 1984, s. 50–51.

³ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 129.

⁴ K. Blauth, *Sejmikowi kultury fizycznej twórczych obrad*, „Przegląd Sportowy” 1981, nr 122, s. 1.

⁵ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 131.

będzie trudne, oraz zapewnienie bardziej prawidłowego pod każdym względem rozwoju, a więc zwrócenia głównej uwagi na czynniki jakościowe”⁶. Stanowisko takie ujęte zostało także w „Programie działań w dziedzinie kultury fizycznej na lata 1981–1985” przygotowanym w GKkFiS, i zapewne było zgodne z oczekiwaniami uczestniczących w obradach sejmiku delegatów⁷. W świetle faktów przedstawionych wcześniej w „Przeglądzie Sportowym” w *Raporcie o stanie organizacyjnym i bazie materialnej kultury fizycznej w Polsce* było ono jak najbardziej pożądane. Wynikało z niego, że ponad 82% nakładów przeznaczono na sport wyczynowy, resztę na kulturę fizyczną⁸.

W rzeczywistości jednak rozwój powszechnej kultury fizycznej kosztem sportu wyczynowego nie leżał w interesie rządzących. Wszak sport kwalifikowany był dużo skuteczniejszym niż powszechna kultura fizyczna nośnikiem propagandowym systemu politycznego. Dlatego trzeciego dnia obrad przewodniczący GKkFiS stwierdził: „nikt nie chce umniejszać roli sportu wyczynowego. [...] Ma on i musi mieć swoje godne miejsce”⁹.

Podobnie jak w czasie przełomu październikowego 1956 r., tak też na początku lat osiemdziesiątych środowisko sportowe krytycznie oceniało strukturę organizacyjną kultury fizycznej w Polsce¹⁰. W trakcie obrad zespołu ds. sportu wyczynowego prof. Tadeusz Ulatowski zwrócił uwagę na konieczność reformy modelu zarządzania sportem. Jak podkreślił, modelu skompromitowanego, który jednocześnie „przyniósł nam niezaprzeczone sukcesy w międzynarodowej rywalizacji”. Był to swoisty fenomen, ponieważ – jak podkreślił profesor – sukcesy były nieproporcjonalne do potencjału ekonomicznego kraju¹¹. Można postawić pytanie: czy jakkolwiek postulat zmian organizacyjnych miał wówczas szanse realizacji? Jak zauważył dziennikarz „Przeglądu Sportowego”, w zdecydowanej większości na sejmik zaproszeni zostali etatowi działacze kultury fizycznej, „budowniczy – często długoletni – obecnego kształtu (i stanu) tejże kultury”¹², którzy – rzecz jasna – nie byli zainteresowani wprowadzaniem jakichkolwiek zmian strukturalnych. Potwierdzenie fasadowości sejmiku i podejmowanych tam decyzji odnajdujemy w uwagach wspomnianego dziennikarza „Przeglądu Sportowego”. Jego zdaniem, obradom towarzyszył „duch odnowy”. Pojawiły się nawet postulaty wprowadzenia społecznej kontroli pracy etatowego aparatu kultury fizycznej w postaci komitetów kultury fizycznej – „takich spor-

⁶ K. Blauth, *Nadzieje i niepokoje*, „Przegląd Sportowy” 1981, nr 123, s. 6.

⁷ Archiwum Ministerstwa Edukacji Narodowej (dalej: ArMEN), Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu (dalej GKkFiS), sygn. 1/311, Program działań w dziedzinie kultury fizycznej na lata 1981–1985, k. 11.

⁸ K. Blauth, *Sejmikowi kultury fizycznej...*, s. 2.

⁹ Tenże, *Nadzieje i niepokoje*, „Przegląd Sportowy” 1981, nr 123, s. 6.

¹⁰ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 131.

¹¹ M. Petruczenko, *Podcięta gałąź*, „Przegląd Sportowy” 1981, nr 123, s. 6.

¹² K. Szwed, *Po staremu, ale pod kontrolą*, „Przegląd Sportowy” 1981, nr 123, s. 6.

towych parlamentów na wszystkich szczeblach zarządzania”. Jednak w odczuciu dziennikarza „o społecznej kontroli myślano głównie w kategoriach dekoracyjnych”¹³.

Należy zauważyć, że ani wskazówki przewodniczącego GKKFiS, ani postulaty delegatów dotyczące tworzenia komitetów kultury fizycznej nie zostały wykonane. Natomiast o perspektywach tworzenia „na szczeblu wojewódzkim i podstawowym komitetów kultury fizycznej i turystyki” wspomniano także dwa lata później, w marcu 1983 r., w Wydziale Społeczno-Zawodowym KC PZPR¹⁴.

Wygląda na to, że w połowie 1981 r. rządzący próbowali wyprzedzić działania potencjalnych „reformatorów” i w pewnym sensie stworzyć pozory dokonywania zmian. W gruncie rzeczy sejmik był swoistym „wentylem bezpieczeństwa” pozwalającym władzom zapanować nad emocjami działaczy w gorącej, w sensie politycznym, atmosferze początku lat osiemdziesiątych. Fikcyjność działania władz dostrzegł już w tamtym okresie dziennikarz „Przeglądu Sportowego”. Jeszcze zanim rozpoczęto obrady, jasne było, że zmiany strukturalne organizacji kultury fizycznej nie zostaną dokonane zbyt pochopnie. Jeżeli już miały nastąpić, to dopiero wtedy, gdy rządzący zapanują nad sytuacją w kraju. To gwarantowałoby im stworzenie schematu organizacyjnego, w którym wpływ społecznych działaczy sportowych na zarządzanie kulturą fizyczną byłby ograniczony. Wszak sport wciąż miał pozostawać domeną władz. Oficjalnie jednak rządzący deklarowali gotowość dokonania zmian w kulturze fizycznej. Miał to potwierdzać wniosek sformułowany w zespole szóstym sejmiku zajmującym się sprawami organizacji i zarządzania. Możemy podejrzewać, że niewielu rozumiało sens sformułowanego wówczas zapisu: „Zmiany strukturalne muszą być realizowane przez ekspozycję celów społecznych kultury fizycznej uwydatnionych przez wszechstronną, krytyczną analizę aktualnej sytuacji. Niezbędne jest generalne porządkowanie funkcjonalnych struktur na wszystkich szczeblach przez maksymalizację efektów przy minimalizacji kosztów”¹⁵.

Wydarzenia z końca sierpnia 1980 r. natchnęły optymizmem środowisko sportowe skupione wokół PKOl. Jego przedstawiciele odzyskali nadzieję, że instytucja ta będzie mogła prowadzić rzeczywistą działalność sportową, bowiem, jak podkreślono, „w ostatnich latach jego rola ograniczała się głównie do działań propagandowych”¹⁶. Należy jednak wskazać, jako słuszną, opinię działaczy PKOl: „Mimo rozmaitych doświadczeń, Komitetowi udało się zachować ciągłość poczynań w ciągu 62 lat jego istnienia. Idea olimpijska z trudem, bo z trudem, ale wytrzymała wszelkie deformacje życia wokół niej”¹⁷. Wydawało się, że nowa rzeczywistość rysowała się w jaśniejszych barwach: „Sierpień także

¹³ Tamże.

¹⁴ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: KC PZPR), sygn. XI/957, Wybrane problemy kultury fizycznej i sportu, k. 195.

¹⁵ K. Szwed, *Po staremu...*, s. 6.

¹⁶ *Nowe horyzonty przed PKOl*, „Przegląd Sportowy” 1981, nr 104, s. 1.

¹⁷ Tamże.

przed PKOl otworzył nowe horyzonty, nowe możliwości. Bardzo wiele wskazuje na to, że Komitet, który stał się organizacją wyższej użyteczności społecznej, z nich skorzysta; że znów stanie się organizacją rzeczywiście kierującą wyczynowym sportem olimpijskim”¹⁸.

Okazało się jednak, że nadzieje te nie były zbyt mocno ukorzenione. W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r. wprowadzony został w Polsce stan wojenny. Powstał pozakonstytucyjny organ zarządzania państwem – Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego. Ingerowała ona we wszystkie dziedziny życia, także w kulturę fizyczną. Na mocy zarządzeń Prezesa Rady Ministrów czasowo (od kilku tygodni do kilku miesięcy) zawieszona została statutowa działalność klubów i zrzeszeń sportowych. W niektórych stowarzyszeniach kultury fizycznej wprowadzono nadzór komisaryczny¹⁹. Komisarz wojskowy wkroczył też do GKKFiS. Został nim Waław Feryniec²⁰.

W trudnej dla całego narodu sytuacji władze próbowały „podpierać się” autorytetami znanych osób związanych ze sportem. We wrześniu 1982 r. utworzona została Tymczasowa Rada Krajowa Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego. W „Przeglądzie Sportowym” informowano, że w spotkaniu uczestniczyli, jako „inicjatorzy”, między innymi Irena Szewińska i trener reprezentacji Polski w piłce nożnej, Antoni Piechniczek²¹. Deklaracje poparcia dla „celów i idei przyświecających powołaniu Tymczasowej Krajowej Rady Patriotycznego Ruchu Ocalenia Narodowego” głosili także ci, którzy jeszcze pół roku wcześniej mieli nadzieję na lepszą przyszłość – „działacze skupieni w Polskim Komitecie Olimpijskim”²².

Jak słusznie zauważył A. Nowakowski, wprowadzenie stanu wojennego za-przepaściło nadzieję na reformę modelu organizacyjnego sportu²³. Spowodowało także opóźnienie zmiany struktur organizacyjnych kultury fizycznej. W gruncie rzeczy do 1984 r. nie wprowadzono żadnych znaczących zmian strukturalnych w tej dziedzinie.

W niespełna rok po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce, we wrześniu 1982 r., wydana została uchwała Rady Ministrów w sprawie powołania Komitetu Rady Ministrów do Spraw Młodzieży²⁴. Nowy organ miał się koncentrować na sprawach młodego pokolenia i w efekcie doprowadzić do zmniejszenia dystan-

¹⁸ Tamże.

¹⁹ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 135.

²⁰ Archiwum Państwowe miasta stołecznego Warszawy. Oddział w Otwocku (dalej: APWO), GKKFiS, sygn. 11, Sprawozdanie z działalności POP-PZPR w Głównym Komitecie Kultury Fizycznej i Sportu za okres od 8 maja 1981 r. do 8 listopada 1983 r., k. 17.

²¹ *Szewińska i Piechniczek wśród inicjatorów PRON*, „Przegląd Sportowy” 1982, nr 142, s. 1.

²² *Deklaracja PKOl*, „Przegląd Sportowy” 1982, nr 174, s. 1.

²³ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 135.

²⁴ Uchwała Rady Ministrów z dnia 3 września 1982 r. w sprawie powołania Komitetu Rady Ministrów do Spraw Młodzieży, „Monitor Polski”, nr 23, poz. 194; L. Szymański, *Kultura fizyczna...*, s. 204.

su, w sensie politycznym, między młodzieżą i rządzącymi. Wśród członków tego Komitetu znalazł się także przewodniczący GKkFiS. W drugiej połowie lat osiemdziesiątych ten związek – nazwijmy to – instytucjonalnego powiązania środowiska młodzieży z ruchem sportowym został znacznie zwiększony.

Po trzech latach od zakończenia obrad Sejmiku Kultury Fizycznej uchwalona została ustawa o kulturze fizycznej. Działo się to zaraz po podjęciu decyzji o bojkocie przez Polskę Igrzysk Olimpijskich w Los Angeles w 1984 roku. Jak zauważył A. Nowakowski, ustawa z 3 lipca 1984 r. sankcjonowała monopol państwa (i nielicznych stowarzyszeń sportowych akceptowanych przez państwo) w tworzeniu modelu organizacyjnego kultury fizycznej²⁵. Według zapisów w ustawie uprawianie sportu odbywało się w „stowarzyszeniach kultury fizycznej i ich związkach [...]” oraz „innych jednostkach organizacyjnych prowadzących działalność sportową [...]”²⁶. W ustawie wprowadzono nieznane dotychczas pojęcie „stowarzyszeń kultury fizycznej”. Zaczęło ono funkcjonować z dniem wejścia w życie ustawy, a więc od 1 stycznia 1985 r.²⁷ Pojawiło się prawdopodobnie dlatego, że obowiązujące wówczas ogólne normy prawa o stowarzyszeniach zabraniały rejestracji stowarzyszeń w celach zarobkowych. Tymczasem, zgodnie z ustawą, stowarzyszenia kultury fizycznej mogły prowadzić działalność gospodarczą „wspomagającą osiągnięcie celów statutowych”²⁸. Stowarzyszenia kultury fizycznej działały w oparciu o Prawo o stowarzyszeniach z 1932 r., jednak z uwzględnieniem zmian wynikających z ustawy o kulturze fizycznej z 1984 r. Rejestrację stowarzyszeń kultury fizycznej aż do 1996 r. prowadziły organy administracji rządowej. Czyniły to na zasadzie decyzji administracyjnej, w oparciu o duży zakres dowolności organu – jak podaje A. Nowakowski – graniczący z arbitralnością. W związku z tym w praktyce stowarzyszenia kultury fizycznej były zależne od centralnych i lokalnych organów administracji państwowej i od PZPR²⁹. Zgodnie z ustawą można było odmówić rejestracji stowarzyszenia, jeżeli jego założenie „byłoby sprzeczne z prawem albo mogłoby spowodować zagrożenie bezpieczeństwa, spokoju lub porządku publicznego”³⁰. Można było także „wystąpić o zawieszenie poszczególnych członków władz stowarzyszenia”³¹, jeżeli naruszone zostały przepisy prawa lub wykraczano poza zakres działania ustalony w statucie. W istocie zapisy te pozostawiały władzom duże możliwości ograniczania działalności niepożądanych struktur i osób. Problem zagrożenia bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego był wyjątkowo pojemnym hasłem, w dużej mierze opartym na uznaniowości.

²⁵ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 137.

²⁶ Ustawa z dnia 3 lipca 1984 r. o kulturze fizycznej, Dz. U. 1984, nr 34, poz. 181, rozdz. 4, art. 15.

²⁷ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 140.

²⁸ Ustawa z dnia 3 lipca 1984 r. ..., rozdz. 9, art. 64, ust. 1, p. 3.

²⁹ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 140.

³⁰ Ustawa z dnia 3 lipca 1984 r. ..., rozdz. 9, art. 63.

³¹ Tamże, art. 66, ust. 1, p. 5.

Odnosimy wrażenie, że w latach osiemdziesiątych sprawom kultury fizycznej rządzący poświęcali dużo uwagi. Wielokrotnie były one przedmiotem obrad sejmowych i rządowych³². Pod koniec stycznia 1985 r. w sejmowej Komisji Polityki Społecznej, Zdrowia i Kultury Fizycznej dyskutowano na temat „aktualnego stanu kultury fizycznej oraz realizacji założeń programowych do 1995 roku”³³. Poseł Bolesław Kapitan zwrócił uwagę na „wrażający regres” sportu polskiego. Jego zdaniem, przyczyną tego stanu był nie tylko kryzys gospodarczy panujący w kraju, ale także komercjalizacja i m.in. „brak koncepcji wychowania fizycznego w szkołach oraz mało spójny system zarządzania sportem”³⁴. Bolesław Kapitan sugerował więc konieczność wprowadzenia zmian organizacyjnych w funkcjonującym wówczas modelu organizacyjnym kultury fizycznej. Poglądu tego nie podzielał ówczesny przewodniczący GKKFiS, Marian Renke, który stwierdził: „Sportowi potrzebna jest lepsza jakość, a nie kolejna reorganizacja”³⁵.

Warto zwrócić uwagę, że w tym samym okresie, kiedy na salach sejmowych dyskutowano o sposobie uzdrowienia sportu polskiego, w ZSRR przebywał zastępca przewodniczącego GKKFiS, Stefan Paszczyk, oraz redaktor naczelny „Sportu Wyczynowego”, Janusz Pac-Pomarnacki. Delegacja polska interesowała się między innymi systemem kierowania sportem wyczynowym w Związku Radzieckim³⁶. Władze polskie ewidentnie szukały pomysłu na zarządzanie sportem w kraju.

Na początku maja 1985 r. jasne było, że planowane są zmiany struktury organizacyjnej sportu w Polsce. Biuro Polityczne KC PZPR zdecydowało: „dla podniesienia poziomu sportu i utrzymania dotychczasowej pozycji Polski w sportowym współzawodnictwie międzynarodowym konieczne jest usprawnienie jego organizacji, unowocześnienie, zasadnicza poprawa jakości szkolenia”³⁷. Na początku listopada 1985 r. nowym Prezesem Rady Ministrów został ekonomista z wykształcenia, prof. Zbigniew Messner. Już w pierwszym tygodniu sprawowania jego funkcji, dokładnie 12 listopada 1985 r., wydana została ustawa „o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelnich i centralnych organów administracji państwowej”³⁸. Mocą tego dokumentu,

³² Na przykład, 19 marca 1985 r. stan kultury fizycznej w kraju oceniało Biuro Polityczne KC PZPR: *Biuro Polityczne KC PZPR o kulturze fizycznej*, „Przegląd Sportowy” 1985, nr 56, s. 1; 27 maja 1985 r. przyjęło program rozwoju kultury fizycznej, patrz: ArMEN, GKKFiS, sygn. 1/311, Program rozwoju kultury fizycznej do roku 1995 przyjęty przez Prezydium Rządu na posiedzeniu w dniu 27 maja 1985 r. jako studium przedplanistyczne.

³³ *Posłowie o sporcie*, „Przegląd Sportowy” 1985, nr 18, s. 2.

³⁴ Tamże.

³⁵ Tamże.

³⁶ *Stefan Paszczyk z wizytą w Moskwie*, „Przegląd Sportowy” 1985, nr 31, s. 1.

³⁷ *Postanowienia Biura Politycznego KC PZPR w sprawie rozwoju kultury fizycznej*, „Przegląd Sportowy” 1985, nr 86, s. 5.

³⁸ Ustawa z dnia 12 listopada 1985 r. o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelnich i centralnych organów administracji państwowej, Dz. U. 1985, nr 50, poz. 262.

w artykule 5, informowano o utworzeniu Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki. 27 grudnia 1985 r. Rada Ministrów podjęła uchwałę, w której GKKFiT nadano statut³⁹. W zakres działania tego urzędu wchodziły sprawy znajdujące się dotychczas w gestii GKKFiS oraz Głównego Komitetu Turystyki. Po latach przerwy powrócono więc do znanej już nazwy. Ponownie w ramach działalności jednego urzędu łączono sprawy kultury fizycznej i turystyki. Zgodnie z ustawą, przewodniczący GKKFiT stawał się „centralnym organem administracji państwowej do spraw kultury fizycznej, sportu, turystyki i wypoczynku”⁴⁰. W tym wypadku rządzący wykazali się brakiem podstawowej wiedzy. Oddzielnie wymieniano sport, pomimo że kultura fizyczna obejmuje także tę dziedzinę życia⁴¹. Jednak powstanie GKKFiT nie oznaczało powrotu do sytuacji z okresu lat 1973–1978, kiedy to funkcjonował urząd o tej samej nazwie. W latach osiemdziesiątych nie było już Polskiej Federacji Sportu, która wcześniej koordynowała działalność w zakresie sportu wyczynowego⁴². Po zmianach organizacyjnych dokonanych w 1985 r. zadanie to przejmował GKKFiT. Zgodnie z intencją władz, przedstawioną w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1985 r., zadaniem GKKFiT było m.in. „[...] programowanie, koordynowanie i kontrola procesu szkolenia sportowego, [...] określanie zasad współzawodnictwa sportowego, [...] koordynowanie spraw związanych z udziałem w igrzyskach olimpijskich i międzynarodowych imprezach sportowych” oraz „ustalanie zasad wyjazdu polskich zawodników do zagranicznych klubów sportowych”⁴³.

Nowo utworzonym urzędem miał kierować działacz polityczny, który do 1978 r. kierował już Głównym Komitetem Kultury Fizycznej i Turystyki zanim powstał GKKFiS, Bolesław Kapitan. W międzyczasie, do 1980 r., był on I sekretarzem KW PZPR w Toruniu. Następnie w latach 1980–1983 był posłem na Sejm, a od 1984 r. zajmował stanowisko dyrektora Centrum Szkolenia i Doskonalenia Kadr RSW „Prasa – Książka – Ruch”⁴⁴. Niespełna rok po objęciu funkcji przewodniczącego GKKFiT, 4 listopada 1986 r., Bolesław Kapitan został „jednogłośnie wybrany” prezesem PKOl. Według oficjalnej wersji, dotychczasowy prezes Marian Renke, w związku „z przewidywanym przejściem do pracy w służbie zagranicznej”, wystąpił z prośbą o zwolnienie go z pełnionej funkcji⁴⁵.

³⁹ ArMEN, GKKFiS, sygn. 63/2, Uchwała Nr 215/85 Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1985 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej i Turystyki.

⁴⁰ Ustawa z dnia 12 listopada 1985 r. o zmianach w organizacji...

⁴¹ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 149.

⁴² Tamże, s. 150.

⁴³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1985 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki, Dz. U. 1985, poz. 333.

⁴⁴ *Bolesław Kapitan przewodniczącym GKKFiT*, „Przegląd Sportowy” 1985, nr 246, s. 1.

⁴⁵ *Bolesław Kapitan prezesem Polskiego Komitetu Olimpijskiego*, *Przegląd Sportowy* 1986, nr 215, s. 1.

W opinii BP KC PZPR dokonana zmiana i utworzenie GKkFiT miało m.in. usprawnić organizację sportu w Polsce. Tymczasem już na początku efekt zmian był zupełnie odwrotny. Okazało się, że przewodniczącego GKkFiT powołano dopiero po pięciu tygodniach. Głos w tej sprawie zabrały połączone Podstawowe Organizacje Partyjne byłych GKkFiS oraz Głównego Komitetu Turystyki, których przedstawiciele w piśmie z 16 grudnia 1985 r. stwierdzili: „5-tygodniowy okres powoływania kierownika resortu kultury fizycznej i turystyki opóźnił w sposób istotny realizację ustawy z 12 listopada 1985 r., utrudniając pracę aparatu wykonawczego na szczeblu centralnym oraz jednostek resortowych i współdziałających. Wpłynęło to niekorzystnie na działalność merytoryczną, organizacyjną i ekonomiczno-finansową resortu. W konsekwencji daje się zauważyć krytyczny stosunek do nowo tworzonego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki, a nawet wytwarza się niekorzystna atmosfera wobec przyszłego szefa tego resortu”⁴⁶. Równie krytyczną ocenę nowego urzędu prezentował II sekretarz POP PZPR w GKkFiT, Henryk Podsiadły, w lutym 1986 r.: „Mijały dni, tygodnie i właściwie wszystko pozostało po starym z tym tylko, że oba Komitety, a właściwie zatrudnione w nich setki pracowników, zawisły w próżni. Urzędy zostały zniesione, a nawet pieczętki i blankiety «firmowe» stały się nieaktualne. Żadnych, lub prawie żadnych dyspozycji – co dalej. Sytuacja, jaka powstała z końcem 1985 r., stała się wprost paradoksalna – była tylko jedna kompetentna osoba – Przewodniczący GKkFiT! Taki stan rzeczy musiał wytworzyć odpowiednią atmosferę... atmosferę wyczekiwania, niepewności, nawet zdemotywowania!”⁴⁷.

Członkowie POP byłych GKkFiS i GKT nie podzielali argumentacji Biura Politycznego KC PZPR uzasadniającej konieczność zmian organizacyjnych: „POP nie może podzielić opinii prezentowanej przy uzasadnianiu zmian organizacyjnych dokonanych w strukturze kultury fizycznej i turystyki. Uzasadnienie to argumentuje, iż dotychczasowe rozwiązania nie zdały egzaminu, co jest sprzeczne z ocenami merytorycznej działalności b. GKkFiS oraz b. GKT dokonywanymi przez Biuro Polityczne KC PZPR, Radę Ministrów i Komisję Sejmową”⁴⁸. Byli też niezadowoleni z braku możliwości „włączenia się do prac nad kształtowaniem rozwiązań strukturalnych i merytorycznych powstającego GKkFiT”, co w efekcie miało przyczynić się do „podważenia jego autorytetu

⁴⁶ APWO, GKkFiS, sygn. 11, Stanowisko połączonej Podstawowej Organizacji Partyjnej PZPR byłych centralnych organów administracji państwowej ds. kultury fizycznej, sportu i turystyki (b. GKkFiS oraz b. GKT), k. 150.

⁴⁷ APWO, GKkFiS, sygn. 12, Proces integracyjny organizacji partyjnej w GKkFiT, k. 112.

⁴⁸ APWO, GKkFiS, sygn. 11, Stanowisko połączonej Podstawowej Organizacji Partyjnej PZPR byłych centralnych organów administracji państwowej ds. kultury fizycznej, sportu i turystyki (b. GKkFiS oraz b. GKT), k. 150.

w środowisku pracowniczym, w którym działa⁴⁹. Tymczasem zmiana organizacyjna wprowadzona *de facto* przez Biuro Polityczne KC PZPR była typowym przykładem stosowania zasady, według której, jeżeli nie można poprawić sytuacji, to trzeba zmienić struktury. Opinia POP GKKFiS i GKT nie była rządzącym do niczego potrzebna. Próbowali oni „ukryć” bezradność władzy poprzez restrukturyzację. W obliczu silnego kryzysu gospodarczego w kraju, w odczuciu społecznym, miało to sprawiać wrażenie aktywności rządu.

Na I Plenum GKKFiT B. Kapitan stwierdził, że przygotowanie koncepcji działania urzędu odbywało się w oparciu o „wytoczne partii i rządu w dziedzinie kf, sportu i turystyki [...]”⁵⁰. Program działania przedstawiony przez przewodniczącego GKKFiT, B. Kapitana, koncentrował się na „zacieśnianiu współpracy z organizacjami młodzieżowymi” oraz na rozwijaniu turystyki podupadłej po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce 13 grudnia 1981 roku. Rozwój turystyki miał zapewnić państwu dopływ „potrzebnych dewiz”⁵¹. Trafne okazały się uwagi dziennikarza „Przeglądu Sportowego”, Andrzeja Ziemińskiego, który na łamach gazety pytał o celowość zmiany organizacyjnej. Wskazał on negatywne koszty społeczne reorganizacji, po której zwykle – jak twierdził – przeciągał się „stan ogólnej niewiedzy, chaosu, personalnego plotkarstwa [...]”. Wątpliwe okazywały się też rzekome oszczędności wynikające z połączenia urzędów. Nasuwa się również pytanie, które sformułował wspomniany dziennikarz: „Czego chce nowy resort dokonać, czego nie dane było uczynić jego poprzednikom?”⁵² Niestety, my także nie jesteśmy w stanie udzielić odpowiedzi na to pytanie.

W drugiej połowie lat osiemdziesiątych rządzący wykazali zaniepokojenie „obniżeniem się poziomu sportu polskiego obserwowanym w ostatnich latach”. Znając jego rzekomo realną wartość, na najbliższych Igrzyskach Olimpijskich w Seulu w 1988 r. planowali jedynie „utrzymanie się” w pierwszej dwunastce państw, w nieoficjalnej, punktowej klasyfikacji igrzysk⁵³. Ocena ta wystawiona była na podstawie analizy wyników uzyskiwanych przez sportowców polskich na mistrzostwach Europy i świata w czasie ostatnich dwóch lat. Przyjęto więc, że poza zasięgiem Polaków znalazły się ekipy ZSRR, USA, NRD, RFN, Bułgarii, ChRL, Rumunii, Węgier, Korei Południowej, Włoch i Francji. Natomiast o miejsce dwunaste Polacy musieliby walczyć z reprezentacjami Wielkiej Brytanii, Japonii, Czechosłowacji i Kuby. Tymczasem wydaje się, że w świadomo-

⁴⁹ APWO, GKKFiS, sygn. 11, Stanowisko połączonej Podstawowej Organizacji Partyjnej PZPR byłych centralnych organów administracji państwowej ds. kultury fizycznej, sportu i turystyki (b. GKKFiS oraz b. GKT), k. 151.

⁵⁰ Plenum GKKFiT. *Z troską o masowość i wyczyn*, „Przegląd Sportowy” 1986, nr 120, s. 1.

⁵¹ Program działania GKKFiT, „Przegląd Sportowy” 1986, nr 1, s. 3.

⁵² A. Ziemiński, *Nowy stary resort*, „Przegląd Sportowy” 1986, nr 27, s. 3.

⁵³ AAN, KC PZPR, sygn. 975/32, Stanowisko Wydziału ds. Młodzieży, Kultury Fizycznej i Turystyki KC PZPR w sprawie sytuacji w polskim sporcie oraz zadań w zwalczaniu występujących w nim zjawisk negatywnych, k. 9.

ści przeciętnego Polaka utrzymywało się przekonanie o znacznie wyższym poziomie sportu polskiego. Ocena taką mogły wzmacniać niezłe wyniki Polaków osiągnięte na igrzyskach olimpijskich w latach siedemdziesiątych. Bowiem w Monachium w 1972 r., we wspomnianej nieoficjalnej klasyfikacji punktowej Polacy zajęli siódme miejsce, zaś w 1976 r. w Montrealu – piąte. Problem polegał na tym, że na igrzyskach w Moskwie w 1980 r., ze względu na ograniczoną liczbę uczestników, nie można było poznać rzeczywistej wartości sportu polskiego. Natomiast w kolejnych igrzyskach w Los Angeles w 1984 r. Polacy nie uczestniczyli. Impreza w Seulu w 1988 r. miała więc być pierwszą olimpiadą w latach osiemdziesiątych, w której uczestniczyła większość państw socjalistycznych i zachodnich. Od wyjątkowo udanych dla Polski Igrzysk Olimpijskich w Montrealu minęło więc 12 lat. Wprawdzie sukcesy Polaków z minionych igrzysk pozostały w pamięci kibiców, ale sportowcy, którzy je osiągnęli, najczęściej skończyli już kariery. Z punktu widzenia władz ewentualne słabsze wyniki i obniżenie się pozycji Polski we współzawodnictwie sportowym miało „społeczne, a nawet polityczne reperkusje”. Mogło być bowiem powodem „społecznych frustracji”, zwłaszcza w sytuacji, gdy oczekiwania kibiców, podsycane przez środki masowego przekazu, nie sprawdzały się w rzeczywistości⁵⁴. Dodatkowo ewentualne porażki lub nawet brak sukcesów Polaków nabierały negatywnego znaczenia w świetle trwającej wówczas nowej konfrontacji zimnowojennej. Ponadto, w takich okresach, władze, zwłaszcza państw socjalistycznych, wzmacniały polityczne akcenty rywalizacji sportowej. W PRL mieliśmy więc swoistą powtórkę z okresu stalinizmu, gdyż rządzący zauważali: „współzawodnictwo sportowe staje się kolejną, spektakularną płaszczyzną konfrontacji Wschód-Zachód, w co angażują się rządy, wielkie korporacje przemysłowe, centra naukowe i medyczne, środki masowej informacji”⁵⁵.

Polska znajdowała się wówczas w wyjątkowo trudnej sytuacji ekonomicznej. Ogromne zadłużenie kraju i izolacja gospodarcza PRL odbijały się na poziomie życia przeciętnego obywatela. Zdobycie podstawowych, wydawałoby się, artykułów spożywczych, przemysłowych stwarzało wielkie trudności. Niektóre produkty dostępne były jedynie w systemie zaopatrzenia kartkowego⁵⁶. W obliczu zapaści gospodarczej kraju oraz negatywnej opinii międzynarodowej o Polsce sukcesy sportowe reprezentantów kraju były rządzącym bardzo potrzebne. Jak zauważono w Wydziale ds. Młodzieży, Kultury Fizycznej i Turystyki KC PZPR, „nawet pojedyncze sukcesy sportowców Polski [...] przebijają barierę informacyjną, w pozytywnym świetle prezentując nasz kraj i jego spor-

⁵⁴ AAN, KC PZPR, sygn. 975/32, Stanowisko Wydziału ds. Młodzieży, Kultury Fizycznej i Turystyki KC PZPR w sprawie sytuacji w polskim sporcie oraz zadań w zwalczaniu występujących w nim zjawisk negatywnych, k. 10.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Szerzej: D.T. Grala, *Reformy gospodarcze w PRL (1982–1989). Próba uratowania socjalizmu*, Warszawa 2005, s. 49 i nn.

towców światowej opinii publicznej, **dowodząc pośrednio normalności sytuacji wewnętrznej** [podkr. – A.P.]⁵⁷. Przykładem potwierdzającym prawdziwość tej teorii miały być sukcesy piłkarzy na Mistrzostwach Świata w Hiszpanii w 1982 r. (trzecie miejsce), zdobycie mistrzostwa świata w trójskoku w 1983 r. w Helsinkach przez Zdzisława Hoffmana i w pchnięciu kulą przez Edwarda Sarula oraz mistrzostwo świata Lecha Piaseckiego w kolarstwie szosowym wywalczone w 1985 r. we Włoszech. W Wydziale ds. Młodzieży, Kultury Fizycznej i Turystyki KC PZPR stwierdzono więc, że „z punktu widzenia potrzeb prezentacyjnych i propagandowych – celowe i wskazane jest zapewnienie warunków dla wyraźnego podwyższenia sportowego poziomu reprezentantów Polski, gwarantującego poprawę pozycji naszego kraju”⁵⁸. Było to zatem typowo przedmiotowe, utylitarne traktowanie sportu przez rządzących. Temat był tak ważny, że stał się przedmiotem obrad Biura Politycznego KC PZPR. W styczniu 1987 r., to najwyższe gremium decyzyjne partii zaakceptowało „kierunkowe zadania służące poprawie sytuacji w sporcie [...]”⁵⁹. Zgodnie z „diagnozą” Biura Politycznego, jednym ze sposobów na poprawę owej sytuacji w sporcie w ówczesnym położeniu ekonomicznym kraju miało być „maksymalne wykorzystanie możliwości, jakie tkwią w sferze organizacyjnej”⁶⁰. Z tego nieco enigmatycznego sformułowania odczytujemy, że zdaniem najwyższych władz partii sposobem na poprawę sytuacji miała być kolejna reorganizacja sportu.

Zmiany strukturalne miały m.in. doprowadzić do „[...] wdrożenia zasad funkcjonowania centralnego systemu zarządzania i kierowania procesem szkolenia sportowego” oraz „przeciwdziałać formalno-biurokratycznym przeszkodom organizacyjnym”⁶¹. Wprowadzanie kolejnych zmian strukturalnych było jednak wyrazem bezradności i niemocy władz w ówczesnej sytuacji ekonomicznej kraju. Mogły one zrobić dobre wrażenie na nieznającej dokładnie problemu znacznej części społeczeństwa, ale nie przekonywały niektórych przedstawicieli środowiska sportowego, doskonale zorientowanych w temacie. Reakcja BP KC PZPR wywołała falę plotek w GKKFiT o kolejnej reorganizacji urzędu. Charakterystyczna była więc wypowiedź Jerzego Świderskiego, jednego z uczestników „narady partyjno-służbowej” przeprowadzonej 23 lutego 1987 r. w GKKFiT: „Zlitujcie się! Jako naród cierpimy ciągle na tym, że się bez przerwy reorganizujemy”⁶².

⁵⁷ AAN, KC PZPR, sygn. 975/32, Stanowisko Wydziału ds. Młodzieży, Kultury Fizycznej i Turystyki KC PZPR w sprawie sytuacji w polskim sporcie oraz zadań w zwalczaniu występujących w nim zjawisk negatywnych, k. 11.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ AAN, KC PZPR, sygn. 975/32, Sytuacja w polskim sporcie oraz zadania w zwalczaniu występujących w nim zjawisk negatywnych (kierunkowe decyzje Biura Politycznego z dnia 20 stycznia 1987 r.), k. 1.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ Tamże.

⁶² APWO, GKKFiS, sygn. 13, Protokół z narady partyjno-służbowej, przeprowadzonej w GKKFiT dnia: 1987.02.23, k. 94.

Tymczasem sport w Polsce wymagał, wzorem pozostałych krajów (nie tylko bloku radzieckiego), nakładów finansowych, na które rządzący nie mogli sobie pozwolić. Sytuacji nie mogła uzdrowić zmiana dokonana na „życzenie” Biura Politycznego KC PZPR niespełna dwa lata po ostatniej reorganizacji sportu w Polsce. Ponieważ w I kwartale 1988 r. BP KC PZPR miało otrzymać ocenę realizacji zadań wytyczonych 20 stycznia 1987 r., jasne było, że do tego czasu muszą powstać nowe struktury kultury fizycznej. Należy zauważyć, że kierownictwo GKKFiT opowiadało się jedynie za „udoskonaleniem” struktur organizacyjnych sportu. Bowiem w poufnej analizie sytuacji w polskim sporcie, przygotowanej w GKKFiT na posiedzenie Biura Politycznego KC PZPR w dniu 20 stycznia 1987 r., stwierdzono: „proces doskonalenia nie wymaga kolejnej reorganizacji, tworzenia nowych struktur powodujących wzrost kosztów oraz wpływających na destabilizację”⁶³. Mimo to, 23 października 1987 r. – mocą ustawy – zniesiony został GKKFiT, a utworzony Komitet do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej. Komitet mieli tworzyć: przewodniczący, jego zastępcy i nie więcej niż 30 członków⁶⁴. Ustawę uchwalił Sejm PRL przy 10 głosach sprzeciwu i 35 wstrzymujących się. Miesiąc później, 23 listopada 1987 r. Rada Ministrów uchwaliła Statut KdsMiKF⁶⁵. Przewodniczącym Komitetu został 32-letni wówczas Aleksander Kwaśniewski. Do czasu wyboru na przewodniczącego pełnił on funkcję ministra młodzieży w rządzie Zbigniewa Messnera, wcześniej był m.in. redaktorem naczelnym „Sztandaru Młodych”⁶⁶.

Podobnie jak dwa lata wcześniej, tworzenie KdsMiKF przeciągało się w czasie. Aleksander Kwaśniewski tłumaczył na posiedzeniu Egzekutywy POP PZPR 7 grudnia 1987 r.: „opóźnienia w organizowaniu nowego urzędu są typowe dla wszystkich reorganizowanych urzędów”⁶⁷. Obiecywał też, że wszystkie sprawy organizacyjne i personalne, zostaną zakończone do końca grudnia 1987 roku. Mimo to, trudności związane z wprowadzaniem zmian strukturalnych spowodowały, że do końca 1987 r. nie ustalono szczegółów dotyczących międzynarodowych kontaktów sportowych Polski z krajami socjalistycznymi w 1988 r.⁶⁸

⁶³ Ar.MEN, sygn. 48/1, Sytuacja w polskim sporcie oraz zadania w zwalczaniu występujących w nim zjawisk negatywnych (materiał na posiedzenie Biura Politycznego Komitetu Centralnego PZPR). Poufne, k. 16.

⁶⁴ Ustawa z dnia 23 października 1987 r. o utworzeniu Komitetu do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej, Dz. U. 1987, nr 33, poz. 179.

⁶⁵ Ar.MEN, Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki (dalej: UKFiT), sygn. 253/1, Uchwała Nr 168/87 Rady Ministrów z dnia 23 listopada 1987 r. w sprawie nadania statutu Komitetowi do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej, k. 9.

⁶⁶ Aleksander Kwaśniewski na czele Komitetu Młodzieży i Kultury Fizycznej, „Przegląd Sportowy” 1987, nr 208, s. 1.

⁶⁷ APWO, sygn. 13, Protokół z posiedzenia Egzekutywy POP PZPR GKKFiT – dnia: 1987.12.07, k. 77.

⁶⁸ APWO, GKKFiS, sygn. 13, Protokół z posiedzenia Egzekutywy POP PZPR GKKFiT – dnia: 1987.12.07, k. 78.

Aktualna była więc uwaga dziennikarza „Przeglądu Sportowego” Andrzeja Ziemińskiego, wypowiedziana przy okazji poprzedniej reorganizacji, kiedy wspominał o przeciągającym się przy tego rodzaju zmianach „stanie chaosu”.

W nowym urzędzie, podobnie jak w NRD i innych krajach bloku radzieckiego, sprawy sportu połączono z problemami młodzieży. Zapewne rządzącym chodziło m.in. o zwiększenie oddziaływania na młode pokolenie⁶⁹. Jak zauważył A. Kwaśniewski, powiązanie spraw młodzieży i upowszechnienia kultury fizycznej miało także „zbudować piramidę”. Na jej szczycie znalazłby się sport. Taki układ miał zapewnić wyniki w sporcie wyczynowym⁷⁰. Z rozmysłem tworzono więc schemat w którym sport masowy miał być „parowozem” napędzającym sport wyczynowy. Przypomnijmy, taki model obowiązywał w sporcie w okresie stalinizmu. Jednocześnie – zapowiadał to m.in. sam A. Kwaśniewski – sport miał być sposobem na przeciwstawienie się alkoholizmowi i narkomanii. Nie negujemy tych intencji, wydaje się jednak, że przede wszystkim był to rodzaj swoistej inwestycji w przyszłość dokonanej przez rządzących. W ten sposób próbowali oni zbliżyć się do młodzieży i odbudować utracony w społeczeństwie autorytet. W pierwszych punktach statutu KdsMiKF przyjęto, że instytucja ta uchwała „programy działań w zakresie tworzenia warunków na rzecz **udziału młodzieży w życiu społeczno-politycznym, kulturalnym i gospodarczym kraju** [podkr. – A.P.]”. Dopiero w następnej kolejności wspomniano, że przedmiotem działalności komitetu jest uchwalanie programów rozwoju kultury fizycznej, turystyki i wypoczynku⁷¹.

Trzeba też dodać, że zapewne rządzący w PRL pozostawali pod wpływem rzekomej skuteczności modelu zarządzania kulturą fizyczną funkcjonującego w NRD. W ramach współpracy krajów socjalistycznych, na wspólnie organizowanych naradach w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych, to właśnie NRD było krajem „wiodącym” w zakresie problematyki „organizacja i zarządzanie kulturą fizyczną i sportem”⁷². Sukcesy sportowców NRD miały być najlepszą rekomendacją tego systemu. Tymczasem źródła sukcesów sportowców z NRD były zupełnie inne. Dzisiaj wiemy, że w dużej mierze były one wynikiem realizowanego przez władze NRD systemu – nazwijmy to – nielegalnego wspomaganie sportowców środkami dopingującymi⁷³.

⁶⁹ A. Nowakowski, *Zarządzanie...*, s. 151.

⁷⁰ APWO, sygn. 14, Protokół z otwartego Zebrania Sprawozdawczego POP PZPR w Komitecie ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej, dnia 1988.01.26, k. 50.

⁷¹ ArMEN, UKFiT), sygn. 253/1, Statut Komitetu do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej, karty nienumerowane.

⁷² ArMEN, GKkFiS, sygn. 34/14, *Współpraca wielo i dwustronna z krajami socjalistycznymi*, karta nienumerowana.

⁷³ Szerzej: P. Domeno, *Good versus evil. Drugs, sport and the Cold War*, [in:] *East plays West. Sport and the Cold War*, ed. by S. Wagg, D.L. Andrews, London – New York 2007, s. 150 i nn.; *Prawdziwa historia dopingu w NRD*, <http://www.plywacy.com/artykul/historia-dopingu-nrd.html> [stan z 16.12.2010]; M. Kulka, *Dramatyczne kulisy fabryki mistrzów w NRD*,

Pozostaje jeszcze jeden aspekt zmian organizacyjnych dokonanych w latach osiemdziesiątych. Problem przedstawiła na zebraniu POP PZPR Komitetu ds. Młodzieży i pracująca w tej instytucji archiwistka: „Nasza instytucja przeżywa od 1946 r. już 7 wielką reorganizację (tylko jedna struktura przetrwała 18 lat, pozostałe to efemerydy). Co pozostanie po takich reorganizacjach? Pracownicy reorganizowanego urzędu wyrzucają akta-dokumenty, które zgodnie z przepisami powinny spływać do archiwum, gdyż materiały te mają wartość historyczną. Najczęściej makulatura przemieszana jest z aktami [...]. Powinny być sporządzone spisy przekazanych akt – co zostało zarządzone. Takich spisów nie sporządzono”⁷⁴. Dzisiaj badacze tego obszaru doskonale rozumieją ów problem. Niestety, mogą też doświadczyć, że dotyczył on nie tylko reorganizacji urzędu dokonanej w latach osiemdziesiątych.

Niespełna rok po utworzeniu KdsMiKF w urzędzie tym wciąż powtarzano plotki o planowanej kolejnej reorganizacji. Dlatego A. Kwaśniewski na naradzie „partyjno-służbowej” w Komitecie ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej, aby poprawić nastroje, powiedział: „Chcę zacząć od sprawy, która nurtuje wiele osób: Czy tej strukturze nie zagraża kolejna reorganizacja? Nie ma takich zamiarów”⁷⁵. Okazuje się, że zmiany organizacyjne, które miały przekonać społeczeństwo do tego, iż władza ma pomysł na naprawę sytuacji w sporcie, budziły obawy pracowników reorganizowanych instytucji. Zapewne działał zwykły strach przed zmianami, obawa o przyszłość, ale też – widoczny brak sensu i efektów tych działań.

Podsumowując, należy stwierdzić, że zmiany organizacji centralnego organu zarządzającego kulturą fizyczną dokonane w latach osiemdziesiątych nie przekładały się na poprawę sytuacji w polskim sporcie. Nie mogły one przynieść pozytywnego efektu, miały raczej charakter propagandowy. W tym przypadku przede wszystkim istotny był społeczny odbiór działalności władz. Rządzącym zależało, by postrzegano ich aktywność. Ta zaś miała dowodzić istnienia pomysłu na poprawę sytuacji w sporcie. W rzeczywistości, reorganizacje na długie tygodnie paraliżowały działalność urzędu i budziły niepokój urzędników w nich pracujących. Negatywną ocenę tych zmian przedstawiono również w informacji opracowanej we wrześniu 1988 r. w Departamencie Upowszechniania Kultury Fizycznej, Turystyki i Wypoczynku KdsMiKF: „W okresie od 1985 roku, tzn. np. jednego cyklu olimpijskiego, ruch sportowy przeżył dwie reorganizacje strukturalne [...]. Jest to fakt bez precedensu w historii kultury fizycznej, nie tylko naszego państwa. Miało to swój znaczny wpływ na tempo oraz skutecz-

---

<http://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/dramatyczne-kulisy-fabryki-mistrzow-w-nrd,1,3524912,wiadomosc.html> [stan z 20.10.2011].

⁷⁴ APWO, sygn. 14, Protokół z otwartego Zebrania Sprawozdawczego POP PZPR w Komitecie ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej, dnia 1988.01.26, k. 53.

⁷⁵ APWO, sygn. 14, Protokół z przebiegu narady partyjno-służbowej w Komitecie ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej – w dniu: 1988.06.16, k. 88.

ność wdrażania «Postanowień» [Biura Politycznego KC PZPR w sprawie rozwoju kultury fizycznej], opóźniając m.in. wprowadzenie zmian systemowych w całym obszarze kultury fizycznej, a także skuteczność działań w walce ze zjawiskami negatywnymi w sporcie wyczynowym⁷⁶. Okazuje się więc, że przeprowadzone reorganizacje przyniosły wręcz szkodę – utrudniały realizację innych działań podejmowanych przez władze.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN)

AAN, KC PZPR, sygn. XI/957, Wybrane problemy kultury fizycznej i sportu.

AAN, KC PZPR, sygn. 975/32, Stanowisko Wydziału ds. Młodzieży, Kultury Fizycznej i Turystyki KC PZPR w sprawie sytuacji w polskim sporcie oraz zadań w zwalczaniu występujących w nim zjawisk negatywnych.

2. Archiwum Ministerstwa Edukacji Narodowej w Warszawie (ArMEN)

ArMEN, GKKFiS, sygn. 1/311, Program działań w dziedzinie kultury fizycznej na lata 1981–1985.

ArMEN, GKKFiS, sygn. 34/14, Współpraca wielo i dwustronna z krajami socjalistycznymi.

ArMEN, GKKFiS, sygn. 63/2, Uchwała Nr 215/85 Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1985 r. w sprawie nadania statutu Głównemu Komitetowi Kultury Fizycznej i Turystyki.

Ar.MEN, UKFiT, sygn. 253/1, Uchwała Nr 168/87 Rady Ministrów z dnia 23 listopada 1987 r. w sprawie nadania statutu Komitetowi do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej.

ArMEN, UKFiT, sygn. 253/1, Statut Komitetu do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej, karty nienumerowane.

3. Archiwum Państwowe miasta stołecznego Warszawy.

Oddział w Otwocku (APWO)

APWO, GKKFiS, sygn. 11, Sprawozdanie z działalności POP-PZPR w Głównym Komitecie Kultury Fizycznej i Sportu za okres od 8 maja 1981 r. do 8 listopada 1983 r.

APWO, GKKFiS, sygn. 13, Protokół z narady partyjno-służbowej, przeprowadzonej w GKKFiT dnia: 1987.02.23.

⁷⁶ ArMEN, Komitet ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej, sygn. 30/32, Informacja o realizacji Postanowień Biura Politycznego KC PZPR w sprawie rozwoju kultury fizycznej (z marca 1985 r.), k. 38.

APWO, GKkFiS, sygn. 11, Stanowisko połączonej Podstawowej Organizacji Partyjnej PZPR byłych centralnych organów administracji państwowej ds. kultury fizycznej, sportu i turystyki /b. GKkFiS oraz b. GKT/.

APWO, GKkFiS, sygn. 12, Proces integracyjny organizacji partyjnej w GKkFiT.

APWO, GKkFiS, sygn. 13, Protokół z posiedzenia Egzekutywy POP PZPR GKkFiT – dnia: 1987.12.07.

APWO, KdsMiKF, sygn.14, Protokół z otwartego Zebrania Sprawozdawczego POP PZPR w Komitecie ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej, dnia 1988.01.26.

APWO, KdsMiKF, sygn. 14, Protokół z otwartego Zebrania Sprawozdawczego POP PZPR w Komitecie ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej, dnia 1988.01.26.

APWO, KdsMiKF, sygn. 14, Protokół z przebiegu narady partyjno-służbowej w Komitecie ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej – w dniu: 1988.06.16.

II. Źródła drukowane

Uchwała Rady Ministrów z dnia 3 września 1982 r. w sprawie powołania Komitetu Rady Ministrów do Spraw Młodzieży, „Monitor Polski”, nr 23, poz. 194.

Ustawa z dnia 3 lipca 1984 r. o kulturze fizycznej, Dz. U. 1984, nr 34, poz. 181.

Ustawa z dnia 12 listopada 1985 r. o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelnych i centralnych organów administracji państwowej, Dz. U. 1985, nr 50, poz. 262.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1985 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki, Dz. U. 1985, poz. 333.

Ustawa z dnia 23 października 1987 r. o utworzeniu Komitetu do Spraw Młodzieży i Kultury Fizycznej, Dz. U. 1987, nr 33, poz. 179.

III. Prasa

„Przegląd Sportowy” 1981–1987.

IV. Źródła internetowe

Prawdziwa historia dopingu w NRD, <http://www.plywacy.com/artukul/historia-dopingu-nrd.html> [stan z 16.12.2010].

M. Kulka, *Dramatyczne kulisy fabryki mistrzów w NRD*, <http://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/dramatyczne-kulisy-fabryki-mistrzow-w-nrd,1,3524912,wiadomosc.html> [stan z 20.10.2011].

B. Literatura

Domeno P., *Good versus evil. Drugs, sport and the Cold War*, [in:] *East plays West. Sport and the Cold War*, ed. by S. Wagg, D.L. Andrews, London – New York 2007.

Gondek L., *Kultura fizyczna w Polsce. 1944–1984. Zarys podstawowych struktur, form i efektów zarządzania kulturą fizyczną w czterdziestoleciu PR*, Gdańsk 1984.

- Grała D.T., *Reformy gospodarcze w PRL (1982–1989). Próba uratowania socjalizmu*, Warszawa 2005.
- Nowakowski A., *Zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce w latach 1944–2001*, Rzeszów 2005.
- Pasko A., *Ku „jednolitemu kierownictwu” w sporcie. Zarządzanie sportem w Polsce w latach 1949–1956*, [w:] *O prawie i jego dziejach księgi dwie, praca zbiorowa*, t. 2, Białystok – Katowice 2010.
- Pasko A., *Polityczne aspekty organizacji sportu w Polsce w latach 1944–1949*, [w:] *Polska kultura fizyczna i turystyka w czasach zaborów i II Rzeczypospolitej*, red. D. Dudek, Kraków 2009.
- Szymański L., *Kultura fizyczna i turystyka w polityce Polski Ludowej 1944–1989*, Wrocław 2004.

Summary

The changes in administration of sport in Poland in eighties in XX century

In eighties in XX century the authorities two times changed administration of sport in Poland. However, results of these changes were not enough good. Results could not be better because Polish sport needed rather money in this time than reorganization. So, these changes had got propaganda character. Society of Poland should not know about helplessness of government. The authorities wanted to show their activity for people. In this situation reorganizations paralyzed activity of bureau. This situation also improve nervous atmosphere among clerks of these institutions. Negative assessment of these changes presented in Committee of Youth and Physical Culture, too. In results, these reorganizations brought nothing but trouble.

Key words: sport, reorganization, policy

Artur KITA*

Geneza i działalność Uczniowskiego Klubu Sportowego „Victoria SP2” Sianów w latach 1998–2008 (zarys problematyki)

Streszczenie

W artykule przedstawiono zarys problematyki związany z prowadzeniem kobiecej drużyny piłki nożnej UKS „Victoria SP2” Sianów. Autor przedstawił genezę powstania klubu, problemy natury prawno-organizacyjnej, bazę sportową, aktyw społeczny, zarys działalności sportowej oraz odniesione sukcesy. Wymieniono najważniejszych i najbardziej zasłużonych trenerów i działaczy. Dużą uwagę poświęcono sprawom finansowania klubu i jego sponsorom. Artykuł napisany jest w układzie mieszanym, rzeczowo-chronologicznym.

Słowa kluczowe: drużyna, futbol kobiecy, stowarzyszenie, „Victoria SP2”

Celem pracy jest przedstawienie rozwoju Uczniowskiego Klubu Sportowego (UKS) „Victoria SP2” Sianów. Obejmuje ona jego genezę, omawia sposób finansowania, infrastrukturę sportową, aktyw społeczny i kadrę trenerską oraz najważniejsze sukcesy. Próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy działalność klubu wpłynęła na zwiększenie wydatków na jego utrzymanie, rozbudowę infrastruktury oraz rozwój piłki nożnej kobiet w najbliższym regionie.

Uczniowski Klub Sportowy „Victoria” SP2 Sianów założony został z inicjatywy znanego w regionie piłkarza, działacza i trenera Jędrzeja Bieleckiego. Nieformalnie klub działał od września 1997 r. 2 marca 1998 r. zatwierdzony został statut UKS, a dzień później – 3 marca – został on wpisany do rejestru Uczniowskich Klubów Sportowych Wydziału Turystyki i Kultury Fizycznej Urzędu Wojewódzkiego w Koszalinie pod numerem 55. W pierwszych miesiącach klub

---

* Mgr, asystent w Instytucie Kultury Fizycznej i Turystyki Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

opierał swoją działalność na uczennicach klasy sportowej Szkoły Podstawowej nr 2 (klasa IV a)¹.

19 marca 1998 r. wystosowano pismo do Koszalińskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej (KOZPN), informujące o założeniu klubu i zgłoszeniu drużyn do eliminacji ogólnopolskich turniejów: Turnieju im. Marka Wielgusa i Turnieju „SuperGol”². Od tej chwili UKS „Victoria” SP2 Sianów regularnie zgłaszany był do wszystkich najważniejszych rozgrywek regionalnych i ogólnopolskich w kategoriach młodziczek i junierek.

W 1999 r., po reformie administracyjnej kraju i zmianach w strukturach funkcjonowania organów państwowych, należało ponownie wystąpić z prośbą o wpisanie zespołu do ewidencji UKS w Starostwie Powiatowym miasta Koszalin. 15 marca 1999 r. UKS „Victoria” SP2 Sianów wpisana została do ewidencji pod nr 8³.

24 stycznia 2001 r. odbyło się drugie walne zebranie sprawozdawcze członków klubu, na którym omówiono działalność sportową i finansową za rok 2000 oraz podjęto uchwały dotyczące przyszłości klubu. W trakcie trwania zebrania jednogłośnie udzielono absolutorium ustępującemu Zarządowi i wybrano nowe władze. Prezesem został ponownie Jędrzej Bielecki, wiceprezesami – Mariusz Kaufman i Jacek Żak, sekretarzem – Dorota Bindas-Burdzik, a członkami Zarządu – Grażyna Falkowska, Janusz Łyszyk, Marek Nowak, Bogdan Przybyłka, Mariusz Rezmer i Mirosława Zielony⁴. Dwa lata później ze swojej funkcji zrezygnował Jacek Żak. Wprowadzono dodatkową funkcję skarbnika, którą objęła Barbara Koperska. Prezesem nadal pozostał J. Bielecki, wiceprezesem – M. Kaufman, a członkami zarządu zostali: Janusz Łyszczuk, Bogdan Przybyłka, Mariusz Rezmer i Mirosława Zielony. W 2005 oraz w 2007 r. skład zarządu pozostał bez zmian⁵.

W grudniu 2001 r. do UKS „Victoria SP2” Sianów należało około 100 zawodniczek, a zajęcia prowadził trener I klasy – Jędrzej Bielecki, a także nauczyciele wychowania fizycznego – Dorota Bindas-Burdzik i Marek Nowak. Prowadzono je w czterech grupach: najmłodsza to klasy I-III, klasa IV, dziewczęta klas V-VI oraz dla starszych zawodniczek. W tym czasie dwa zespoły rywalizowały z chłopcami w Lidze Żaków i Lidze Młodzików⁶. W 2003 r. Jędrzej Bielecki zgłosił zespół do rozgrywek II ligi, co spowodowało zmiany w organizacji

¹ Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Koszalinie Wydział Turystyki i Kultury Fizycznej, TKF-III-4125/I-3/98; Statut UKS „Victoria” SP2 Sianów – Archiwum „Victoria SP2” Sianów (dalej: Arch. SP2); Pismo do Burmistrza Miasta Sianów z dnia 13 maja 1998 r., WZ-3/98, Arch. SP2.

² Pismo do KOZPN z dnia 19 marca 1998 r., WZ-2/98, Arch. SP2.

³ Składnica akt SP2 Sianów.

⁴ Tamże.

⁵ Składnica akt SP2 Sianów; Sprawozdanie merytoryczne UKS „Victoria SP2” Sianów za 2007 r. – kserokopia w posiadaniu Autora.

⁶ Pismo wiceprezesa klubu Mariusza Kaufmana do Zarządu Zachodniopomorskiego Związku Piłki Nożnej w Szczecinie, Sianów 19.10.2001 r. – kserokopia w posiadaniu Autora.

klubu. Utworzono sekcje młodziczek, junierek młodszych, junierek i senierek oraz prowadzono zajęcia w klasach sportowych SP2⁷. W 2004 r. było ich w sumie trzy na poziomie klas IV–VI. Dodając do tego zespół senierek grający w II lidze oraz grupę tzw. naborową dziewcząt z klas I–III, dało to pięć sekcji piłkarskich, do których należało 70-80 piłkarek. Pracowało z nimi sześciu trenerów, instruktorów i nauczycieli. W 2005 r. planowano otworzyć klasę sportową w Gimnazjum nr 1 w Sianowie, w Gimnazjum nr 6 oraz w Liceum im. W. Broniewskiego w Koszalinie. Podjęto rozmowy z Polskim Związkiem Piłki Nożnej, aby ten wsparł finansowo tę ostatnią klasę. W rozmowach wziął udział także trener kadry młodzieżowej, którego zadaniem miała być selekcja młodych piłkarek. Tylko te najbardziej uzdolnione miały trafić do klasy sportowej w liceum. Powyższe plany udało się zrealizować jedynie w Koninie⁸.

W 2005 r. klub był zorganizowany na tyle dobrze, że mógł pozwolić sobie na ułożenie takiego harmonogramu działań, który spełniałby oczekiwania trenerów i działaczy. W tym roku zespół miał wystąpić w 58 meczach mistrzowskich i towarzyskich, turniejach ogólnopolskich i regionalnych na boiskach trawiastych i w hali⁹. W klubie trenowało 120 piłkarek w sześciu grupach szkoleniowych:

- grupa pierwsza składała się z zawodniczek I ligi, w której trenowały juniorki starsze – w zespole grały w tamtym czasie tylko cztery seniorki;
- grupa druga – zawodniczki występujące w II lidze, w większości juniorki młodsze;
- grupa trzecia – zawodniczki uczestniczące w rozgrywkach Ligi Żaków (do 12 lat);
- grupa czwarta – piłkarki przygotowujące się do rozgrywek o Puchar M. Wielgusa;
- grupa piąta – dziewczęta uczestniczące w rozgrywkach „Z Podwórka na Stadion”;
- grupa szósta – tzw. naborowa (do lat 8)¹⁰.

W 2006 r. w klubie zarejestrowanych było już około 30 zawodniczek mniej niż w roku poprzednim, ale zespoły „Victorii SP2” wystąpiły w 89 meczach mistrzowskich i towarzyskich, turniejach ogólnopolskich i regionalnych na boiskach trawiastych i w hali. Rok później wystąpiły w 84 różnego rodzaju zawodach¹¹.

⁷ Składnica akt SP2 Sianów.

⁸ Tamże; Sprawozdanie merytoryczne i finansowe za 2004 r., Sianów, 30 kwietnia 2004 r., Arch. SP2; Sprawozdanie z posiedzenia Zarządu UKS „Victoria SP2” Sianów z dnia 11 kwietnia 2005 r., Arch. SP2; „Głos Koszaliński/Głos Słupski” 2005, 20.05.

⁹ Harmonogram działań programowych UKS „Victoria SP2” na rok 2005, Sianów 09.02.2005 r., Arch. SP2.

¹⁰ Sprawozdanie merytoryczne za I–XII 2005 r., Arch. SP2 Sianów.

¹¹ Szczegółowy harmonogram imprez sportowych z roku 2006, w których uczestniczyli piłkarze i piłkarki UKS „Victoria” SP2” Sianów, Arch. SP2 Sianów; Sprawozdanie merytoryczne UKS „Victoria SP2” Sianów – kserokopia w posiadaniu Autora; Wyniki i wykaz imprez UKS „Victoria SP2” Sianów w 2007 r., Arch. SP2 Sianów.

W 2007 r. nastąpiła reorganizacja grup szkoleniowych. Utworzono cztery sekcje, w których trenowało ok. 100 zawodniczek, podzielonych według kategorii wiekowej:

- seniorki, juniorki starsze, juniorki młodsze – 31 zawodniczek,
- młodziczki – 22 zawodniczki,
- „Orliczki” – 20 zawodniczek,
- „Wielguski” i grupa naborowa – ok. 30 dziewcząt¹².

Baza sportowa klubu znajdowała się w Szkole Podstawowej nr 2 w Sianowie przy ulicy Dworcowej 26a oraz na stadionie „Victorii” przy ulicy Strzeleckiej 11. Zajęcia ogólnorozwojowe i część zajęć treningowych przeprowadzano na sali sportowej w szkole. Zajęcia specjalistyczne odbywały się na boisku szkolnym oraz na boisku „Victorii”. Boisko klub wynajmował bezpłatnie¹³.

Pierwszymi sponsorami drużyny byli rodzice młodych piłkarek. Pokrywali koszty zakupu strojów sportowych, obuwia, transportu oraz zajęć na basenie w Koszalinie. W dniu 4 marca 1998 r. Zarząd klubu po raz pierwszy zwrócił się o pomoc finansową do Przewodniczącego Rady Miejskiej Zarządu Gminy i Miasta Sianów. Kilka dni później poproszono KOZPN o wyposażenie drużyny w sprzęt sportowy, potrzebny do reprezentowania regionu w rozgrywkach „Wielgusa” i „SuperGola”¹⁴. W maju zwrócono się o pomoc do Burmistrza Urzędu Miasta i Gminy (UGiM) Sianów o przyznanie dotacji na działalność klubu w wysokości 3 500 złotych¹⁵. W ten sposób klub wypracował sobie na przestrzeni kilku lat system finansowania oparty na dotacjach z budżetu miasta i gminy Sianów, KOZPN, Urzędu Miasta (UM) w Koszalinie, Ministerstwa Sportu i Turystyki (MSiT), PZPN oraz licznych sponsorów. W miarę rozwoju budżet „Victorii” SP2 Sianów okazywał się z roku na rok coraz większy. Już w 1999 r. preliminarz wydatków według przygotowanego planu pracy przewidywał potrzeby finansowe rzędu 77 000 zł, z czego 15 600 zł przeznaczono na wynagrodzenia dla szkoleniowców oraz pracownika w administracji¹⁶.

W 2000 r. preliminarz wydatków wyniósł 43 410 zł, a rok później zapotrzebowanie wzrosło do sumy 175 450 zł. Składało się na to uczestnictwo w 25 imprezach sportowych regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych, zorganizowanie dwóch obozów sportowych, udział w lidze żaków oraz nieplanowane turnieje i zawody towarzyskie wynikające z bieżących zaproszeń PZPN, UKFiS

¹² Sprawozdanie merytoryczne UKS „Victoria SP2” Sianów za 2007 r. – kserokopia w posiadaniu Autora.

¹³ Pismo do Burmistrza Miasta Sianów z dnia 13 maja 1998 r., WZ-3/98, Arch. SP2 Sianów; Relacja ustna Jędrzeja Bieleckiego.

¹⁴ Pismo do KOZPN z dnia 19 marca 1998 r., WZ-2/98, Arch. SP2; Pismo do Przewodniczącego Rady Miejskiej Zarządu Gminy i Miasta Sianów z dnia 4 marca 1998 r., WZ-1/98, Arch. SP2.

¹⁵ Pismo do Burmistrza Miasta Sianów z dnia 13 maja 1998 r., WZ-3/98, Arch. SP2.

¹⁶ Ramowy plan pracy i preliminarz UKS „Victoria” SP2 Sianów na 1999 r., składnica akt Jędrzeja Bieleckiego.

i klubów¹⁷. Jako przykład obciążeń finansowych można podać wyjazd na turniej Wielkanocny do Warszawy w marcu 2001 r. dwóch drużyn „Victorii”: do 11 lat i do 14 lat. Łączny koszt wyjazdu na jednodniowy turniej wraz z noclegiem, wyżywieniem, transportem i tzw. wpisowym wyniósł 4440 zł. Uczniowski Klub Sportowy SP2 Sianów poniósł wydatek 1000 zł. Pozostałą sumę pokryli sponsorzy i rodzice zawodniczek¹⁸. Pięć lat później wyjazd na halowy turniej ogólnopolski do Warszawy zamknął się w kwocie ok. 6150 zł¹⁹. Innym przykładem może być koszt organizacji turnieju strefowego mistrzostw Polski junierek młodszych w Sianowie w 2004 r. Wyniósł on 2200 zł²⁰. Jeśli takich turniejów organizowanych przez gospodarzy było kilka w ciągu roku, łatwo wyliczyć, ile pieniędzy potrzebowali działacze „Victorii” na organizację imprez sportowych tylko na „swoich” obiektach.

Trzy lata później preliminarz wydatków wyniósł już 103 000 zł. Zapotrzebowanie finansowe wzrosło w związku ze zwiększeniem się liczby imprez ogólnopolskich i międzynarodowych oraz zgłoszenia drużyny do rozgrywek II ligi. Rozrosły się także sekcje klubu, z dwóch do czterech: młodziczki, juniorki młodsze, juniorki i seniorki²¹. W 2003 r. zespół wziął udział w sumie w 66 turniejach regionalnych i ogólnopolskich oraz oficjalnych meczach ligowych i pucharowych²². Stąd kroplą w morzu potrzeb była dotacja Urzędu Gminy i Miasta Sianów dla klubu w 2004 r. w wysokości 11 500 zł²³. Sprawozdanie z działalności klubu w wymienionym roku podaje kwotę 45 397 zł przychodu, z czego zaoszczędzono 2693 zł na działalność w roku następnym²⁴. Do dnia 11 kwietnia 2005 r. klub otrzymał wsparcie finansowe po 3000 zł od PZPN i UM Szczecin oraz 13 000 zł od UGiM Sianów na działalność całoroczną. Z przyznanych kwot w pierwszym kwartale 2005 r. na finał halowych mistrzostw Polski junierek młodszych oraz eliminacje do Ogólnopolskiej Olimpiady Młodzieży (OOM) wydano 5850 zł²⁵.

Klub zdobywał także fundusze z tytułu punktów uzyskanych za sukcesy sportowe w rozgrywkach młodzieżowych. W szczególności dotyczyło to OOM.

¹⁷ Preliminarz wydatków UKS „Victoria SP2” Sianów za lata 2000 i 2001, Arch. SP2.

¹⁸ Notatka Jędrzeja Bieleckiego, składnica akt Jędrzeja Bieleckiego.

¹⁹ Składnica akt SP2 Sianów.

²⁰ Preliminarz turnieju strefowego Mistrzostw Polski junierek młodszych i eliminacji strefowych Ogólnopolskiej Olimpiady Młodzieży, Sianów 24.04.2004 r., składnica akt SP2.

²¹ Ramowy plan pracy: preliminarz imprez i koszty wydatków UKS „Victoria SP2” Sianów na rok 2003, składnica akt Jędrzeja Bieleckiego.

²² Wyniki i wykaz imprez sportowych z udziałem zawodniczek i zawodników UKS „Victoria SP2” Sianów w 2003 r., Arch. SP2.

²³ Sprawozdanie merytoryczne i finansowe za 2004 r., Sianów, 30 kwietnia 2004 r., Arch. SP2; „Nasza Gmina” 2004, nr 4 (w prasie podano kwotę 9,5 tys. zł).

²⁴ Sprawozdanie merytoryczne i finansowe za 2004 r., Sianów, 30 kwietnia 2004 r., Arch. SP2.

²⁵ Sprawozdanie z posiedzenia Zarządu UKS „Victoria SP2” Sianów z dnia 11 kwietnia 2005 r., Arch. SP2.

W 2003 r. klub UKS „Victoria SP2” Sianów zdobył 100 punktów, a niezależna od niego drużyna SP2 Sianów – 30 punktów. Tym samym, realnie rzecz ujmując, działacze klubowi mogli umieścić w swoich przychodach sumę rzędu kilkunastu tysięcy złotych²⁶. Przychodami były także składki członkowskie, które uiszczali: zawodniczki, trenerzy i działacze. Składka za 2004 i 2005 r. wyniosła 12 zł. Biorąc pod uwagę, że mogło ją zapłacić maksymalnie 80 dziewcząt, które wtedy należały do klubu oraz około 20 trenerów, działaczy i członków zarządu, przyniosły one około 1200 zł przychodu²⁷. Dokładniejsze dane pochodzą z roku 2005, w którym to dzięki głównym sponsorom zgromadzono środki finansowe w wysokości 51 520 zł, nie licząc składek członkowskich. Oczywiście kwota ta była z pewnością większa dzięki mniejszym sponsorom, którzy fundowali nagrody, przejazdy na mecze i pobyty na obozach sportowych. W tamtym czasie zatrudniony był na umowę zlecenie tylko jeden trener, pozostali pracowali społecznie²⁸.

W 2004 r., po konsultacjach z władzami Polskiego Związku Piłki Nożnej, klubowi działacze rozpoczęli starania o pozyskanie funduszy na rozbudowę infrastruktury sportowej. Zakładano, że w Sianowie powinno powstać boisko z trybunami, boisko ze sztuczną nawierzchnią, pełnowymiarowa hala sportowa, zaplecze sanitarno-gospodarcze i – w okresie późniejszym – kolejne boiska²⁹.

Drużynę wspomagali finansowo m.in.: Andrzej Jankowiak – burmistrz miasta Sianów, Jan Kondracki – przedstawiciel firmy „Snickers”, firma „Opel-Kaufman” oraz firma „Drink-Pol” z Sianowa, Jan Skrzypczak – przewodniczący Rady Gminy i Miasta Sianów, Mieczysław Zwoliński – zastępca burmistrza Sianowa³⁰. Ważnym sponsorem była firma ZPCh „Dega” Karnieszewice, która np. w 2004 r. przekazała na działalność klubu kwotę 14 500 zł. Należy także podkreślić wieloletnią społeczną pracę księgowej – Henryki Dąbrowskiej³¹.

Krzysztof Modliński to kolejna ważna postać dla drużyny z Sianowa. Przez wiele lat był sponsorem „Victorii SP2”. Wicemarszałek województwa zachodniopomorskiego czynnie zaangażowany w rozwój kultury fizycznej w regionie. Był członkiem zarządu ZZPN w Szczecinie oraz wiceprezesem OZPN w Koszalinie. Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego dofinansowywał wiele turniejów organizowanych przez działaczy sianowskiego klubu, w szczególności turniej o Puchar Marszałka woj. zachodniopomorskiego. W 2006 r.

²⁶ Regulamin V Wojewódzkiej Olimpiady Młodzieży 2004. Wyniki 2003 r. Zachodniopomorskie 01.01.2004 r. – 30.07.2004 r.

²⁷ Sprawozdanie merytoryczne i finansowe za 2004 r., Sianów, 30 kwietnia 2004 r., Arch. SP2; Sprawozdanie finansowe UKS „Victoria SP2” Sianów, I–XII 2005, Arch. SP2 Sianów.

²⁸ Sprawozdanie finansowe UKS „Victoria SP2” Sianów, I–XII 2005, Arch. SP2 Sianów.

²⁹ Składnica akt SP2 Sianów.

³⁰ Wyniki i wykaz imprez sportowych z udziałem zawodniczek i zawodników UKS „Victoria SP2” Sianów w 2003 r., Arch. SP2.

³¹ Sprawozdanie merytoryczne i finansowe za 2004 r., Sianów, 30 kwietnia 2004 r., Arch. SP2.

wydał na ten cel 3000 zł, które zostały przeznaczone na nagrody, transport i wyżywienie uczestników³².

W przerwie zimowej sezonu 2007/2008 działacze „Victorii” dokonali najbardziej spektakularnego transferu w historii klubu. Do AZS Wrocław przeszła reprezentacyjna bramkarka – Anna Bocian. Klub ze stolicy Dolnego Śląska zapłacił za nią 12 500 zł³³.

Niestety, tak jak to bywało w przypadku innych klubów, działacze z Sianowa największy problem mieli z brakiem wystarczających środków finansowych na opłacenie kadry trenersko-instruktorskiej i środków transportu na zawody, pokrycie kosztów wyżywienia i noclegów, opłacenie kosztów dojazdu zawodniczek na zawody czy też pokrycie kosztów pobytu w bursie szkolnej. Brakowało też pieniędzy na zatrudnienie pracownika administracyjnego w klubie oraz na zakup sprzętu sportowego. Uboga baza meczowo-treningowa nie pozwalała na organizowanie zawodów najwyższej rangi. Brak szkoły średniej i internatu miał niewątpliwie wpływ na utrzymanie w zespole lepszych zawodniczek, które w poszukiwaniu odpowiedniej dla siebie szkoły, podejmowały treningi w innych klubach, w większych miastach³⁴.

Działacze przy pomocy sponsorów lub w ramach nagrody za zwycięstwa w rozgrywkach ogólnopolskich organizowali wyjazdy dla piłkarek na obozy sportowe. Na przełomie czerwca i lipca 2001 r. zawodniczki z Sianowa uczestniczyły w obozie sportowym w Człuchowie. Organizatorem był PZPN, który pokrył koszty pobytu opiekuna oraz większą część kosztów pobytu piłkarek. Każda z nich otrzymała 200 zł kieszonkowego³⁵. Obozy sportowe letnie i zimowe w Człuchowie organizowane były w późniejszym okresie jeszcze co najmniej kilka razy. Taki obóz odbył się w dniach 1–14 lutego i 1–13 lipca 2003 r.³⁶ Przed rozpoczęciem rundy rewanżowej w sezonie 2003/2004 drużyna przebywała na zimowym obozie sportowym w Białym Borze, a zimą 2005 r. – w Kamieniu Pomorskim. W tym ostatnim obozie wzięło udział 37 osób³⁷. Obozy aranżowane były także przed najważniejszymi imprezami sportowymi organizowanymi dla młodziczek i junierek młodszych. Przed finałem XI OOM w Radomiu w 2005 r. kilkudniowy obóz sportowy zorganizowano w Polanowie. Właśnie dobre przygotowanie drużyny w trakcie trwania tegoż obozu pozwoliło jej na

³² Umowa nr 39/06 pomiędzy Zarządem Województwa Zachodniopomorskiego a Uczniowskim Klubem Sportowym „Victoria SP2” Sianów. Koszalin 01.06.2006 r., Arch. SP2 Sianów.

³³ Składnica akt SP2 Sianów.

³⁴ Sprawozdanie merytoryczne UKS „Victoria SP2” Sianów – kserokopia w posiadaniu Autora.

³⁵ Informacja z faksu z biura PZPN do UKS „Victoria SP2” Sianów – brak daty i miejsca wystawienia.

³⁶ Wyniki i wykaz imprez sportowych z udziałem zawodniczek i zawodników UKS „Victoria SP2” Sianów w 2003 r., Arch. SP2.

³⁷ Sprawozdanie Jędrzeja Bieleckiego z przebiegu rundy jesiennej sezonu 2003/2004 i z przygotowań do rundy wiosennej, składnica akt Jędrzeja Bieleckiego; Sprawozdanie z posiedzenia Zarządu UKS „Victoria SP2” Sianów z dnia 11 kwietnia 2005 r., Arch. SP2.

odniesienie sukcesu w zawodach finałowych. Brak kilku doświadczonych zawodniczek, które odeszły w tamtym czasie z klubu albo odniosły kontuzję, zmobilizował do wyjątkowej pracy nie tylko trenerów, ale również pozostałe piłkarki³⁸.

Najważniejszą osobą w drużynie był jej założyciel, nauczyciel wychowania fizycznego, działacz i trener I klasy, Jędrzej Bielecki. Jako pasjonat futbolu, a jednocześnie miłośnik pracy z dziećmi i młodzieżą, dał się poznać jako znakomity fachowiec, doprowadzając klub z Sianowa do wielkich sukcesów na arenie ogólnopolskiej i regionalnej. W 1997 r. został nauczycielem w Szkole Podstawowej nr 2 i zdecydował się na założenie klasy sportowej z dyscypliną wiodącą – piłką nożną dziewcząt. Nawiązał współpracę z rodzicami dzieci, założył UKS i od tej chwili nieprzerwanie rozwijał klub, koncentrując się przede wszystkim na pracy z najmłodszymi. Nawet w wakacje przypominał rodzicom i swoim zawodniczkom, aby nie zapomniały o codziennym obowiązku treningów, utrzymywania odpowiedniej kondycji fizycznej, sam organizował zajęcia w szkole w miesiącach lipcu i sierpniu³⁹.

Jędrzej Bielecki był prekursorem wielu regionalnych turniejów piłkarskich dziewcząt. We wrześniu 1998 r. wystąpił do władz Koszalińskiego Szkolnego Związku Sportowego (KoSZS) o włączenie piłki nożnej kobiet do programu Koszalińskiej Olimpiady Młodzieży oraz zaproponował organizację turnieju o Puchar Przewodniczącego KoSZS⁴⁰. Już w pierwszych latach swojej działalności wykazywał dużą aktywność w organizowaniu turniejów dla dziewcząt szkół podstawowych. W 1999 r. zorganizował ich kilkanaście. Znane są wyniki większości z nich, gdyż w archiwum klubowym przechowuje się dokumenty i notatki sporządzone bezpośrednio po zawodach. Najczęściej, oprócz dziewcząt ze szkoły w Sianowie, brały w nich udział drużyny z Suchej Koszalińskiej, SP3 i SP16 z Koszalina, zespoły ze szkół w Bobolicach, Dąbrowej, Imięcinie, Kaczorach, Krajeńce, Sierakowie, Spójni, Strącznej, Szczecince, Świdwinie. Angażowano do pracy z młodzieżą nauczycieli wychowania fizycznego, rodziców, a także przedstawicieli władz miejskich. W 2001 r. J. Bielecki został trenerem kadry junierek i młodziczek województwa zachodniopomorskiego, z którą osiągnął wiele sukcesów, z mistrzostwem Polski włącznie. Należy podkreślić, że zdecydowaną większość reprezentantek kadry woj. zachodniopomorskiego stanowiły sianowianki⁴¹.

Największym sukcesem J. Bieleckiego było uaktywnienie środowiska lokalnego do działań społecznych. Na polu kultury fizycznej znaleziona została recepta na postępującą beczynność w gminie, która w roku 1998 liczyła ok. 13

³⁸ Składnica akt SP2 Sianów.

³⁹ Notatka Jędrzeja Bieleckiego ze spotkania członków UKS „Victoria” z dnia 5 czerwca 1998 r., Arch. SP2.

⁴⁰ Pismo UKS „Victoria” SP2 Sianów do KoSZS z dnia 24 września 1998 r.; WZ-12/98, składnica akt Jędrzeja Bieleckiego.

⁴¹ Składnica akt SP2 Sianów.

000 mieszkańców. Zaktywizowano dorosłych, najczęściej rodziców, którzy mogli być dumni z sukcesów osiągniętych przez dzieci i przekładali je na sukcesy własne. Dawało to olbrzymią motywację i zachętę do dalszej pracy. Wprowadzany w latach dziewięćdziesiątych XX w. do polskich szkół program dotyczący „Mojej małej Ojczyzny”, realizowany był w tym przypadku poprzez wychowanie sportowe. Wszyscy uczestnicy mogli mówić o byciu dumnym ze swojej „Małej Ojczyzny”. W latach 2006–2007 Bielecki zaangażował się w projekt „Znajdź w sobie pasję”, który dofinansowany był z Programu Operacyjnego Funduszu Inicjatyw Społecznych. Dzięki programowi pięć uczniowskich klubów w (Bobolicach, Grzmiącej, Malechowie, Sianowie i Szczecinku) mogło prowadzić zajęcia z piłki nożnej dziewcząt w trzech kategoriach wiekowych: do lat 10, 13 i 16⁴².

Od początku XXI wieku założyciel sianowskiej drużyny czynił starania o utworzenie ośrodka młodzieżowego piłki nożnej kobiet w oparciu o bazę treningową oraz szkoły Koszalina i Sianowa. Udało mu się stworzyć klasę sportową w SP2 o profilu piłki nożnej na poziomie klas starszych oraz w gimnazjum. Był wielokrotnie nagradzany za swoją pracę. W 2004 r. został trzecim najlepszym trenerem regionu koszalińskiego w plebiscycie „Głosu Pomorza” oraz najlepszym trenerem ziemi sianowskiej. Sukces ten powtórzył dwa lata później⁴³. W latach 2004–2007 był członkiem zarządu Wydziału Piłkarstwa Kobiecego przy Zachodniopomorskim Związku Piłki Nożnej w Szczecinie⁴⁴.

Od początku istnienia klubu Jędrzejowi Bieleckiemu pomagała nauczycielka wychowania fizycznego w SP2 w Sianowie – Dorota Bindas-Burdzik. Prowadziła zajęcia z najmłodszymi dziewczętami, wielokrotnie uczestniczyła jako trener drużyny w zawodach regionalnych i ogólnopolskich. Od 2000 r. z drużyną współpracował Jacenty Życiński, pełniący rolę kierownika drużyny, a także czasami – trenera oraz współorganizatora turniejów i obozów sportowych. Bez tych dwóch osób trudno byłoby J. Bieleckiemu zająć się wszystkimi kwestiami sportowymi i administracyjnymi. Oprócz wyżej wymienionych z drużyną w ciągu dziesięciu lat współpracowali następujący trenerzy, instruktorzy i nauczyciele wychowania fizycznego: Dawid Boryszewski, Zbigniew Cyzman, Marek Czekryszew, Dariusz Kołacki, Marek Kuna, Mariusz Lenartowicz, Marek Nowak, Piotr Starzecki, Kazimiera Szatkowska, Jacek Szugalski, Michał Ulikowski⁴⁵. Człowiekiem związanym z klubem był również członek Zarządu Koszalińskiego Związku Piłki Nożnej – Ryszard Wątroba, który na wielu zawodach pełnił obo-

⁴² Tamże

⁴³ Sprawozdanie z posiedzenia Zarządu UKS „Victoria SP2” Sianów z dnia 11 kwietnia 2005 r., Arch. SP2; Składnica akt SP2 Sianów.

⁴⁴ Sprawozdanie Zarządu ZZPN za okres 28.02.2004–06.01.2007. Szczecin, 06.12.2006.

⁴⁵ Sprawozdanie merytoryczne i finansowe za 2004 r., Sianów, 30 kwietnia 2004 r., Arch. SP2; Relacja Jędrzeja Bieleckiego.

wiązki prowadzącego imprezy sportowe, w tym spikera zawodów. Był też niekiedy opiekunem drużyn młodzieżowych „Victorii SP2”.

Prawidłowy rozwój klubu byłby niemożliwy bez wsparcia dyrektorów Szkoły Podstawowej nr 2 w Sianowie – Ireneusza Megiela i Przemysława Ostrowskiego, którzy umożliwili Jędrzejowi Bieleckiemu pracę nad prawidłowym rozwojem klubu. Henryka Dąbrowska z kolei przez wiele lat prowadziła społecznie księgowość klubu.

Działacze, trenerzy i zawodniczki byli wielokrotnie nagradzani przez przedstawicieli nie tylko gminy Sianów, ale także przez Starostwo Powiatowe Koszalin, Urząd Wojewódzki w Szczecinie oraz PZPN. Najlepszym w historii klubu był najprawdopodobniej rok 2005, kiedy to na jego zakończenie zaproszono do Sianowa wielu gości reprezentujących urzędy miast, powiatów i gmin, związków sportowych, w tym najważniejszego – PZPN. Trenerzy i działacze otrzymali statuetki piłkarskie za całokształt działalności sportowej, a najlepsze piłkarki – złote i srebrne odznaki. Odznaki uzyskali także sponsorzy „Victorii SP2”, bez których niemożliwe byłoby finansowanie drużyny. Jędrzej Bielecki otrzymał z rąk prezesa KOZPN puchar za zasługi dla sportu w regionie koszalińskim⁴⁶.

Drużyna z Sianowa w rozgrywkach regionalnych osiągała sukcesy już od pierwszego roku swojego istnienia. Pierwszy sukces ogólnopolski odniosła w 1999 r., a było nim zajęcie drugiego miejsca w finale Ogólnopolskiego Turnieju im. M. Wielgusa. Zespół do roku 2007 uczestniczył w finałowych rozgrywkach tego turnieju każdego roku. W latach 2000 i 2003 zajął w nim pierwsze miejsce, w 2005 r. – trzecie, a w 2001 – czwarte. Zespół szczylił się też halowym mistrzostwem Polski junierek młodszych (2005), brązowym medalem tychże rozgrywek, zdobytym w 2006 r. oraz piątym miejscem w halowych mistrzostwach Polski senierek (2005 i 2006). „Victoria SP2” Sianów brała udział również w rozgrywkach Ogólnopolskiej Olimpiady Młodzieży, w których w latach 2004–2005 zdobywała złote medale. W 2003 r. zespół został zgłoszony do rozgrywek II ligi i w drugim sezonie gry uzyskał awans do wyższej klasy rozgrywkowej. Do 2008 roku nie udało się drużynie awansować do Ekstraligi.

W klubie grały dziewczęta z okolicznych miejscowości, m.in. z Człuchowa, Gościna, Karlina, Kołobrzegu, Koszalina, Polanowa, Słupska, Ustronia Morskiego. Na sukcesy sianowianek zapracowało wielu szkoleniowców spoza Sianowa: Dariusz Bajko z Gościna, Tadeusz Sowiński z Kołobrzegu, Zdzisław Lewandowski ze Słupska czy też Zbigniew Cyzman z Człuchowa. To właśnie m.in. wyżej wymienionych Jędrzej Bielecki zainspirował do utworzenia uczniowskich klubów sportowych, prowadzących sekcje piłki nożnej kobiet w Bobolicach, Człuchowie, Gościnie, Grzmiącej, Koszalinie, Malechowie, Manowie, Polanowie, Szczecinku. Jak widać, działalność klubu z Sianowa niewątpliwie

---

⁴⁶ „Głos Pomorza” 2005, 19 grudnia.

wywarła wpływ na rozwój piłki nożnej kobiet w regionie koszalińskim i regionach ościennych.

W latach 1998–2008 wzrosło finansowanie klubu poprzez uzyskiwanie większych funduszy z budżetu gminy, programów opracowanych przez Ministerstwo Sportu i Turystyki oraz PZPN i zwiększenie zainteresowania wśród sponsorów. Pozwoliło to – w najlepszym okresie – na prowadzenie kilku grup szkoleniowych, od młodziczek do senierek, oraz zatrudnienie kadry trenersko-instruktorskiej. Nie udało się jednak zwiększyć infrastruktury sportowej. W planach Urzędu Gminy i Miasta Sianów przy dofinansowaniu Unii Europejskiej znajduje się wybudowanie w najbliższym czasie hali sportowej.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Szkoły Podstawowej nr 2 w Sianowie.
Składnica akt Jędrzeja Bieleckiego w Sianowie.

II. Źródła drukowane

- Decyzja Urzędu Wojewódzkiego w Koszalinie Wydział Turystyki i Kultury Fizycznej, TKF-III-4125/I-3/98.
Harmonogram działań programowych UKS „Victoria SP2” na rok 2005, Sianów 09.02.2005r.
Pismo do Burmistrza Miasta Sianów z dnia 13 maja 1998 r., WZ-3/98.
Pismo do KOZPN z dnia 19 marca 1998 r., WZ-2/98.
Pismo do Przewodniczącego Rady Miejskiej Zarządu Gminy i Miasta Sianów z dnia 4 marca 1998 r., WZ-1/98.
Pismo UKS „Victoria” SP2 Sianów do KoSZS z dnia 24 września 1998 r.; WZ-12/98.
Pismo vice-prezesa klubu Mariusza Kaufmana do Zarządu Zachodniopomorskiego Związku Piłki Nożnej w Szczecinie, Sianów 19.10.2001r.
Preliminarz turnieju strefowego Mistrzostw Polski junierek młodszych i eliminacji strefowych Ogólnopolskiej Olimpiady Młodzieży, Sianów 24.04.2004 r.
Preliminarz wydatków UKS „Victoria SP2” Sianów za lata 2000 i 2001.
Ramowy plan pracy i preliminarz UKS „Victoria” SP2 Sianów na 1999 r.
Ramowy plan pracy: preliminarz imprez i koszty wydatków UKS „Victoria SP2” Sianów na rok 2003.
Regulamin V Wojewódzkiej Olimpiady Młodzieży 2004. Wyniki 2003 r. Zachodniopomorskie 01.01.2004 r., 30.07.2004 r.
Sprawozdanie Jędrzeja Bieleckiego z przebiegu rundy jesiennej sezonu 2003/2004 i z przygotowań do rundy wiosennej.
Sprawozdanie merytoryczne UKS „Victoria SP2” Sianów za 2007 r.

- Sprawozdanie merytoryczne i finansowe za 2004r., Sianów, 30 kwietnia 2004 r.
- Sprawozdanie merytoryczne za I–XII 2005r.
- Sprawozdanie z posiedzenia Zarządu UKS „Victoria SP2” Sianów z dnia 11 kwietnia 2005 r.
- Szczegółowy harmonogram imprez sportowych z roku 2006, w którym uczestniczyli piłkarze i piłkarki UKS „Victoria” SP2” Sianów.
- Statut UKS „Victoria” SP2 Sianów.
- Sprawozdanie Zarządu ZZPN za okres 28.02.2004–06.01.2007. Szczecin, 06.12.2006.
- Umowa nr 39/06 pomiędzy Zarządem Województwa Zachodniopomorskiego a Uczniowskim Klubem Sportowym „Victoria SP2” Sianów. Koszalin 01.06.2006 r.
- Wyniki i wykaz imprez sportowych z udziałem zawodniczek i zawodników UKS „Victoria SP2” Sianów w 2003 r.
- Wyniki i wykaz imprez UKS „Victoria SP2” Sianów w 2007 r.

III. Prasa

- „Głos Pomorza” 2005.
- „Nasza Gmina” 2004.

IV. Relacje

- Relacja Jędrzeja Bieleckiego.

V. Źródła internetowe

- <http://www.kobiecapilka.pl>.
- <http://www.90minut.pl>.

B. Literatura

- Bergier J., *Piłka nożna kobiet jako nowe wydarzenie sportowe*, „Trener” 2005, nr 2.
- Bergier J., Krawczak P., *Zainteresowanie dziewcząt piłką nożną*, [w:] *Spoleczne i kulturowe wartości sportu*, red. J. Kosiewicz, Warszawa 2007.
- Borska L., *Piłka nożna kobiet*, „Trener” 2005, nr 2.
- Buryta R., Stefanik R., *Piłka nożna kobiet na Pomorzu Zachodnim w latach 1957–2006*, [w:] *Piłka nożna na Pomorzu Zachodnim w latach 1945–2006*, red. J. Eider, Szczecin 2006.
- Kita A., *Geneza i rozwój Uczniowskiego Klubu Sportowego „Gol” Częstochowa w latach 1996–2008 (zarys problematyki)*, „Prace Naukowe Akademii im. J. Długosza w Częstochowie. Seria: Kultura Fizyczna”, z. 9, red. J. Rodziewicz-Gruhn, E. Małolepszy, Częstochowa 2010.
- Kita A., *Piłka nożna kobiet w strukturach Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w latach 1989–2009*, [w:] *Z dziejów kultury fizycznej i turystyki w Polsce*, t. 2, red. T. Drozdek-Małolepsza, J. Rodziewicz-Gruhn, Częstochowa 2011.

- Kita A., *The state of research on the origins and the development of women's soccer in Poland until 2008*, [in:] *Physical Culture in Poland Between 1945 and 2009*, ed. L. Nowak, R. Urban, Gorzów Wielkopolski 2010.
- Kita A., *Uczniowski Klub Sportowy „GOL” Częstochowa. Geneza i rozwój kobiecej drużyny piłkarskiej (1996–2008)*, Częstochowa 2010.
- Kita A., *Zarys dziejów piłki nożnej kobiet w Polsce do 2008 roku*, [w:] *Społeczno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu. Sprawność fizyczna dzieci i młodzieży*, t. 2, red. J. Chełmecki, Warszawa 2009.
- Miłosz M., *Medale dziewcząt z „Checzy” Gdynia*, [w:] *Z kart historii młodzieżowej piłki nożnej na Pomorzu (1920–2005)*, red. W. Wika, Gdańsk 2006.
- Ordyłowski M., Schwarzer Z., Szymański L., *50 lat wrocławskiego sportu 1945–1995*, Wrocław 2007.
- Pieczynski P., *Piłka nożna kobiet w Gorzowie Wielkopolskim w latach 1984–1995*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 2, red. L. Nowak, Wrocław 1996.
- Piłka nożna kobiet*, red. J. Bergier, Biała Podlaska 2006.
- Piłka nożna w Wielkopolsce 1921–2001*, red. B. Woltmann, Poznań 2001.
- Sikora E., Zguczyński L., *Rozwój klasyfikowanej gry w piłkę nożną kobiet w Polsce do 1988 roku*, „Roczniki Naukowe AWF w Poznaniu”, z. 40, Poznań 1991.
- Stefanik R., *Piłka nożna kobiet w Szczecinie w świetle prasy w latach 1957–2005*, [w:] *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 7, red. L. Nowak, Gorzów Wielkopolski 2006.
- Szafkowski Z., *20 lat piłki nożnej kobiet w Gorzowie Wielkopolskim*, Gorzów Wielkopolski 2005.
- Szafkowski Z., *Zespołowe gry sportowe na Pomorzu Szczecińskim w latach 1945–1996*, Myślibórz 1996.
- Szyngiera W., *Piłka nożna kobiet w Polsce – rys historyczny*, „Trener” 2009, nr 6.

Summary

The Origins and the Legal-Organizational Structure of the Student's Sports Club „Victoria SP2” Sianów (1998–2008): A Delineation of the Major Issues

The following paper outlines several issues connected with the management of the women's soccer team UKS “Victoria SP2” from Sianów. The author acquaints the reader with the soccer club's origins, legal and organizational problems, sports facilities, the outline of the club's sports activity and major accomplishments. The most important and the most estimable coaches and executives are also named. Special emphasis is put on a discussion of the club's funding and its sponsors. The paper is written in the mixed, thematic-chronological, order.

Keywords: women's soccer, association, team, coach, chairman, sponsor, funds, accomplishments

Michał KLISIŃSKI*

Marcin SZWAJA*

Funkcje samorządu terytorialnego w sferze kultury fizycznej (1999–2010)

Streszczenie

Celem artykułu było omówienie funkcji jednostek samorządu terytorialnego w sferze kultury fizycznej. Zrelacjonowane zostały w nim zmiany zachodzące w strukturze zadań publicznych od wprowadzenia trójstopniowego podziału administracyjnego kraju. Analiza objęła normy prawne zawarte w ustawach ustrojowych konstytuujących samorząd gminny, powiatowy i województwa. Omówione zostały również zapisy aktów normatywnych, które stanowiły ramy prawne konstrukcji zadań władzy publicznej w zakresie kultury fizycznej, w tym ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie, która jest częścią polskiego porządku prawnego od 16 października 2010 r.

Słowa kluczowe: samorząd terytorialny, cel publiczny, kultura fizyczna, zadanie, gmina, powiat, województwo

I

Struktura powołanego w roku 1990 samorządu terytorialnego nie pokrywała się z siatką zasadniczego podziału terytorialnego państwa. Samorząd terytorialny utworzono na szczeblu gminy, pozostawiając na poziomie województwa całość zadań publicznych w kompetencji wojewody jako przedstawiciela rządu w terenie.

Najwyższym w hierarchii źródeł prawa aktem normatywnym, w którym odnajdujemy odniesienie do samorządu terytorialnego, była konstytucja z 2 kwietnia 1997 r. Ustawa zasadnicza gwarantowała jako podstawową zasadę ustroju

---

* Mgr, Urząd Miasta w Gorzowie Wielkopolskim.

państwa domniemanie kompetencji samorządu terytorialnego do wykonywania zadań publicznych. W samej strukturze samorządu terytorialnego zastrzegła natomiast dla gminy wszystkie uprawnienia, jakich nie wskazano innym jednostkom samorządu terytorialnego, których funkcjonowanie nie podlegało konstytucyjnym gwarancjom, a ich układ był kształtowany w drodze ustawy¹.

Celem urzeczywistnienia zapisów konstytucji podjęto pracę nad stworzeniem systemu samorządu terytorialnego na szczeblu ponadlokalnym i regionalnym. W dniu 5 czerwca 1998 r. przyjęto ustawy określające ustrój samorządu powiatowego i samorządu województwa. Jednocześnie pozostawiono w polskim porządku prawnym ustawę z dnia 14 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, której regulacje od 1 stycznia 1999 r. ograniczały się tylko do samorządu gminnego. Było to związane z wprowadzeniem w tym dniu trójstopniowego podziału administracyjnego kraju.

II

Ustawodawca, regulując zadania gmin, umożliwia jednostkom samorządu terytorialnego przyjęcie właściwych form ich realizacji. Determinowały one strukturę powołanych przez gminę jednostek organizacyjnych, zakładów budżetowych oraz spółek komunalnych realizujących cele publiczne. Ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 r. wymieniała zadania gminy, porządkując je w katalogu otwartym i wymieniając w nim jedynie najważniejsze z nich. Ustawodawca pojęciem „zadania” posługiwał się, wskazując cele, które miała osiągnąć w swojej działalności gmina oraz określając kierunki działań obejmujące zakres rzeczowy spraw podlegających właściwości samorządu. Twórcy aktu normatywnego nie wprowadzili do jego treści pojęcia „kompetencji”, którym w świetle doktryny prawa ustrojowego określa się zespół praw i obowiązków przypisanych do organu administracji publicznej². Cechą charakterystyczną zadań publicznych było zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty samorządowej, ukierunkowanej na dobro wspólne mieszkańców gminy. Realizacja zadań o charakterze publicznym nie wykluczała możliwości działania poza formami prawa publicznego, korzystając również z instytucji prawa cywilnego. Zakres zadań gminy obejmował wszystkie zadania publiczne o znaczeniu lokalnym, które nie zostały zastrzeżone na rzecz innych organów władzy publicznej. Kompetencje organów gminy – rozumiane jako prawne formy realizacji zadań samorządowych, które były realizowane w drodze decyzji administracyjnych lub stanowienia aktów prawa miejscowego – określają właściwość organu stanowiącego lub wykonawczego. Doktryna prawa samorządowego stanowiła, że upraw-

¹ Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483.

² Z. Leoński, *Ustrój i zadania samorządu terytorialnego*, [w:] *Samorząd w Polsce. Istoty, formy, zadania*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2004, s. 129–131.

nienia przynależą danemu organowi i nie mogą być przekazywane na rzecz innego organu³.

Zastrzeżone do właściwości rady gminy kompetencje są jej wyłączną prerogatywą i brak jest podstaw prawnych do ich przeniesienia na rzecz organu wykonawczego. Wyróżniamy w ramach klasyfikacji zadań gminy zadania własne oraz zadania zlecone, z zakresu administracji rządowej. Te pierwsze gmina realizowała z własnej inicjatywy i na własną odpowiedzialność, przy pomocy środków pochodzących z dochodów własnych. W ramach tychże zadań wyróżniono zadania obligatoryjne, których obowiązek realizacji nakładała ustawa, oraz zadania dobrowolne, przejmowane przez gminę w ramach porozumienia zawartego z jednostką samorządu terytorialnego szczebla powiatowego lub wojewódzkiego.

W latach 1996–2010 zakres zadań gminy w obszarze kultury fizycznej określała ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej⁴. Definiowała ona kulturę fizyczną jako część kultury narodowej, do której dostęp jest wolny bez względu na płeć, wiek, wyznanie, rasę oraz stopień i rodzaj niepełnosprawności. Ustawa stanowiła, że jednostki samorządu terytorialnego realizowały zadania w obszarze kultury fizycznej jako zadania własne. Powierzone im funkcje były związane z poszczególnymi działami kultury fizycznej. Jednostki samorządu terytorialnego powinny tworzyć warunki organizacyjne dla realizacji programu wychowania fizycznego. Zadania celu publicznego w sferze rekreacji ruchowej obejmowały w szczególności organizowanie zajęć, zawodów, imprez sportowo-rekreacyjnych i turystycznych, zapewnienie kadry instruktorów do prowadzenia zajęć rekreacyjnych, rozwijanie usług w zakresie rekreacji ruchowej, tworzenie i udostępnianie bazy sportowo-rekreacyjnej, prowadzenie wypożyczalni sprzętu sportowego i turystycznego, organizowanie nauki pływania oraz stwarzanie bezpiecznych i higienicznych warunków prowadzenia zajęć. Natomiast elementy zadań dotyczących rehabilitacji ruchowej były realizowane przez placówki ochrony zdrowia. Regulacje prawne dotyczące zadań jednostek samorządu terytorialnego w sferze sportu zostały przeniesione do nowego aktu normatywnego.

Przyjęta przez Sejm dnia 25 czerwca 2010 r. ustawa o sporcie była częścią polskiego porządku prawnego od dnia 16 października 2010 r. Określała ona ramy prawne uprawiania i organizowania sportu. Tylko w jednym miejscu wspomnianego aktu normatywnego znalazło się odniesienie do kultury fizycznej. Ustawodawca w przepisie artykułu drugiego powyższego aktu prawnego stwierdzał, że na kulturę fizyczną składały się elementy takie jak sport, wychowanie fizyczne i rehabilitacja ruchowa. W tym zestawieniu zabrakło działu „rekreacja”, który był obecny w poprzednich aktach normatywnych. Należy zazna-

³ Tamże, s. 132.

⁴ Dz. U. 1996, nr 25, poz. 113.

czyć, że problemy innych niż sport elementów kultury fizycznej zostały w związku z uchynieniem poprzedniej ustawy bez prawnej regulacji.

Nowy akt normatywny zawierał zebrane w jednym rozdziale normy dotyczące zasad wspierania sportu przez organy władzy publicznej, w tym samorząd terytorialny. Takich zapisów brakowało w poprzednim akcie normatywnym. Ustawodawca wskazywał, że środki z takiej formy wsparcia finansowego mogły służyć realizacji określonych celów publicznych, na przykład prowadzeniu szkolenia sportowego, zakupom sprzętu sportowego lub pokryciu kosztów organizacji zawodów sportowych. Dotacja mogła być przeznaczona na pokrycie poniesionych przez kluby kosztów eksploatacji lub dzierżawy obiektów sportowych, oraz wynagrodzeń kadry szkoleniowej. Wymienione w ustawie cele nie wyczerpywały katalogu zadań, na które mogły być przeznaczane środki z dotacji. Ustawodawca wskazał, że dotacja może być przeznaczona na pokrycie innych wydatków, jeśli służą one realizacji celu publicznego.

W nowej ustawie została utrzymana – znana z poprzedniej ustawy o kulturze fizycznej z 1996 r. – instytucja rady sportu jako organu opiniotwórczego przy jednostkach samorządu terytorialnego. Tworzenie rad jest dobrowolne i zależy od woli władz samorządowych. Jest to zmiana w stosunku do uregulowań poprzedniej ustawy, w której zapisano obligatoryjność powoływania takich organów. Nie uległy natomiast zmianie funkcje rad sportu, których najważniejszym celem było opiniowanie strategii gmin, powiatów i województw w sferze sportu. Miały one również głos doradczy w sprawie budżetu jednostki samorządu terytorialnego w części dotyczącej kultury fizycznej oraz tworzenia programów rozwoju bazy sportowej.

Nowa ustawa podtrzymała zapisany w uchylonej ustawie o kulturze fizycznej obowiązek współdziałania przez samorząd gminny z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym (WOPR) i Górskim Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym (GOPR).

Gminy w celu realizacji zadań w sferze kultury fizycznej tworzyły ośrodki sportu i rekreacji. Funkcjonowały one najczęściej w formie zakładów budżetowych lub spółek użyteczności publicznej. Jako zakłady budżetowe pokrywały koszty działalności z przychodów własnych, natomiast w przypadku, gdy wydatki były wyższe, deficyt pokrywano z dotacji przedmiotowej. Z kolei ośrodki sportu i rekreacji funkcjonujące jako spółki kapitałowe posiadały osobowość prawną i winny przestrzegać obowiązku funkcjonowania zgodnie z rachunkiem ekonomicznym.

Gmina mogła wykonywać zadania publiczne również poprzez powierzenie realizacji zadań organizacjom pozarządowym i innym podmiotom wymienionym w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie⁵. Powyższy akt normatywny określał sfery pożytku publicznego

---

⁵ Dz. U. 2003, nr 96, poz. 873.

i zasady wspierania zadań w tym zakresie przez władze publiczne. Jednostka samorządu terytorialnego każdego szczebla mogła współpracować w sferze kultury fizycznej z organizacjami pozarządowymi, które nie były jednostkami sektora finansów publicznych i nie działały w celu osiągnięcia zysku, w tym fundacjom, stowarzyszeniom lub jednostkom nieposiadającym osobowości prawnej. Jednostka samorządu terytorialnego mogła zlecić organizacji pozarządowej lub innemu podmiotowi uprawnionemu – na podstawie ustawy o pożytku publicznym i wolontariacie – realizację części lub całości zadania publicznego w drodze powierzenia wykonania zadania publicznego wraz z przekazaniem całości lub części środków finansowych na ten cel. Wybór realizatora zadania publicznego w sferze kultury fizycznej musiał odbyć się w drodze otwartego konkursu ofert.

III

Katalog ustawowych zadań powiatu – w odróżnieniu od przedmiotowego zbioru zadań gminy był zamknięty i każda jego zmiana mogła być dokonana wyłącznie w drodze aktu normatywnego rangi ustawy. Art. 4 ustawy o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 r.⁶ określał, że jednostki samorządu terytorialnego tego szczebla wykonywały zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie kultury fizycznej i turystyki. Główne zadanie powiatu w zakresie kultury fizycznej polegało na tworzeniu warunków prawno-organizacyjnych i ekonomicznych dla jej rozwoju oraz organizowaniu rekreacji ruchowej na obszarze objętym właściwością jednostki samorządu powiatowego. W okresie do 2005 r. starosta sprawował nadzór nad działalnością stowarzyszeń kultury fizycznej mających swoją siedzibę na terenie powiatu, co stanowiło zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej. W ramach przysługujących z tego tytułu uprawnień kontrolował on działalność wymienionych powyżej podmiotów według trybu i zasad, które w odrębnych przepisach prawnych określał minister właściwy dla spraw kultury fizycznej. Uprawnienia starosty obejmowały wystąpienie do nadzorowanej organizacji z żądaniem usunięcia stwierdzonych uchybień, udzielenia ostrzeżenia lub zawieszenia w czynnościach członków władz stowarzyszenia. Starosta mógł, korzystając z przysługującego uprawnienia, wystąpić do sądu z wnioskiem o zastosowanie następujących środków nadzorczych: zawieszenia wykonania uchwały władz stowarzyszenia kultury fizycznej i jej uchylenia; zawieszenia w czynnościach władz organizacji; zawieszenia działalności określonego stowarzyszenia lub rozwiązania go i wykreślenia z rejestru.

Kompetencja nadzorcza starosty nad działalnością stowarzyszeń kultury fizycznej została zniesiona z dniem 1 września 2005 r. W gestii tego organu pozo-

---

⁶ Dz. U. 2001, nr 142, poz. 1592.

stało nadal prowadzenie ewidencji uczniowskich klubów sportowych. Zadanie to jest określone w art. 4 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie. Ustawodawca w tym przypadku zachował kompetencję starosty, którą wcześniej określała ustawa o kulturze fizycznej z 1996 r. Podtrzymał również istniejący od początku funkcjonowania samorządu powiatowego obowiązek współdziałania jednostek tego szczebla podziału terytorialnego kraju z WOPR i GOPR.

Tak jak w przypadku gmin, organami opiniodawczymi w sferze kultury fizycznej w powiatach były rady sportu. Zmianą w stosunku do poprzednio obowiązującej ustawy o kulturze fizycznej było zniesienie obligatoryjności ich tworzenia w każdej jednostce samorządu terytorialnego. W celu wykonywania zadań własnych powiat mógł tworzyć jednostki organizacyjne lub zawierać umowy o realizacji zadań w partnerstwie z innymi podmiotami. Jednostka samorządu powiatowego mogła na wniosek gminy przekazać jej prowadzenie zadań z zakresu swojej właściwości⁷.

Powiat, tak jak jednostki samorządu terytorialnego innych szczebli, mógł zlecać wykonanie części zadań ustawowo zastrzeżonych dla powiatu organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom. Zakres i zasady współpracy powiatu z organizacjami pozarządowymi określała wspomniana już ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. W celu zharmonizowania działań tworzone były roczne programy współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi.

IV

Ustrój, strukturę zadań oraz organizację województwa samorządowego regulowała ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa⁸. Powyższy akt normatywny stanowił, że regionalną wspólnotę samorządową tworzyli wszyscy mieszkańcy terytorium województwa. Zakres działania samorządu województwa nie mógł naruszać samodzielności jednostek samorządu terytorialnego szczebla lokalnego i ponadlokalnego⁹. Organy samorządu województwa nie były również wobec powiatu i gminy organami nadzoru oraz kontroli. Katalog zadań samorządu województwa zawierał artykuł 14 ustawy. W zakresie zadań powierzonych do realizacji samorządowi województwa wymieniona była kultura fizyczna i turystyka jako jeden dział. Tak jak w przypadku powiatu, katalog zadań województwa był precyzyjnie określony i odebranie lub przekazanie nowego zadania mogło być dokonane wyłącznie na drodze ustawy.

W celu realizacji zadań publicznych samorząd województwa mógł tworzyć wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne lub zawierać umowy z in-

⁷ J. Boć, *Powiat. Z teorii, kompetencje, komentarz*, Kraków 2001, s. 57.

⁸ Dz. U. 2001, nr 142, poz. 1590 ze zm.

⁹ Z. Leoński, dz. cyt., s. 137.

nymi podmiotami, zabezpieczając środki finansowe na ich wykonywanie. Ustawa dopuszczała również możliwość tworzenia przez województwo w tym celu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjne. W ramach uprawnień nadanych na mocy ustawy województwo mogło zawierać porozumienia z innymi województwami lub jednostkami samorządu terytorialnego innego szczebla o przekazaniu prowadzenia zadań o charakterze publicznym. Województwa mogły tworzyć lub przystępować do stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego, w skład których wchodziły inne jednostki samorządu terytorialnego tego szczebla, gminy lub powiaty. Sformalizowanie stowarzyszenia wymagało udziału co najmniej trzech jednostek, które pełniły rolę założycieli. Ustawa wymieniała piętnaście kategorii zadań województwa, które tworzyły zamknięty katalog, do którego zmiany mogły być wprowadzone wyłącznie w drodze ustawy. W zakresie zadań powierzonych do realizacji samorządowi województwa został wymieniony dział kultura fizyczna i turystyka. Tak jak w przypadku pozostałych szczebli samorządu terytorialnego, samorząd województwa był zobowiązany tworzyć warunki prawno-organizacyjne i ekonomiczne dla rozwoju kultury fizycznej na granicach terytorialnych jednostki samorządu terytorialnego.

Zadania w sferze kultury fizycznej były realizowane przez samorząd wojewódzki jako zadania własne. Województwa mogły tworzyć w sferze użyteczności publicznej spółki kapitałowe, których zakres zadań mógł obejmować również elementy kultury fizycznej, takie jak rekreacja czy rehabilitacja ruchowa.

Zakres i zasady współpracy województwa z organizacjami pozarządowymi w zakresie kultury fizycznej określała – tak jak w przypadku gminy i powiatu – ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Szczegółowy opis działań realizowanych wspólnie z tymi podmiotami zawierał, jak w przypadku jednostek samorządu terytorialnego pozostałych szczebli, roczny program współpracy jednostki samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi.

Od powstania samorządów na szczeblu województw funkcje ciał społeczno-doradczych w sprawach dotyczących sportu i kultury fizycznej spełniały w regionach interdyscyplinarne stowarzyszenia kultury fizycznej, wchodzące w skład Polskiej Federacji Sportu Młodzieżowego¹⁰. Pełniły one funkcje przysługujące radom sportu na szczeblu gmin i powiatów. Nowa ustawa poza wprowadzeniem zasady dobrowolności powoływania organów opiniotwórczych w sferze kultury fizycznej, ujednoliciła ich formułę prawną, stanowiąc, że na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego umocowanie do wykonywania tych funkcji posiada rada sportu.

Nadzór nad realizacją zadań publicznych realizowanych przez samorząd województwa sprawuje Prezes Rady Ministrów i wojewoda, a w obszarze gospodarki finansowej – Regionalna Izba Obrachunkowa. Środki nadzorcze mogą być

---

¹⁰ Art. 18b ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej, Dz. U. 1996, nr 25, poz. 113.

stosowane wyłącznie w przypadkach określonych ustawami i w oparciu o kryterium zgodności prowadzonej działalności z przepisami prawa.

V

Okres dwudziestu lat transformacji ustrojowej w Polsce umożliwił wypracowanie spójnego systemu samorządu terytorialnego obejmującego trzy szczeble zasadniczego podziału terytorialnego kraju, tj.: gminę, powiat i województwo. Ustrojowe akty normatywne określiły zasady i zakres realizacji przez te jednostki zadań publicznych. Grupa zadań własnych obejmowała w przedmiotowym zakresie zadania w sferze kultury fizycznej, przypisane przez ustawodawcę samorządowi terytorialnemu wszystkich szczebli. Realizację zadań w tym zakresie umożliwiały określone w ustawach formy organizacyjne ich wykonywania. Szeroki zakres zadań objętych działem kultura fizyczna, a także turystyka mógł być realizowany przez gminę, powiat i województwo w ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi. Uregulowania ustawy o sporcie, która weszła w życie w 2010 r., rozszerzały autonomię jednostek samorządu terytorialnego w zakresie finansowego wspierania działań na rzecz upowszechniania kultury fizycznej. Budowało to nową perspektywę w zarządzaniu publicznymi funkcjami sportu na szczeblu lokalnym i regionalnym.

Bibliografia

Akty normatywne

- Ustawa z dnia 14 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz. U. 1990, nr 16, poz. 95.
- Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej, Dz. U. 2001, nr 81, poz. 889.
- Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o krajowym rejestrze sądowym, Dz. U. 2001, nr 17, poz. 209.
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, Dz. U. 2001, nr 142, poz. 1592.
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, Dz. U. 2001, nr 142, poz. 1590.
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, Dz. U. 2003, nr 96, poz. 873.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym, Dz. U. 2005, nr 155, poz. 1298.
- Ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie, Dz. U. 2010, nr 127, poz. 857.

Publikacje

- Bal-Domańska B., *Zadania a budżety miast na prawach powiatu na przykładzie Jeleniej Góry*, [w:] *Zarządzanie gospodarką miejską i prawne podstawy funkcjonowania miasta*, red. J. Słodczyk, Z. Jakubczyk, Opole 2002.
- Boć J., *Powiat. Z teorii, kompetencje, komentarz*, Kraków 2001.
- Chmaj M., *Ustrój samorządu terytorialnego w Polsce*, Warszawa 2007.
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 1998.
- Habuda L., *Decentralizacja vs centralizacja administracji w strukturze zasadniczego podziału terytorialnego kraju*, Toruń 2009.
- Kaliński R., *Rola samorządu w rozwoju kultury fizycznej*, „Trening” 1993, nr 3 (19).
- Leoński Z., *Ustrój i zadania samorządu terytorialnego*, [w:] *Samorząd w Polsce. Istoty, formy, zadania*, red. S. Wykrętowicz, Poznań 2004.
- Nowacka E., *Polski samorząd terytorialny*, Warszawa 2006.
- Nowakowski A., *Zarządzanie kulturą fizyczną w Polsce w latach 1949–2001: studium historyczno-porównawcze*, Rzeszów 2005.
- Owsiak S., *Finanse publiczne*, Warszawa 1997.
- Piasecki A., *Władza w samorządzie terytorialnym III RP: teoria i praktyka kadencji 1990–2002*, Zielona Góra 2003.
- Ponikowski H., *Rola samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych w rozwoju lokalnym i regionalnym*, [w:] *Samorząd Terytorialny III RP: 10 lat doświadczeń*, red. S. Michałowski, Lublin 2002.
- Sieja Z., *Miejsce sportu i rekreacji w strategii miasta – podstawowe aspekty prawne*, [w:] *Zarządzanie gospodarką miejską i prawne podstawy funkcjonowania miasta*, red. J. Słodczyk, Z. Jakubczyk, Opole 2002.
- Skrzydło W., *Ustrój polityczny RP w świetle konstytucji z 1997 r.*, Kraków 2000.
- Sylwestrzak A., *Kontrola administracji publicznej w III RP*, Gdańsk 2001.
- Wartecki A., *Zarządzanie organizacjami sportowymi*, Poznań 2008.
- Wiatr J., *Władza lokalna po reformie samorządowej*, Warszawa 2002.
- Zalewski A., *Nowe zarządzanie publiczne w polskim samorządzie terytorialnym*, Warszawa 2007.

Summary

Functions of local government in the sphere of physical culture (1999–2010)

The purpose of the article was to discuss the functions of local government units in the field of physical culture. It has been reported in the changes in the structure of public tasks in this field since the introduction of a three-tier administrative division of the country. The analysis covered the acts that constitute the political system of municipal government, district and province and the subsequent normative acts that order sphere of physical culture organizations, including the Act of 25 June 2010, about the sport, which is part of the legal system since 16 October 2010.

Keywords: local government, public purpose, physical education, job, community, district, province

Rafał JUNG*

Rywalizacja Widzewa Łódź z drużynami piłkarskimi z Częstochowy w seniorskich rozgrywkach piłki nożnej mężczyzn w XX wieku

Streszczenie

W XX wieku w seniorskich rozgrywkach piłki nożnej mężczyzn w Polsce doszło wielokrotnie do konfrontacji, obchodzącego w 2010 r. stulecie istnienia, Robotniczego Towarzystwa Sportowego Widzew Łódź z drużynami piłkarskimi z Częstochowy. Najbardziej znane z tych pojedynków – bo rozgrywane w latach dziewięćdziesiątych XX w. na szczycie pierwszej ligi (ekstraklasy)¹ i incydentalnie w drugiej oraz w Pucharze Polski – były udziałem piłkarzy Robotniczego Klubu Sportowego Raków. Niemniej w historii widzewsko-częstochowskich kontaktów ten najbardziej rozpoznawalny w Polsce klub spod Jasnej Góry nie był jedynym, z którym mierzyli się łodzianie. W przeszłości na niższych szczeblach rozgrywek piłkarskich Widzew rywalizował również z Częstochowskim Klubem Sportowym, Klubem Sportowym Częstochowa i Skrą.

Słowa kluczowe: historia polskiej piłki nożnej

Robotnicze Towarzystwo Sportowe Widzew Łódź Spółka Akcyjna kontynuuje w zakresie piłki nożnej działalność powstałego w 1922 r. klubu, który odwoływał się do tradycji założonego dwanaście lat wcześniej Towarzystwa Miłośników Rozwoju Fizycznego w Widzewie. Łódzcy piłkarze rozegrali dotychczas trzydzieści dwa sezony w I lidze. Zadebiutowali w niej w 1948 r., a po zakoń-

---

* Dr, Uniwersytet Łódzki.

¹ Najwyższa klasa rozgrywkowa w piłce nożnej mężczyzn w Polsce do końca sezonu 2007/2008 formalnie była nazywana I ligą, choć często potocznie, wymiennie określano ją mianem ekstraklasy (także z nazwą sponsora tytularnego), stąd w niniejszym tekście została zastosowana podobna terminologia. Od sezonu 2008/2009, po reformie rozgrywek ligowych, I liga została oficjalnie przemianowana na ekstraklasę, II liga – na I ligę itd.

czonym spadkiem sezonie powrócili na boiska ekstraklasy w 1975 r. i występowali na nich nieprzerwanie do sezonu 1989/1990. Kolejne sezony gry na tym szczeblu rozgrywek to lata 1991/1992–2003/2004 i 2006/2007–2007/2008. W tej konkurencji Widzew wywalczył cztery tytuły mistrza Polski (1981–1982, 1996–1997), sześciokrotnie wicemistrzostwo (1977, 1979–1980, 1983–1984, 1995, 1999) oraz trzy razy trzecie miejsce (1985–1986, 1992). Ponadto łodzianie zdobyli Puchar (1985) i Superpuchar Polski (1996). Na arenie międzynarodowej RTS osiągnął półfinał Pucharu Europy (1983), uczestniczył – jako ostatni polski klub – w rozgrywkach Ligi Mistrzów (1996) oraz dwukrotnie zdobył Puchar Intertoto (1976, 1982)². Od sezonu 2010/2011 ponownie występuje w ekstraklasie.

Do pierwszej konfrontacji widzewsko-częstochowskiej w oficjalnych rozgrywkach piłkarskich w Polsce doszło w 1947 r., w drugiej kolejce międzyokręgowych eliminacji o wejście do I ligi, według ówczesnej nomenklatury – do Ligi Państwowej, która została reaktywowana od sezonu 1948. Przeciwnikiem łodzian była drużyna Częstochowskiego Klubu Sportowego.

CKS powstał w 1921 r., kontynuując tradycje takich klubów, jak CKS Orleńca, CKS KS Brygada, KS Legion i KS Związkowiec. Od maja 1950 r. funkcjonował jako Częstochowski Klub Sportowy Budowlani. Dzisiaj jest to wyłącznie klub lekkoatletyczny³.

Pierwszy mecz wspomnianych drużyn odbył się w Łodzi 13 lipca 1947 r. na ówczesnym stadionie Klubu Sportowego WiMA przy ulicy Armii Czerwonej 80⁴. W obecności około 4 tysięcy widzów łodzianie wyraźnie pokonali gości w stosunku 5:1. Na początku spotkania przewagę uzyskali jednak częstochowianie i jako pierwsi – po kontrataku – strzelili gola⁵. Widzew szybko odpowiedział celnym trafieniem Bolesława Fornalczyka, uzyskanym w zamieszaniu podbramkowym po rzucie różnym. Na prowadzenie RTS wyszedł dzięki efektownemu strzałowi głową Zygmunta Cichockiego, po dośrodkowaniu piłki przez Stefana

² A. Gowarzewski, *Liga Polska. O tytuł mistrza Polski (1920–2000)*, [w:] *Encyklopedia piłkarska Fuji*, t. 25, Katowice 2000, s. 213; tegoż, *Pierwszy oficjalny polski rocznik 2008–2009. Polska–Europa–Świat*, [w:] *Encyklopedia piłkarska Fuji*, t. 36, Katowice 2008, s. 85. Rozgrywki piłkarskie w Polsce do 1962 r. rozgrywano w systemie wiosna–jesień, który został zamieniony na obowiązujący do dzisiaj system jesień–wiosna.

³ Źródło: www.cks-czestochowa.proste.pl; www.czestochowa.pl/sport/kluby_sportowe/wykaz/KALE%20kluby.pdf.

⁴ To dzisiejszy stadion Widzewa – obecnie przy al. Marszałka Józefa Piłsudskiego 138 – przejęty przez klub wraz z halą sportową w 1949 r. Wówczas przyłączono do Widzewa KS WiMa – przyfabryczną organizację sportową powstałą w 1928 r. przy zakładach Widzewska Manufaktura. A. Gowarzewski, *Widzew oraz dawni łódzcy ligowcy LTS-G, Klub Turystów, Union-Touring. 75 lat prawdziwej historii RTS (1922–1997)*, [w:] *Kolekcja klubów*, t. 5, Katowice 1998, s. 73–74 i 80–81.

⁵ Według „Dziennika Łódzkiego” gola strzelił – najlepszy zdaniem gazety w drużynie CKS w tym meczu – Sądziński. Natomiast „Życie Częstochowy. Głos Narodu” trafienie zapisał Bojankowi. „Dziennik Łódzki” 1947, nr 190; „Życie Częstochowy. Głos Narodu” 1947, nr 17; źródło: www.biblioteka.czyst.pl/Czasopisma/Życie%20Czestochowy/1947/17.

Sadowskiego. W drugiej części gry, gdy częstochowianie opadli z sił, kolejne dwie bramki dla Widzewa strzelił Fornalczyk – znów po asyście Sadowskiego oraz po podaniu Kazimierza Gbyła. Ten ostatni był także autorem czwartego gola dla łodzian. Pomimo wysokiego zwycięstwa Widzewa, w relacjach prasowych podkreślano, że piłkarze RTS zagraли poniżej swoich możliwości, w tym... strzelc trzech bramek Fornalczyk, „który już udaje gracza jakby łaskawie grającego w drużynie A-klasowej, a nie w drużynie Kontynentu”. Częstochowską drużynę scharakteryzowano zaś jako „grającą dość szybko, ale mało umiejącą”, i co paradoksalne – wyróżniając w niej linię obrony na czele z bramkarzem Adolfem Krzykiem⁶.

W rewanżu w Częstochowie 3 sierpnia 1947 r. także lepszy okazał się Widzew, pokonując gospodarzy 4:0. Po dwa gole w tym ciekawym i zaciętym meczu – mimo bardzo słabej gry piłkarzy CKS – strzelili Fornalczyk i Cichocki. Według częstochowskiej prasy drużyna RTS wygrała zasłużenie, ale w pierwszej części meczu była nadmiernie faworyzowana przez sędziego spotkania, Skawińskiego⁷.

Dzięki m.in. tym dwóm zwycięstwom łodzianie triumfowali w grupie IV międzyokręgowych rozgrywek, tym samym kwalifikując się do eliminacji krajowych, a po ich pomyślnym przebrnięciu po raz pierwszy uzyskali promocję do I ligi. Częstochowianie zaś ostatecznie zajęli trzecie miejsce w tej czterozespołowej grupie⁸.

Do następnego pojedynku Widzewa z drużyną CKS doszło w 1953 r., w III lidze. Łodzianie znaleźli się w tej klasie rozgrywkowej nie tylko z powodu coraz słabszego poziomu sportowego, ale głównie wskutek zmiany regulaminu rozgrywek ligowych, związanej z przeobrażeniami systemowymi w polskim sporcie. Po jego reorganizacji (czytaj: stalinizacji) w 1949 r. klub występował pod nazwą Włóknierskiego Związkowego Klubu Sportowego Włóknierz Widzew, a po spadku z II ligi w 1952 r. stał się faktycznie sztucznym tworem, złożonym z kół sportowych działających przy kilku łódzkich zakładach przemysłowych w dzielnicy Widzew⁹. Zmiany strukturalne nie ominęły również częstochowskich rywali łodzian z grupy VIII III ligi, stąd identyfikacja pierwszego przeciwnika Widzewa z tego miasta nastęrcza wiele trudności. W relacjach prasowych z 1953 r. najczęściej pojawiała się nazwa KS (Klub Sportowy) Często-

⁶ „Dziennik Łódzki” 1947, nr 190; „Głos Robotniczy” 1947, nr 191; „Przegląd Sportowy” 1947, nr 56; źródło: www.buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/p_sportowy/1947/nr056/directory.djvu.

⁷ „Życie Częstochowy. Głos Narodu” 1947, nr 62; źródło: www.buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/p_sportowy/1947/nr062/directory.djvu; „Życie Częstochowy. Głos Narodu” 1947, nr 38; źródło: www.biblioteka.czest.pl/Czasopisma/Zycie%20Czestochowy/1947/38.

⁸ „Przegląd Sportowy” 1947, nr 68; źródło: www.buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/p_sportowy/1947/nr068/directory.djvu.

⁹ A. Gowarzewski, *Widzew...*, s. 87.

chowa¹⁰ i dlatego autor stosuje ją w niniejszym tekście. W łódzkiej prasie podawano także nazwę Garnizonowy WKS (Wojskowy Klub Sportowy)¹¹. Natomiast A. Gowarzewski wymieniał w tym kontekście klub Budowlani Częstochowa¹², co może sugerować, że chodzi o funkcjonujący w tym czasie pod tą nazwą CKS.

W marcu 1953 r. w Częstochowie piłkarze KS pokonali Widzew 2:0¹³. Także w spotkaniu rewanżowym w czerwcu w Łodzi okazali się lepsi od gospodarzy, wygrywając nieznacznie 1:0. Mecz ten, zwłaszcza w pierwszej połowie, upłynął pod znakiem przewagi łodzian, ale ich ataki były nieskuteczne. Tuż przed przerwą jedną z nielicznych w tym okresie akcji ofensywnych przeprowadzili częstochowianie, którzy po niegroźnym, lecz zaskakującym dla bramkarza Widzewa strzale Matejczyka, uzyskali zwycięskiego gola. W drugiej odsłonie tego spotkania goście już wyraźnie zdominowali wydarzenia na boisku, nie pozwalając łódzkiemu piłkarzom choćby na wyrównanie stanu meczu¹⁴.

W końcowej tabeli sezonu 1953 III ligi KS Częstochowa zajął szóste miejsce (na dwanaście walczących drużyn), ale w następnym sezonie na tym szczeblu rozgrywek – z niewiadomych powodów – już nie wystąpił. Łodzianie natomiast uplasowali się w 1953 r. na dziewiątej pozycji. Obie drużyny wyprzedził – zajmując trzecie miejsce – inny częstochowski klub, Skra¹⁵.

Robotniczy Klub Sportowy Skra Częstochowa został założony w 1926 r. Powstał w dzielnicy Ostatni Grosz, a jego statut był wzorowany na analogicznym dokumencie warszawskiej Skry. Największym sukcesem klubu były występy jego piłkarzy w II lidze w latach 1949–1952. W I połowie lat 50. XX wieku funkcjonował pod nazwą Ogniwo. Współcześnie – jako jednosekcyjny klub piłkarski – KS Skra rywalizuje w śląskich ligach regionalnych¹⁶. W maju 1953 r. w Częstochowie Skra wyraźnie pokonała łodzian w stosunku 5:1, natomiast w Łodzi w lipcu wygrał Widzew 2:1¹⁷.

¹⁰ Taka nazwa występuje przede wszystkim w prezentującym wyniki i tabelę tej klasy rozgrywkowej „Przeglądzie Sportowym”. Także w: *75 lat RTS Widzew (1910–1985)*, red. B. Kukuć, Łódź [1985], s. 20. Należy wykluczyć ewentualność, aby w tym przypadku chodziło o istniejący dopiero od 2002 r. – po fuzji, założonego w 1934 r., KS Stradom z Górnikiem Dźbów – KS Częstochowa. Źródło: www.90minut.pl/skarb.php?id_klub=3464&id_sezon=75.

¹¹ „Głos Robotniczy” 1953, nr 71. W niektórych relacjach prasowych częstochowian określano zaś mianem „wojskowych”, stosując jednak nazwę KS Częstochowa. Tamże, nr 142 z 15.06.1953.

¹² Nazwę tę podaje, przedstawiając końcową tabelę III ligi sezonu 1953. A. Gowarzewski, *Widzew...*, s. 87.

¹³ „Przegląd Sportowy” 1953, nr 24; źródło: www.buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/p_sportowy/1953/nr024/directory.djvu.

¹⁴ „Głos Robotniczy” 1953, nr 142.

¹⁵ A. Gowarzewski, *Widzew...*, s. 87; *75 lat...*, s. 20.

¹⁶ Źródło: www.ks-skra.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=17.

¹⁷ „Przegląd Sportowy” 1953, nr 36; źródło: www.buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/p_sportowy/1953/nr036/directory.djvu; „Przegląd Sportowy” 1953, nr 64; źródło: www.buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/p_sportowy/1953/nr064/directory.djvu.

W kolejnym sezonie (1954) oba zespoły ponownie spotkały się w III lidze. Tym razem pojedynki te absolutnie zdominowali piłkarze Skry, którzy w marcu 1954 r. w Częstochowie pokonali łodzian 5:0, a w czerwcu w Łodzi rozgromili ich 7:1¹⁸. Wyniki te znalazły odzwierciedlenie w końcowej tabeli rozgrywek. Skra zajęła w nich drugą lokatę, natomiast Widzew – ostatnią, dziesiątą, która oznaczała spadek do łódzkiej klasy A¹⁹.

Na następny pojedynek Widzewa z częstochowskim klubem trzeba było czekać wiele lat, dokładnie do dziesiątej dekady XX wieku. Wówczas to łodzianie mierzyli się z kolejnym klubem spod Jasnej Góry – RKS Raków. Klub ten – podobnie jak Widzew w Łodzi – zaczerpnął swoją nazwę od dzielnicy, w której powstał. Założony w 1921 r. jako Klub Sportowo-Footballowy Racovia, w latach 1927–2002 funkcjonował pod nazwą Robotniczy Klub Sportowy Raków, którego patronem była pobliska Huta Częstochowa – stąd „hutniczy” przydomek piłkarzy. Przez długie lata klub uczestniczył w rozgrywkach piłkarskich na niższych szczeblach, a jedynym jego sukcesem był finał Pucharu Polski w sezonie 1966/1967, w którym uległ Wiśle Kraków. Do ekstraklasy częstochowscy piłkarze awansowali w 1994 r. i występowali w niej przez cztery sezony – do 1998 r. W ostatnich latach Klub Sportowy Raków rywalizuje na szczeblu II ligi²⁰.

Oba kluby po raz pierwszy spotkały się w sezonie 1990/1991 w II lidze – Widzew jako spadkowiec z I ligi, Raków natomiast jako beniaminek drugiej dywizji. W październiku 1990 r. w Częstochowie na stadionie przy ulicy Bolesława Limanowskiego 83 po osobliwym golem Sławomira Palacza częstochowianie zwyciężyli 1:0. Jak donosił „Dziennik Łódzki”: „W 2. minucie spotkania Jerzy Zajda [bramkarz Widzewa – R.J.] usiłował wybić piłkę w pole i trzymał ją w rękach. Dobiegł do niego zawodnik gospodarzy – Palacz i główką wybił mu ją z rąk. Wpadła ona do siatki i sędzia wskazał na środek boiska. Radość gospodarzy była więc uzasadniona, zaś w drużynie gości nastąpiła konsternacja. Zajda twierdził po meczu, że piłkarz Rakowa uczynił to nie głową lecz ręką. Arbiter tego nie zauważył i w ten oto sposób gospodarze wywalczyli bardzo cenne zwycięstwo, a do kronik futbolu przejdzie ten kuriozalny gol”. Piłkarze Widzewa dominowali w tym – nie stojącym na najwyższym poziomie, ale interesującym – meczu. Sytuacji bramkowych nie wykorzystali jednak Witold Kubala, Jarosław Cecherz, Piotr Szaprak i Zbigniew Gajewski, w znacznej mierze dzięki skutecznym interwencjom bramkarza gospodarzy, Arkadiusza Gaika²¹.

W rundzie rewanżowej, w czerwcu 1991 r. w Łodzi, padł wynik bezbramkowy. Był on sprawiedliwym odzwierciedleniem boiskowych wydarzeń. Co

¹⁸ „Przegląd Sportowy” 1954, nr 25; źródło: www.buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/p_sportowy/1954/nr025/directory.djvu; „Przegląd Sportowy” 1954, nr 52; źródło: www.buwcd.buw.uw.edu.pl/e_zbiory/ckcp/p_sportowy/1954/nr052/directory.djvu.

¹⁹ A. Gowarzewski, *Widzew...*, s. 87; *75 lat...*, s. 20–21.

²⁰ Źródło: www.90minut.pl/skarb.php?id_klub=330.

²¹ „Dziennik Łódzki” 1990, nr 196; „Przegląd Sportowy” 1990, nr 215.

prawda, łodzianie w tym meczu przeważali, ale ich ataki były powolne i schematyczne, a w sytuacjach podbramkowych zachowywali się nieporadnie, czym ułatwili skuteczną obronę piłkarzom Rakowa. Częstochowianie rzadko kontratakowali, ale po jednej z takich akcji – po uderzeniu piłki głową przez Andrzeja Dziedzica (trafiła ona w poprzeczkę) – byli blisko strzelenia zwycięskiego gola²².

Zdaniem wielu obserwatorów tego spotkania, jego wynik w znacznym stopniu ograniczył szanse Widzewa na powrót w szeregi ekstraklasy. Jednak wbrew pesymistom, w sezonie 1990/1991 łodzianie – z drugiego miejsca w tabeli II ligi – wywalczyli awans do najwyższej klasy rozgrywkowej. Raków zakończył te rozgrywki na szóstym miejscu i do premiery w ekstraklasie musiał zaczekać do sezonu 1994/1995.

Do pierwszego widzewsko-częstochowskiego pojedynku na szczeblu I ligi doszło 5 listopada 1994 r. w Łodzi. Po ciekawym spotkaniu zanotowano wynik remisowy 2:2. Rezultat ten uznano za dużą niespodziankę, ponieważ Widzew przewodził wówczas ligowej stawce, podczas gdy Raków – absolutny beniaminek ekstraklasy – w dotychczasowych meczach wyjazdowych zdobył zaledwie punkt. Po голу Piotra Szarpaka w 13. minucie, który wykończył efektowną akcją Ryszarda Czerwca ze Zbigniewem Wyciszkiwiczem, wydawało się, że faworyt odniesie pewne zwycięstwo. Tymczasem jeszcze przed przerwą stan meczu wyrównał Bartłomiej Wilk, który dobił piłkę do bramki Andrzeja Woźniaka po strzale Dziedzica, a w ostatnich sekundach pierwszej połowy prowadzenie dla Rakowa uzyskał Jan Spychalski, skutecznie egzekwując rzut wolny z narożnika pola karnego. W drugiej części meczu łodzianie przystąpili do „szturmu” na bramkę Rakowa, której obrona przez piłkarzy trenera Zbigniewa Dobosza przypominała – nomen omen – „obronę Częstochowy”. Kolejno Dariusz Podolski, Marcin Boguś, Grzegorz Mielcarski i Szarpak nie potrafili pokonać bramkarza gości Grzegorza Cyrulińskiego. Dopiero w 73. minucie meczu, po akcji bardzo aktywnego w tym spotkaniu Andrzeja Michalczuka i strzale Mielcarskiego, piłka trafiła do Sławomira Guli, który uderzeniem z woleja zdobył wyrównującą bramkę dla Widzewa²³.

W rundzie rewanżowej w maju 1995 r. w Częstochowie doszło do jeszcze większej niespodzianki – piłkarze Rakowa pokonali łodzian w stosunku 1:0. Jedyny gol meczu padł przed przerwą po skutecznie wykonanym przez Dziedzica rzucie karnym, podyktowanym za faul Tomasza Łapińskiego na pomocniku gospodarzy. Widzew najczęściej prowadził grę w ataku pozycyjnym, natomiast piłkarze Rakowa szukali szans na zdobycie bramki w kontratakach. Taka taktyka przyniosła sukces częstochowianom, którzy, oprócz zdobytego gola, stworzyli inne sytuacje pod bramką gości, po akcjach między innymi Piotra Bańskiego, Sebastiana Synoradzkiego i Spychalskiego. Widzew był stroną przeważającą –

²² „Dziennik Łódzki” 1991, nr 106; „Przegląd Sportowy” 1991, nr 127.

²³ „Przegląd Sportowy” 1994, nr 216.

wyraźnie w drugiej części spotkania – i groźną, zwłaszcza po stałych fragmentach gry, ale bardzo nieskuteczną, co szczególnie wytykał swoim piłkarzom po meczu trener Franciszek Smuda. Łodzianom w zdobyciu gola raz przeszkodziła poprzeczka – po strzale Wyciszkiwicza, a wielokrotnie – najlepszy na boisku bramkarz Rakowa, Andrzej Krettek, przybyły przed rundą wiosenną tego sezonu do Częstochowy z Widzewa²⁴.

Zwycięstwo nad łodzianami w znaczącym stopniu przyczyniło się do zachowania przez piłkarzy Rakowa statusu pierwszoligowców – zajęli oni bowiem bezpieczną trzynastą pozycję w końcowej tabeli. Natomiast dla Widzewa porażka w tym meczu oznaczała istotne zredukowanie szans na wywalczenie tytułu mistrza Polski. Strat tych widzowiakom nie udało się już odrobić – w ostatecznym bilansie sezonu uplasowali się oni na drugim miejscu, za Legią Warszawa²⁵.

Następny sezon (1995/1996) okazał się już zwycięski dla piłkarzy Widzewa – po raz trzeci zostali oni najlepszą drużyną w Polsce. Częstochowianie zanotowali z kolei największy dotychczas sukces w dziejach klubu, zajmując w ekstraklasie ósme miejsce²⁶. W bezpośredniej rywalizacji obu klubów łodzianie także udowodnili swą wyższość.

W sierpniu 1995 r. w Częstochowie, po raz pierwszy w historii pojedynków z Rakowem, Widzew triumfował. W wyrównanym spotkaniu obie drużyny stworzyły kilka dogodnych sytuacji do zdobycia gola. Jednak piłka po strzałach Grzegorza Skwary, Wojciecha Szymczyka, Pawła Skrzypka, Ryszarda Czerwca, Pawła Miąszkiewicza i Rafała Siadaczki mijała bramkę, bądź skutecznie interweniowali bramkarze, odpowiednio Woźniak z Widzewa i – zastępujący w bramce Rakowa kontuzjowanego Kretka – Marek Matuszek. Dopiero pod koniec meczu, po silnym uderzeniu Czerwca, do odbitej przez golkipera częstochowian futbolówki doszedł Marek Koniarek, który skierował ją do pustej bramki. Była to pierwsza porażka gospodarzy na własnym stadionie od jedenastu miesięcy²⁷.

Wiosną 1996 r. w Łodzi zwycięstwo Widzewa było bardziej okazałe. Od początku meczu łodzianie zdecydowanie zaatakowali bramkę Rakowa, ale nie potrafili skutecznie zakończyć swoich akcji z powodu dobrej gry formacji obronnej częstochowian, na czele z bramkarzem Kretkiem. Goście natomiast konsekwentnie realizowali taktykę maksymalnego przeszkadzania piłkarzom Widzewa w rozgrywaniu piłki, nawet na pograniczu faulu, groźnie kontratakując. W drugiej części gry działania ofensywne drużyny RTS stały się bardziej efek-

²⁴ „Przegląd Sportowy” 1995, nr 102. Najbardziej znanymi zawodnikami, którzy występowali zarówno w Widzewie, jak i w Rakowie, byli: wspomniany bramkarz Andrzej Krettek (w Widzewie w latach 1989–1994, w Rakowie – 1995–1998), obrońca bądź pomocnik Tomasz Kielbowicz (Raków – 1996–1999, Widzew – jesień 1999) i pomocnik Jacek Magiera (Raków – 1991–1996 i wiosna 2006, Widzew – wiosna 2000). Źródło: www.90minut.pl.

²⁵ D. Kuczmera i in., *Widzew. Almanach 1998–1999*, Łódź 1999, s. 139.

²⁶ Tamże, s. 145.

²⁷ „Przegląd Sportowy” 1995, nr 168.

tywne, gdyż łodzianie – wskutek sugestii trenera Smudy – ograniczyli ataki środkiem boiska na rzecz szerokiego rozgrywania piłki, co wkrótce przyniosło wymierne efekty w postaci zdobytych goli. Pierwszego strzelił Czerwiec, po efektywnym uderzeniu w górny róg bramki Rakowa, drugiego zaś – dwie minuty później, po podaniu Waldemara Jaskulskiego – uzyskał Miąszkiewicz. Kolejne podbramkowe sytuacje wypracowane przez piłkarzy Widzewa sugerowały, że na ich następne trafienia nie trzeba będzie długo czekać. Tymczasem ku zaskoczeniu obserwatorów spotkania tzw. bramkę kontaktową strzelili goście. Robert Załęski wygrał pojedynek z Siadaczką po prawej stronie boiska i dośrodkował w pole karne, gdzie niepilnowany przez łódzkich obrońców Wilk umieścił piłkę w bramce Woźniaka. Widzew odpowiedział jednak dwoma golami Koniarka: po podaniu Miąszkiewicza i błędzie obrońcy Rakowa; oraz po uderzeniu piłki głową po dośrodkowaniu Marka Citki z rzutu różnego²⁸. Napastnik RTS dzięki między innymi tym trafieniom wywalczył tytuł króla strzelców polskiej ekstraklasy w sezonie 1995/1996 (z dorobkiem 29 goli).

W kolejnym sezonie Widzew powtórzył sukces z poprzedniego roku, zdobywając drugi raz z rzędu tytuł mistrza Polski, a w konfrontacjach z Rakowem jeszcze wyraźniej potwierdził swoją wyższość. Były ku temu aż trzy okazje, bowiem oprócz dwóch meczów ligowych oba kluby spotkały się również w 1/8 Pucharu Polski.

Pucharowy mecz, rozegrany w Łodzi 13 listopada 1996 r., rozpoczął się od ataków gospodarzy, ale to częstochowscy piłkarze uzyskali prowadzenie. Po podaniu wyróżniającego się w tym spotkaniu Spychalskiego, piłkę w bramce Macieja Szczęsnego umieścił Jacek Magiera. Widzew po stracie gola bardziej konsekwentnie zaczął prowadzić działania ofensywne, co wkrótce przyniosło rezultaty. Stan meczu wyrównał jeden z najlepszych piłkarzy na boisku – Sławomir Majak, który wykorzystał błąd obrońcy gości – Wilka. Jeszcze przed przerwą prowadzenie łodzianom zapewnił Jacek Dembiński, dobijając piłkę obronioną przez bramkarza Matuszka po strzale Daniela Bogusza z 20 metrów. W drugiej części spotkania piłkarze Widzewa już bezwzględnie dominowali na placu gry, a efektem ich przewagi były kolejne trzy gole: Marka Bajora – po strzale głową; ponownie Dembińskiego – po indywidualnej akcji Majaka; Citki – po efektywnym rozegraniu piłki z Mirosławem Szymkowiakiem²⁹. Piłkarze RTS w tej edycji Pucharu Polski dotarli do półfinału, gdzie ulegli GKS Katowice 0:2.

Łódzka drużyna w pucharowym spotkaniu z Rakowem wystąpiła w mocno rezerwowym składzie. Absencja reprezentantów Polski, Pawła Wojtali i Radosława Michalskiego, oraz niepełny czasowo pobyt na boisku Czerwca, zmienionego przez innego kadrowicza – Citkę, były podyktowane dużą liczbą ważnych i trudnych meczów, w jakich piłkarze Widzewa musieli uczestniczyć w listopa-

²⁸ „Przegląd Sportowy” 1996, nr 74.

²⁹ „Przegląd Sportowy” 1996, nr 222.

dzie 1996 r. Przed pucharową potyczką z częstochowianami, 10 listopada, rozegrali oni mecz z Mołdawią w ramach eliminacji do mistrzostw świata Francja'98 (2:1), a tuż po efektownym zwycięstwie nad Rakowem – wraz z kolegami z drużyny klubowej – wzięli udział w spotkaniach z Legią w ekstraklasie (16 listopada, 1:0) i z Borussią Dortmund w Lidze Mistrzów (20 listopada, 2:2)³⁰. Ostatnim zaś odcinkiem tego futbolowego maratonu była wizyta 24 listopada w Częstochowie, gdzie widzowi rozegrali mecz 17. kolejki ekstraklasy z RKS. W obecności kompletu publiczności – około 8 tysięcy – wygrali wysoko 4:0, zupełnie nie okazując oznak zmęczenia. Już w 15 minucie spotkania, po faulu obrońcy Rakowa Zbigniewa Sieji na Citce, sam uszkodzony skutecznie uderzył piłkę z rzutu wolnego z około 20 metrów. Widzew przeważał zwłaszcza w środkowej części boiska, czego efektem były kolejne gole. Pod koniec pierwszej połowy meczu trafienie zaliczył Wojtala, który z prawej strony pola karnego zaskakującym uderzeniem z ostrego kąta pokonał bramkarza Matuszka. Następne bramki dla łodzian padły w drugiej części gry, kiedy przewaga piłkarzy RTS była jeszcze wyraźniejsza, podopieczni trenera Kokotta nie potrafili wówczas zagrozić bramce Szczęsnego. Gole Dembińskiego, który umieścił piłkę w siatce z odległości kilku metrów, i rezerwowego Miąszkiewicza – po sytuacji „sam na sam” z Matuszkiem – tylko to potwierdziły. Widzew, po bardzo dobrym w swoim wykonaniu meczu, został mistrzem rundy jesiennej ekstraklasy³¹.

Piłkarze trenera Smudy pierwszą pozycję w tabeli utrzymali do końca rozgrywek, a ukoronowaniem bardzo udanego dla nich sezonu 1996/1997 był mecz (i uroczystości z okazji zdobycia mistrzostwa Polski) z Rakowem na własnym stadionie, 25 czerwca 1997 r. Spotkanie to nie decydowało o tytule mistrza dla łodzian, gdyż zapewnili go oni sobie już tydzień wcześniej, po dramatycznym meczu w Warszawie z Legią (3:2). Dla piłkarzy Rakowa pojedynkę z RTS również nie miał znaczenia, bowiem w lidze zajmowali pozycję w środku tabeli (ostatecznie zajęli dziesiątą lokatę)³². W tych okolicznościach spotkanie to było jednostronnym widowiskiem, w którym Widzew zdeklasował rywala, zwyciężając 5:1. Przy okazji osiemnastotysięczna publiczność była świadkiem rzadkiego na boiskach piłkarskich popisu skuteczności jednego zawodnika – w tym przypadku napastnika gospodarzy, Dembińskiego, który strzelił wszystkie gole dla łodzian. Nie zagwarantowały mu one jednak tytułu króla strzelców ekstraklasy – z dorobkiem 17 bramek, wraz z Cezarym Kucharskim z Legii, został wyprzedzony przez Mirosława Trzeciaka (ŁKS, 18 goli). W meczu z RKS Dembiński dwa trafienia uzyskał w pierwszej połowie: po dokładnym podaniu od Szymkowiaka oraz po odebraniu piłki zawodnikom Rakowa w polu karnym i technicznym strzale, którym przelobował bramkarza gości Matuszka; w drugiej odsłonie spotkania – po podaniach Siadaczki i Michalczuka oraz po skutecznie wykona-

³⁰ A. Gowarzewski, *Widzew...*, s. 148–149.

³¹ „Przegląd Sportowy” 1996, nr 229.

³² D. Kuczmera i in., dz. cyt., s. 151.

nym rzucie karnym po przewinieniu obrońcy częstochowian, Andrzeja Wróblewskiego. Goście próbowali strzelić honorowego gola, jednak po strzałach Tomasza Kielbowicza z rzutu wolnego, Grzegorza Skrwary i Krzysztofa Stępnia dobrze interweniował debiutant w lidze, zastępujący w bramce Widzewa kontuzjowanego Szczęsnego, Marcin Ludwikowski. Dopiero pod koniec meczu piłkarzom spod Jasnej Góry udało się go zaskoczyć – strzałem w tzw. krótki róg 20-letniego bramkarza pokonał Skwara³³.

Identyczny wynik łodzianie uzyskali także w kolejnej konfrontacji z Rakowem, do której doszło w rundzie jesiennej ligowego sezonu 1997/1998. W Łodzi w październiku 1997 r. – znowu blisko terminu meczu widzowiaków z piłkarzami Legii, ich głównymi rywalami o prymat w kraju w tym czasie (odbył się on kilka dni później i zakończył się wynikiem 1:3) – drużyna RTS objęła prowadzenie już na początku spotkania. Po dośrodkowaniu Szymkowiaka z rzutu różnego i błędzie obrońców Rakowa celnym strzałem głową popisał się Bogusz. Drugi gol dla mistrzów Polski był wynikiem dobrego rozegrania piłki między Michalskim i Alexandru Curtianem, który pokonał słabo prezentującego się w tym meczu bramkarza częstochowian Matuszka. Tuż przed końcem meczu młodawski pomocnik Widzewa został ukarany czerwoną kartką za faul na Skwarze. Wcześniej obie drużyny wypracowały sobie kilka dobrych, ale niewykorzystanych okazji do zdobycia bramki: po akcjach Szymkowiaka, Szarpaka i Andrzeja Kobyłańskiego oraz Pawła Potenta. Skuteczny natomiast okazał się znowu Bogusz, który po strzale Siadaczki z 30 metrów zmienił tor lotu piłki, myląc w ten sposób Matuszka. Natomiast po przerwie gola zdobyli goście. Bramkarza RTS Arkadiusza Onyszkę silnym strzałem pokonał kapitan drużyny z Częstochowy Marek Kołtko. Widzewiacy odpowiedzieli akcją Michalskiego, po której do pustej bramki nie trafił głową Marcin Zając, i zablokowanym przez obrońców strzałem Szymkowiaka. Wreszcie Siadaczka strzelił celnie z 35 metrów, a wynik na 5:1 ustalił Rafał Kubiak, umieszczając w bramce piłkę odbitą od poprzeczki po strzale Marka Szemońskiego. Kilka minut wcześniej analogiczną sytuację – po uderzeniu Potenta na bramkę Onyszki – mieli częstochowianie, ale żaden z zawodników Rakowa nie zdołał umieścić piłki w bramce łodzian. To interesujące, rozgrywane w szybkim tempie spotkanie w zimowej aurze potwierdziło po raz kolejny mistrzowskie aspiracje Widzewa i słabość zespołu gości, który zasłużenie zajmował ostatnie miejsce w tabeli. Nowy trener częstochowskiej drużyny, Bogusław Hajdas, który zastąpił Jana Basińskiego, nie krył po meczu rozczarowania brakiem zaangażowania w grę niektórych jego piłkarzy³⁴.

Po rundzie rewanżowej pozycja drużyny Rakowa w ligowej tabeli nie zmieniła się. Oznaczało to spadek zespołu – jako bezwzględnie najsłabszego w eks-

³³ „Przegląd Sportowy” 1997, nr 123.

³⁴ „Przegląd Sportowy” 1997, nr 209.

traklasie – do II ligi. Rozegrany zatem 16 maja 1998 r. w Częstochowie mecz pomiędzy piłkarzami Rakowa i Widzewa był ostatnim pojedynkiem, jaki łodzianie stoczyli na najwyższym szczeblu rozgrywek ligowych z drużyną spod Jasnej Góry. Drużyna RTS, która ostatecznie w sezonie 1997/1998 zajęła czwarte miejsce, także przyczyniła się do degradacji częstochowian, pokonując ich po raz drugi w tych rozgrywkach, tym razem w stosunku 3:1³⁵. W pierwszej – stojącej na słabym poziomie – połowie meczu jedyną godną uwagi akcją była ta zakończona uzyskaniem prowadzenia dla łodzian. Po dośrodkowaniu piłki z rzutu różnego przez Zająca i rozegraniu jej w polu karnym przez Szarpaka z Szymkowiakiem, ten ostatni umieścił ją w prawym rogu bramki gospodarzy. Więcej sytuacji podbramkowych piłkarze obu drużyn stworzyli w drugiej odsłonie meczu. W 53. minucie spotkania Szarpak zagrał na prawą stronę boiska do Zająca, który wyprzedził obrońcę gospodarzy Marcina Drajera i silnym strzałem w „długi” róg bramki pokonał bramkarza RKS, Matuszka. Dwadzieścia pięć minut później piłkarze trenera Kokotta w dość kontrowersyjnych okolicznościach strzelili „gola kontaktowego”. Po dośrodkowaniu piłki z rzutu różnego przez Kielbowicza, w wyniku zderzenia się obrońcy gospodarzy Jaromira Wieprzęcia i bramkarza łodzian Onyszki w polu karnym, golkiper Widzewa wypuścił futbolówkę z rąk, która wpadła do bramki. Było to pierwsze trafienie piłkarzy Rakowa w lidze od 918 minut. Zwycięstwo podopiecznych trenera Smudy było jednak niezagrażone, bowiem kilka minut później trzecią bramkę dla RTS zdobył Zbigniew Czajkowski. Zagrożone było natomiast bezpieczeństwo kibiców na trybunach i piłkarzy na boisku za sprawą chuliganów obu drużyn (w tym częstochowskich sympatyków Widzewa), którzy w czasie pierwszej połowy i w przerwie meczu toczyli bójki między sobą i z policją, próbując wdrzeć się na murawę stadionu³⁶.

W sezonie 1998/1999 doszło do ostatniego dotychczas oficjalnego spotkania w historii widzewsko-częstochowskich pojedynków piłkarskich. W ramach 1/16 Pucharu Polski, w październiku 1998 r. w Częstochowie, w meczu Rakowa z Widzewem w ciągu dziewięćdziesięciu minut gry nie padł żaden gol. Uplynęły one pod znakiem przewagi łodzian, ale bardzo dobrze w bramce drugoligowców spisywał się młody golkiper Marcin Patryarcha, który między innymi wygrał dwa pojedynki z Arturem Wichniarkiem, a tuż przed przerwą obronił bardzo silny strzał Siadaczki z rzutu wolnego. W dogrywce obraz spotkania nie uległ zmianie, ale to piłkarze trenera Dobosza byli najbliższymi zdobywcami zwycięskiej bramki. W końcówce dodatkowego czasu gry udaną akcją lewą stroną boiska przeprowadził Bański. Piłkę po jego dośrodkowaniu w polu karnym przejął Marcin Bojarski, który został sfaulowany przez obrońcę łodzian Michalczuka. Sędzia słusznie podyktował rzut karny, ale jego egzekutor – Wilk – trafił piłką w słupek bramki strzeżonej przez bramkarza RTS Sławomira Olszewskiego.

³⁵ D. Kuczmera i in., dz. cyt., s. 157.

³⁶ „Przegląd Sportowy” 1998, nr 95.

Także w serii rzutów karnych, zarządzanej przez sędziego w celu wyłonienia zwycięzcy meczu, Wilk nie zdobył gola – tym razem jego strzał obronił łódzki golkiper. Równie nieskuteczny był jego kolega z drużyny Tomasz Maślanka, po którego uderzeniu piłka przeleciała nad poprzeczką bramki Widzewa. Tymczasem wszyscy łódzcy zawodnicy przewidziani do egzekwowania „jedenastek” – Wichniarek, Szymkowiak, Michalczuk i Michalski – bezbłędnie je wykonali i Widzew wygrał ostatecznie 4:2, awansując do następnej rundy pucharowych rozgrywek. Mecz lapidarnie podsumował szkoleniowiec RTS Wojciech Łazarek: „Puchar niejednokrotnie reżyseruje świetne spotkania. Dzisiaj pod względem emocji i dramaturgii tak właśnie było”³⁷. Jego piłkarze w tej edycji Pucharu Polski dotarli do półfinału, w którym nieznacznie ulegli Amice Wronki.

Historia widzewsko-częstochowskich konfrontacji w krajowych rozgrywkach piłki nożnej w kategorii seniorów miała różne fazy. Na początku tej rywalizacji Widzew wyraźnie rozstrzygnął na swoją korzyść pojedynki z Częstochowskim Klubem Sportowym, których stawką było pozostanie w walce o I ligę. Znaczącą w nich rolę odegrał pierwszy „wielki” widzewski piłkarz, Bolesław Fornalczyk.

Jednak już wkrótce, bo w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych XX wieku – w okresie funkcjonowania w Polsce stalinowskiego modelu sportu – pojedynki z nieco już zapomnianymi, tak jak w przypadku CKS, drużynami piłkarskimi, a więc Klubem Sportowym Częstochowa i Skrą, łodzianie dotkliwie przegrywali, spadając w hierarchii polskiego futbolu na samo dno. Walka o odbicie się od niego trwała długo, bo do połowy ósmej dekady ubiegłego wieku.

Dla częstochowskiej piłki nożnej, nie licząc jednorazowego sukcesu Rakowa w Pucharze Polski w sezonie 1966/1967, droga do elity była dłuższa. To właśnie ten klub – podobnie jak Widzew o „robotniczej” proveniencji – na długie lata stał się piłkarskim hegemonem pod Jasną Górą, próbując kilkakrotnie przebić się do najwyższej klasy rozgrywkowej. Raz na tej drodze stanęła łódzka drużyna i mimo korzystnego dla Rakowa rezultatu drugoligowego dwumeczu, to jednak Widzew pojawił się na boiskach ekstraklasy. „Hutnikom” zaś premierowy awans udało się wywalczyć dopiero w połowie lat 90. XX wieku.

W ekstraklasie piłkarze Rakowa co najwyżej odgrywali rolę średniaka, ale nie od razu dali się zdominować, mającemu mocarstwowe ambicje i wydawało się, że solidne fundamenty finansowe, klubowi z Łodzi. Bilans pierwszych spotkań był korzystny dla częstochowian. I choć drużyna Rakowa w okresie występów w I lidze miała w swoim składzie kilku utalentowanych piłkarzy, jak Jan Sychalski, Jacek Magiera, Andrzej Kretek, Marek Matuszek, Paweł Skrzypek, Tomasz Kiełbowicz czy Jacek Krzynówek, jakoś sportowa zespołu Widzewa systematycznie wzrastała. Szczególnie po objęciu drużyny przez trenera Franciszka Smudę, który zbudował w Łodzi bardzo dobry, jak na polskie warunki,

---

³⁷ „Przegląd Sportowy” 1998, nr 202.

zespół. Rywalizował on skutecznie z Legią Warszawa, dwukrotnie zdobywając tytuł mistrza Polski oraz uczestnicząc w rozgrywkach elitarniej Ligi Mistrzów. Z drużyną, w której składzie byli m.in. reprezentanci Polski: Andrzej Woźniak, Maciej Szczęsny, Tomasz Łapiński, Paweł Wojtala, Radosław Michalski, Marek Citko, czy Artur Wichniarek, Raków już wyraźnie przegrywał, tracąc miano niewygodnego dla łodzian rywala. Podobnie było w Pucharze Polski. Po zwycięstwach nad częstochowianami Widzew osiągnął największe – nie licząc zdobycia trofeum w 1985 r. – sukcesy w tych rozgrywkach, dwukrotnie docierając do półfinału.

Spotkania Rakowa z Widzewem, zwłaszcza te na szczelbu ekstraklasy, są raczej obecne w pamięci sympatyków obu zespołów, nie tylko z racji upływu stosunkowo niedługiego czasu od ich rozegrania. I choć nie były one zaliczane do tzw. klasyków ligi, gdyż częstochowianie nigdy nie walczyli w ekstraklasie o najwyższe lokaty, konfrontacje te przypadły na ostatni okres prosperity obu klubów – nieporównywalny do ich dzisiejszej pozycji w polskim futbolu. Widzew stara się odrabiać stracony dystans do elity, częstochowska piłka nożna – jak się wydaje – musi jeszcze na to poczekać.

Aneks

Wykaz* i statystyka meczów Widzewa Łódź z klubami częstochowskimi w seniorskich rozgrywkach piłki nożnej mężczyzn w XX wieku

Sezon 1947, eliminacje międzyokręgowe o wejście do I ligi – grupa IV

[1] 13.07.1947, Widzew – CKS 5:1 (3:1)

0:1 – Sęciński? Bojanek? (5), 1:1 – Bolesław Fornalczyk (7), 2:1 – Zygmunt Cichocki (25), 3:1 – Bolesław Fornalczyk (52), 4:1 – Kazimierz Gbyl (61), 5:1 – Bolesław Fornalczyk (71).

Sędziował: Dobrzaniecki (Opole). Widzów: 4 tys.

* Źródło: A. Górzewski, *Widzew oraz dawni łódzcy ligowcy ŁTS-G, Klub Turystów, Union-Touring. 75 lat prawdziwej historii RTS (1922–1997)*, [w:] *Kolekcja klubów*, t. 5, Katowice 1998, passim; D. Kuczmera i in., *Widzew. Almanach 1998–1999*, Łódź 1999, passim; „Dziennik Łódzki” 1947; „Głos Robotniczy” 1947, 1953; „Piłka Nożna”, informator ligowy, jesień ’90; „Piłka Nożna”, informator ligowy, wiosna ’91; „Piłka Nożna”, Liga Polska, sezon 1998/1999; „Przegląd Sportowy” 1947, 1953–1954, 1990–1991, 1994–1998; „Życie Częstochowy. Głos Narodu” 1947. Dokumentacja meczów z lat 1947 i 1953–1954 jest niepełna z powodu trudności w ustaleniu wszystkich informacji na podstawie dostępnych relacji prasowych.

Widzew: Ignacy Uptas – Henryk Marciniak, Kazimierz Gbyl, Zygmunt Cichocki, Bolesław Fornalczyk, Stefan Sadowski... Trener – ?

CKS: Adolf Krzyk – Sąciński, Zalas, Bojanek... Trener – ?

[2] 3.08.1947, CKS – Widzew 0:4 (0:2)

0:1 – Bolesław Fornalczyk, 0:2 – Zygmunt Cichocki, 0:3 – Bolesław Fornalczyk, 0:4 – Zygmunt Cichocki.

Sędziował: Skawiński (Katowice). Widzów: 7 tys.

CKS: Adolf Krzyk – Kuśnierczyk, Proksa, Piega, Bojanek, Bąkowski, Zalas, Hejne, Wójcik, Sąciński, Musiał. Trener – ?

Widzew: Ignacy Uptas – Józef Słaby, Bolesław Wiernik, Wochna, Jan Konarski, Nowak, Henryk Marciniak, Kazimierz Gbyl, Zygmunt Cichocki, Bolesław Fornalczyk, Stefan Sadowski. Trener – ?

Sezon 1953, III liga – grupa VIII łódzka

[3] 22.03.1953, KS Częstochowa – Widzew 2:0 (0:0)

[4] 3.05.1953, Skra – Widzew 5:1 (3:0)

[5] 14.06.1953, Widzew – KS Częstochowa 0:1 (0:1)

0:1 – Matejczyk (40).

Sędziował: Jędrzejczyk (Kielce).

[6] 26.07.1953, Widzew – Skra 2:1 (2:1)

Sezon 1954, III liga – grupa VIII łódzka

[7] 28.03.1954, Skra – Widzew 5:0 (2:0)

[8] 20.06.1954, Widzew – Skra 1:7 (1:3)

Sezon 1990/1991, II liga

[9] 28.10.1990, Raków – Widzew 1:0 (1:0)

1:0 – Sławomir Palacz (2).

Sędziował: Ryszard Wdowiak (Legnica). Widzów: 5 tys.

Raków: Arkadiusz Gaik – Romuald Biskup, Sebastian Synoradzki, Andrzej Wróblewski, Robert Mróz, Waldemar Żebrowski, Dariusz Soboń (12, Andrzej Dziedzic), Sławomir Palacz (89, Witold Gwiżdziel), Robert Załęski, Zbigniew Sołtysik, Jan Sychalski. Trener – Jan Basiński.

Widzew: Jerzy Zajda – Tomasz Łapiński, Marek Wojciechowski, Wiesław Cisek, Marek Podsiadło, Mirosław Myśliński, Andrzej Szulc, Piotr Kupka, Witold Kubala (46, Grzegorz Waliczek), Jarosław Cecherz, Piotr Szaprak (80, Zbigniew Gajewski). Trener – Paweł Kowalski.

[10] 1.06.1991, Widzew – Raków 0:0

Sędziował: Andrzej Sękowski (Kraków). Widzów: 5 tys.

Widzew: Jerzy Zajda – Mirosław Myśliński, Krzysztof Wewiór, Tomasz Łapiński, Wiesław Cisek, Andrzej Szulc (53, Piotr Kupka), Leszek Iwanicki, Marek Podsiadło (7, Marek Wojciechowski), Piotr Szarpak, Grzegorz Waliczek, Jarosław Cecherz. Trener – Paweł Kowalski.

Raków: Arkadiusz Gaik – Witold Gwiżdziel, Andrzej Wróblewski, Sławomir Bartłomiejczyk, Robert Mróz, Robert Załęski, Sebastian Synoradzki, Zbigniew Sołtysik, Andrzej Dziedzic, Sławomir Palacz (89, Waldemar Żebrowski), Jan Spychalski. Trener – Jan Basiński.

Sezon 1994/1995, I liga

[11] 5.11.1994, Widzew – Raków 2:2 (1:2)

1:0 – Piotr Szarpak (13), 1:1 – Bartłomiej Wilk (33), 1:2 – Jan Spychalski (45), 2:2 – Sławomir Gula (73).

Sędziował: Zbigniew Marczyk (Piła). Widzów: 5 tys.

Widzew: Andrzej Woźniak – Marek Bajor, Tomasz Łapiński, Marcin Boguś, Dariusz Podolski, Zbigniew Wyciszkiewicz, Ryszard Czerwiec (53, Sławomir Gula), Andrzej Michalczuk, Radosław Kowalczyk, Grzegorz Mielcarski, Piotr Szarpak. Trener – Władysław Stachurski.

Raków: Grzegorz Cyruliński (74, Arkadiusz Gaik) – Zbigniew Sieja, Andrzej Wróblewski, Janusz Bodzioch, Witold Gwiżdziel, Tomasz Zajączkowski (74, Wojciech Szymczyk), Sławomir Palacz, Bartłomiej Wilk, Andrzej Dziedzic, Piotr Bański, Jan Spychalski. Trener – Zbigniew Dobosz.

[12] 27.05.1995, Raków – Widzew 1:0 (1:0)

1:0 – Andrzej Dziedzic (42, karny).

Sędziował: Krzysztof Słupik (Tarnów). Widzów: 8 tys.

Raków: Andrzej Kretek – Zbigniew Sieja, Andrzej Wróblewski, Janusz Bodzioch, Paweł Skrzypek, Robert Załęski, Sebastian Synoradzki, Jacek Magiera (46, Bartłomiej Wilk), Andrzej Dziedzic, Piotr Bański (88, Krzysztof Stępień), Jan Spychalski. Trener – Gotthard Kokott.

Widzew: Andrzej Woźniak – Marek Bajor, Tomasz Łapiński, Daniel Bogusz (66, Piotr Szarpak), Mirosław Szymkowiak, Zbigniew Wyciszkiewicz, Ryszard Czerwiec, Dariusz Podolski, Andrzej Michalczuk, Radosław Kowalczyk (46, Bogdan Pikuta), Grzegorz Mielcarski. Trener – Franciszek Smuda.

Sezon 1995/1996, I liga

[13] 30.08.1995, Raków – Widzew 0:1 (0:0)

0:1 – Marek Koniarek (78).

Sędziował: Julian Pasek (Legnica). Widzów: 8 tys.

Raków: Marek Matuszek – Paweł Skrzypek, Witold Gwiżdziel, Andrzej Wróblewski, Janusz Bodzioch, Sebastian Synoradzki, Marek Kołtko, Piotr Mandrysz (40, Bartłomiej Wilk), Grzegorz Skwara (66, Piotr Bański), Wojciech Szymczyk (63, Krzysztof Stępień), Jan Spychalski. Trener – Gotthard Kokott.

Widzew: Andrzej Woźniak – Daniel Bogusz, Marek Bajor, Marcin Boguś, Andrzej Michalczuk, Paweł Miąszkiewicz (64, Dariusz Podolski), Zbigniew Wyciszkiwicz, Ryszard Czerwiec, Piotr Szarpak, Marek Koniarek, Rafał Siadaczka (71, Bogdan Pikuta). Trener – Franciszek Smuda.

[14] 14.04.1996, Widzew – Raków 4:1 (0:0)

1:0 – Ryszard Czerwiec (54), 2:0 – Paweł Miąszkiewicz (56), 2:1 – Bartłomiej Wilk (63), 3:1 – Marek Koniarek (68), 4:1 – Marek Koniarek (80).

Sędziował: Andrzej Kozłowski (Poznań). Widzów: 3 tys.

Widzew: Andrzej Woźniak – Daniel Bogusz, Tomasz Łapiński, Waldemar Jaskulski, Andrzej Michalczuk, Zbigniew Wyciszkiwicz, Paweł Miąszkiewicz (77, Sławomir Gula), Ryszard Czerwiec, Marek Citko (85, Rafał Kubiak), Marek Koniarek, Rafał Siadaczka. Trener – Franciszek Smuda.

Raków: Andrzej Kretek – Zbigniew Sieja, Jacek Magiera (60, Sebastian Synoradzki), Andrzej Wróblewski, Janusz Bodzioch, Robert Załęski, Jan Spychalski, Paweł Skrzypek, Bartłomiej Wilk, Piotr Bański (64, Grzegorz Skwara), Krzysztof Stępień (75, Robert Szopa). Trener – Gotthard Kokott.

Sezon 1996/1997, 1/8 Pucharu Polski

[15] 13.11.1996, Widzew – Raków 5:1 (2:1)

0:1 – Jacek Magiera (21), 1:1 – Sławomir Majak (32), 2:1 – Jacek Dembiński (40), 3:1 – Marek Bajor (51), 4:1 – Jacek Dembiński (76), 5:1 – Marek Citko (84).

Sędziował: Andrzej Kozłowski (Poznań). Widzów: 2 tys.

Widzew: Maciej Szczęsny – Marek Bajor, Tomasz Łapiński, Daniel Bogusz, Mirosław Szymkowiak, Zbigniew Wyciszkiwicz, Ryszard Czerwiec (65, Marek Citko), Sławomir Majak, Andrzej Michalczuk, Marcin Zając (46, Paweł Miąszkiewicz), Jacek Dembiński. Trener – Franciszek Smuda.

Raków: Marek Matuszek (73, Grzegorz Cyruliński) – Zbigniew Sieja, Janusz Bodzioch, Bartłomiej Wilk, Robert Załęski, Piotr Bański, Jacek Magiera (75, Artur Kowalski), Sebastian Synoradzki, Paweł Skrzypek, Grzegorz Skwara, Jan Spychalski (67, Krzysztof Stępień). Trener – Gotthard Kokott.

Sezon 1996/1997, I liga

[16] 24.11.1996, Raków – Widzew 0:4 (0:2)

0:1 – Marek Citko (15), 0:2 – Paweł Wojtala (38), 0:3 – Jacek Dembiński (51), 0:4 – Paweł Miąszkiewicz (89).

Sędziował: Stanisław Grzesiczek (Katowice). Widzów: 8 tys.

Raków: Marek Matuszek – Zbigniew Sieja, Sebastian Synoradzki (55, Jacek Krzynówek), Andrzej Wróblewski, Janusz Bodzioch, Paweł Skrzypek, Jacek Magiera, Jan Spsychalski, Grzegorz Skwara, Piotr Bański (79, Robert Kugiel), Krzysztof Stępień (61, Witold Gwiżdziel). Trener – Gotthard Kokott.

Widzew: Maciej Szczęsny – Paweł Wojtala, Tomasz Łapiński, Daniel Bogusz, Mirosław Szymkowiak, Radosław Michalski, Sławomir Majak (68, Paweł Miąszkiewicz), Ryszard Czerwiec (64, Zbigniew Wyciszkiwicz), Andrzej Michalczuk, Marek Citko, Jacek Dembiński (77, Marcin Zajac). Trener – Franciszek Smuda.

[17] 25.06.1997, Widzew – Raków 5:1 (2:0)

1:0 – Jacek Dembiński (26), 2:0 – Jacek Dembiński (38), 3:0 – Jacek Dembiński (48), 4:0 – Jacek Dembiński (59), 5:0 – Jacek Dembiński (63, karny), 5:1 – Grzegorz Skwara (74).

Sędziował: Zbigniew Marczyk (Piła). Widzów: 18 tys.

Widzew: Marcin Ludwikowski – Dariusz Gęsior (46, Marek Bajor), Mirosław Szymkowiak, Rafał Siadaczka, Andrzej Michalczuk (71, Marcin Zajac), Paweł Miąszkiewicz (72, Daniel Bogusz), Radosław Michalski, Alexandru Curtian, Piotr Szarpak, Sławomir Majak, Jacek Dembiński. Trener – Franciszek Smuda.

Raków: Marek Matuszek – Zbigniew Sieja, Andrzej Wróblewski, Tomasz Kiełbowicz, Robert Załęski (79, Marcin Bojarski), Marek Kołtko, Sebastian Synoradzki, Paweł Potent (49, Adam Fedoruk), Jan Spsychalski, Krzysztof Stępień (84, Paweł Konieczko), Grzegorz Skwara. Trener – Hubert Kostka.

Sezon 1997/1998, I liga

[18] 25.10.1997, Widzew – Raków 5:1 (3:0)

1:0 – Daniel Bogusz (3), 2:0 – Alexandru Curtian (16), 3:0 – Daniel Bogusz (39), 3:1 – Marek Kołtko (53), 4:1 – Rafał Siadaczka (73), 5:1 – Rafał Kubiak (86).

Sędziował: Andrzej Naleźnik (Katowice). Widzów: 2 tys.

Widzew: Arkadiusz Onyszko – Daniel Bogusz (81, Rafał Kubiak), Tomasz Łapiński, Rafał Siadaczka, Mirosław Szymkowiak, Radosław Michalski, Dariusz Gęsior, Alexandru Curtian, Piotr Szarpak, Marcin Zajac (66, Bleriot Heuyot Tobit), Andrzej Kobyłański (59, Marek Szemoński). Trener – Franciszek Smuda.

Raków: Marek Matuszek – Jaromir Wieprzęc, Dmitrij Kłoczek (40, Grzegorz Skwara), Sebastian Synoradzki, Piotr Bański, Jan Spsychalski (25, Prince Matorre), Marek Kołtko, Andrzej Jasiński, Tomasz Kiełbowicz, Robert Szopa, Paweł Potent. Trener – Bogusław Hajdas.

[19] 16.05.1998, Raków – Widzew 1:3 (0:1)

0:1 – Mirosław Szymkowiak (26), 0:2 – Marcin Zając (53), 1:2 – Jaromir Wieprzęc (64), 1:3 – Zbigniew Czajkowski (67).

Sędziował: Mirosław Milewski (Radom). Widzów: 1,5 tys.

Raków: Marek Matuszek – Krystian Kampa, Sebastian Synoradzki, Marcin Drajer, Robert Majchrzak (62, Krzysztof Stępień), Paweł Konieczko, Jaromir Wieprzęc, Jan Spsychalski, Tomasz Kielbowicz, Daniel Kosmel (82, Marcin Bojarski), Grzegorz Skwara, (8, Piotr Bański). Trener – Gotthard Kokott.

Widzew: Arkadiusz Onyszko – Mirosław Szymkowiak (88, Arkadiusz Świętosławski), Maciej Terlecki, Daniel Bogusz, Rafał Siadaczka, Marcin Zając, Dariusz Gęsior, Zbigniew Czajkowski, Piotr Szarpak, Artur Wichniarek (76, Rafał Kubiak), Andrzej Kobyłański. Trener – Franciszek Smuda.

Sezon 1998/1999, 1/16 Pucharu Polski

[20] 14.10.1998, Raków – Widzew 0:0 (0:0, 0:0) karne 2:4

Sędziował: Zbigniew Urbańczyk (Kraków). Widzów: 3,5 tys.

Raków: Marcin Patryarcha – Sebastian Kotyl (89, Witold Gwiżdziel), Bartłomiej Wilk, Tomasz Kielbowicz, Tomasz Maślanka, Robert Mitwerandu, Paweł Potent (91, Jan Spsychalski), Andrzej Dziedzic, Grzegorz Skwara, Marcin Bojarski, Piotr Bański. Trener – Zbigniew Dobosz.

Widzew: Sławomir Olszewski – Tomasz Łapiński, Daniel Bogusz, Dariusz Gęsior (61, Andrzej Michalczuk), Radosław Michalski, Mirosław Szymkowiak, Maciej Terlecki, Rafał Kaczmarczyk (111, Mirosław Matejko), Rafał Siadaczka, Andrzej Borowski (46, Łukasz Gorszkow), Artur Wichniarek. Trener – Wojciech Łazarek.

Bibliografia

A. Źródła

I. Prasa

„Dziennik Łódzki” 1947, 1990–1991.

„Głos Robotniczy” 1947, 1953.

„Piłka Nożna”, informator ligowy, jesień ’90.

„Piłka Nożna”, informator ligowy, wiosna ’91.

„Piłka Nożna”, Liga Polska, sezon 1998/1999.

„Przegląd Sportowy” 1947, 1953–1954, 1990–1991, 1994–1998.

„Życie Częstochowy. Głos Narodu” 1947.

II. Źródła internetowe

www.90minut.pl

www.cks-czestochowa.proste.pl
www.czestochowa.pl
www.ks-skra.pl

B. Literatura

75 lat RTS Widzew (1910–1985), red. B. Kukuć, Łódź 1985.

Gowarzewski A., *Liga Polska. O tytuł mistrza Polski (1920–2000)*, [w:] *Encyklopedia piłkarska Fuji*, t. 25, Katowice 2000.

Gowarzewski A., *Pierwszy oficjalny polski rocznik '2008–2009. Polska–Europa–Świat*, [w:] *Encyklopedia piłkarska Fuji*, t. 36, Katowice 2008.

Gowarzewski A., *Widzew oraz dawni łódzcy ligowcy LTS-G, Klub Turystów, Union-Touring. 75 lat prawdziwej historii RTS (1922–1997)*, [w:] *Kolekcja klubów*, t. 5. Katowice 1998.

Kuczmera D. i in., *Widzew. Almanach 1998–1999*, Łódź 1999.

Summary

The Widzew Łódź football club's competition with teams from Częstochowa in Polish man's football games in 20th century

In 20th century in the Polish man's football games, there were frequently confrontations between RTS Widzew Łódź, that is currently celebrating its 100th anniversary of existence, and football teams from Częstochowa. The most well-known matches, those that took place in 90s in the First Division and incidentally in the Second one or in the Poland Cup, were played with RKS Raków. Nevertheless, the most recognizable club from the city of Jasna Góra, was not the only one, that fought with Widzew at the pitch. In the past, Widzew also used to compete with other football clubs from Częstochowa, however those confrontations occurred with lower ranked teams such as CKS, KS Częstochowa and Skra.

Keywords: history of polish football

Agata RAK*

Sylwetki sportowe polskich olimpijczyków urodzonych na Kielecczyźnie

Streszczenie

Igrzyska Olimpijskie zajmują szczególne miejsce w ruchu sportowym każdego kraju. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie sylwetek sportowych polskich olimpijczyków urodzonych w województwie kieleckim. Zakres terytorialny Kielecczyzny został przyjęty według granic województwa z lat 1975–1998.

W artykule w sposób syntetyczny zostały opisane najważniejsze sportowe dokonania i osiągnięcia zawodników urodzonych w województwie kieleckim, przeanalizowano także ich wkład w dorobek sportu olimpijskiego w Polsce.

Słowa kluczowe: sport, osiągnięcia sportowe, dorobek medalowy, Igrzyska Olimpijskie, olimpijczycy, województwo kieleckie w latach 1975–1998

Igrzyska Olimpijskie zajmują szczególne miejsce w ruchu sportowym każdego kraju, niezależnie od jego wielkości, liczby mieszkańców i popularności tych czy innych dyscyplin sportu. Każdy kraj ma swoich bohaterów olimpijczyków, prowadzi własny bilans medali i punktów zdobytych na poszczególnych igrzyskach, z pietyzmem przechowuje pamięć o olimpijczykach dnia wczorajszego¹.

Polska nie jest więc wyjątkiem – z najnowszego opracowania Bogdana Tu-szyńskiego pt. *Od Chamonix i Paryża do Vancouver. Leksykon olimpijczyków polskich 1924–2010* możemy dowiedzieć się, że od pierwszego startu Polaków w Igrzyskach Olimpijskich (IO) w Chamonix w 1924 r. do ostatnich IO, które odbyły się w Vancouver w 2010 r., na arenie tych elitarnych zawodów zaprezen-

---

* Mgr, studentka studiów doktoranckich w AWF im. J. Kukuczki w Katowicach.

¹ *Ku olimpijskim szczytom*, Warszawa 1980, s. 4.

towało się 2602 polskich sportowców, w tym 559 kobiet i 2043 mężczyzn; na Igrzyskach zimowych wystąpiło 484 zawodników, a na letnich – 2118², zdobywając łącznie 64 złote, 86 srebrnych i 125 brązowych medali³.

Dotychczas powstało i wciąż powstaje wiele publikacji poświęconych rozwojowi i historii polskiego ruchu olimpijskiego⁴ oraz opracowań traktujących o polskich olimpijczykach – wydań specjalnie im poświęconych, jak np. *Laury olimpijskie. Polacy na letnich Igrzyskach Olimpijskich 1924–1976*, *Polscy medaliści olimpijscy*, *Najlepsi z najlepszych. Polscy złoci medaliści olimpijscy*, *Sport olimpijski w Polsce 1919–1939. Biogramy olimpijczyków*, *Polscy olimpijczycy XX wieku* itd.⁵ Istnieją także publikacje dotyczące tego zagadnienia w mniejszym zakresie – na poziomie miasta, województwa czy regionu⁶. Biografie olimpijczyków możemy również odnaleźć w różnych słownikach biograficznych, encyklopediach i leksykonach⁷.

Początki ruchu olimpijskiego na Kielecczyźnie sięgają wczesnych lat dwudziestych XX w. Jednym z pierwszych animatorów idei olimpijskiej w Kielcach był Zygmunt Nałęcz-Dobrowolski – nauczyciel gimnastyki. Był on członkiem oficjalnej delegacji sportowej reprezentującej odrodzoną Polskę, która w 1924 r. uczestniczyła w IO w Paryżu. W 1934 r. w Kielcach powołano do życia pierwszy w kraju regionalny Komitet Olimpijski⁸.

² B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver. Leksykon olimpijczyków polskich 1924–2010*, Warszawa 2010, s. XXXII.

³ Tamże, s. 1081–1084.

⁴ Np. *Logos i etos polskiego olimpiizmu*, red. J. Lipiec, Kraków 1994; J. Lis, *Romantyczne olimpiady*, Warszawa 1984; J. Lis, T. Olszański, *Od Aten do Sydney 2000*, Warszawa 2001; G. Młodzikowski, *Olimpiady ery nowożytnej*, Warszawa 1984; K. Muszałówna, *Pod olimpijskim sztandarem*, Warszawa 1938.

⁵ Np. *Poczet polskich olimpijczyków 1924–1984*, Warszawa 1984; J. Lis, *Laury olimpijskie. Polacy na letnich Igrzyskach Olimpijskich 1924–1976*, Warszawa 1980; tegoż, *Polscy medaliści olimpijscy*, Białystok 1985; *Najlepsi z najlepszych. Polscy złoci medaliści olimpijscy*, Warszawa 2001; Z. Porada, *Starożytne i nowożytne igrzyska olimpijskie*, Kraków 1980; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1–2, Wrocław 2004; R. Wryk, *Sport olimpijski w Polsce 1919–1939. Biogramy olimpijczyków*, Poznań 2006.

⁶ Np. A. Bogusz, *Łódzcy olimpijczycy. 1924–1984*, Łódź 1984; *Mały słownik biograficzny warszawskich olimpijczyków 1924–1976*, red. A. Falba, H. Młodzianowska, Warszawa 1979; W. Klimontowicz, *Ruch olimpijski na terenie Śląska i Zagłębia*, Katowice 1996; A. Maciejewski, *Bydgoscy olimpijczycy oraz medaliści mistrzostw świata i Europy*, Bydgoszcz 1996; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, red. M. Michniak, A. Pawłowski, Kielce 2011; Z. Puszko, *Radomscy olimpijczycy*, Radom 1996.

⁷ Np. *Polski słownik biograficzny*; W. Gaczkowski i in., *Encyklopedia (statystyczna) polskiej lekkiej atletyki 1919–1994*, Warszawa 1994; W. Lipoński, *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Warszawa 1987; *Mała encyklopedia sportu*, t. 1 i 2, Warszawa 1987; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski Leksykon Sportowy*, Kielce 2002; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyska Encyklopedia Sportu*, Kielce 2004.

⁸ *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 6.

Celem niniejszego opracowania jest przybliżenie najważniejszych sportowych dokonań olimpijczyków urodzonych w województwie kieleckim. Nie rozpatrywano osiągnięć sportowców związanych z ziemią świętokrzyską tylko poprzez starty, zamieszkanie lub pracę w klubach. Zakres terytorialny Kielecczyzny został przyjęty według granic województwa z lat 1975–1998. Sylwetki sportowców usystematyzowano zgodnie z chronologią IO.

Po raz pierwszy na IO sportowiec z Kielecczyzny zadebiutował w 1932 r. Był nim Marian Suski. Występ kielczanina był bardzo udany – zakończył się zdobyciem brązowego medalu. Marian Suski był szermierzem, szablistą. Urodził się 2 listopada 1905 r. w Kielcach, w rodzinie Franciszka i Marii z Jakubowskich. Był stryjem olimpijczyka Leszka Suskiego. Uczestniczył w kampanii wrześniowej w 1939 r., przebywał w obozach Königstein i Murnau (prowadził tam wykłady i kursy szkoleniowe w zakresie programu politechnicznego). W obozie skonstruował również odbiornik radiowy, dzięki któremu od 1942 r. odbierano komunikaty wojenne. Należał do ścisłej czołówki członków narodowych drużyn w szabli i szpadzie lat trzydziestych. Był Mistrzem Polski w szabli (1950), dwukrotnie drużynowym Mistrzem Polski (szabla – 1934, szpada – 1938), brązowym medalistą mistrzostw Europy (1934). Dwukrotnie uczestniczył w IO (w 1932 r. w Los Angeles, w 1936 r. w Berlinie), zdobywając brązowy medal w szermierce (szabla) w Los Angeles. Po wojnie uzyskał tytuł prof. dr hab. Politechniki Wrocławskiej i stworzył sekcję szermierczą przy tamtejszym AZS. Był wieloletnim prezesem zarządu Okręgowego Związku Szermierczego i sędzią międzynarodowym. W uznaniu zasług i postawy moralnej profesora, tak w młodości, jak również w trudnych latach PRL, papież Jan Paweł II wręczył mu medal „Pro Ecclesia et Pontifice”, poza tym został także kawalerem medalu Kalos Kagathos (1985). Zmarł we Wrocławiu 25 grudnia 1993 r.⁹

Do udziału w kolejnych Igrzyskach, które odbyły się w 1936 r. w Berlinie zakwalifikowało się już 3 reprezentantów Kielecczyzny. Tylko jednemu z nich – Władysławowi Karasiowi – udało się wywalczyć medal.

Władysław Karaś był strzelcem, specjalistą w strzelaniu z karabinu małokalibrowego. Urodził się 31 sierpnia 1893 r. w Kielcach, w rodzinie Szymona i Anny Domagała-Dąbrowskiej. Od najmłodszych lat związany był z ruchem so-

⁹ W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000: polscy medaliści olimpijscy i paraolimpijczy*, Warszawa 2001, s. 871–872; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, Warszawa 1999, s. 336; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, wyd. 4 uzupełnione, Warszawa 1988, s. 392; M. Łuczak, *Szermierka w Polsce w latach 1945–1989*, Poznań 2002, s. 27 i nn.; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 9–10; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 210; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, Kraków 2000, s. 247; W. Szkieła, B. Tuszyński, Z. Weiss, *Pół wieku AZS*, Warszawa 1962, s. 74–78; *Uczni wrocławscy*, t. 2: (1974–1994), red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1994, s. 260–265; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 238; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 910–911; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1204.html; http://pl.wikipedia.org/wiki/Marian_Suski.

cialistycznym (1907–1912), współpracował ze starszym bratem Stanisławem (ps. Witold), działaczem PPS w Kielcach, a w latach późniejszych związany był z służbą w wojsku i w wywiadzie. Pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji w Oddziale II Naczelnego Wodza, 3 pp. Legionów, Brygadzie KOP Wołyń, Oddziale II Sztabu Głównego WP. Był inspektorem Związku Strzeleckiego we Lwowie i Komendy Głównej w Warszawie. Zdobył wiele odznaczeń – został m.in. Kawalerem Krzyża *Virtuti Militari* V kl. i Krzyża Niepodległości z mieczami. W 1942 r. został aresztowany i rozstrzelany w masowej egzekucji w Magdalence pod Warszawą. Będąc członkiem Strzelca Warszawa i mając 43 lata, został olimpijczykiem – mimo iż nie startował w zawodach ogólnopolskich i był prawie nikomu nieznanym strzelcem, to jednak stanął do przedolimpijskich eliminacji i dzięki niezwykle intensywnemu treningowi zakwalifikował się do skromnej ekipy strzelców (Jan Wrzosek i Antoni Pachla) na IO w Berlinie w 1936 r. w konkurencji karabinka sportowego na dystansie 50 m (10 strzałów z pozycji leżącej, kłęczącej i stojącej). Wywalczył brązowy medal. Był to pierwszy medal olimpijski w historii strzelectwa sportowego w Polsce¹⁰.

Kazimierz Kucharski był lekkoatletą, jednym z najwybitniejszych średnio-dystansowców Europy lat trzydziestych XX w. Urodził się 13 lutego 1909 r. w Łukawie koło Daleszyc. Z wykształcenia był geodetą. W czasie okupacji przebywał we Lwowie, gdzie zajmował m.in. stanowisko trenera i zastępcy przewodniczącego klubu Spartak. Po wojnie, w 1945 r., założył pierwszą w Warszawie sekcję lekkoatletyczną przy Biurze Odbudowy Stolicy i sam startował w jej barwach, był także trenerem Ognia i Gwardii Warszawa. Od 1952 r. zajmował się centralnym szkoleniem w Polskim Związku Lekkiej Atletyki. Został trzykrotnie wybrany do dziesiątki najlepszych polskich sportowców – w plebiscycie „Przeglądu Sportowego” z 1935 r. zajął 2 miejsce, a w 1936 r. i 1937 r. – 5. Był reprezentantem „Sokoła” Wilno (1928–1931), Jagiellonii Białystok (1932–1935) i Pogoni Lwów (1935–1939). W latach 1933–1938 dwunastokrotnie broził barw narodowych w meczach międzypaństwowych (29 startów, w tym 11 zwycięstw indywidualnych). W karierze sportowej był dziesięciokrotnym rekordzistą Polski w biegach na 800 i 1000 m oraz w sztafetach i aż 11 razy zdobył tytuł Mistrza Polski w biegach na dystansie: 400 m, 800 m i 1500 m. Był także finalistą I mistrzostw Europy w Turynie w 1934 r., gdzie zajął 6 miejsce w finale biegu na 800 m. Reprezentował Polskę na IO w Berlinie (1936), gdzie w finale

¹⁰ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 221; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 236; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 11; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 84; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 110; B. Tuszyński, *Księga sportowców polskich, ofiar II wojny światowej 1939–1945*, Warszawa 1999, s. 118–119; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 333–334; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 837; http://www.zgapa.pl/zgapedia/W%C5%82adys%C5%82aw_Kara%C5%9B.html; http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Kara%C5%9B; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_13156.html;

biegu na 800 m zajął 4 miejsce, a w sztafecie 4×400 m odpadł w pierwszym przedbiegu. Zmarł w Warszawie 9 kwietnia 1995 r.¹¹

Po raz kolejny sportowcy wywodzący się z woj. kieleckiego wystąpili dopiero na IO w Helsinkach w 1952 r. Reprezentacja Polski liczyła wówczas 125 sportowców, w tym 3 z nich wywodziło się z Kielecczyzny. Leszek Drogosz – przydomek „Czarodziej Ringu” – był pięściarzem wagi piórkowej, lekkopółśredniej i półśredniej. Urodził się 6 stycznia 1933 r. w Kielcach, jako syn Stefana i Genowefy. Jest absolwentem AWF w Warszawie, którą w 1967 r. ukończył z wyróżnieniem, otrzymując tytuł magistra wf. (profil nauczycielski) z dodatkową specjalizacją – trener. W trakcie swojej kariery zawodowej był związany z takimi klubami, jak: SHL Stal Kielce (1946–1953 – pierwszy trener Jan Szczygłowski), CWKS Warszawa (1954–1955), ŁTS Łabędy (1956–1958) i Błękitni Kielce (1959–1968). Jak pisze w pamiętnikach, w życiu kierował się zasadą: „jak umiesz liczyć, to licz tylko na siebie”. Do najważniejszych osiągnięć tego pięściarza zalicza się: ośmiokrotne mistrzostwo Polski – w wadze lekkopółśredniej (1953) i półśredniej (1954, 1955, 1958, 1960, 1961, 1964, 1967 – ten ostatni tytuł zdobył, mając 34 lata i 9 miesięcy), trzykrotne drużynowe mistrzostwo kraju w barwach CWKS (1953/54, 1954/55 i 1955/56). Był także trzydziestotrykrotnym reprezentantem Polski w meczach międzypaństwowych w latach 1952–1960 (31 zwycięstw i 2 porażki).

Największe sukcesy odniósł podczas mistrzostw Europy w latach pięćdziesiątych XX w., zdobywając trzy złote medale: w Warszawie (1953), w Berlinie (1955) i w Lucernie (1959), gdzie walczył już w wadze półśredniej (poprzednie tytuły zdobył, walcząc w kat. lekkopółśredniej). Na arenie krajowej został ponadto zwycięzcą Turnieju Przedolimpijskiego PZB i TL w 1958 r. w wadze półśredniej i w 1959 r. w wadze lekkopółśredniej oraz Turnieju Tulipany w 1966 r. Stoczył w sumie 377 walk, z których wygrał 363 i przegrał 14 (żadnej nie remisując). To także trzykrotny olimpijczyk – uczestnik IO w 1952 r. w Helsinkach, w 1956 r. w Melbourne i w 1960 r. w Rzymie, gdzie zdobył brązowy medal. Po zakończeniu kariery zawodniczej był trenerem Błękitnych Kielce i Igloopolu Dębica (jego wychowanek Witold Stachurski został wicemistrzem Europy i dwukrotnym olimpijczykiem). Był wieloletnim działaczem sportowym i samorządowym, radnym Rady Miejskiej w Kielcach i członkiem Zarządu Miasta Kielce. Został zwycięzcą (nadzwyczajnego, gdyż odbytego dopiero w 1989 r.) plebiscytu na najlepszego sportowca Polski „Przeglądu Sportowego” w 1953 r. W 1954 r. otrzymał tytuł Zasłużonego Mistrza Sportu, był także odznaczony –

¹¹ Z. Głuszek, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 271; tegoż, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 248; H. Kurzyński i in., *Od Adamczaka do Zasłony: leksykon lekkoatletów polskich okresu międzywojennego: mężczyźni*, Warszawa 2004, s. 135; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 141; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 439; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 423–424; <http://www.wspolczesna.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100114/SPORT00/246410339>.

m.in. trzykrotnie złotym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim OOP. Oprócz sportu pasjonował się aktorstwem – zagrał w 15 filmach, a swoje dzieje (nie tylko sportowe) opisał w książce *Czarodziej ringu – wspomnienia*. Obecnie mieszka w Kielcach, gdzie zdecydowanie wygrał konkurs (zorganizowany przez redakcję „Echa Dnia”) na najpopularniejszego sportowca Kielecczyzny XX wieku¹².

Stanisław Zygmunt Kowal był lekkoatletą, trójskoczkiem. Urodził się 2 maja 1928 r. w Kielcach, jako syn Feliksa i Anny Ziental. Był absolwentem warszawskiej SGPiS, ekonomistą, wieloletnim pracownikiem handlu zagranicznego. Był reprezentantem HKS Lechia Kielce (1948) i warszawskich klubów: Ogniw (1949–1954), Spójni (1955) i Sparty (1956–1958). W latach 1950–1956 ośmiokrotnie reprezentował Polskę w meczach międzypaństwowych. Kowal był także Mistrzem Polski w trójskoku (1952), czterokrotnym wicemistrzem (1951, 1955–1956, 1958), raz został brązowym medalistą (1953), ponadto zdobył także tytuł halowego Mistrza (1954) i Wicemistrza Polski (1951). Uczestniczył w IO w 1952 r., które odbyły się w Helsinkach. Uzyskał m.in. tytuł Mistrza Sportu oraz został odznaczony złotą odznaką PZLA i Srebrnym Krzyżem Zasługi. Zmarł w Warszawie 28 listopada 2001 r.¹³

Irena Milnikiel-Dobrowolska była pływaczką specjalizującą się w stylu grzbietowym. Urodziła się 8 grudnia 1933 r. w Skarżysku-Kamiennej, w rodzinie Eugeniusza i Wiesławy. W latach pięćdziesiątych XX w. była najwybitniejszą polską grzbiecistką, reprezentantką AKS Chorzów (1951–1957) oraz klubów stołecznych: Budowlanych, Polonii (tu jej trenerem był Zbigniew Kuciewicz) i Legii. Zdobyła pięć razy mistrzostwo Polski i była jedenastokrotną rekordzistką Polski. Uczestniczyła w IO w 1952 r. w Helsinkach na 100 m stylem grzbietowym. Była lekarzem chirurgiem, absolwentką Akademii Medycznej w War-

¹² L. Drogosz, *Czarodziej ringu – wspomnienia*, s. 18 i nn.; W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000...*, s. 170–171; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 181; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 182–183; *Kto jest kim*, edycja 3, Warszawa 1993, s. 136, *Kto jest kim*, edycja IV, Warszawa 2001, s. 172; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 12–16; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 43–44; T. Olszański, *Za metą i dalej*, Warszawa 1973, s. 18–32; L. Olszewski, *O złote pasy*, Warszawa 1975, s. 186–188; P. Osmólski, *Leksykon boksu*, Warszawa 1989, s. 33; *Sportowcy XXX-lecia*, Warszawa 1975, s. 293–303; J. Skotnicki, *Od Olimpii do Atlanty*, 1996, s. 180, 184, 187; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 162–164; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 36; J. Zmarzlik, *Bij mistrza*, Warszawa 1992, s. 101–112.

¹³ Z. Głuszek, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 256; tegoż, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 237; *Kronika sportu polskiego 2001*, Warszawa 2002, s. 266; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 17; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 102; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 128; J. Szymonek, J. Rozum, *Osiągnięcia Polskiej Lekkiej Atletyki w 40-leciu PRL. Trójskok mężczyzn*, Warszawa 1985, s. 193; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 418; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 397; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ko/stanislaw-kowal-1.html>.

szawie. Jej mężem był Mieczysław Dobrowolski, także pływak, trener, filmowiec – reżyser i operator. I. Milnikiel-Dobrowolska zmarła w Warszawie 12 stycznia 1989 r.¹⁴

Kolejne IO, które odbyły się w 1956 r., 1960 r., 1964 r., 1968 r. i 1972 r., były udane dla reprezentantów ziemi świętokrzyskiej. Najwięcej chwały i medali przysporzyli pięściarze – wspomniany wcześniej Leszek Drogosz, a także Marian Kasprzyk i Józef Grudzień, zapaśnik Tadeusz Hipolit Trojanowski oraz szermierze – Marian Kuszewski i Bohdan Andrzejewski.

Marian Kuszewski był szermierzem – szablistą. Urodził się 31 października 1933 r. w Kielcach, jako syn Zygmunta i Marii z Czarneckich. W 1956 r. ukończył Uniwersytet Wrocławski, gdzie otrzymał tytuł magistra filologii polskiej. W trakcie swej kariery zawodniczej był zawodnikiem klubów wrocławskich: Związkowca, Pafawagu, Gwardii i Kolejarka (1950–1961). W krajowej rywalizacji był trzykrotnym wicemistrzem Polski w turnieju indywidualnym (1954, 1955, 1960) i dwukrotnym brązowym medalistą MP (1956, 1959). Był także drużynowym mistrzem Polski w szpadzie (1951) i drużynowym wicemistrzem kraju we florecie (1956). Wszystkie pozostałe medale na arenie międzynarodowej zdobył z narodową drużyną szablistów, a były to: srebrny medal i wicemistrzostwo świata w Luksemburgu (1954) oraz 2 medale brązowe – w Paryżu (1957) i Filadelfii (1958). Był także finalistą MŚ, walcząc w drużynie florecistów w Rzymie (1955), gdzie Polacy zajęli 4 miejsce. Dwukrotnie startował w IO, za każdym razem zdobywając srebrny medal w drużynie (1956 r. w Melbourne i w 1960 r. w Rzymie). Był i jest nadal bardzo zaangażowanym działaczem – współorganizował m.in. Festiwal Moniuszkowski w Kudowie i Międzynarodowy Turniej Bokserski im. F. Stamma w Warszawie. Został wielokrotnie odznaczony, m.in. uzyskał tytuł: Zasłużony Działacz Kultury Fizycznej (1979), Zasłużony Mistrz Sportu (1969), był odznaczony m.in. złotym i srebrnym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe oraz Krzyżami – Kawalerskim (1960) i Komandorskim OOP. Po zakończeniu kariery był działaczem PKOl, członkiem zarządu i wiceprezesem OZS we Wrocławiu (1966–1971), członkiem zarządu PZS (1957–1961) oraz wiceprezesem do spraw sportowych (1970–1972) tego związku, a także sędzią sportowym. Od 1984 r. jest członkiem Polskiej Akademii Olimpijskiej. Mieszka w Warszawie¹⁵.

¹⁴ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 276; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 310; W. Klimontowicz, *Ruch olimpijski na terenie Śląska i Zagłębia*, s. 70; tegoż, *Sport pływacki Górnego Śląska*, Katowice 1998, s. 41, 45; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 16; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 173; M. Tuliszka, *85 lat Polskiego Związku Pływackiego 1922–2007. Zarys dziejów*, Poznań 2007, s. 111; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 555–556; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 716–717; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/mi/irena-milnikiel-1.html>.

¹⁵ B. Borzęcki, *Białą bronią urzeczeni*, Warszawa 1994, s. 6, 10, 76 i nn.; W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000...*, s. 463; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 252; tegoż,

Marian Krzysztof Kasprzyk – przydomek „Polski Papp” – był pięściarzem wagi lekkopółśredniej i półśredniej. Urodził się 22 września 1939 r. w Kołomaniu koło Kielc, jako syn Władysława i Franciszki Wąsik. Wraz z rodzicami i sześciorgiem starszego rodzeństwa spędził ostatnie lata wojny u bauera na terenie Niemiec (Fraustadt), gdzie ojciec przymusowo pracował. Po zakończeniu wojny cała rodzina osiadła na Ziemiach Zachodnich, w Ziębicach. Tam chodził do szkoły, zetknął się ze sportem i zaczął uprawiać boks w miejscowej Sparcie (1955–1957), a potem w Nysie Kłodzko (1957–1958), aż do czasu, kiedy podczas towarzyskich zawodów nieznanemu dotąd nikomu dziewiętnastolatek znokautował świetnego boksera niemieckiego Voigta (Activist z NRD). Dzięki temu zaczął trenować w pierwszoligowym klubie BBTS Bielsko (1958–1961 i 1964–1969). W latach 1961–1964 miał problemy z prawem – został aresztowany i dostał wyrok pozbawienia wolności za udział w bójce, został także dożywotnio zdyskwalifikowany. Za pięściarzem stanął klub i niezawodny w każdej sytuacji „papa” Stamm. Dyskwalifikację cofnięto. Był uczestnikiem mistrzostw Europy w Belgradzie (1961), gdzie zdobył brązowy medal. Nie zdobył on nigdy tytułu indywidualnego mistrza Polski, ale był drużynowym mistrzem Polski w zespole BBTS Bielsko (1959–1960) i dziewięciokrotnym reprezentantem Polski w meczach międzypaństwowych w latach 1960–1967 (6 zwycięstw, 1 remis i 2 porażki). To także zwycięzca Turnieju Przedolimpijskiego PZB i Sportu z 1965 r. w wadze półśredniej. W sumie stoczył 270 walk, wygrywając 232, remisując 10 i przegrywając 28. Uczestnik IO – w 1960 r. w Rzymie zdobył brązowy medal, w 1964 r. w Tokio, gdzie zdobył złoty medal oraz w 1968 r. w Meksyku. Po zakończeniu kariery zawodniczej był trenerem Górnika Knurów, Górnika Wesoła, Górnika Pszów i BBTS Bielsko oraz działaczem OZB w Katowicach. Otrzymał tytuł Zasłużonego Mistrza Sportu i wiele odznaczeń, m.in. złoty Medal za Wybitne Osiągnięcia Sportowe. Był laureatem nagrody im. Aleksandra Rekszy w 1999 r. Na kanwie jego barwnego życiorysu powstała książka pt. *Olimpijczyk* (Edward Kurowski) i film *Bokser*. Obecnie mieszka w Bielsku¹⁶.

Krystyna Nowakowska-Zawitkowska (Snop) była lekkoatletką specjalizująca się w biegach średnich. Urodziła się 8 grudnia 1935 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim, w rodzinie Ignacego i Aleksandry Feliksiowskiej. Ukończyła Studium

Polscy olimpijczycy 1924–1984, s. 277; M. Łuczak, *Szermierka w Polsce w latach 1945–1989*, s. 62–64, 81, 95 i nn.; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 17; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 459; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 884–885; <http://www.szermierka.wroclaw.pl/podstrona.php?g=20>; <http://www.pkol.pl/pl/pages/display/15188>; http://pl.wikipedia.org/wiki/Marian_Kuszewski;

¹⁶ W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000...*, s. 309–310; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 223; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 239; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 18; J. Skotnicki, *Od Olimpij do Atlanty*, s. 187, 191, 194; *Najlepsi z najlepszych...*, s. 44–49; P. Osmólski, *Leksykon boksu*, s. 76; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 340–341; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 45; J. Zmarzlik, *Bij mistrza*, s. 113–122 i 199.

Trenerskie WSWF w Poznaniu (1968) oraz kursy w Ośrodku Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli (1989). Była reprezentantką takich klubów, jak: KSZO (Stali) Ostrowiec (1954–1958) i Legia Warszawa (1959–1966). Do jej osiągnięć należy niewątpliwie zaliczyć to, że 25 razy reprezentowała Polskę w meczach międzypaństwowych, gdzie zaliczyła 8 zwycięstw indywidualnych. To także pięciokrotna rekordzistka kraju i dziewięciokrotna mistrzyni Polski na 800 m i w biegach przełajowych, 2 razy brała udział w Mistrzostwach Europy. Uczestniczyła w IO w Rzymie w 1960 r. w biegu na 800 m. Po zakończeniu kariery zawodniczej została trenerem kadry biegaczek na średnich dystansach (1966–1967), była także redaktorem w miesięczniku „Lekka Atletyka” (1967–1971), trenerką biegów średnich klubów: WKS Legia, KKS Polonia. Pracowała też jako nauczycielka wf. w Szkole Podstawowej nr 34 w Warszawie. Otrzymała tytuł Zasłużonej Mistrzyni Sportu i została odznaczona m.in. brązowym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe, a także czterokrotnie startowała w prestiżowym międzynarodowym crossie gazety francuskiej „L’ Humanite” w Paryżu, zajmując w 1963 r. zaszczytne drugie miejsce. Obecnie mieszka w Warszawie¹⁷.

Jerzy Andrzej Tracz był pływakiem i piłkarzem wodnym. Urodził się 10 lutego 1943 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim, w rodzinie Mieczysława i Zofii Wender. Jest absolwentem Uniwersytetu Poznańskiego im. Adama Mickiewicza (doktor praw, adwokat). Jako zawodnik był reprezentantem KSZO Ostrowiec, Legii Warszawa i AZS Poznań. Był Mistrzem Polski na 200 m w stylu dowolnym (1963) i dziesięciokrotnym mistrzem Polski w piłce wodnej (z klubem KSZO Ostrowiec Świętokrzyski). To także czterokrotny rekordzista Polski na krótkim basenie oraz jednokrotny rekordzista Polski na basenie o długości 50 m. Uczestniczył w IO w 1960 r. w Rzymie na dystansie 400 m stylem dowolnym oraz w sztafecie 4×200 m stylem dowolnym. Po zakończeniu kariery sportowej był działaczem PZP. Mieszka w Warszawie¹⁸.

¹⁷ W. Gaczkowski i in., *Encyklopedia (statystyczna) polskiej lekkiej atletyki 1919–1994*, s. 181, 230, 251, 258, 269; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 283; tegoż, *Polscy olimpijczy 1924–1984*, s. 320; *Świętokrzyscy olimpijczy*, s. 21; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 195; A. Pawlak, *Olimpijczy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 183; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczy XX wieku*, t. 2, s. 21–22; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 446–447; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_2036.html, http://pl.wikipedia.org/wiki/Krystyna_Nowakowska; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/no/krystyna-nowakowska-1.html>; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_2036.html.

¹⁸ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 353; tegoż, *Polscy olimpijczy 1924–1984*, s. 416; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 224; A. Pawlak, *Olimpijczy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 267; M. Tuliszka, *85 lat Polskiego Związku Pływackiego 1922–2007...*, s. 111; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczy XX wieku*, t. 2, s. 306; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 728; J. Waško, *Długi basen w statystyce*, Zamość 2006, s. 5, 28; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/tr/jerzy-tracz-1.html>.

Tadeusz Hipolit Trojanowski był zapaśnikiem stylu wolnego w wadze koguciej. Urodził się 1 stycznia 1933 r. w Straszowie, w powiecie koneckim, jako syn Hipolita i Józefy Krawczyk. Był absolwentem stołecznej AWF, gdzie w 1958 r. otrzymał tytuł magistra wf. Reprezentował stołeczne kluby: AZS (1951–1954), Gwardię 1955–1966 (tu jego trenerem, a jednocześnie sparingpartnerem, był Jan Żurawski), LZS Ołtarzew i Drukarza (1968). Był siedmiokrotnym mistrzem Polski w stylu wolnym w wadze koguciej (1954, 1956) i piórkowej (1957–1958, 1961, 1965–1966). Jako pierwszy Polak zdobył medal olimpijski w zapasach – w 1960 r. w Rzymie, w stylu wolnym (waga kogucia do 57 kg). Był świetnym trenerem, m.in. w Maroku (1979–1985) i Austrii (1994), a także szefem wyszkolenia PZZ (1977–1978), inicjatorem powstania wielu sekcji w Ludowych Zespołach Sportowych, zasłużonym działaczem kultury fizycznej, sędzią międzynarodowym. Otrzymał tytuł zasłużonego Mistrza Sportu, został odznaczony m.in. srebrnym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe i Złotym Krzyżem Zasługi. Zmarł w Warszawie 10 lutego 1997 r.¹⁹

Bohdan Andrzejewski był szermierzem – szpadzistą i florecistą. Urodził się wraz z bliźniaczą siostrą 15 stycznia 1942 r. w Kielcach, w rodzinie Sergiusza i Ireny Gralewskiej. Ukończył stołeczną AWF, gdzie w 1977 r. otrzymał tytuł magistra wf. (ze specjalnością – sport). Przez cały okres kariery zawodniczej był reprezentantem CWKS Legia Warszawa (1955–1977). Do jego najwybitniejszych osiągnięć należy m.in. to, że był dwukrotnym indywidualnym mistrzem Polski (1968, 1971) i aż trzynastokrotnym mistrzem kraju w konkurencji drużynowej w szpadzie (1963–1973, 1975) i we florecie (1965). W tej broni zdobywał także w drużynowych rozgrywkach srebrne medale MP (1961–1962, 1966 i 1973) i brązowe w turniejach indywidualnych: w szpadzie (1964–1965) i florecie (1963). Na MŚ w Gdańsku (1963) wywalczył drużynowo złoty medal. Tytuł mistrza świata w szpadzie w turnieju indywidualnym zdobył w Hawanie (1969). W tym samym roku zajął 2 miejsce w plebiscycie „Przeglądu Sportowego” na najlepszego sportowca Polski. Trzykrotnie startował w szpadzie w igrzyskach olimpijskich. W Tokio (1964) wystąpił tylko w turnieju drużynowym. Polska zajęła 5 miejsce. W Meksyku (1968) indywidualnie odpadł w 1/8 finału. W turnieju drużynowym reprezentacja Polski zdobyła brązowy medal (oprócz Andrzejewskiego występowali w niej Kazimierz Barburski, Michał Butkiewicz, Bohdan

¹⁹ W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000...*, s. 960–961; Z. Głuszek, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 417; tegoż, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 354; P. Godlewski, *Olimpijskie turnieje zapaśnicze: 1896–1996*, Warszawa 1996, s. 83, 134, 182; *Iskier przewodnik sportowy*, Warszawa 1976, s. 850; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 269; *Księga Sportu Polskiego 1944–1974*, red. J. Rajkowska, Warszawa 1975, s. 539; J. Staniszewski, *Dzieje warszawskich zapasów amatorskich*, Warszawa 1994, s. 97, 122, 148, 151, 160; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 310–311; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 1049–1050; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1596.html.

Gonsior i Henryk Nielaba). W Monachium (1972) startował tylko w drużynie, zajęła ona 6 miejsce. Otrzymał tytuł Zasłużonego Mistrza Sportu i był odznaczony m.in. złotym (dwukrotnie) Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe i Złotym Krzyżem Zasługi. Po zakończeniu kariery zawodniczej został trenerem szermierzy i pięcioboistów nowoczesnych, a także sędzią w tych dwóch dyscyplinach sportu²⁰.

Witold Baran był lekkoatletą – średniodystansowcem. Urodził się 29 lipca 1939 r. w Chmielowie, jako syn Stanisława i Leokadii Stojek. W 1978 r. ukończył studia magisterskie w AWF w Poznaniu na kierunku wychowanie fizyczne ze specjalnością sport. Karierę rozpoczął w 1955 r. w Zrywie Ostrowiec Świętokrzyski, później był zawodnikiem KSZO (1958), Stali Mielec (1959), Legii Warszawa (1960–1962) i Zawiszy Bydgoszcz (1963–1972). Był podopiecznym trenera kadry Tadeusza Kępki. W latach 1959–1970 aż 31 razy reprezentował Polskę w meczach międzypaństwowych, gdzie odniósł 12 zwycięstw indywidualnych. Był też siedmiokrotnym mistrzem kraju na dystansach 800 m, 1500 m i 5000 m oraz sześciokrotnym rekordzistą Polski. Uczestniczył w mistrzostwach Europy w Belgradzie w 1962 r., gdzie zdobył srebrny medal w biegu na 1500 m, i Pucharze Europy w Stuttgarcie w 1965 r., wówczas w biegu na 5000 m zajął 2 miejsce. Poza tym m.in. czterokrotnie triumfował w biegu głównym Memoriału im. J. Kusocińskiego na 3000 m (1964–1965, 1967) i 5000 m (1969). Uczestniczył w IO w 1964 r. w Tokio, gdzie zajął 6 miejsce w biegu na 1500 m. Był wieloletnim nauczycielem wf. i trenerem bydgoskiego Zawiszy (1974–1986), członkiem zarządu PZLA i przewodniczącym komisji biegów przełajowych i ulicznych (1994–2000). Obecnie jest członkiem zarządu PZLA. Mieszka w Bydgoszczy²¹.

Józef Grudzień był pięściarzem wagi lekkiej. Urodził się 1 kwietnia 1939 r. w miejscowości Piasek Wielki k. Buska Zdroju, jako syn Antoniego i Marii

²⁰ B. Borzęcki, *Białą bronią urzeczeni*, s. 16 i nn.; W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000...*, s. 18–19; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 148–149; tegoż, *Polscy olimpijczyki 1924–1984*, s. 138–139; M. Łuczak, *Szermierka w Polsce w latach 1945–1989*, s. 88 i nn.; *Świętokrzyscy olimpijczyki*, s. 25; A. Pawlak, *Olimpijczyki: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 22; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczyki XX wieku*, t. 1, s. 25; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 852–862; http://pl.wikipedia.org/wiki/Bohdan_Andrzejewski; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_14227.html.

²¹ W. Gaczkowski i in., *Encyklopedia (statystyczna) polskiej lekkiej atletyki 1919–1994*, s. 32, 34, 36, 38, 98, 99, 129; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 152; tegoż, *Polscy olimpijczyki 1924–1984*, s. 143–144; A. Pawlak, *Olimpijczyki: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 26; A. Maciejewski, *Bydgoscy olimpijczyki oraz medaliści mistrzostw świata i Europy*, Bydgoszcz 1996, s. 7, 19, 23; *Świętokrzyscy olimpijczyki*, s. 23; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 16; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 358; E. Wachowski, *Wybitni trenerzy i sportowcy poznańskiej uczelni wychowania fizycznego*, Poznań 1979, s. 6; *Wielki stylista*, „Lekkoatletyka” 1972, nr 12, s. 19–20; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczyki XX wieku*, t. 1, s. 39; <http://www.awf.poznan.pl/sport/baran.htm>; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_638.html.

Mandeckiej. Mając trzynaście lat wyjechał do Wrocławia, by wstąpić do przyzakładowej szkoły Pafawagu – Technikum Budowy Wagonów, ponieważ celem było przede wszystkim zdobycie zawodu. Dopiero później, w 1955 r., za namową kolegów, zainteresował się boksem. Jego nauczycielami w Pafawagu (1955–1959) byli: Waław Krupiński i Michał Szczepan. Otrzymał tam dobre podstawy. Podczas odbywania służby wojskowej przeniósł się do Legii Warszawa, z którą związał całą dalszą karierę sportową, trwającą od 1959 do 1968 r. Jego trenerem był Stanisław Wasilewski. Grudzień boksował i jednocześnie pracował w Polskich Zakładach Optycznych. Był trzykrotnym mistrzem Polski wagi lekkiej (1965, 1967, 1968) i czterokrotnym drużynowym mistrzem kraju w zespole warszawskiej Legii (1960/1961, 1962/1963 i 1968/1969) oraz dwudziestodwukrotnym reprezentantem Polski w meczach międzypaństwowych w latach 1958–1968 (18 zwycięstw, 1 remis, 3 porażki). Odnosił też wielkie sukcesy na mistrzostwach Europy. W Berlinie (1965) zdobył srebrny medal, a 2 lata później w Rzymie (1967) wygrał wszystkie pojedynki i zdobył wreszcie upragniony tytuł mistrza Europy. Był także zwycięzcą Turnieju Przedolimpijskiego PZB i Sportu w wadze lekkiej (1965) oraz dwukrotnym triumfator turnieju Tulipanów w Holandii (1966, 1968). W swojej karierze ringowej stoczył 253 pojedynki, z czego 216 wygrał, 10 zremisował i 27 przegrał. Był dwukrotnym uczestnikiem i medalistą IO: w 1964 r. w Tokio, gdzie zdobył złoty medal, oraz w 1968 r. w Meksyku, gdzie zdobył medal srebrny. Otrzymał tytuł Zasłużonego Mistrza Sportu i wiele odznaczeń, m.in. Krzyż Kawalerski i Komandorski OOP. Przez krótki okres był trenerem juniorów Legii (1968–1972), jak również wieloletnim konstruktorem w Biurze Głównego Technologa PZO w Warszawie, działaczem społecznym, wiceprezesem PZB, wieloletnim członkiem PKOl (głównie zajmował się pomocą byłym olimpijczykom). Został także wyróżniony nagrodą im. Aleksandra Rekszy (1991). Obecnie mieszka w Warszawie²².

Jan Jankowicz był gimnastykiem. Urodził się 9 grudnia 1932 r. w Skarżysku-Kamiennej, jako syn Józefa i Józefy Piróg. Ukończył XI Liceum Ogólnokształcące dla pracujących w Warszawie oraz kurs instruktora wf. W trakcie trwania kariery zawodniczej był reprezentantem klubów warszawskich: Ogniwa (1956) i Gwardii (1957–1963). To także trzynastokrotny mistrz Polski w wieloboju (1957, 1958, 1963), w ćwiczeniach na poręczach (1957, 1958, 1961, 1963), kółkach (1957, 1958, 1963), w skoku (1957, 1958), drążku (1962). Uczestniczył w IO w 1964 r. w Tokio w sześcioboju indywidualnym i sześcioboju drużyno-

²² W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000...*, s. 235–236; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 204; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 214; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 24; T. Olszański, *Za metą i dalej*, s. 197–208; P. Osmólski, *Leksykon boksu*, s. 54; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 88; Skotnicki, *Od Olimpij do Atlanty*, s. 190, 193; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 253–254; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 41; J. Zmarzlik, *Bij mistrza*, s. 64–72 i 198.

wym. Otrzymał tytuły Mistrza Sportu (1958) i Zasłużonego Mistrza Sportu (1964), był także dwukrotnie odznaczony brązowym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe. Obecnie mieszka w Warszawie²³.

Ryszard Mieczysław Gawior był saneczkarzem na torach lodowych. Urodził się 19 września 1943 r. w Kielcach, jako syn Mieczysława i Saby Kamińskiej. To absolwent Technikum Budowlanego w Kielcach. Reprezentował MKS Krynica (1956–1962), Olszę Kraków (1962–1968) i SNPTT Zakopane (1969–1975). Jego trenerami byli Karol Rojna, Włodzimierz Żróbik i Janusz Wojdyński. Gawior to m.in. mistrz Polski w konkurencji dwójek (1969), dwukrotny wicemistrz Polski (1968, 1973) i brązowy medalista w jedynekach (1966). Trzykrotnie uczestniczył w Mistrzostwach Świata i w Mistrzostwach Europy, gdzie zdobył razem z bratem brązowy medal w 1967 r. To także dwukrotny olimpijczyk – w 1968 r. w Grenoble, w konkurencji dwójek był 6 (razem z bratem Zbigniewem), natomiast w Sapporo w 1972 r. w kategorii jedynek był 19, a w kategorii dwójek – 9 (jego partnerem był L. Kudzia). Otrzymał tytuł Mistrza Sportu, był odznaczony m.in. brązowym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe. Mieszka w Katowicach²⁴.

Zbigniew Marian Gawior, był saneczkarzem i bratem olimpijczyka Ryszarda Gawiora. Urodził się 15 grudnia 1946 r. w Kielcach, gdzie ukończył Zasadniczą Szkołę Metalowo-Drzewną. W trakcie kariery zawodniczej był reprezentantem Olszy Kraków (1965–1966, 1968–1970), Dunajca Nowy Sącz (1967) i SNPTT Zakopane (1969–1971), gdzie doskonalił umiejętności pod okiem trenerów: Karola Rojny, Włodzimierza Żróbika i Janusza Wojdyńskiego. Do jego osiągnięć sportowych należy Mistrzostwo Polski w dwójkach (1969) z bratem R. Gawio-rem i dwukrotne wicemistrzostwo Polski: w jedynekach (1966) i dwójkach (1968). Uczestniczył w IO w 1968 r. w Grenoble, gdzie w konkurencji jedynek był 4, a w konkurencji dwójek – 6 (startował razem z bratem). W 1970 r. uległ tragicznemu wypadkowi na torze w Mikuszowicach – stracił rękę i musiał zakończyć karierę. Był Mistrzem Sportu, odznaczonym m.in. brązowym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe. Zmarł 20 maja 2003 r. w Kielcach²⁵.

²³ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 212; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 225–225; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 23; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 99; Z. Porada, *Starożytne i nowożytne igrzyska olimpijskie*, s. 862; *Księga Sportu Polskiego 1944–1974*, s. 151, 478; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 291; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 74.

²⁴ Z. Głuszek, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 197; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 36; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 208; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 765; <http://pawud11.webd.pl/1968GREnr2.pdf>; http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ga/_ryszard-gawior-1.html; http://en.wikipedia.org/wiki/Poland_at_the_1972_Winter_Olympics; <http://www.olimpijski.pl/pl/pages/display/15854>.

²⁵ Z. Głuszek, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 197–198; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 36; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 208; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od*

Zbigniew Pacelt był pięcioboistą i pływakiem. Urodził się 26 sierpnia 1951 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim w rodzinie Jana i Zofii Trelińskiej. Ukończył bielańską AWF w 1975 r., gdzie otrzymał tytuł magistra wf. Karierę sportową rozpoczął od pływania w rodzinnym KSZO Ostrowiec, kontynuował w AZS Warszawa (1960–1972), a w latach 1972–1980 należał do czołowych pięcioboistów Polski i świata, reprezentując barwy Lotnika i Legii Warszawa. Był sześciokrotnym mistrzem Polski w pływaniu: 200 m stylem zmiennym (1967, 1968, 1970–1972) i 400 m stylem zmiennym (1971), oraz dwunastokrotnym rekordzistą Polski na basenie o długości 25 m i osiemnastokrotnym na basenie o długości 50 m – pływał stylem dowolnym i zmiennym na krótkich i średnich dystansach. Był finalistą ME w Barcelonie (1970) na 200 m stylem dowolnym. Znacznie większe sukcesy na arenie międzynarodowej odniósł w pięcioboju nowoczesnym. W tej dyscyplinie był wicemistrzem Polski (1975) i dwukrotnie wywalczył tytuł MŚ: w San Antonio (1977) i Jönköping (1978). To także trzykrotny olimpijczyk (1968, 1972, 1976). Po zakończeniu kariery sportowej był trenerem, działaczem sportowym (to wieloletni wiceprezes Polskiego Związku Pięcioboju Nowoczesnego oraz członek zarządu PKOl) i urzędnikiem państwowym (obejmował stanowiska wiceprezesa Urzędu Kultury Fizycznej i Sportu oraz wiceprezesa Polskiej Konfederacji Sportu) – pełniąc te funkcje, 10 razy uczestniczył w IO. To także Zasłużony Mistrz Sportu, odznaczony m.in. dwukrotnie złotym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe oraz Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Oficerskim OOP. Ponadto w 2009 r. został uhonorowany tytułem Honorowego Obywatela Ostrowca Świętokrzyskiego. Mieszka w Warszawie²⁶.

Rajmund Stachurski był strzelcem, specjalistą w strzelaniu z pistoletu pneumatycznego. Urodził się 21 czerwca 1935 r. w Kielcach, jako syn Czesława i Marianny Bakalarz. Był absolwentem Oficerskiej Szkoły Wojsk Ochrony Pogranicza. Na arenie krajowej uzyskał trzynastokrotnie tytuł indywidualnego mistrza Polski w strzelaniu z pistoletu pneumatycznego, pistoletu standard i pistoletu wojskowego. Był także dwukrotnym brązowym medalistą Mistrzostw Świata, Mistrzem Europy, dwukrotnie srebrnym i trzykrotnie brązowym medalistą Mistrzostw Europy, 2 razy brał udział w IO – w 1968 r. w Meksyku, gdzie zajął 28 miejsce, i w 1972 r. w Monachium, gdzie był czwarty. Po zakończeniu kariery sportowej został trenerem i działaczem. Otrzymał tytuł Zasłużonego Mistrza

---

Chamonix i Paryża do Vancouver..., s. 765; <http://pawud11.webd.pl/1968GREnr2.pdf>; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ga/zbigniew-gawior-1.html>.

²⁶ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 291; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 329–330; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 29–32; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski Leksykon Sportowy*, s.167; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 193; Z. Porada, *Starożytne i nowożytne igrzyska olimpijskie*, s. 901; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s.49–50; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 717–718; J. Waśko, *Długi basen w statystyce*, Zamość 2006, s. 3, 11, 12, 28; E. Woźniak, *Pięciobój nowoczesny*, Warszawa 1979, s. 21–24, 27–31, 64–65; http://www.pkol.plpl/subpages/displayfid/294_13600.html.

Sportu i Zasłużonego Działacza Kultury Fizycznej, był odznaczony m.in. dziesięciokrotnie Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe. W Krakowie rozgrywany jest coroczny memoriał im. ppłk. Rajmunda Stachurskiego organizowany przez WKS Wawel. Zmarł 10 kwietnia 2004 r. w Bydgoszczy²⁷.

Witold Stachurski był pięściarzem wagi półciężkiej. Urodził się 15 stycznia 1947 r. w Chmielniku, w rodzinie Jana i Janiny Włodarczyk. Był absolwentem Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Akademii Spraw Wewnętrznych. Jako zawodnik związał się z Błękitnymi Kielce (1965–1974), gdzie trenował pod okiem Leszka Drogosza i Władysława Latkowskiego. Największe sukcesy odniósł podczas Mistrzostw Europy: w Rzymie (1967) zdobył srebrny medal w wadze lekkośredniej, w Madrycie w 1971 r. został skrzywdzony przez sędziów w ćwierćfinale (w wadze średniej), gdy został uznany za pokonanego przez późniejszego mistrza Juozasa Juocevičiusa (ZSRR), który był dwukrotnie liczony po ciosach Stachurskiego. Podczas Mistrzostw Europy w Belgradzie w 1973 r. zdobył brązowy medal (także w wadze średniej). Czterokrotnie zdobywał tytuł mistrza Polski w wadze średniej w latach: 1970, 1971, 1972 i 1973. Stoczył 161 walk, z których 145 wygrał, a 2 zremisował. Dwukrotnie uczestniczył w IO w Meksyku w 1968 r. i w Monachium w 1972 r. Po zakończeniu kariery był trenerem bokserów Błękitnych Kielce. W latach 1967 i 1972 został zwycięzcą plebiscytu „Słowa Ludu” na najlepszego sportowca Kielecczyzny. To także Mistrz Sportu z 1976 r., odznaczony m.in. srebrnym i brązowym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe. W styczniu 2001 r. w plebiscycie kieleckiego dziennika „Echo Dnia” na najlepszych sportowców XX wieku województwa kieleckiego Witold Stachurski zajął trzecie miejsce. Zmarł 16 maja 2001 r. w Kielcach²⁸.

Danuta Straszyńska-Kossek była lekkoatletką, płotkarką. Urodziła się 4 lutego 1942 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim, jako córka Witolda i Janiny Bubel. Z wykształcenia jest doktorem nauk o kulturze fizycznej – w 1980 r. obroniła na Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu rozprawę doktorską pt. *Analiza kinematyki biegu kobiet na dystansie 100 m* (jej promotorem był prof. dr hab. Zdobysław Stawczyk). Była reprezentantką krakowskiego AZS (1962–1968) i warszawskiej Skry (1970–1973), podopieczną trenera Emila Dudzińskiego. Szesnastokrotnie reprezentowała Polskę w meczach międzypaństwowych w latach 1964–1972, gdzie zaliczyła 6 zwycięstw indywidualnych; to także pięciokrotna rekordzistka kraju (80 i 100 m przez płotki) i pięciokrotna mistrzyni Polski na dystansach: 100 m przez płotki, 200 m przez płotki, 4×100 m. Największy

²⁷ Z. Głuszek, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 382; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 35–36; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 211–212; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 852–852; <http://www.olimpijski.pl/pl/pages/display/15834>; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/st/rajmund-stachurski-1.html>.

²⁸ Z. Głuszek, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 383; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 33–34; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 212; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 59; http://pl.wikipedia.org/wiki/Witold_Stachurski.

sukces odniosła podczas mistrzostw Europy w Budapeszcie w 1966 r., gdzie biegnąc wraz z E. Bednarek, I. Kirszenstein i E. Kłobukowską, zdobyła złoty medal w sztafecie 4×100m. Była także srebrną medalistką w sztafecie 4×100 m podczas Uniwersjady w Budapeszcie w 1965 r. Tam też zdobyła indywidualnie złoty medal w biegu na 80 m przez płotki. Dwukrotnie uczestniczyła w IO – w 1968 r. w Meksyku (80 m przez płotki – 6 miejsce, 4×100 m) i 1972 r. w Monachium (100m przez płotki – 6 miejsce). D. Straszyńska-Kossek to mistrzyni sportu, odznaczona m. in. złotym, srebrnym i brązowym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe oraz Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi. W rankingu światowym biegu płotkarskiego pisma Track & Field News zajęła w 1966 r. – 8 miejsce, w 1968 r. – 7 miejsce, w 1971 r. – 3 miejsce, w 1972 r. – 5 miejsce. Obecnie mieszka w Warszawie²⁹.

Maria Mączyńska (Cugowska) była łuczniczką. Urodziła się 22 maja 1932 r. w Opatowcu, jako córka Stanisława i Rozalii Plucińskiej. Ukończyła Liceum Administracyjno-Gospodarcze w Krakowie. Była zawodniczką klubów krakowskich: Sparty/Energetyka (1953–1962), oraz warszawskich: Łączności (1962–1971) i Marymontu (1971–1979). W długiej karierze sportowej (1953–1979), pełnej rekordów i medali, wspierali ją trenerzy: Marian Zgała, Michał Januszewski i Mieczysław Nowakowski. Szczytem jej osiągnięć (i koleżanek z ekipy) były wyczyny na mistrzostwach świata w holenderskim Amersfoort (1967), gdzie Maria Mączyńska, Zofia Piskorek i Irena Szydłowska zdobyły wszystkie medale (indywidualnie i drużynowo). Mączyńska była także sześciokrotną mistrzynią Polski w wieloboju indywidualnym (1956, 1958, 1967, 1969, 1972) oraz: siedmiokrotną mistrzynią świata, ośmiokrotną medalistką MŚ, trzykrotną mistrzynią Europy, pięciokrotną medalistką ME oraz dziewięciokrotną rekordzistką świata. Uczestniczyła w IO w 1972 r. w Monachium, gdzie w czwórboju indywidualnym zajęła 6 miejsce. Otrzymała tytuł Mistrzyni Sportu w 1955 r. i Zasłużonej Mistrzyni Sportu w 1968 r., była odznaczona m.in. trzykrotnie złotym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe i wyróżniona dyplomem honorowym „Fair Play”. W plebiscycie „Przeglądu Sportowego” w 1967 r. zajęła 7 miejsce. Mieszka w Warszawie i jest księgową³⁰.

²⁹ W. Gaczkowski i in., *Encyklopedia (statystyczna) polskiej lekkiej atletyki 1919–1994*, s. 170, 176, 191, 232, 233, 253, 256, 258; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 334; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 389; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 28; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 245; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 231; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 482; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_2298.html; http://pl.wikipedia.org/wiki/Danuta_Straszy%C5%84ska; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/st/danuta-straszynska-1.html>; http://insp.waw.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=41.

³⁰ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 273; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 307; *Kronika sportu polskiego 2001*, s. 942; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 170–171; *Iskier przewodnik sportowy*, s. 341; Z. Porada, *Starożytne i nowo-*

Wojciech Repsz był wioślarzem. Urodził się 19 marca 1946 r. w Skarżysku-Kamiennej, w rodzinie Emila i Zofii Józwiak. Ukończył Wydział Elektryczny Politechniki Warszawskiej, gdzie w 1970 r. otrzymał tytuł magistra inżyniera elektryka (specjalność elektronika przemysłowa; polski dyplom został następnie nostryfikowany w Monachium i University of Alberta w Kanadzie). W trakcie kariery był zawodnikiem warszawskiego AZS (1970–1972). Był finalistą ME w 1971 r. w Kopenhadze, gdzie w konkurencji dwójek ze sternikiem (partnerzy: W. Długosz, st. J. Rylski) zajął 5 miejsce, oraz olimpijczykiem z 1972 r. z Monachium, gdzie w konkurencji dwójek ze sternikiem zajął 6 miejsce. Obecnie mieszka w USA i posiada własną pracownię projektową³¹.

Roman Rożek był pięściarzem wagi papierowej. Urodził się 5 sierpnia 1942 r. w Busku Zdroju, w robotniczej rodzinie Bolesława i Emilii Czernik. Ukończył AWF we Wrocławiu, gdzie w 1974 r. otrzymał tytuł magistra wf. W trakcie kariery zawodowej był reprezentantem Polonii Jelenia Góra (1960–1962) i po przerwie w startach – Turowa Zgorzelec (1964–1974) oraz Widzewa Łódź (1975). Był m.in. czterokrotnym mistrzem Polski w wadze papierowej (1968, 1969, 1970, 1972), drużynowym mistrzem kraju w zespole Turowa Zgorzelec (1970), pięciokrotnym reprezentantem Polski w meczach międzypaństwowych w 1971 r., gdzie odniósł 3 zwycięstwa i 2 porażki. To także brązowy medalista mistrzostw Europy w Bukareszcie (1969) i w Madrycie (1971). Zwyciężył m.in. w takich turniejach, jak: Czarne Diamenty w Katowicach (1971) i Czarne Tulipany w Amsterdamie (1972). Stoczył 193 walki (155–10–28). Uczestniczył w IO w 1972 r. w Monachium. Otrzymał tytuł Zasłużonego Mistrza Sportu i odznaczono go m.in. dwukrotnie brązowym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe. Po zakończeniu kariery zawodniczej był trenerem m.in. Widzewa Łódź. Obecnie mieszka w Łodzi³².

żytnie igrzyska olimpijskie, s. 888; *Księga Sportu Polskiego 1944–1974*, s. 255, 258–260, 503; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 544–545; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 522–523; R. Zawiślański, *50 lat sportu luczniczego w Polsce*, Warszawa 1989, s. 260, 263, 277, 299; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1291.html; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ma/mariamaczynska-1.html>.

³¹ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 309; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 354; R. Kobendza, *Zarys 80-letniej działalności Polskiego Związku Towarzystw Wioślarzy*, Warszawa 2001, s. 69, 83; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 214; Z. Porada, *Starożytnie i nowożytnie igrzyska olimpijskie*, s. 892; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 45; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 121; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 999; http://www.pkol.pl/pl/subpages/displayfid/294_2523.html; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/re/wojciech-repsz-1.html>.

³² Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 311; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 358; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 34; P. Osmólski, *Leksykon boks*, s. 218; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 217; J. Skotnicki, *Od Olimpij do Atlan-*

Kolejne IO, na których pojawił się sportowiec urodzony na Kielecczyźnie, odbyły się w Montrealu w roku 1976. Mieczysława Franczyk była wioślarką. Urodziła się 1 kwietnia 1942 r. w Mostkach, jako córka Karola i Kazimiery. Ukończyła warszawską AWF, gdzie otrzymała tytuł magistra o specjalności rehabilitacja ruchowa i tytuł doktora nauk kultury fizycznej. W trakcie kariery zawodowej była reprezentantką stołecznej Skry (1959–1976), podopieczną trenerów Ryszarda Piszczorowicza, Włodzimierza Perła, Ryszarda Kędzierskiego i Teodora Kocerki. Była dwudziestokrotną mistrzynią Polski w wielu konkurencjach (1960–1976), a także finalistką i uczestniczką MŚ: 1974 r. – Lucerna, 4 miejsce (dwójka podwójna, z E. Ambroziak), 1975 r. – Nottingham, 9 miejsce (czwórka podwójna, z A. Jachowską, J. Klucznik, A. Kaczyńską, st. D. Zdanowską) oraz siedmiokrotną uczestniczką ME. Uczestniczyła w IO w Montrealu w 1976 r., gdzie zajęła ostatecznie 7 miejsce (ósemki). To zasłużona Mistrzyni Sportu, sędzia sportowy. Wyjechała do USA, gdzie obecnie mieszka³³.

W roku 1988 odbyły się zarówno letnie, jak i zimowe IO – w Seulu i w Calgary. Wystąpiło na nich zaledwie dwóch sportowców urodzonych na ziemi kieleckiej. Na każdych kolejnych letnich IO, które odbywały się co 4 lata, aż do roku 2010, Kielecczyzna miała zawsze swoich reprezentantów. Ich dorobek to zaledwie 1 srebrny medal, zdobyty w Barcelonie w 1992 r.

Wojciech Jacek Karkusiewicz był strzelcem, specjalistą w strzelaniu do ruchomej tarczy z sylwetką biegnącego dzika. Urodził się 19 lipca 1963 r. w Starachowicach, jako syn Stanisława i Władysławy Ziewieckiej. Ukończył Zespół Szkół Zawodowych w Starachowicach (mechanik automatyki przemysłowej). W trakcie trwania kariery sportowej, w latach 1977–1996, był reprezentantem KS Świt Starachowice i WKS Floty Gdynia oraz podopiecznym trenerów: Tomasza Wadowskiego, Leszka Rosowskiego i Janusza Wróblewskiego. Osiemnaście razy wywalczył tytuł mistrza Polski (1980–1993). Był srebrnym medalistą ME w 1987 r. w Lahti (ruchoma tarcza 30+30 strzałów, 50 m ind.), dwukrotnym brązowym medalistą ME – w 1984 r. w Budapeszcie (ruchoma tarcza 20+20 strzałów, 10 m – przebiegi mieszane druż.) oraz w 1985 r. w Warnie (ruchoma tarcza 20+20 strzałów, 10 m – przebiegi mieszane druż.). Uczestniczył w IO w 1988 r. w Seulu w konkurencji karabinu małokalibrowego (ruchoma tarcza

---

ty, s. 195; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 132; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 56.

³³ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 188–189; tegoż, *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, s. 192; R. Kobendza, *Zarys 80-letniej działalności Polskiego Związku Towarzystw Wioślarskich*, s. 66, 68–70, 83, 92–93; *Księga Sportu Polskiego 1944–1974*, s. 442; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 70; Z. Porada, *Starożytne i nowożytne igrzyska olimpijskie*, s. 905; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 192; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 964; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/fr/mieczyslawa-francyk-1.html>; <http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/29426824.html>; <http://www.olimpijski.pl/pl/pages/display/15832>.

z sylwetką biegającego dzika 30+30 strzałów, 50 m), gdzie zajął 16 miejsce. Obecnie mieszka w Gdyni³⁴.

Roman Steblecki był hokeistą – napastnikiem prawoskrzydłowym i środkowym. Urodził się 16 marca 1963 r. w Skarżysku-Kamiennej, w rodzinie Ignacego Mariana i Michaliny Warszawskiej. Ukończył Technikum Mechaniczne w Krakowie. Jest wychowankiem Cracovii (1974–1990, 1993–1994, 1996–1998 oraz 2003–2004), ale występował również w barwach drużyn francuskich i szwedzkich. W lidze polskiej rozegrał 398 meczów, w których zdobył 315 goli. W latach 1987 i 1990 zdobywał tytuł króla strzelców ligi. W reprezentacji Polski wystąpił 125 razy, strzelając 35 bramek. Uczestniczył w 9 turniejach o mistrzostwo świata (1986–1987, 1989–1995) oraz w IO w Calgary w 1988 r. W 1990 r. wygrał plebiscyt Sportu na najlepszego hokeistę w Polsce, stając się laureatem nagrody Złotego Kija. Obecnie mieszka w Krakowie³⁵.

Robert Ciba był pięściarzem wagi koguciej. Urodził się 29 listopada 1969 r. w Chmielniku, jako syn Henryka i Janiny Pasternak. W trakcie swojej kariery zawodowej był związany z takimi klubami, jak: Walka Zabrze (1983–1991 oraz 2001–2002), Olimpia Poznań (1991–1997 i 1999), Polonia Świdnica (1998) i Halex Elbląg (1999), gdzie trenowali go Jan Hajduga, Ludwik Buczyński i Zdzisław Nowak. W trakcie kariery był m.in. pięciokrotnym mistrzem Polski w wadze koguciej (1990–1993, 1999), drużynowym mistrzem Polski (1998 r. w Polonii Świdnica) i siedmiokrotnym reprezentantem kraju w meczach międzypaństwowych w latach 1989–1998 (6 zwycięstw, 1 porażka). Trzykrotnie reprezentował barwy narodowe w mistrzostwach świata (1989, 1991, 1995), z Berlina w 1995 r. przywiózł srebrny medal. Podczas czterech startów w mistrzostwach Europy (1989, 1991, 1993, 1996) zdobył dwa medale: brązowy w Atenach (1989) i srebrny w tureckiej Bursie (1993). Pięściarz ten dwukrotnie wygrał Turniej im. F. Stamma (1990, 1994) w wadze koguciej. Stoczył w swojej karierze 291 walk (240 zwycięstw, 11 remisów, 40 porażek). Był uczestnikiem IO w 1992 r. w Barcelonie – w pierwszej kolejce przegrał przez rsc w III rundzie z Mohamedem Sabo (Nigeria) i odpadł z turnieju. Obecnie mieszka w Zabrzu³⁶.

³⁴ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 222; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 56; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 84–85; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 111; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 335; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 837–838. http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_13157.html; <http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ka/wojciech-karkusiewicz-1.html>.

³⁵ B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 222; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 143; http://pl.wikipedia.org/wiki/Roman_Steblecki

³⁶ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 17; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 48; J. Skotnicki, *Od Olimpii do Atlanty*, s. 218; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 118; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 34.

Marek Garmulewicz to zapaśnik stylu wolnego wagi półciężkiej i ciężkiej. Urodził się 22 stycznia 1968 r. w Mozgawie koło Pińczowa, w rodzinie Bronisława i Wandy Strączek. Ukończył Studium Trenerskie Instytutu KF w Gorzowie Wielkopolskim. Był wieloletnim reprezentantem Slavii Ruda Śląska (1984–1998), a także krótko – Śląska Wrocław (1999), KS Piast Cieczott Wola (1999–2003) oraz ZKS Megawolt Koszalin (2003–2004). Jego trenerami byli: Roman Pielich, Jan Walkowiak, Leszek Ciota, Dariusz Ćwikowski, Władysław Dziura, Witold Ciemierz i Zygmunt Kret. Podczas mistrzostw Europy w Ostii pod Rzymem (1994) zdobył – jako pierwszy Polak – złoty medal i tytuł mistrza Europy w stylu wolnym. W swej karierze jeszcze dwukrotnie sięgał na ME po złoty medal (1996, 2000) i dwukrotnie po srebrny (1997, 1998), a na MŚ zdobył medal srebrny (1998) i brązowy (1999), stając się w ten sposób absolutnym polskim rekordzistą w stylu wolnym. Był także jedenastokrotnym mistrzem kraju wagi półciężkiej (1990–1992) i ciężkiej (1993–1995, 1997–2000, 2002). Startował na czterech IO: w Barcelonie w 1992 r. zajął 7 pozycję, w Atlancie w 1996 r. był 5, w Sydney w 2000 r. – 4, a w Atenach w 2004 r. doznał kontuzji i zajął 11 miejsce. Za zasługi został odznaczony m.in. złotym Medalem za Wybitne Osiągnięcia Sportowe. Obecnie mieszka w Rudzie Śląskiej, gdzie jest prezesem klubu ZKS Slavia³⁷.

Andrzej Ignacy Kobylański to jedyny piłkarz nożny w gronie olimpijczyków wywodzących się z Kielecczyny. Grał na pozycji lewego pomocnika. Urodził się 31 lipca 1970 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim, jako syn Adama Alfreda i Wiesławy Kazimiery. Ukończył Szkołę Budowlaną w Sandomierzu. Był wychowankiem Klubu Sportowego Zakładów Ostrowieckich (KSZO) w Ostrowcu Świętokrzyskim (1984–1989) oraz zawodnikiem Siarki Tarnobrzeg (1989–1992) i klubów niemieckich: 1. FC Köln (1993), Tennis Borussia Berlin (1993–1994), Hannover 96 (1994–1995), SV Waldhof Mannheim (1995–1997), oraz ponownie Widzewa Łódź (1997–1998) i Hannoveru 96 (1999–2000). W swej karierze grał na wszystkich pozycjach, nawet w bramce. To sześciokrotny reprezentant Polski (6A), który zadebiutował w meczu z Łotwą w 1992 r., a ostatni mecz zagrał z Finlandią w 1993 r. Uczestniczył w IO w 1992 r. w Barcelonie, jako napastnik drużyny piłkarskiej, która zdobyła wówczas srebrny medal³⁸.

³⁷ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 192; „Magazyn Olimpijski” 2000, nr 8–9, s. 96; 2000, nr 10–11, s. 134; W. Klimontowicz, *Ruch olimpijski na terenie Śląska i Zagłębia*, s. 57 (tu błędnie miejsce urodzenia Magdów); *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 59; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 75; J. Staniszewski, *Dzieje warszawskich zapasów amatorskich*, s. 160; P. Godlewski, *Olimpijskie turnieje zapaśnicze 1896–1996*, s. 109, 116, 152, 154, 198, 208, 236; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 207; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 1027; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1383.html;

³⁸ W. Duński, *Od Paryża 1924 do Sydney 2000...*, s. 346; Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 229 (tu błędna data urodzenia 02.09.1970 Tarnobrzeg); A. Gowarzewski, *Encyklopedia Piłkarska Fuji: Widzew Łódź*, t. 5, 1998, s. 166; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 60–61;

Konrad Kwiecień był łucznikiem. Urodził się 2 marca 1964 r. w Kielcach, w rodzinie Antoniego i Heleny Koźmińskiej. W 1982 r. ukończył III Liceum Ogólnokształcące im. C.K. Norwida w Kielcach. Posiada uprawnienia instruktora łucznictwa. W latach 1976–1992 należał do klubu sportowego Stella Kielce. Od 1992 r. należy do klubu Łucznik Żywiec. Jego trenerami byli: Wiktor i Marian Pyk, Jan Lach, Jan Włosik. Najważniejsze osiągnięcia tego sportowca to trzykrotne mistrzostwo Polski w wieloboju indywidualnym na otwartych torach (1986, 1988, 1990), trzykrotne halowe mistrzostwo Polski (1985, 1987–1988), dwukrotnie zdobył Puchar Polski (1984, 1986). Był też brązowym medalistą HME w drużynie (1985). Uczestniczył w Mistrzostwach Świata (1987), ponadto zajął 8 miejsca w HME (1985) i w ME na torach otwartych (1988). Wystąpił na IO w 1992 r. w Barcelonie – zajął tam 44 miejsce w wieloboju indywidualnym i 10 miejsce w wieloboju drużynowym (razem z J. Gilewskim, S. Napłoszkiem). Obecnie mieszka w Żywcu³⁹.

Tomasz Brożyna był kolarzem szosowym. Urodził się 19 września 1970 r. w Bielinach koło Kielc, w rodzinie Antoniego i Anieli Domagała. Ukończył Technikum Mechanizacji Rolnictwa w Podzamczu Chęcińskim (technik mechanizacji rolnictwa). To najlepszy polski szosowiec w Challenge PZKol. z 1994 i 1995 r. Był wychowankiem Spartakusa Daleszyce, reprezentantem Korony Kielce (1987–1992), DEK Radio Kielce (1993), DEK Meble-Cyclo Korona Kielce (1994), DEK Meble-Joko-Romar (1995), a od 1996 r. stał się kolarzem zawodowym: US Postal Service Montgomery, USA (1996–1997), Mróz Polska (1998) i Banesto Hiszpania (1999), Hoop CCC Polsat, Intel-Action (2005). Był sześciokrotnym mistrzem Polski: indywidualnie na czas (1993), w jeździe parami – z Zbigniewem Piątkiem (1990, 1992) i z Dariuszem Baranowskim (1996), szosa drużynowo (1992), szosa indywidualnie (1998), oraz pięciokrotnym wicemistrzem: wyścig górski (1993), ind. na czas (1996, 1999), w jeździe parami z Z. Piątkiem (1993), szosa druż. (1993), a także brązowym medalistą MP w jeździe parami z Z. Piątkiem (1991). Czterokrotnie triumfował w Wyścigu Solidarności (1991, 1996, 1998, 1999). Był zwycięzcą Tour de Pologne (1999), ośmiokrotnym uczestnikiem Wyścigu Pokoju (1990 – 54 miejsce, 1991 – 11 miejsce, 1992 – 3 miejsce, 1993 – 5 miejsce, 1994 – 13 miejsce, 1995 – 3 miejsce, 1998 – 27 miejsce, 1999 – 3 miejsce), startował też 6 razy na MŚ (1993–

A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 120; B. Szmel: *Encyklopedia piłkarska Fuji: Bialo-Czerwoni*, t. 35, 2008, s. 364; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 365; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 645.

³⁹ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 253–254; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 64; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 250; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 147; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 465; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 521; http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1271.html; http://pl.wikipedia.org/wiki/Konrad_Kwiece%C5%84;

1996, 1998, 1999). Uczestniczył w IO w 1996 r. w Atlancie i w 2004 r. w Atenach. Mieszka w Bielinach k. Kielc⁴⁰.

Kolejnym szosowcem w gronie olimpijczyków był Zbigniew Piątek. Urodził się 1 maja 1966 r. w Kielcach, w rodzinie Józefa i Janiny. Ukończył tamtejsze Liceum Ogólnokształcące. Był reprezentantem Korony Kielce (1981–1987 i 1990–1993), Legii Warszawa (1988–1989), DEK Radio Kielce 1993 (jeździł także w tym czasie w szwajcarskim Mavic Gitane – 1992), Collstropu, Belgia (1994–1995), PEKAES Lang Rover (1996), PEKAES Irena Zepter (1997–1998), Mrozu Borek Wielkopolski (1999), MAT Ceresit (2000) i Mrozu Supradyn Witamina (2001). Był m.in. ośmiokrotnym mistrzem Polski: wyścig górski (1991, 1993, 1997), w jeździe parami z T. Brożną (1990, 1992) oraz z A. Krasieńskim (1997), szosa drużynowo (1989, 1992); ponadto siedmiokrotnym wicemistrzem kraju: szosa ind. (2000, 2001), wyścig górski (1995, 1998), w jeździe parami (1993, 1996), szosa drużynowo (1993), a także dwukrotnym brązowym medalistą MP: szosa ind. (1992) i w jeździe parami (1991). W 1987 r. zwyciężył w Tour de Pologne, a w pozostałych 9 startach zajmował następujące miejsca: 1990 – 5, 1993 – 5, 1994 – 10, 1996 – 10, 1997 – 35, 1998 – 2, 1999 – 10, 2000 – 12, 2001 – 7. Uczestniczył również dziesięciokrotnie w Wyścigu Pokoju (najlepsze miejsce, które uzyskał to 5 w 2005 r.) oraz tyle samo razy startował w MŚ, nie osiągając większych sukcesów (najlepsze miejsce to 22 w 1991 r. w Stuttgarcie – amatorzy i 16 w 2001 r. w Lizbonie – elita). Brał udział w wielu wyścigach zagranicznych m.in.: Tour du Loir et Cher 1988 – 2, Dookoła Dolnej Saksonii 1989 – 2, Settimana Bergamasca 1992–1993. To także dwukrotny olimpijczyk: 1992 r. – Barcelona oraz Sydney – 2000 r. Po zakończeniu kariery zawodniczej w 2005 r. został dyrektorem sportowym grupy Intel-Action oraz trenerem kolarzkiej kadry młodzieżowej do lat 23. Od 2008 r. jest członkiem zarządu PZKol. oraz radnym miejskim w Kielcach. Mieszka w Kielcach, prowadzi sklep rowerowy⁴¹.

Bartosz Mikos był łucznikiem. Urodził się 8 marca 1980 r. w Kielcach, w rodzinie Stanisława i Barbary Peczele. W 2001 r. ukończył Technikum Drogowe w Kielcach. Ukończył także kursy trenerskie. Występował w barwach

⁴⁰ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 163; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 68–69; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 26–27; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 39; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 86; tegoż, *Wyścig Pokoju 1948–2001*, Warszawa 2002, s. 156; tegoż, *Złota księga kolarstwa polskiego*, Warszawa 1995, s. 202 i nn.; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 277–278.

⁴¹ Z. Głuszek, *Leksykon polskich olimpijczyków*, s. 298; „Magazyn Olimpijski” 2000, nr 10–11, s. 118; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 65–66; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski Leksykon Sportowy*, s. 170–171; A. Pawlak, *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, s. 201; B. Tuszyński, *Wyścig Pokoju 1948–2001*, s. 165; tegoż, *70 Lat Tour de Pologne*, Warszawa 1999, s. 378–383; tegoż, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 77–78; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 303.

Stelli Kielce (jego trenerem klubowym był Wiktor Pyk, trenerem kadry – Anatolij Jegorow). Najważniejszymi dotychczasowymi osiągnięciami tego sportowca są tytuły: Mistrza Polski seniorów (1999); 19 miejsce indywidualnie na Mistrzostwach Świata w Riom (1999); drużynowo 4 miejsce na Halowych Mistrzostwach Świata we Florencji (2001) i 22 miejsce indywidualnie; 53 miejsce indywidualnie na Mistrzostwach Świata w Pekinie (2001) i 15 miejsce drużynowo; 27 miejsce indywidualnie oraz drużynowo brązowy medal Pucharu Europy w Erlangen (2002 r. – razem ze Zbigniewem Stanieczkiem, Rafałem Cwajną i Jackiem Prociem), oraz 7 miejsce drużynowo na Mistrzostwach Europy w Finlandii (2002). Był uczestnikiem IO w 2000 r. w Sydney, gdzie zajął 23 miejsce w wieloboju indywidualnym. Obecnie mieszka i pracuje w Londynie⁴².

Rafał Wójcik był lekkoatletą, przeszkodowcem, a od 2005 r. także maratończykiem. Urodził się 18 września 1972 r. w Starachowicach, jako syn Edwarda i Józefy Kania. Ukończył Zespół Szkół Technicznych Zakładów Naukowych w Skarżysku-Kamiennej. Karierę zawodniczą rozpoczął w wieku 18 lat. Reprezentował kluby: Granat Skarżysko-Kamienna (1990–1994), STS Skarżysko-Kamienna (1994–1996), WKS Oleśniczanka Oleśnica (1996–1998), KB Sporting Międzyzdroje (1998–2004). W 2004 r. został zawodnikiem KKL Fart Kielce. Do najważniejszych osiągnięć tego zawodnika należy zaliczyć m.in. 12 miejsce ME w Göteborgu w 2006 r. w biegu maratońskim, był także 16 zawodnikiem MŚ w Helsinkach w 2005 r., 8 na ME w Budapeszcie (1998) i Monachium (2002) na 3000 m z przeszkodami oraz zajął 16 miejsce podczas MŚ w Atenach (1997) w tej samej konkurencji. Na arenie krajowej może się pochwalić siedmiokrotnym mistrzostwem Polski na 3000 m z przeszkodami i dwukrotnym tytułem Mistrza Polski w biegu maratońskim, ponadto był wielokrotnie Mistrzem Polski i uczestnikiem ME i MŚ w biegach przełajowych. To także półfinalista olimpijski z Sydney (2000 r.) w biegu na 3000 m z przeszkodami. Obecnie mieszka w miejscowości Krynki k. Starachowic⁴³.

Najmłodsze grono olimpijczyków, którzy w dalszym ciągu kontynuują karierę sportową i mają szansę na uczestnictwo w kolejnych IO, to Kamila Chudzik, Rafał Dobrowolski i Tomasz Tłuczyński.

⁴² „Magazyn Olimpijski” 2000, nr 8–9, s.78; 2000, nr 10–11, s. 123; *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 70; M. Michniak, A. Pawłowski, *Świętokrzyski leksykon sportowy*, s. 140–141; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1, s. 554; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 523; http://www.um.kielce.pl/pl/uhonorowani_przez_miasto/nadzieje_kielce/2000/; <http://www.olimpijski.pl/pl/pages/display/13220>.

⁴³ *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 74; B. Tuszyński, *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 2, s. 376–377; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 507; http://pl.wikipedia.org/Wiki/Rafa%C5%82_W%C3%B3jcik_%28lekkoatleta%29; <http://www.iaaf.org/athletes/biographies/letter=0/athcode=50053/index.html>; <http://www.maratonypolskie.pl/wyniki/2007/pil7gen.pdf>; http://www.fit.pl/gwiazdyfit/rafal_wojcik_biegiem_do_pekinu,135,19,19,1116,3666,0,0,0.html.

Kamila Chudzik to lekkoatletka – wieloboistka. Urodziła się 12 września 1986 r. w Kielcach, w rodzinie Tomasza Ryszarda i Ewy Anny Janik. Jest absolwentką LIX LO Mistrzostwa Sportowego im. Janusza Kusocińskiego oraz studentką AWFIS im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Występowała w barwach drużyn: Budowlani Kielce (1999–2004), KKL Fart Kielce (2005), a od 2006 jest zawodniczką klubu AZS-AWFIS Gdańsk. Jej trenerem jest Sławomir Nowak. Do najważniejszych osiągnięć tej zawodniczki należy czwarta pozycja w Młodzieżowych Mistrzostwach Europy w siedmioboju (2007), a także dwukrotne Mistrzostwo Polski w tej dyscyplinie (2008, 2009). Życiowy sukces odniosła podczas mistrzostw świata w Berlinie w 2009 r., kiedy to sięgnęła po brązowy medal tej imprezy. Sezon 2010 straciła z powodu kontuzji łokcia. Warto wiedzieć, że ta utalentowana siedmioboistka w 2008 r. osiągnęła 3 wynik w historii polskiej lekkoatletyki i 8 wynik na listach światowych (6494 p.). Startowała na igrzyskach olimpijskich w Pekinie w 2008 r., gdzie zajęła 15 miejsce. 2 września 2009 r. została odznaczona przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego Złotym Krzyżem Zasługi. Mieszka w Kielcach⁴⁴.

Rafał Dobrowolski jest łucznikiem. Urodził się 27 grudnia 1983 r. w Kielcach, w rodzinie Zdzisława Andrzeja i Mirosławy Ziętał. Jest absolwentem Wyższej Szkoły Handlowej w Kielcach. Był zawodnikiem UKS Gwiazda Nowiny (1995–1998), a od 1998 r. – Stelli Kielce. Jego trenerem klubowym jest Wiktor Pyk, natomiast w kadrze opiekują się nim Siergiej Rodionow i Ryszard Pacura. Największy sukces odniósł w marcu 2009 r. podczas halowych mistrzostw świata w Rzeszowie, zdobywając srebrny medal. To także brązowy medalista mistrzostw Europy z 2008 r., indywidualny mistrz Polski z 2002 r., wicemistrz kraju (2001, 2003) i brązowy medalista Mistrzostw Polski (2004, 2008). Podczas IO w Pekinie w 2008 r. zajął indywidualnie 13 miejsce, a startując drużynowo – 5 miejsce. Mieszka w Szewcach, w województwie świętokrzyskim⁴⁵.

Rdzennym kielczaninem, i jak na razie jedynym olimpijczykiem w gronie piłkarzy ręcznych, jest Tomasz Tłuczyński, grający na pozycji lewoskrzydłowego. Urodził się 19 kwietnia 1979 r. w Kielcach, jest synem znanego piłkarza ręcznego i trenera Zbigniewa Stanisława i Teresy Barbary Durlik. Od wielu lat występuje na niemieckich parkietach. Zaczynał jako junior w klubach: VfL Gummersbach (1998–1999), TV Emsdetten (1999–2002), Eintracht Hildesheim

⁴⁴ *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 87; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 372; http://pl.wikipedia.org/wiki/Kamila_Chudzik; <http://www.awf.gda.pl/index.php?id=588>; http://forsport.info/personal.php?page=profile&nr_zaw=1655&r=1; <http://www.iaaf.org/athletes/biographies/letter=0/athcode=225149/index.html>; <http://www.sports-referen ce.com/olympics/athletes/ch/kamila-chudzik-1.html>.

⁴⁵ *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 88; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 519; http://www.sport.pl/sport/1,92389,5571899,Luczniactwo_kwalifikacje_indywidualne_mezczyzn.html; http://www.ultrasport.pl/rafal_dobrowolski,artykul,5370.html; http://pl.wikipedia.org/wiki/Rafa%C5%82_Dobrowolski.

(2002–2005), TSV Hannover – Burgdorf (2005–2009). Od sezonu 2009/2010 jest zawodnikiem TuS Nettelstedt-Lübbecke. W reprezentacji Polski debiutował we wrześniu 2006 r. i rozegrał dotychczas ponad 100 spotkań. Był etatowym wykonawcą rzutów karnych podczas mistrzostw świata w 2009 r., będąc jednocześnie najskuteczniejszym strzelcem reprezentacji na tej imprezie (58 bramek). Uczestniczył w IO w 2008 r. w Pekinie, gdzie polska reprezentacja zajęła 5 miejsce. 5 lutego 2007 r. został odznaczony przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego Złotym Krzyżem Zasługi⁴⁶.

Podsumowując, na arenach Igrzysk Olimpijskich wystąpiło dotychczas (do 2010 r.) 2602 polskich sportowców, w tym 38 urodzonych na Kielecczyźnie (6 kobiet, 32 mężczyzn). Polacy startowali w ponad 30 dziedzinach sportowych, zarówno letnich, jak i zimowych.

Województwo kieleckie miało swoich reprezentantów w 14 dyscyplinach, w tym w: LA (7), boksie (6), łucznictwie (4), szermierce (3), pływaniu i skokach do wody (3), strzelectwie (3), kolarstwie (2), saneczkarstwie (2), wioślarstwie (2), zapasach (2), gimnastyce (1), hokeju (1), piłce nożnej (1) i piłce ręcznej (1). Zdobyli oni łącznie 12 medali olimpijskich – 2 złote, 4 srebrne i 6 brązowych. Całkowita liczba medali olimpijskich, jaka znajduje się na koncie Polaków to 275, w tym: 64 złote, 86 srebrnych i 125 brązowych.

Największe sukcesy sportowe Kielczanie odnieśli w 5 dyscyplinach: boksie – 5 medali, szermierce – 4 medale, piłce nożnej – 1 medal, zapasach – 1 medal i strzelectwie – 1 medal. Wszystkie odznaczenia zdobyli mężczyźni. Całkowity dorobek medalowy Polski w tych dyscyplinach przedstawia się następująco: boks – 43 medale, szermierka – 22 medale, piłka nożna – 3 medale, zapasy – 24 medale i strzelectwo – 11 medali.

W opisywanym gronie znajduje się 14 kilkakrotnych olimpijczyków, którzy do tej najważniejszej i najbardziej prestiżowej imprezy zakwalifikowali się więcej niż jeden raz. Byli to: czterokrotnie – Marek Garmulewicz, trzykrotnie: Leszek Drogosz, Marian Krzysztof Kasprzyk i Zbigniew Pacelt oraz dwukrotnie: Bohdan Andrzejewski, Józef Grudzień, Ryszard Mieczysław Gawior, Rajmund Stachurski, Witold Stachurski, Danuta Straszyńska-Kossek, Tomasz Brożyna, Zbigniew Piątek, Marian Suski i Marian Kuszewski.

Rozpatrując osiągnięcia sportowców urodzonych w województwie kieleckim w odniesieniu do całego kraju, można zauważyć, że swymi bardzo dobrymi wynikami, zwycięstwami, rekordami olimpijskimi, Polski, Europy i świata oraz wspaniałą postawą zapisali się na stałe w historii ruchu olimpijskiego i światowego sportu.

⁴⁶ *Świętokrzyscy olimpijczycy*, s. 99–100; B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Od Chamonix i Paryża do Vancouver...*, s. 687; <http://www.zprp.pl/rplayer/18>; http://pl.wikipedia.org/wiki/Tomasz_T%C5%82uczynski; http://www.ultrasport.pl/tomasz_tluczynski,artykul,5285.html; <http://www.tus-n-uebbecke.de/category/tusteam/spieler-portraits/tomasz-tluczynski/>.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła internetowe

http://en.wikipedia.org/wiki/Poland_at_the_1972_Winter_Olympics
http://forsport.info/personal.php?page=profile&nr_zaw=1655&r=1
http://insp.waw.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=41
<http://pawud11.webd.pl/1968GREnr2.pdf>
<http://pawud11.webd.pl/1968GREnr2.pdf>
http://pl.wikipedia.org/wiki/Bohdan_Andrzejewski
http://pl.wikipedia.org/wiki/Danuta_Straszy%C5%84ska
http://pl.wikipedia.org/wiki/Kamila_Chudzik
http://pl.wikipedia.org/wiki/Konrad_Kwiecie%C5%84
http://pl.wikipedia.org/wiki/Krystyna_Nowakowska
http://pl.wikipedia.org/wiki/Marian_Kuszewski
http://pl.wikipedia.org/wiki/Marian_Suski
http://pl.wikipedia.org/wiki/Rafa%C5%82_Dobrowolski
http://pl.wikipedia.org/wiki/Rafa%C5%82_W%C3%B3jcik_%28lekkooatleta%29
http://pl.wikipedia.org/wiki/Roman_Steblecki
http://pl.wikipedia.org/wiki/Tomasz_T%C5%82uczy%C5%84ski
http://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Kara%C5%9B
http://pl.wikipedia.org/wiki/Witold_Stachurski
<http://www.awf.gda.pl/index.php?id=588>
<http://www.awf.poznan.pl/sport/baran.htm>
http://www.fit.pl/gwiazdyfit/rafal_wojcik_biegiem_do_pekiniu,135,19,19,1116,3666,0,0,0.html
<http://www.iaaf.org/athletes/biographies/letter=0/athcode=225149/index.html>
<http://www.iaaf.org/athletes/biographies/letter=0/athcode=50053/index.html>
<http://www.maratonympolskie.pl/wyniki/2007/pil7gen.pdf>
<http://www.olimpijski.pl/pl/pages/display/13220>
<http://www.olimpijski.pl/pl/pages/display/15832>
<http://www.olimpijski.pl/pl/pages/display/15834>
<http://www.olimpijski.pl/pl/pages/display/15854>
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1204.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1271.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1291.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_13156.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_13157.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1383.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_14227.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_1596.html

http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_2036.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_2036.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_2298.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_26824.html
http://www.olimpijski.pl/pl/subpages/displayfid/294_638.html
<http://www.pkol.pl/pl/pages/display/15188>
http://www.pkol.pl/pl/subpages/displayfid/294_13600.html
http://www.pkol.pl/pl/subpages/displayfid/294_2523.html
http://www.sport.pl/sport/1,92389,5571899,Lucznictwo___kwalifikacje_indywidualne_mezczyzn.html
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ch/kamila-chudzik-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/fr/mieczyslawa-franczyk-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ga/ryszard-gawior-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ga/zbigniew-gawior-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ka/wojciech-karkusiewicz-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ko/stanislaw-kowal-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/ma/maria-maczynska-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/mi/irena-milnikiel-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/no/krystyna-nowakowska-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/re/wojciech-repsz-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/st/danuta-straszynska-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/st/rajmund-stachurski-1.html>
<http://www.sports-reference.com/olympics/athletes/tr/jerzy-tracz-1.html>
<http://www.szermierka.wroclaw.pl/podstrona.php?g=20>
<http://www.tus-n-luebbecke.de/category/tus-team/spieler-portraits/tomasz-tluczynski/>
http://www.ultrasport.pl/rafal_dobrowolski,artykul,5370.html
http://www.ultrasport.pl/tomasz_tluczynski,artykul,5285.html
http://www.um.kielce.pl/pl/uhonorowani_przez_miasto/nadzieje_kielc/2000/
<http://www.wspolczesna.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20100114/SPORT00/246410339>
http://www.zgapa.pl/zgapedia/W%C5%82adys%C5%82aw_Kara%C5%9B.html
<http://www.zrpp.pl/rplayer/18>

II. Prasa

„Lekkoatletyka” 1972, nr 12.

„Magazyn Olimpijski” 2000, nr 8–9, 10–11.

B. Literatura

I. Publikacje

- Bogusz A., *Łódzcy olimpijczycy. 1924–1984*, Łódź 1984.
- Borzęcki B., *Białą bronią urzeczeni*, Warszawa 1994.
- Drogosz L., *Album wspomnień „Czarodzieja Ringu” Leszka Drogosza z lat 1950–2008*, Kielce 2008.
- Duński W., *Od Paryża 1924 do Sydney 2000: polscy medaliści olimpijscy i paraolimpijczy*, Warszawa 2001.
- Gaczkowski W. i in., *Encyklopedia (statystyczna) polskiej lekkiej atletyki 1919–1994*, Warszawa 1994.
- Głuszek Z., *Leksykon polskich olimpijczyków*, Warszawa 1999.
- Głuszek Z., *Polscy olimpijczycy 1924–1984*, wyd. 4 uzupełnione, Warszawa 1988.
- Godlewski P., *Olimpijskie turnieje zapasnicze: 1896–1996*, Warszawa 1996.
- Gowarzewski A., *Encyklopedia piłkarska Fuji: Widzew Łódź*, t. 5, 1998.
- Iskier przewodnik sportowy*, Iskry, Warszawa 1976.
- Klimontowicz W., *Ruch olimpijski na terenie Śląska i Zagłębia*, Katowice 1996.
- Klimontowicz W., *Sport pływacki Górnego Śląska*, Katowice 1998.
- Kobendza R., *Zarys 80-letniej działalności Polskiego Związku Towarzystw Wioślarskich*, Warszawa 2001.
- Kronika sportu polskiego 2001*, Warszawa 2002.
- Księga Sportu Polskiego 1944–1974*, red. J. Rajkowska, Warszawa 1975.
- Kto jest kim*, edycja III, Warszawa 1993.
- Kto jest kim*, edycja IV, Warszawa 2001.
- Ku olimpijskim szczytom*, Warszawa 1980.
- Kurzyński H. i in., *Od Adamczaka do Zastony: leksykon lekkoatletów polskich okresu międzywojennego: mężczyźni*, Warszawa 2004.
- Lipoński W., *Humanistyczna encyklopedia sportu*, Warszawa 1987.
- Lis J., *Laury olimpijskie. Polacy na letnich Igrzyskach Olimpijskich 1924–1976*, Warszawa 1980.
- Lis J., Olszański T., *Od Aten do Sydney 2000*, Warszawa 2001.
- Lis J., *Polscy medaliści olimpijscy*, Białystok 1985.
- Lis J., *Romantyczne olimpiady*, Warszawa 1984.
- Logos i etos polskiego olimpizmu*, red. J. Lipiec, Kraków 1994.
- Łuczak M., *Szermierka w Polsce w latach 1945–1989*, Poznań 2002.
- Maciejewski A., *Bydgoscy olimpijczycy oraz medaliści mistrzostw świata i Europy*, Bydgoszcz 1996.
- Mała encyklopedia sportu*, t. 1 i 2, Warszawa 1987.
- Mały słownik biograficzny warszawskich olimpijczyków 1924–1976*, red. H. Młodzianowska, Warszawa 1979.
- Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyska encyklopedia sportu*, Kielce 2004.

- Michniak M., Pawłowski A., *Świętokrzyski leksykon sportowy*, Kielce 2002.
- Młodzikowski G., *Olimpiady ery nowożytnej*, Warszawa 1984.
- Muszałówna K., *Pod olimpijskim sztandarem*, Warszawa 1938.
- Najlepsi z najlepszych. Polscy złoci medaliści olimpijscy*, Warszawa 2001.
- Olszański T., *Za metą i dalej*, Warszawa 1973.
- Olszewski L., *O złote pasy*, Warszawa 1975.
- Osmólski P., *Leksykon boksu*, Warszawa 1989.
- Pawlak A., *Olimpijczycy: polscy sportowcy w latach 1924–1998*, Kraków 2000.
- Poczet polskich olimpijczyków 1924–1984*, Warszawa 1984.
- Porada Z., *Starożytne i nowożytne igrzyska olimpijskie*, Kraków 1980.
- Skotnicki J., *Od Olimpii do Atlanty*, Warszawa 1996.
- Sportowcy XXX-lecia*, Warszawa 1975.
- Staniszewski J., *Dzieje warszawskich zapasów amatorskich*, Warszawa 1994.
- Szkiela W., Tuszyński B., Weiss Z., *Pół wieku AZS*, Warszawa 1962.
- Szmel B., *Encyklopedia piłkarska Fuji: Biało-Czerwoni*, t. 35, 2008.
- Szymonek J., Rozum J., *Osiągnięcia Polskiej Lekkiej Atletyki w 40-leciu PRL. Trójkok mężczyzn*, Warszawa 1985.
- Świętokrzyscy olimpijczycy*, red. M. Michniak, A. Pawłowski, Kielce 2011.
- Tuliszka M., *85 lat Polskiego Związku Pływackiego 1922–2007: zarys dziejów*, Poznań 2007.
- Tuszyński B., *70 lat Tour de Pologne*, Warszawa 1999.
- Tuszyński B., *Księga sportowców polskich, ofiar II wojny światowej 1939–1945*, Warszawa 1999.
- Tuszyński B., Kurzyński H., *Od Chamonix i Paryża do Vancouver. Leksykon olimpijczyków polskich 1924–2010*, Warszawa 2010.
- Tuszyński B., *Polscy olimpijczycy XX wieku*, t. 1 i 2, Wrocław 2004.
- Tuszyński B., *Wyścig Pokoju 1948–2001*, Warszawa 2002.
- Tuszyński B., *Złota księga kolarstwa polskiego*, Warszawa 1995.
- Uczni wrocławscy*, t. 2: 1974–1994, red. J. Trzynadłowski, Wrocław 1994.
- Wachowski E., *Wybitni trenerzy i sportowcy poznańskiej uczelni wychowania fizycznego*, AWF Poznań 1979.
- Waśko J., *Długi basen w statystyce*, Zamość 2006.
- Woźniak E., *Pięciobój nowoczesny*, Warszawa 1979.
- Wryk R., *Sport olimpijski w Polsce 1919–1939. Biogramy olimpijczyków*, Poznań 2006.
- Zawiślański R., *50 lat sportu luczniczego w Polsce*, Warszawa 1989.
- Zmarzlik J., *Bij mistrza*, Warszawa 1992.

Summary

Profiles of sport polish olympians born in Kielce

The Olympic Games occupies particular place in the sports movement in every country. The aim of this paper is to introduce sports profiles of Polish Olympians born in Kielce province. The territorial range of Kielce province was adopted in relation to the borders of Kielce province in the years 1975 to 1998.

The article briefly describes the most important sporting accomplishments and achievements of sportsmen born in Kielce province and examines their contribution to the achievements of olympic sport in Poland.

Keywords: sport, sporting achievements, medal record, the Olympic Games, Olympians, Kielce province in the years 1975 to 1998

CZEŚĆ II

VARIA

Ireneusz CIOSEK*

Monitorowanie wpływów i sympatii politycznych w Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej przez władze państwowe w województwie kieleckim po 1926 r.

Streszczenie

Po przewrocie majowym w 1926 r. obóz polityczny Józefa Piłsudskiego dążył do przejęcia kontroli nad wszelkimi dziedzinami życia w państwie, w tym nad oświatą i kulturą. W działalności tego ugrupowania istotną rolę odgrywała ideologia państwowa, a w jej ramach idea wychowania państwowego. W kręgu zainteresowań ówczesnych władz znalazła się szkoła, jak również organizacje masowe. Materiał źródłowy, *Monitorowanie wpływów i sympatii politycznych w Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej przez władze państwowe w województwie kieleckim po 1926 r.*, przedstawia dokument przygotowany przez starostę radomskiego dla wojewody kieleckiego w 1927 r. na temat stanu organizacyjnego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w powiecie radomskim.

Słowa kluczowe: sport, kultura fizyczna, stowarzyszenie

Z chwilą odzyskania niepodległości wszystkie ugrupowania polityczne interesowały się problemami wychowania młodzieży, chcąc mieć zarazem jak największy wpływ na szkołę i wszelkiego rodzaju organizacje zrzeszające młodzież szkolną i pozaszkolną. Do 1926 r. w polityce wychowawczej państwa dominowała ideologia narodowego związku ze Związkiem Ludowo-Narodowym (ZLN)¹, a po 1926 r. ideologia wychowania państwowego obozu sanacyjnego. Oprócz wspomnianych nurtów wychowawczych, w latach 1918–1939 znaczny wpływ miała pedagogika katolicka utożsamiana z Chrześcijańską Demokracją².

---

* Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach.

¹ Związek Ludowo-Narodowy w 1928 r. przekształcił się w Stronnictwo Narodowe.

² S. Wołoszyn, *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, Warszawa 1962, s. 136, 631.

W 1918 r. powołany został sekretariat generalnego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (SMP) w Poznaniu. Podjął on zakrojoną na szeroką skalę akcję zakładania na terenie diecezji całego kraju oddziałów SMP, skupiających w swoich szeregach młodzież pozaszkolną, która ukończyła szkołę podstawową i nie kontynuowała nauki. Na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych nastąpiła reorganizacja stowarzyszenia, w wyniku której katolickie związki młodzieżowe zostały włączone w struktury Akcji Katolickiej zorganizowanej przez Episkopat Polski, a SMP zostało przemianowane na Katolicki Związek Młodzieży Polskiej (KZMP). W skład KZMP wchodziły: Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej (KSMM) i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej (KSMŻ)³.

Powstałe stowarzyszenia prowadziły szeroko zakrojoną działalność religijną, propagandową przeciwko ruchom lewicowym i komunistycznym, upowszechniały oświatę pozaszkolną, prowadziły kursy zawodowe, organizowały dla swoich członków zajęcia rekreacyjne oraz upowszechniały szeroko rozumianą kulturę fizyczną. Wspomniane cele realizowane były na organizowanych zjazdach, wycieczkach naukowych i krajoznawczych, kursach dokształcających, odczytach, pokazach, projekcjach i itp. Zakres podejmowanych działań był szeroki, a w połączeniu z systematyczną pracą oraz posiadanymi środkami finansowymi gwarantowały stały napływ młodzieży do oddziałów SMP. Zadania SMP, wynikające z wychowania fizycznego i sportu, realizowane były na kursach i obozach, gdzie można było lepiej przygotować i przeprowadzić zajęcia wf. oraz gry i zabawy sportowe. Powyższa działalność nie ograniczała się jedynie do obozów, ale również do uczestnictwa w zjazdach diecezjalnych SMP, przy okazji których organizowano zawody sportowe i pokazy gimnastyczne. Wychowanie fizyczne i sport odgrywały w działalności SMP bardzo ważną rolę. Oprócz zapewnienia członkom dobrego zdrowia i odporności fizycznej, wf. i sport miały przyciągać młodzież do udziału w zajęciach terenowych oddziałów SMP. Przy każdym oddziale SMP powstawały koła sportowe, których celem było zachęcanie młodzieży do uprawiania sportu i organizowania zabaw i gier ruchowych. Bardzo ważną rolę w pracach oddziałów SMP odgrywał tzw. „patronat”. Patronat oddziału składał się z 3 do 5 osób o „katolickich i narodowych przekonaniach”, wybranych przez organ SMP (KZMP) – radę związkową. Do patronatu należał ponadto jeden z miejscowych księży, jako „patron” mianowany przez władze kościelne. Ksiądz patron – wspólnie z wybranym spośród członków prezesem zarządu – kierował pracami oddziału. Do zadań patronatu należało nadawanie oddziałowi kierunku działalności, odpowiadał on za wszystkie działania oddziału, jak również reprezentował miejscowy oddział SMP (KZMP) wobec władz państwowych. Zarząd składał się z 6 członków wybieranych na walnym zebraniu oddziału⁴.

³ Archiwum Państwowe w Kielcach (dalej: APK), Urząd Wojewódzki Kielecki I (UWK I), sygn. 3149, k. 780.

⁴ APK, UWK I, sygn. 651, k. 157, 158, 159; „Gazeta Kielecka” 1929, nr 72.

Po przejęciu władzy przez obóz polityczny Józefa Piłsudskiego rozpoczęła się realizacja idei wychowania państwowego. W tym celu w kręgu zainteresowania państwa znalazły się niemal wszystkie dziedziny życia w kraju, m.in. oświata i kultura. Sanacja poważnie interesowała się problemami wychowania, dążąc do podporządkowania ideologii wychowania państwowego działalności szkoły i organizacji młodzieżowych. Patronat kościoła katolickiego i Chrześcijańskiej Demokracji nad SMP (KZMP) oraz dążenie do uzyskania w nim wpływów przez opozycyjny ZLN (późniejsze Stronnictwo Narodowe) wymuszało na władzach państwowych po 1926 r. szczególnie uważne monitorowanie działalności SMP. Nadzór był prowadzony nawet po umieszczeniu w statutach KSMM i KSMŻ zapisów uwzględniających ideologię wychowania państwowego poprzez zaliczenie do zadań statutowych przysposobienia wojskowego i wf. Zadania dotyczące wf. i sportu KSMM i KSMŻ zrealizowały poprzez organizację konferencji, odczytów, zjazdów, kolonii letnich, obozów i kursów wf. oraz budowę boisk i urządzeń sportowych⁵.

Przedstawiony dokument jest sprawozdaniem starosty radomskiego dla wojewody kieleckiego, który w 1927 r. ocenił aktywność poszczególnych oddziałów SMP w powiecie. Bardzo słabo wypadł Radom, w którym oddziały funkcjonowały tylko do 1925 r. Potwierdza to opinię, że SMP było mało popularne w ośrodkach miejskich, gdzie musiało konkurować z licznymi organizacjami i stowarzyszeniami. Takiego wyboru nie miała młodzież wiejska, która chętnie uczestniczyła w pracach lokalnych oddziałów SMP, działających przy wiejskich i małomiasteczkowych parafiach. W 1927 r. na terenie powiatu radomskiego, który podlegał diecezji sandomierskiej, działały oddziały SMP w następujących miejscowościach: Wolanów – 20 członków; Mniszek, gmina Wolanów – 16 członków; Lisów, gmina Jedlińsk – 18 członków (od 1926 r. nie przejawiali oni żadnej aktywności); Błotnica, gmina Jedlińsk 40 członków (od 1926 r. nie przejawiali oni żadnej aktywności); Wierzbica – 20 członków; Wyśmierzyce – 34 członków; Kowala – 40 członków; Kuczki Kolonia – 20 członków; Małęczyn Stary, gmina Kuczki – 13 członków; Ksawerów, gmina Stromiec – 24 członków. Na podstawie niniejszego źródła można wysnuć wniosek, że działalność KSMM i KSMŻ cieszyła się większą popularnością w środowiskach wiejskich, gdzie stowarzyszenia często były jedynymi organizacjami młodzieżowymi, oferującymi bogatą i atrakcyjną propozycję spędzania wolnego czasu lub uczestnictwa w kursach zawodowych⁶. Przedstawiony poniżej materiał przechowywany jest w Archiwum Państwowym w Kielcach, w zespole Urzędu Wojewódzkiego Kieleckie⁷.

⁵ *Statut Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej*, Poznań 1934.

⁶ APK, UWK I, sygn. 3132, k. 82; UWK I, sygn. 3149, *Działalność Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i Żeńskiej 1925–1931* (niepaginowane).

⁷ Zob. APK, UWK I, sygn. 3132, k. 81, 82.

Tekst źródłowy⁸

STAROSTA RADOMSKI
L.713/2

Radom, dnia 27 października 1927 r.
Ścisłe Tajne.

„Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej Męskiej”.

Do
Pana Wojewody
w K i e l c a c h.

Na skutek reskryptu Pana Wojewody z dnia 12/X.1927 r. L.BP.8581 donoszę, co następuje:

I. Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Męskiej w powiecie pod względem organizacyjnym prowadzą na ogół słabą działalność, niektóre z nich wykazują bierność, a kilka jest zupełnie nieczynnych. W celu wzmożenia pracy staraniem Radomskiego sekretariatu został zorganizowany i przeprowadzony kurs instruktorów w końcu września br. przy 72 pp.^[9], zaś dzień 13 listopada br., jako dzień Święta Młodzieży Polskiej ma być poświęcony na zachęcenie wstępowania w szeregi stowarzyszenia. Przy każdym stowarzyszeniu męskim, istnieje stowarzyszenie żeńskie pod protektoratem tegoż patrona i wszystkie należą do „Sekretariatu Zrzeszeń Patronów Związku Młodzieży” w Radomiu przy ul. Trawnej nr. 6. Wspomniany sekretariat obejmuje stowarzyszenia 7 powiatów, to jest: radomskiego, kozienickiego, iłżeckiego, opatowskiego, sandomierskiego, koneckiego i opoczyńskiego i wchodzi w skład Centralnego Związku Stowarzyszeń w Poznaniu. Organizacje te subsydiowane są przez biskupa sandomierskiego.

II. Ilość stowarzyszeń i ich członków:

1) W Radomiu Stowarzyszenie Mł[odzieży] P[olskiej] Męskiej istniało do końca 1925 r. Obecnie nie posiada zarządu i nie jest zorganizowane. Mieściło się ono przy Klubie Rzemieślniczym, ul. Kilińskiego 15. Istnieje zamiar powołania wymienionego Stowarzyszenia do życia w dniu 13 XI br. i wybrania odpowiedniego zarządu.

2) Wolanów:

Patronat stowarzyszenia:

Ks. [iędz] Adam Wąs,

Jaworowski Feliks

Treuman Jan, nauczyciel

Matyjaśkiewicz Stanisław, organista

Zarząd:

Staniszewski Jan, prezes

⁸ W tekście źródłowym został zachowany oryginalny język dokumentu. Zmian dokonano jedynie, gdy występowały w tekście błędy ortograficzne i pomyłki powstałe w czasie pisania na maszynie.

⁹ Informacje zawarte w nawiasach kwadratowych pochodzą od autora publikacji. Chodzi tutaj prawdopodobnie o 72 pułk piechoty.

Sobczyk Jan, vice-prezes

Płachta Antoni, sekretarz

Ukleja Waclaw, bibliotekarz

Członków 20.

3) Mniszek, gm.[gmina] Wolanów:

Patronat:

Ks.[iądz] Szumski Paweł

Siek Jakub, prezes i skarbnik

Borowiec Czesław, sekretarz

Członków 16.

4) Lisów, gm. Jedlińsk

Patronat:

ks. Jaworski Ignacy

Baran Witold, prezes

Mokosa Stanisław – sekretarz

Potera Jan – gospodarz

Staniewski Stanisław – skarbnik

Członków 18, od roku nieczynne.

5) Błotnica gm. Jedlińsk

Patronat:

ks[.iądz] Kołodziej Aleksander

Kowalik Antoni – prezes

Pirosz Jan – sekretarz

Kwiatkowski Stanisław, zast.[ępc]

Członków 40, od sierpnia 1926 r. nieczynne.

6) Wierzbica:

Patronat:

Ks.[iądz] Kołodziej Aleksander

Klimer Józef – prezes

Dwójka Waclaw – sekretarz

Zawisza Stefan – skarbnik

Zawisza Antoni – bibliotekarz

Duralski Feliks – gospodarz

Członków 20.

7) Wyśmierzyce:

Patronat:

Ks.[iądz] Marian Dębowski

Zarząd:

Antoszewski Edward – prezes

Koresiński Dominik – vice-prezes

Borowski Edward – sekretarz

Wancerski Stanisław – zastępca sekretarza

Antoszewski Marian – skarbnik
Rogaliński Stanisław – gospodarz
Członków 34.

8) Kowala:

Patronat:

Ks.[iędz] Jan Koziński
Chołociński Marian
Walewski Aleksander
Walewska Maria
Taranasiewicz Jan
Taranasiewicz Maria
Wozniak Walenty
Torbis Antoni

Szydłowski Józef

Zarząd:

Chołociński Marian – prezes
Wozniak Józef – vice-prezes
Ziólkowski Franciszek – sekretarz
Jancyk Jan – skarbnik
Członków 40.

9) Kuczki kolonia:

Patronat:

Ks.[iędz] Molewski Tadeusz
Mąkosa Stanisław – prezes
Nowocki Stanisław – sekretarz
Jaroszek Władysław – skarbnik
Członków 20.

10) Mołęczyn Stary, gm. Kuczki:

Patronat:

Ks.[iędz] Oško
Kondziela Jan, zastępca
Zarząd:
Kiepiel Jan – prezes
Wiśniewski Władysław – gospodarz
Warchoń Władysław – gospodarz
Lipiec Jan – skarbnik
Członków 13.

11) Ksawerów gm. Stromiec:

Zarząd:

Chmielewski Stanisław, prezes
Zaręba Antoni, vice-prezes
Zagajewski Jan – gospodarz

Szukiewicz Wanda
Członków 24.

3) Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Męskiej, jak również i Żeńskiej zorganizowane są w okręg, którego siedzibą jest Radom, lokal przy ul. Trawnej 6 o urzędowej nazwie „Sekretariat Zrzeszeń Patronat Związku Młodzieży”.

4) Osobowy skład patronatów podany jest w punkcie 2. Przy poszczególnych stowarzyszeniach w powiecie. Skład osobowy Zarządu Okręgowego jest następujący: ks. prob[oszcz] Jan Koziński z Kowali i ks. Leon Rafalski.

Tak członkowie patronatów, jak i Zarządu Okręgowego są sympatykami Ch. [Chrześcijańskiej] D. [Demokracji]

5) Do sekretariatu Zrzeszeń Patr.[onatu] Zw.[iązku] Mł[odzieży] należą Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej, ten zaś należy do Związku Stow.[arzyszeń] Młodz.[ierzy] Polskiej, którego siedzibą jest Poznań.

6) Skład osobowy Rady Związkowej Stow.[arzyszenia] Młodz.[ieży] jest następujący:

Klamiński Stanisław – prezes i instruktor b.[yły] członek Straży Narod.[owej].

Obecnie sympatyk O[obozu] W[wielkiej] P[olski]

Sołtyk Feliks – nauczyciel gimnaz[jum] Z[wiązek] L[udowo] N[arodowy]

Urbański Franciszek – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Łuba Teofil – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Saranowicz Stefan – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Ks.[iądz] Kasprzycki Henryk – proboszcz z Przysuchy, pow.[iat] opoczyński

Papliński Stanisław – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Vorbrodjt Julian – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Stępień Edward – Ch.[rześcijańska] D.[emokracja]

Krzeczkowski Jan – Z[wiązek] L[udowo] N[arodowy]

Greljek Stanisław z Kożuchowa, pow.[iat] radomski

Ks.[iądz] Kolasa Stefan – Końskie.

Zapatorywania polityczne członków zamiejscowych nie zostały ustalone.

S T A R O S T A:

[podpis odręczny]

Strzeszewski

Bibliografia

A. A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Kielcach: zespół Urzędu wojewódzkiego Kieleckiego I (1919–1939), sygn. 651, 3132, 3149.

II. Źródła drukowane

Statut Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej, Poznań 1934.

III. Prasa

„Gazeta Kielecka” 1929.

B. Literatura

Wołoszyn S., *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, Warszawa 1962.

Summary

Monitoring of political influences and preferences in Polish Youth Association by state authorities in Kielce province after 1926

After the coup in May 1926 Józef Piłsudski's political circle aimed at taking control over all spheres of life in the country including education and culture. In the activity of that group the state ideology played an important part and within its frames also the idea of state education. School as well as mass organizations found themselves in the range of the contemporary authorities' interests. The source material *Monitoring of political influences and preferences in Polish Youth Association by state authorities in Kielce province after 1926* presents a document prepared in 1927 by Radom mayor for the governor of Kielce province concerning the organizational condition of Polish Youth Association in Radom county.

Keywords: sport, physical culture, association

Tomáš DOHNAL
Vladimír HOBZA *

Rekreologie jako studijní obor, stav a tendence vývoje

1. Úvod

Níže uvedený text je syntézou již publikovaných prací, které se vztahují k formulování obsahu studijního oboru rekreologie a nových poznatků obou autorů. Text vznikl na základě zájmu ediční rady časopisu.

Rekreologie (z latinského *re-creare* + *logos*) je teoretická disciplína, která se zabývá obecnými problémy rekreace. Za její „předchůdkyni“ můžeme považovat teorii rekreace.

Zde je nutné připomenout, že na rozdíl uvedených teoretických disciplín vyjadřuje pojem „rekreace“ konkrétní činnosti naplňující obsah rekreace, nebo je vyjádřením konkrétního systému.

Jaké je tedy zaměření rekreologie? Vydeme-li z již uvedeného latinského *re-creare*, je zřejmé, že jde o bádání, zaměřené především na problém obnovy (v našem případě lidských) sil, na problém znovu-vytváření něčeho, co zde již bylo, ale bylo nějakou činností ztraceno, zmenšeno, narušeno atd. V našem pojetí ale přidáváme snahu o další rozvoj a další zdokonalování na straně jedné a na straně druhé i snahu o předcházení ztráty, resp. negativní změny určité kvality, čili o kompenzaci negativních vlivů činnosti člověka i prostředí.

Při formulování cílů rekreologie jako vědní disciplíny i jako studijního oboru si musíme být vědomi faktu, že principy, na kterých byl postaven systém služeb pro volný čas v minulosti, už neplatí nebo platit přestávají. Doba, ve které veřejné (státní) instituce měly výsadní právo zásobovat trh nabídkou volno-

---

* Department of Leisure and Outdoor Education, Faculty of Physical Culture, Palacký University Olomouc, Czech Republic.

časových aktivit a programů s převažující orientací na organizovanou část populace. Avšak politické a sociální změny tento systém narušily.

Tvůrci současného systému poskytování volnočasových služeb nesou zodpovědnost za jejich pestrou nabídku každé věkové a sociální skupině populace. Nutné je zdůraznit, že se však v žádném případě nejedná o „statické“ skupiny. Sociální a ekonomické podmínky společně s rychle se vyvíjejícím životním stylem rozmnožily řady potenciálních zákazníků, změnily zaměření a strukturu poskytovaných programů a vyvíjejí tlak na permanentní zdokonalování volnočasových služeb.

Aby tohoto bylo dosaženo, je důležité splnit následující předpoklady:

- *uspokojit veškerou klientelu – každého člena*
- *služby by měly zasáhnout i ty, kteří se původně zúčastnit nechtěli*
- *budovat vztahy s ostatními organizacemi*

Ve shodě s Bentem a Purunahou, konstatujeme, že bychom měli být opatrní a připraveni nejen na to, co přijde, ale co může přijít a že nestačí pouze analyzovat minulost a provést několik oprav a přizpůsobení, aby bylo možné navrhovat organizace a aktivity do budoucna.

2. Teoretická východiska pro stanovení vize a cílů studijního oboru i vědní disciplíny

Člověk je společenská (a kulturní) bytost, která vstupuje do kontaktu s ostatními bytostmi v rámci systému základních vztahů. Člověk je svobodným sebevědomým subjektem s právem a možností svobodné lidské volby, svobodného rozvoje lidských sil.

Naopak podle vyjádření většiny sociologů patří **společnost** k pojmům, které jsou nejspornější, nejméně jednoznačně definované a které proto mohou vyjadřovat všechno a nic.

Společnost můžeme chápat jako lidstvo, tedy celek – největší společenskou skupinu, k níž jedinec může náležet. Může být také chápána jako seskupení osob obou pohlaví a různých věkových skupin. Společnost si vytvořila vlastní instituce, které respektuje, a kulturu, kterou sdílí.

Naše společnost prošla – zejména v posledním období – výraznými proměnami, které zcela zásadně přetvářejí její ekonomický, politický a sociální systém, všechny části kultury.

Tento vývoj sebou nese i změnu hodnotových priorit, kterou můžeme označit jako posun od hodnot materialistických (orientace lidí na ekonomickou prosperitu, hmotné bezpečí, stabilní ekonomický růst) k hodnotám postmaterialistickým (svoboda seberealizace individua, možnosti více ovlivňovat správu věcí veřejných v bezprostředním okolí, vytvářet méně impersonální a více humánní společnost, žít v kvalitním životním prostředí).

Lze očekávat, že současnost, ale zejména nedaleká budoucnost se bude vyznačovat růstem volného času, ochotou a chutí lidí se scházet a trávit jej aktivitami různého charakteru, návratem k přírodě, sebezdokonalováním a seberealizací. Musíme si ale uvědomit, že tento vývoj se nikdy nebude týkat naší společnosti jako celku, ale pouze určité jeho části. Rozdíly budou a to podle věku, vzdělání, ekonomické situaci atd.

Pro společnost a individuum bude v nedaleké budoucnosti charakteristická snaha o kvalitní život, nesmírné zaujetím pro osobnost, citlivost k ekologickým otázkám, odklon od velkých názorových systémů, kult spoluúčasti a sebevyjádření, móda retri i návrat k místním a regionálním hodnotám a k některým tradičním představám a praktikám. Žít svobodně bez veškerého omezování, sám si zvolit způsob života: toto je nejvýznamnější společenská a kulturní událost naší a budoucí doby.

Evropská Unie považuje *pohybovou aktivitu* za komplex chování, které způsobuje pohyb produkovaný kosterním svalstvem za využití energie. Našemu pojetí tohoto pojmu odpovídá pojetí které chápe pohybovou aktivitu jako jakoukoliv aktivitu produkovanou kosterním svalstvem způsobující zvýšení tepové a dechové frekvence. Může být součástí sportu, školních aktivit, dětské hry nebo chůze do školy (obrázek 1).

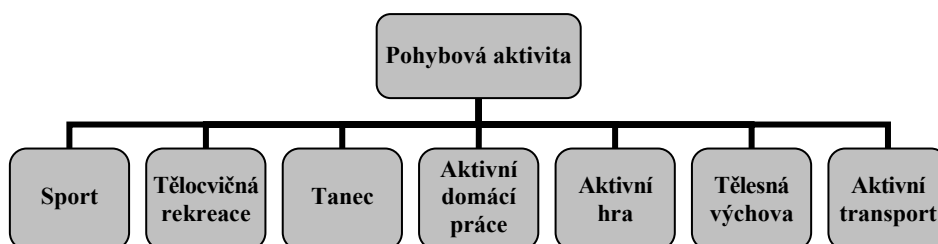

Fig. no. 1. Obsah pohybové aktivity (SIGPAH, 2004; in: Dohnal & Hobza, 2005)

Při strategii *plánování obsahu, organizace a řízení* rekreace musíme vytvořit takové podmínky, aby zajišťovaly co nejvyšší míru uspokojení potřeb a zájmů občanů. Za klíčová slova, jejichž obsah musíme do *strategie* zařadit, považujeme slova: rekreace, kompenzace, edukace, kontemplace, komunikace, integrace, participace a enkulturace.

Na základě současných sociologických studií je patrné, že „*volný čas*“ hraje a bude hrát v životě člověka (a tím i společnosti) významnou roli, a to zejména v oblasti tvorby a rozvoje jeho zdraví, kultivace a socializace. Je proto prozíravé vytvářet *materiální a prostorové podmínky* pro volnočasovou seberealizaci různých věkových a sociálních skupin populace, včetně populace handicapované. Konstatujeme a zdůrazňujeme, že proces vytváření podmínek pro realizaci volnočasových aktivit široké veřejnosti je složitější a komplexnější a to proto, že je nutné mít na zřeteli vývoj v těchto faktorech:

- zvyšování komplexnosti sociální struktury
- nové demografické profily, stárnutí populace
- rozmanitost a různorodost sociálních skupin, socializace
- smysl života a životní styl ve vztahu k systému vzdělání a kultury, k zájmům a potřebám,

a to se zřetelem ke sportu (pohybové aktivitě), spokojený život

- změny postojů k hodnotám, uvědomování si těla a zdraví,
- tvořivost, dobrodružství, riskování
- nárůst volného času
- vyšší požadavky na kvalitu obsahu i služeb

Vzhledem k výše uvedenému potom konstatujeme, že *tendence vývoje* rekreačních aktivit směřují:

- od organizovaného k neorganizovanému
- od výkonu k prožitku (radosti, sebeuspokojení, seberealizaci)
- od kolektivního k individuálnímu
- od tradičního k netradičnímu (rizikovému, vzdělávacímu, k aktivitám pro rozšíření obzoru a kvality osobnosti)
- od dlouhodobých (stálých) vlivů ke krátkodobým trendům (módnost, identifikace)
- od města k přírodě (kompenzace prostředí a stresových vlivů)

Je prokázáno, že rekreace, cestovní ruch a sport má velký vliv na hospodářství, ekonomickou situaci a rozvoj té které země. Rekreologie se proto zabývá zkoumáním *ekonomických dopadů pohybové (tělocvičné) rekreace*. Pro zdůvodnění konstatovaného uvádíme obrázek 2, který ilustruje vztah mezi finančními prostředky do pohybové (sportovní) aktivity vloženými (vstup) a efektem, který jejich využitím vzniká (výstup). Upozorňujeme

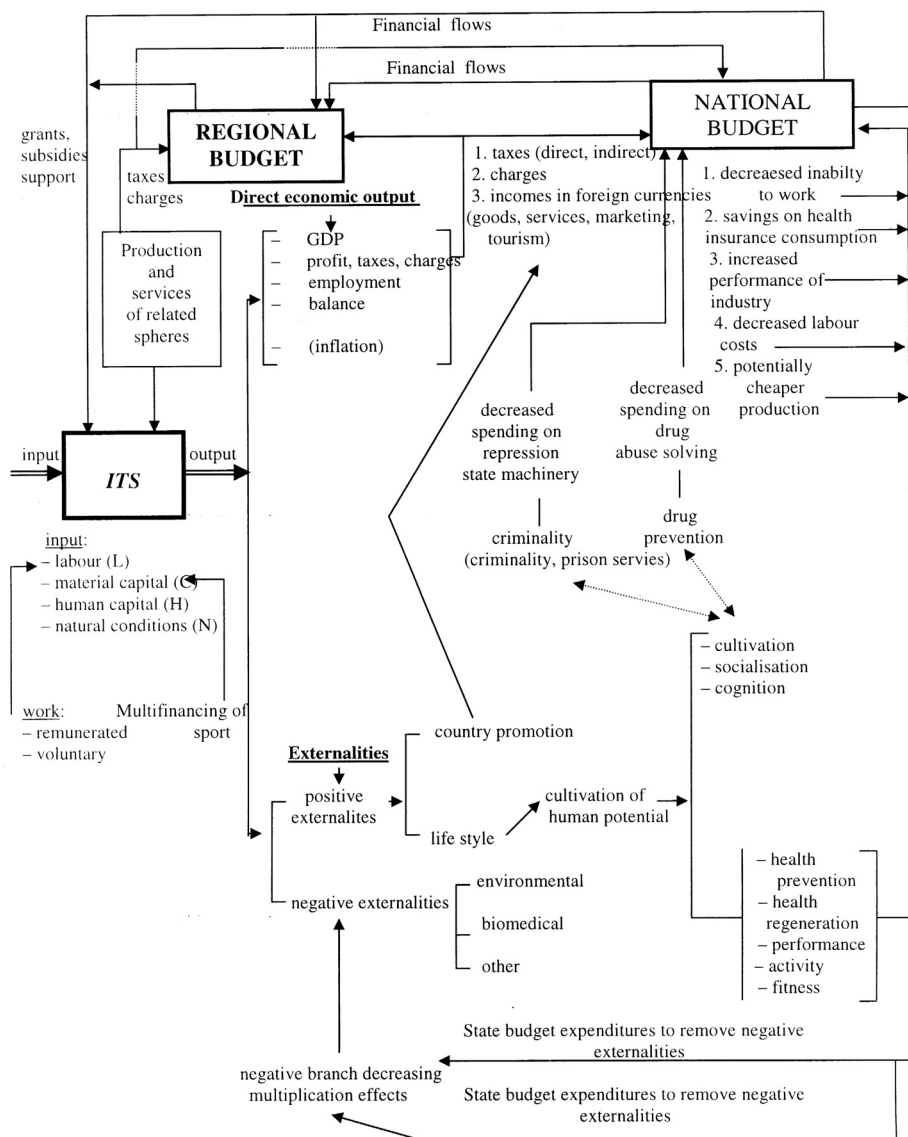

Fig. no. 2. Overall impact of the system on external economic environment (Hobza, Rektořík, 2006)

3. Rekreologie jako studijní obor

V roce 1991 byl na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci akreditován nový studijní obor – *Rekreologie*. Podobně zaměřené studijní

obory začaly být postupně zaváděny i na jiných univerzitách a fakultách vysokých škol v České republice. Vzhledem k tomuto faktu, ale i vzhledem k novým vědeckým poznatkům, vývoji studijního oboru a požadavkům společnosti, bylo nutné na tyto změny reagovat. Díky možnostem, které poskytuje grantová politika Evropského sociálního fondu, byl realizován projekt s názvem „*Restrukturace oboru a inovace curricula studijního oboru rekreologie*“, který tyto změny řešil a to (mimo jiné) na základě:

- analýzy obsahu současného curricula na fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého a to jak v rovině bakalářské, tak i magisterské formy studia
- analýzy obsahu curricula shodných studijních oborů v rámci vybraných států Evropské unie (možnost kompatibility studia)
- analýzy názorů odborníků na vybraných školách
- analýza názorů studentů a absolventů
- analýzy názorů potencionálních zaměstnavatelů v rámci České republiky

Při formulování koncepce nové varianty studijního oboru rekreologie jsme postupovali po jednotlivých krocích, jejichž obsah i posloupnost vycházel z výše uvedených teoretických východisek. Postup a posloupnost uvádíme ve zkratce.

a) Stanovení a analýza klíčových slov

V této části jsme kladli důraz na uchopení a popsání zejména těchto klíčových slov: *profese, profesní orientace, předpoklady (percepční, psychomotorické, inteligenční), schopnosti (obecné, specifické), dovednost, vědění, vědomost, kvalifikace, profesní orientace, kompetence*

b) Formulace profilu absolventa

Za prioritní jsme považovali stanovení profilu absolventa a to s akcentováním jeho odborného (specializačního) zaměření. Níže uvádíme profily absolventů studijních specializací, které se v rámci studijního oboru rekreologie na FTK UP v Olomouci studují:

Manažér životního stylu a zážitkové pedagogiky

Absolvent *magisterského studia* „Manažér životního stylu“ je schopen samostatně připravovat, realizovat a kontrolovat účinnost optimalizace životního stylu značně diferencovaných populačních skupin a jedinců záměrnými intervenčními programy jak do životního stylu obecně, tak, a především, do pohybového režimu. Řešení této velmi rozsáhlé problematiky je podmíněno dosaženou úrovní vzdělání biologicko-medicinského, společensko-vědního a kinantropologického s orientací na možnosti manažerského využití. Absolventi najdou svoje uplatnění v organizacích volnočasových, zdravotnických, sportovních i v oblasti soukromého podnikání. Vzhledem k obsahové a úrovně srovnatelnosti

s obdobným vzděláním v zemích EU je schopen s odpovídající jazykovou vybaveností zastávat příslušnou funkci kdekoliv v zahraničí.

Management rekreace

Absolvent *magisterského studia* „Management rekreace a sportu“ je připraven zastávat manažerské funkce ve sportovních klubech, sportovních asociacích a svazech, olympijském výboru, tělovýchovných jednotách a spolcích, v rekreačních a regeneračních zařízeních, v institucích státní správy, v komunální rekreaci, velkých fit-centrech, hotelech a zařízeních cestovního ruchu apod. Vzhledem k tomuto zaměření je vzdělání orientováno především na management a marketing. Součástí je i vzdělání společensko-vědní a kinantropologické, zejména ve vztahu ke znalosti prostředí ve kterém se bude pohybovat, a v něm realizovaných činnostech. Obsahová a úroňová srovnatelnost s podobným studiem v zemích EU umožní absolventovi s odpovídající jazykovou vybaveností zastávat příslušnou funkci kdekoliv.

Management rekreace a cestovního ruchu

Absolvent *magisterského studia* „Management rekreace a cestovního ruchu“ je připraven zastávat manažerské funkce v oblasti cestovního ruchu, ve státní správě, v centrálních a regionálních agenturách, ve správách národních parků a rekreačních oblastech. Veškeré činnosti v oblasti cestovního ruchu je schopen koncipovat, organizovat a řídit. Vzhledem k této zaměřenosti je jeho vzdělání orientováno především na management a marketing v aplikaci na cestovní ruch, na vzdělání v oblasti společensko-vědní a kinantropologické, se zaměřením na získání informací o prostředí, ve kterém je cestovní ruch organizován a činnostech, které jsou v jeho rámci organizovány. Obsah a úroveň vzdělání jsou srovnatelné s podobnými studijními obory v zemích EU, takže patřičně jazykově vybavený absolvent je schopen zastávat odpovídající funkci kdekoliv v zahraničí.

c) Stanovení kompetencí absolventů

■ *Osobnost – osobnostní rozvoj*

Co chceme dosáhnout: celková kultivovanost (všeobecný rozhled, široké (obecné) vzdělání ...), vztah k lidem – porozumění jim (empatie, tolerance, navazování kontaktů, diagnostika.....), hodnotový žebříček, postoje, práce s lidmi (organizace, řízení, schopnost týmové práce – spolupráce.....)

■ *Komunikace*

Co chceme dosáhnout: bohatost a šíře jazyka, kvalita a úroveň vyjadřování, technika a taktika komunikace, odborná úroveň vyjadřování (profesní komunikace), cizí jazyk (běžné i odborné vyjadřování)

■ *Schopnosti (obecné a specifické)*

Co chceme dosáhnout: práce s textem (jeho porozumění), analýza a syntéza poznatků, metody, systém, koncepce, řešení problémů, objevování, zkušenostní učení, diagnostika, zpětná vazba – zpracování, vyhodnocení – korekce, kognitivní učení, dovednostní učení, transfer, propojování, uplatnění získaného – aplikace do praxe

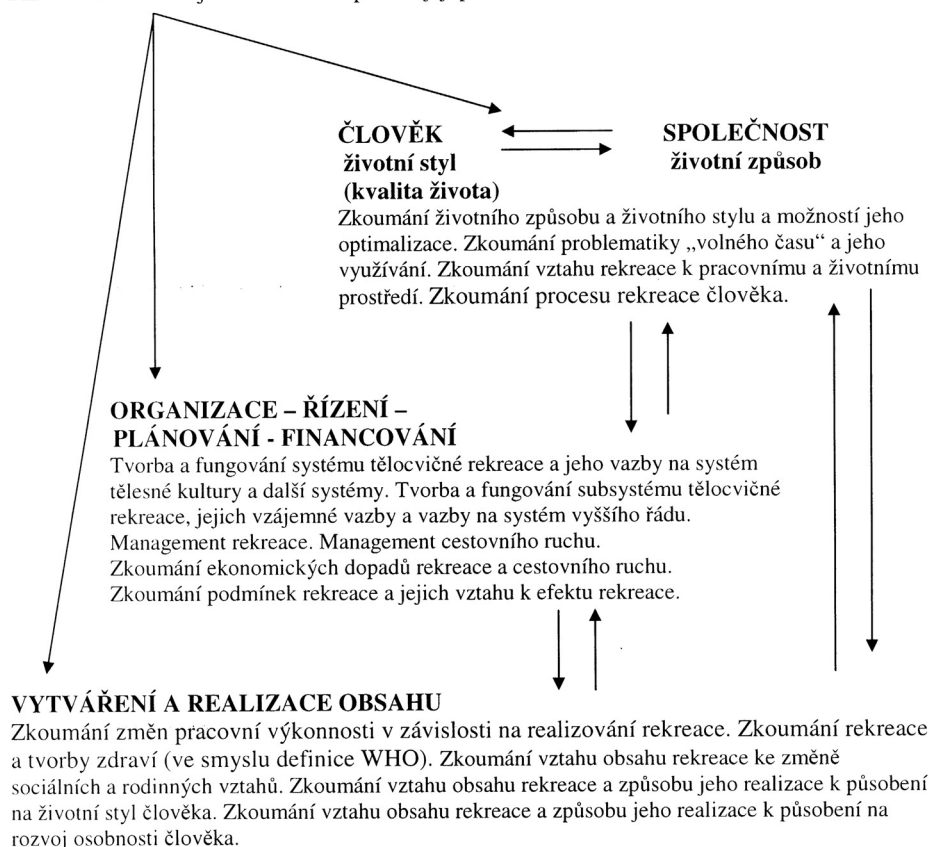
■ *Informační technologie (aktivní a tvůrčí využívání)*

Co chceme dosáhnout: práce s PC, video, fotoaparát, telefon, přístroje a zařízení.

4. Rekreologie jako vědní disciplína

Věda je obvykle charakterizována jako propojení tří systémů: vědění, činností a institucí, které jsou svázány metodou zakotvenou v systému vědění. Můžeme ji také chápat jako soustavnou, kritickou a metodickou snahu o pravdivé a obecné poznání v určité vymezené oblasti skutečnosti. Obrázek číslo 3 v přehledu uvádí náš pohled na obsah bádání v rekreologii. Při řešení problematiky není možné se soustředit pouze na paradigma rekreologické, ale je nutné znát a využívat poznatky jiných vědních oborů. Chceme akcentovat fakt, že jak při vědeckém bádání, tak při plnění cíle a úkolů své profese musí mít rekreolog multiparadigmatický přístup, což od něj vyžaduje: a) mít (osvojit si) vědomosti z oboru rekreologie; b) mít (osvojit si) vědomosti z konkrétních vědních oborů; c) být chopen jejich analýzy a syntézy a výsledky používat.

REKREOLOGIE jako vědní disciplína a její předmět bádání

Fig. no. 3. Rekreologie jako vědní disciplína

5. Závěr

Na základě svých poznatků a zkušeností jsme došli k závěru, že rekreologie jako vědní disciplína i jako studijní obor je v první fázi svého vývoje. Vzhledem k tendencím vývoje společnosti, k tendencím vývoje dané oblasti a velkému zájmu uchazečů o studijní obor můžeme konstatovat, že je to směr správný a perspektivní.

Referenční seznam

Čihovský, J., Dohnal, T., Hobza, V. (2006). *K problematice životního stylu*. Košice: UPJŠ.

- Giddens, A. (1998). *Důsledky modernity*. Praha: SLON.
- Hobza, V. Rektořík, J. et al. (2006). *Základy ekonomie sportu*. Praha: Ekopress.
- Hodaň, B., Dohnal, T. (2005). *Rekreologie*. Olomouc: Hanex.
- Dohnal, T. (2002). *Koncepce a metodika systému komunální rekreace na úrovni obce*. Olomouc: UP.
- Welsch, W. (1997). *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon.
- World Health Organisation (2003). *Health and Development through Physical Activity and Sport*. Geneva: Author. Retrieved 8. 12. 2006 from the World Wide. Web: http://whqlibdoc.who.int/hq/2003/WHO_NMH_NPH_PAH_03.2.pdf

Summary

Recreology as a Field of Study, its Actual State and Evolutionary Tendency

The contribution focuses on describing the term of “recreology”. It analyses both the meaning and the role of recreology in relation to an individual but also to the contemporary society. When analyzing the subject, the contribution takes into account the current situation in the Czech Republic and the development tendencies of recreology. It uses a system approach within the framework of sociocultural kinanthropology. The contribution distinguishes recreology as a field of study, and as a scientific discipline, too. It defines the profile of a graduate, and it creates a list of competences that he/she should acquire during their studies.

Key words: recreology, individual, society, development tendency, field of study, scientific discipline

Lenka BARTKOVA *

Komunikace s veřejností veřejných vysokých škol v České Republice

Abstrakt

Příspěvek je zaměřen na komunikaci s veřejností (Public Relations) veřejných vysokých škol v České republice. Presentuje výsledky výzkumů, které jsme v období let 2007–2010 prováděli na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci, potažmo na katedře rekreologie, v souvislosti se snižujícím se počtem uchazečů a snahou o vytvoření efektivní komunikace s veřejností především k cílové skupině uchazeči o studium a studenti. Zabývá se podnikovou identitou a jejími složkami jako důležitým východiskem komunikace s veřejností, což u komunikace veřejných vysokých škol je východiskem klíčovým.

Klíčová slova: komunikace s veřejností; marketing; propagace; podniková identita, podniková kultura, produkt, public relations; rekreologie; vysoká škola

Úvod

Proč je důležité zabývat se komunikací s veřejností u veřejných škol, asi nejlépe vystihuje Denisa Kasl Kollmannová¹ v rozhovoru pro lidové noviny z 13. dubna 2010 (1). „Veřejné školy jsou placeny z daní občanů, a proto by měly komunikovat s veřejností“, říká Denisa Kasl Kollmannová. Umí české vysoké školy jednat s veřejností? A dokážou nabídnout novinářům nosná témata? Budují strategicky a dlouhodobě svůj image? Tak znějí otázky, které si jak univerzity, tak i veřejnost samotná kladou dosti zřídka... Bohužel. A že v ČR

---

* Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého, Olomouc, ČR

¹ Jež byla do března proděkanou Fakulty sociálních věd UK pro vnější vztahy, kde i vyučuje.

existuje prostor pro zlepšování vzájemné komunikace, je nabíledni. „České univerzity by měly ve vnější, ale i vnitřní komunikaci rozhodně přidat“, říká. Většina škol, ať už soukromých či veřejných, by měla používat řízenou komunikaci v souladu s předem vytvořenou komunikační strategií a s určitým rozpočtem ji i používat. V Česku je však PR a marketingová komunikace klíčová zejména pro mladé a soukromé školy, které budují nejen svou pověst, ale i klientelu. Veřejné školy mívají za sebou dlouhou tradici vědecké práce, z níž těží svou pověst, ale často opomíjejí jak externí komunikaci – tedy média, veřejnost či uchazeče, tak zejména interní komunikaci se studenty, učiteli a zaměstnanci. Navíc mnoho pedagogů veřejných vysokých škol považuje komunikaci s veřejností a médii nejen za „ztrátu času“, ale dokonce za cosi nepatřičného. Za bulvarizaci a podbízení se. Leckdy panuje názor, že by se univerzita měla prezentovat pouze vědeckými výsledky a měla by oslovovat jen odbornou veřejnost. Obecné trendy v komunikaci jdou k větší otevřenosti. Zejména veřejné školy jsou placeny z daní občanů, a proto by měly rovněž komunikovat s veřejností. Nehledě na to, že univerzity budou pokračovat v rozvoji celoživotního vzdělávání a kurzů, kde se cílová skupina uchazečů bude stále rozšiřovat. Mají vlastně veřejné školy nějaký důvod komunikaci zlepšovat? Některé zatím argumentují tím, že nemají nouzi o studenty. Ale už za pět let se podle demografických prognóz propadne počet uchazečů až o třetinu, navíc počet vysokých škol se enormně zvýšil – v Česku jich je přes sedmdesát, z toho 26 veřejných.

Školy se stejně jako podnikatelské subjekty nachází v tržním prostředí. Jak uvádí Cibáková (2) ani v tak unikátním fenoménu lidské existence jakou bezesporu výchova je, nemohou probíhat jednotlivé procesy odtrženě od ekonomické reality. Platí to i pro ty, jež vzdělávací proces realizují, tedy i pro vysoké školy. V situaci, kdy jak vstupní, tak i výstupní podmínky tohoto systému jsou ovlivňovány či oceňovány trhem, nemůže tento systém ignorovat tržní prostředí, jehož je součástí.

Poptávka je tvořena z jednotlivých potřeb uchazečů dosáhnout takové vzdělání, které je nejen v souladu s jejich životní filosofií, ale také jim umožní, po absolvování školy, uplatnit se v praxi. Vytvořit nabídku, kterou uchazeč hledá, samo o sobě nestačí, byť by byla naprosto v souladu s individuální poptávkou jednotlivých uchazečů. Důležité je, aby se o ní dozvěděli.

Úkolem marketingové komunikace škol je komunikování s jednotlivými subjekty i s celým okolím školy. Podstatou je schopnost školy sdělovat své cíle a svou nabídku a tím vytvářet a podporovat svou pozici a image.

Stejně jako je významná komunikace s okolím (s vnější veřejností) je důležitá i cílená vnitřní komunikace (s vnitřní veřejností) tvrdí Eger (3). Bačuvčík (4) dále uvádí, že: Velkou příležitostí pro marketingové komunikace vzdělávacích organizací je využití studentů (prezentace pro uchazeče o studium) a absolventů (mimo jiné vytváření absolventských klubů s vazbami na

podnikatelskou sféru, které jsou takto nástrojem fundraisingu). Škola potřebuje informovat své zákazníky a partnery o existenci, aktivitách, cílech a nabídce školy a vyvolat u nich zájem.

Podle Beneše (5) o konečné volbě studia pro konkrétní zájemce rozhoduje mnoho faktorů, z nichž některé může škola výrazně ovlivnit, jako jsou písemné informace, brožury, ústní informace, dny otevřených dveří, informace výchovných poradců, charakter a projevy vnitřní kultury a klimatu školy a další. Zahraniční zkušenosti ukazují na výhodu navazování kontaktu především univerzit a škol se školami, ze kterých studenti přicházejí. Tato marketingová komunikace představuje nezbytný a významný doplněk k informacím o škole a propagaci mezi potencionálními studenty. Jakubíková (6) poukazuje na důležitost podnikové komunikace u škol zejména ve vztahu škola – student a uvádí: „Student je-li spokojen, je nejlepším mluvčím školy. Propaguje školu vzhledem k dalším generacím studentů, jejich rodičům i další veřejnosti“. Tohle tvrzení jsme znovu ověřili anketním šetřením mezi uchazeči o prezenční studium na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci z roku 2008, kdy z výsledků vyplynulo², že 58% uchazečů bylo motivováno k podání přihlášky prostřednictvím svých kamarádů, či známých z řad studentů, či absolventů některého z oborů FTK.

Východiska public relations

Za východiska komunikace s veřejností jsou považována podniková identita, image a veřejné mínění, jak shodně uvádějí Svoboda (7), Vysekalová spolu s Mikešem (8) a Němec (9). Fairchild (10) definuje: „Public relations je řízený proces mezi určitou skupinou a jakoukoliv jinou“.

Snahu o sdílení naší image veřejností ve stejném úhlu jako ji vnímáme my sami, můžeme podpořit anebo také zmařit prostřednictvím podnikové identity. Podniková identita skládá z podnikové kultury, podnikové komunikace, podnikového designu a v neposlední řadě ze samotného produktu podniku, či organizace.

1. Image

„Vejit ve všeobecnou známost a dosáhnout renomé patří mezi největší aktiva každé organizace, ať již spolupracuje přímo s veřejností nebo nikoliv. Všichni jsme ovlivňováni dobrou pověstí při nákupu čehokoliv i v každé jiné situaci. Význačnost jména je znakem úspěchu, protože dobré renomé v oblasti výroby lze jen výjimečně dosáhnout bez skutečné dokonalosti“. Takto popisuje prestiž

---

² Dotazník byl předložen všem uchazečům o studium (1138 uchazečů) – návratnost byla 37%.

neboli „image“ Philip Lesly (11). Ačkoliv existuje mnoho definic, Svoboda (12) pro výklad problematiky Corporate image udává následující:

„Image je představa, kterou si vytvořila jedna veřejnost nebo více veřejností o nějaké osobě, podniku nebo instituci. A to nikoliv jako dokreslený obraz, ale spíš jako mozaiku z pochycených, zlomkovitých, do sebe vzájemně velnutých detailů“.

Vysekalová (13) objasňuje složitost a utváření image a mimo jiné zmiňuje tyto charakteristiky:

- Image je souhrnem objektivních a subjektivních, správných a nesprávných představ, postojů, zkušeností jednotlivce či určité skupiny lidí o určitém předmětu mínění.
- Image je výsledkem výměny názorů mezi společností a jednotlivcem.
- Image působí na názory a chování lidí. Podstatným způsobem je ovlivňuje. Je určitým nositelem informací, a proto také představuje pro jednotlivce určitou koncepci jeho orientace.

2. Veřejné mínění

Veřejné mínění ve vztahu ke škole je jakýmsi zrcadlem našeho image. Pokud je zrcadlo „křivé“ snažíme se o jeho narovnání prostřednictvím komunikace jak vnější, tak vnitřní.

Některé poznatky ze vztahů veřejného mínění podle Kohouta (14)

- Veřejné mínění odráží současné názory, postoje i nálady veřejnosti.
- Veřejné mínění nelze považovat za přesné rozumové poznání.
- Veřejné mínění obsahuje vždy prvky subjektivnosti, přibližnosti a dojmovosti.
- Veřejné mínění je dáno společenstvím zájmů, znalostí a tradic.
- Veřejné mínění se vytváří jen k významným podnětům (jevům, názorům, osobnostem či událostem).
- Veřejné mínění je ovlivnitelné mnoha způsoby: projevy politiků, manipulací demagogů, každodenním působením tzv. opinion leaders (významných a veřejně známých osobností, např. herců, spisovatelů, špičkových manažerů atd.) a zejména masmédií.

3. Podniková identita

Pro vytvoření žádoucího corporate image organizace nám jako prostředek poslouží podniková identita. Vždyť jaký lepší dojem na nás může společnost nebo firma udělat, než projevem integrity zaměstnanců (12).

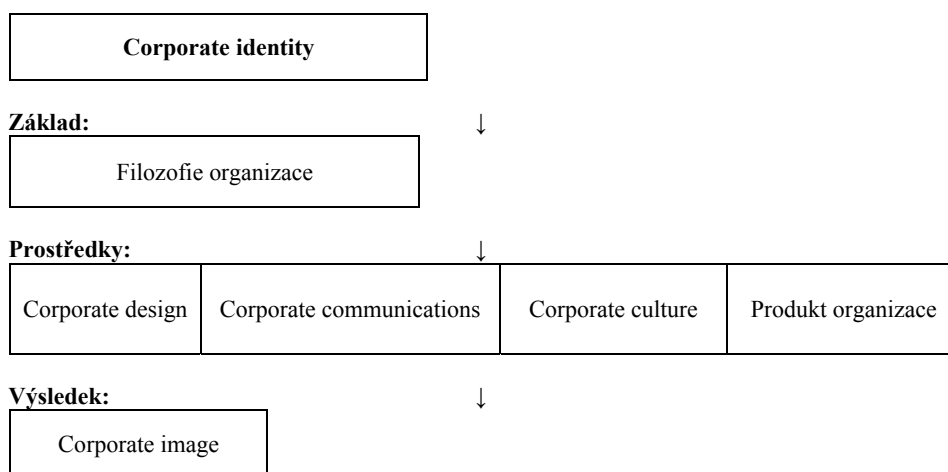
Podniková identita hraje důležitou roli v oblasti vytváření image firmy, který z ní prakticky vychází. Pojem Corporate identity bychom nejlépe vystihli překladem: jednotný styl, charakter firmy ve vztahu k veřejnosti (7).

Firemní identita je součástí i určitým nástrojem firemní strategie. V praxi se většinou setkáváme s dvěma koncepcemi firemní identity, z nichž první je odvozena právě od procesu formování strategie firmy a druhá pak od firemní kultury (8).

Podle Němce (9) vyplývá podniková identita z mnohoznačnosti pojmu „identita“, kterou vidí ze třech pohledů:

1. Identita je proces vnímání skutečností, je identifikací někoho či něčeho.
2. Identita je procesem solidarizace. Být identifikován, identifikovat se znamená cítit se součástí většího celku.
3. Identita je „totožnost“, čili trvalá vlastnost (idem = stejný, týž, tentýž).

Obr. č. 1. Struktura corporate identity v praxi (Svoboda, 2009, 30)

Důležitou součástí podnikové identity je podniková kultura. Podle Armstronga (15) kultura organizace neboli podniková kultura představuje soustavu hodnot, norem, přesvědčení, postojů a domněnek, která sice asi nebyla nikde zformulována, ale určuje způsob chování a jednání lidí a způsoby vykonávání práce. Hodnoty se týkají toho, o čem se věří, že je důležité v chování lidí a organizace. Normy jsou pak nepsaná pravidla chování.

Definice kultury firmy různých autorů se shodují v následujících pojetích:

- Kulturu je obtížné definovat (často je to marné a zbytečné).
- Kultura má mnoho dimenzí s mnoha různými složkami na různých úrovních.
- Kultura není nijak zvlášť dynamická a proměnlivá (je relativně stabilní během krátkých časových období).
- Vytvoření, a tudíž i změna podnikové kultury vyžaduje čas.

Podle Kreitnera a Kinického (15) existují čtyři funkce organizační kultury:

1. Dává členům organizační identitu, to znamená, že přitahuje a udržuje talentované lidi. Někdy působí jako magnet a zaměstnanci cítí, že patří do firmy mezi své kolegy.
2. Umožňuje kolektivní přijímání závazků. Lidé s pocitem, že vlastní organizaci jsou připraveni vzdát se sami sebe. Pak jsou vysoké platy, dividendy i produktivita.
3. Podporuje stabilitu sociálního systému a striktní standardy. To znamená, že pevná kontrola je více než jen disciplína. Vášnivě přijímání závazků pracovat tvrdě znamená silnou identifikaci s firmou.
4. Formuluje chování tím, že pomáhá členům vytvořit smysluplné okolní prostředí.

V rámci našich šetření, které pro potřeby zpětné vazby, v souvislosti s image Fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci (dále jen FTK UP) provádíme, používáme analýzy konkurenceschopnosti našich studentů, dotazníkové šetření s uchazeči o studium pro potřeby zjištění účinnosti jednotlivých komunikačních kanálů a analýzu podnikové identity zaměřenou na naše studenty.

Analýza konkurenceschopnosti slouží k posouzení „produktu“, čímž je v našem případě samotný proces vzdělávání, jako složky podnikové identity. Příkladíme se k názoru Variana (16), který uvádí, že absolvent vysoké školy vysílá signál pro potenciálního zaměstnavatele, že je schopen plnit zadané cíle i za předpokladu osobních obětí v podobě ztráty času a dalších odříkání. V rámci šetření³ byly položeny čtyři hypotézy, které byly výzkumem potvrzeny: Hypotéza 1: Minimálně 60% absolventů oboru rekreologie FTK UP z let 2006 a 2007 si našlo své pracovní uplatnění do 6 měsíců po absolutoriu. Hypotéza 2: Podle hodnocení kompetencí absolventy rekreologie FTK UP z let 2006 a 2007 absolvent po ukončení studia nadprůměrně disponuje kompetencemi, které požadují zaměstnavatelé u vysokoškoláků. Tato hypotéza byla taktéž potvrzena. Z výzkumu vyplynulo, že 69% hodnocených kompetencí bylo kvalifikováno dle stanoveného kritéria jako nadprůměrné. Hypotéza 3: Hlavními konkurenty absolventů oboru rekreologie FTK UP z let 2006 a 2007 na trhu práce jsou ostatní vysokoškoláci. Hlavní hypotéza, která byla položena: Absolventi oboru rekreologie FTK UP z let 2006 a 2007 jsou první rok po ukončení studia podle stanovených kritérií nadprůměrně konkurenceschopní na trhu práce. Hlavní hypotéza tak byla potvrzena prostřednictvím hypotéz 1 až 3.

Výsledky těchto a jim podobných šetření, zaměřených na konkurenceschopnost absolventů oborů jsou z hlediska PR velmi důležité, především pokud se jedná o komunikaci s cílovými skupinami, jako jsou uchazeči o stu-

³ Výzkum jsme prováděli v rámci diplomové práce: Konkurenceschopnost absolventů oboru rekreologie FTK UP. Autorka Veronika Hrbáčová; vedoucí práce: Ing. Bartková Lenka; oponent práce Doc. PaedDr. Tomáš Dohnal CSc.

dium a studentí. Pomocí vhodné komunikace těchto informací lze posílit kulturu školy, která se následně opět odrazí v jejím image.

Z výsledků analýzy podnikové identity⁴ Fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci (dále jen FTK UP) vyplynuly následující závěry:

Vnímání jednotlivých složek podnikové identity Fakulty tělesné kultury UP cílovou skupinou studentí prezenčního studia se liší. Z oblasti podnikového designu Fakulty tělesné kultury UP hodnotí studentí velmi pozitivně moderní design školních budov. Dále vnímají studentí velmi intenzivně fakultní barvy. Ty na ně působí dostatečně silně a studentí je mají v podvědomí. Horší je to však se znalostí vzhledu loga FTK UP. Z pohledu podnikové kultury lze říci, že studentí vnímají specifické „klima“, které na FTK UP panuje. Můžeme tvrdit, že se většina studentů s fakultní kulturou ztotožnila. Silná organizační kultura, která se projevuje právě sdílením jejich jednotlivých prvků, jako jsou hodnoty, postoje, normy chování a ostatních, může být také považována za konkurenční výhodu. Většina studentů se cítí být nedostatečně informována o dění na akademické půdě. Hodnocení kvality komunikace mezi vyučujícími a studenty není nikterak pozitivní. Studentí jsou toho názoru, že většina učitelů neodpovídá na emaily včas a nebývá k zastížení v konzultačních hodinách. Naopak schopnost poradit a věnovat se studentovi mimo konzultační hodiny je mezi studenty hodnocena poměrně pozitivně. Z těchto výsledků můžeme konstatovat, že v naší organizaci „funguje“ spíše komunikace neformální než formální, což může sice studentům dávat pocit „blízkosti“, ale zjištěné nedostatky jistě bude třeba odstranit. U produktů FTK UP hodnotili studentí velmi kladně náplň výuky, možnost získání různých licencí a vybavení knihovny a počítačové učebny. Většina studentů má i pocit, že jim studium na FTK UP v budoucnu zvýší možnosti uplatnění na trhu práce. Co se týče nabídky studia v zahraničí, má k ní značná část studentů neutrální postoj zřejmě proto, že této nabídky nevyužila. Stejně jako tomu je u evaluace výuky.

Komunikace vysokých škol

Pro dosažení vyvážené a úspěšné komunikace ve škole nám pomůže schematické rozdělení typů marketingu v oblasti služeb:

⁴ Výzkum jsme prováděli v rámci diplomové práce: Analýza podnikové identity Fakulty tělesné kultury UP. Autorka: Tereza Mündleinová; vedoucí práce: Ing. Bartková Lenka; oponent práce: Doc. PaedDr. Tomáš Dohnal. CSc. Výzkum jsem prováděli v akademickém roce 2009/2010.

Obrázek č. 2. Typy marketingu v oblasti služeb (Eger, 2001, 7)

Úloha vztahového marketingu v posledních 20 letech narůstá. Zaměstnanci mají svůj podíl na tvorbě vzdělávacích služeb, produktů, jejich kvalitě a jejich distribuci. Ve vztahovém marketingu se vše zaměřuje na vývoj vztahů se zákazníky; ve školství jde o interakci učitel – student nebo interakci učitel – rodič (můžeme ji zahrnout jak do vztahového marketingu, tak do externího).

Payne (3) rozlišuje dvě etapy rozvoje vztahů se zákazníky:

- Nejdříve se snažíme působit na potenciálního zákazníka a snažíme se z něj udělat (získat ho) zákazníka organizace.
- Organizace – škola se snaží ze zákazníka vytvářet klienta, ještě výše podpůrce své činnosti a nejdříve svého obhájce.

Interní marketing úzce souvisí s kulturou a komunikací podniku, spadá do něj školení a motivace pracovníků, řízení delegováním, potřeba informací a podpora týmového přístupu. Hraje důležitou roli v péči o zaměstnance, budování jejich loajality a motivace a způsob sdělování informací. Vždyť jde o to, jak budou školu její zaměstnanci reprezentovat nejen před rodiči, ale i před studenty (3) (2).

Eger (3) mluví o dvou předpokladech úspěchu:

- Efektivní fungování školy je zajištěno pouze tehdy, když každý zaměstnanec a každý útvar školy poskytuje i dostává vynikající službu
- Druhým předpokladem je dosažení stavu, kdy všichni zaměstnanci pracují v souladu s posláním, strategií a cíli školy.

Externí marketing zaměřuje své působení mezi školou a zákazníkem. Orientuje se hlavně na komunikaci s rodičem a potenciálním nebo stávajícím studentem. Do vnějšího marketingu můžeme zařadit sponzoring a fundraising (získávání prostředků).

Komunikační nástroje katedry rekreologie

Na příkladu komunikace Katedry rekreologie se pokusíme uvést jednotlivé komunikační nástroje, které mohou vysoké školy ke své komunikaci používat. Neklademe si za cíl podat úplný výčet nástrojů, které lze pro komunikaci použít, zaměříme se jen na ty, které se nám v praxi osvědčily.

Kretter (17) uvádí, že k prezentaci vysokých škol na veřejnosti je možné využít celou řadu příležitostí. Tyto lze rozdělit na periodicky opakující se příležitosti pro PR, nepravidelně se vyskytující příležitosti pro PR, záměrně vytvářené příležitosti pro PR. V zimním semestru školního roku 2007/2008 jsme se rozhodli pro záměrně vytvořenou příležitost pro PR formou osobní prezentace studijního oboru na vybraných středních školách. Osobní prezentace se řadí z hlediska důvěryhodnosti zdroje na první místo.

Osobní prezentace současných studentů katedry rekreologie KRL

Osobní prezentace byly prováděny na základě individuální dohody s jednotlivými středními školami formou přednášky s použitím powerpointové prezentace. Přednáška byla změřena na náplň studia, uplatnění absolventa, možnosti zahraničního studia atd. V rámci prezentace byl poskytnut prostor pro otázky. Prezentace probíhaly v období měsíce října a listopadu. Prezentujícími osobami byli studenti oboru rekreologie v rámci studijní praxe. Cílem prezentací bylo odbourání stigmat o oboru rekreologie, zvýšení informovanosti a zájmu o studium tohoto oboru a hlavním cílem bylo pozvat studenty středních škol na Den otevřených dveří KRL. Prezentace studentů na školách byly v roce 2008 ukončeny, důvodem bylo přesycení škol prezentacemi jiných vysokoškolských oborů.

Přestože se jednalo o „jednorázovou akci“ lze konstatovat (jak vyplývá z anketního šetření mezi uchazeči o prezenční studium z roku 2008, kdy 19% uchazečů uvedlo, že první informaci o oboru rekreologie získalo díky prezentaci našich studentů na jejich škole), že akce byla úspěšná. V dodatečném šetření v následujícím roce mezi studenty prvního ročníku oboru rekreologie (tudíž mezi vybranými uchazeči u kterých bylo první šetření provedeno) to bylo 24%.

Z již zmiňovaného anketního šetření mezi uchazeči o prezenční studium z roku 2008 vyplynulo, že 58% uchazečů bylo motivováno k podání přihlášky na studijní obor rekreologie prostřednictvím svých kamarádů, či známých z řad studentů, či absolventů oboru rekreologie. U přijímacího řízení v roce 2009 bylo tohle procento již vyšší než 85% (zde bylo provedeno osobní dotazování v rámci přijímacího pohovoru se všemi uchazeči v rámci jedné komise. Celkem byly 4 komise).

Při vytváření komunikačního poselství je důležité „hovořit jazykem cílové skupiny“. Jazyk, který používáme, musí být především srozumitelný. To závisí tedy nejen na cílové skupině, na kterou je komunikace zaměřena, ale také na samotném projevu ať již verbálním, či nonverbálním. Abychom se přiblížili

cílové skupině, což jsou v našem případě uchazeči o studium, rozhodli jsme se s nimi komunikovat prostřednictvím našich studentů.

Veletrh vzdělávání a vysokých škol Gaudeamus

Obor rekreologie je v rámci veletrhu prezentován jako součást fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci. Podané informace o oboru závisí na prezentujících osobách, nejen tedy na jejich informační vybavenosti ale také schopnosti, či spíše dovednosti zaujmout. Jelikož uchazeč má zájem nejen o formální informace, ale také o informace ze „zákulisí“ studia, rozhodli jsme se pro kombinaci „nositelů“ informací. Spolu se studijními referentkami tedy fakultu prezentují i její současní studenti. Pro uchazeče jsou připraveny hry, u nichž se nejen pobaví, ale zároveň jsou mu poskytnuty informace prostřednictvím jejich budoucích kolegů – studentů. Zároveň jsou potenciální uchazeči zváni na den otevřených dveří fakulty.

Osobní komunikace

Jakubíková (6) dále aplikuje komunikační prvek – osobní prodej na sféru školství a tvrdí, že, ve školství raději než o osobním prodeji, budeme hovořit o osobní komunikaci. Téměř každý zaměstnanec školy přichází denně do kontaktu s mnoha osobami, jak se studenty, tak s rodiči, tiskem, zástupci podniků, veřejností apod.

Světlík (18) uvádí, že osobní komunikace má přes vysoké časové a osobní nároky na zdroj komunikace řadu výhod ve srovnání s jinými formami. Má vysokou schopnost upoutat pozornost. Srozumitelnost předávaného sdělení je vysoká, protože pokud dojde k nedorozumění, je možné jej ihned vysvětlit. Výhodou osobní komunikace je i obousměrný tok informací a existence rychlé a přesné zpětné vazby.

Adaptační kurz

Učitelé katedry rekreologie volí individuální přístup k studentům. Vzhledem k počtu studentů v jednotlivých ročnících (50–70) je to i reálné. První osobní seznámení se studenty a tím i první komunikace začíná ještě před zahájením školního roku, kdy je každoročně pro první ročníky pořádáno **úvodní soustředění**. Zde se sejdou všichni učitelé a studenti. Soustředění trvá tři dny a jeho cílem je nejen předat informace o studiu, seznámit studenty s filozofií katedry ale zároveň vytvořit systém neformálních vztahů a odbourat komunikační, či jiné bariéry nejen mezi studenty navzájem, ale i mezi studenty a jejich budoucími učiteli. Prostřednictvím iniciativních, kooperačních a rolových (dramatických) her je podpořen vznik nových vzájemných neformálních vztahů a urychluje i adaptační proces.

Public Relations

Eger (2001) a Světlík (1996) se shodují v názoru, že neziskové organizace a školy se snaží nejvíce používat public relations. Klasické komunikační nástroje jako je tisková zpráva, tisková konference, oficiální webové stránky a další nespádají přímo do kompetencí kateder, které jsou součástí fakult a ty jsou součástí univerzity, která má své komunikační oddělení. Alespoň ve většině případů. Katedra rekreologie tyto aktivity tedy provádí zprostředkovaně a zároveň podporuje aktivitu studentů ve tvorbě neformálních webových stránek oboru (www.rekre.cz). Velkou možností pro PR ovšem zůstává pořádání eventů.

Event (akce)

Bruhn a Inden (19) chápou event jako zvláštní představení (událost) nebo výjimečný zážitek, který je prožíván všemi smyslovými orgány příjemců na určitém místě a slouží jako podklad pro firemní komunikaci.

Velký důraz v souvislosti s eventy je kladen na prožitek: Úspěšnost zapamatování se zvyšuje zážitky zprostředkovanými zejména tehdy, když máme příležitost se aktivně na těchto zážitcích podílet. Taková představení vykazují neobyčejně vysoký aktivační potenciál v obrazných představách jednotlivců či skupin... Eventy je možné v této souvislosti chápat jako třídídimenzionální obrazy, které působí najednou na všechny lidské vjemy. Podle Šindlera (19) lze úspěšný event charakterizovat následovně:

— Event je třídídimenzionálním zážitkem

Recipienti se na eventu aktivně podílejí nejen z roviny: Slyšel jsem... Viděl jsem... ale, hlavně z roviny: Zažil jsem... Poznám jsem... Tím, že si účastník vyzkouší konkrétní výrobek, se emocionální rovina spojí s rovinou racionální.

— Jedinečnost a neopakovatelnost eventů.

K tomu, abychom zaujali cílovou skupinu, se musíme odlišit od konkurence tím, že nabízíme jedinečnou formu komunikace. Proto cílem uspořádání efektivního eventů je vytvořit jedinečné a neopakovatelné propojení značky a zážitku.

— Event je multisenzitivní událostí.

Event kromě vizuálních vjemů využívá také jedinečných vlastností vjemů zvukových, hmatových, čichových, či chuťových. Emocionální sdělení eventů je tak dokonalou kombinací jednotlivých podnětů, které na recipienta působí a umocňují jeho prožitek.

— Dokonalá dramaturgie eventů.

Realizaci eventů můžeme přirovnat k natáčení filmu. Film, aby zaujal, musí mít v sobě prvky dějovosti a napětí. Z dramaturgického pohledu je každý event složen ze tří částí:

1. Oznámení, pozvání.
2. Vlastní akce (event).
3. Aktivity následující po eventů (vyhodnocení apod.).

— Integrovaná komunikace eventů

Aby event splnil očekávání, které do něj bylo vloženo, musí být propojen s ostatními komunikačními nástroji marketingového mixu (19). Vzdělávací instituce může zvýšit zajímavost zpráv o škole tím, že si sama vytváří a organizuje určité události, které mohou být jednak zajímavé pro cílové skupiny veřejnosti (a tím i pro média) a jednak i s velkou pravděpodobností zvýší renomé školy (18).

Den otevřených dveří (DOD KRL)

Den otevřených dveří Katedry rekreologie je typickou eventovou akcí se všemi jejími prvky a můžeme ho zařadit mezi periodicky se opakující příležitosti pro PR. Dnu je vytvořena dramaturgie, která má dějovost. Prostory Katedry jsou vyzdobeny tak, aby dotvářely scénu v souladu s dramaturgií a vtáhly účastníka do děje.

Jsou zde zahrnuty podněty, které působí na širokou škálu smyslů, např. hudební produkce, obrazy, upomínkové předměty, fotografie studentů z různých studijních formálních i neformálních akcí, videoprojekce dokumentující výtvoř samotných studentů na určité téma, nebo videa zachycující průběh studijních kurzů. Zároveň jsou studentům sdělovány relevantní informace o průběhu přijímacího řízení, o náplni studia, o možnosti uplatnění po ukončení studia. Je zde také vymezen prostor pro účastnickovy otázky. Přípravu a průběh Dne otevřených dveří organizují a provádějí současní studenti oboru rekreologie. V rámci této akce bývá zařazena ukázková výuka, která si klade za cíl návštěvníkovi zprostředkovat prožitek studia prezentovaného oboru rekreologie. Den otevřených dveří KRL se koná pod záštitou dne otevřených dveří FTK UP v Olomouci dvakrát ročně v měsících listopadu a lednu.

Závěry

Univerzita Palackého v Olomouci v letošním roce registruje historicky nejvyšší množství podaných přihlášek ke studiu. Jejich počet dosáhl k číslu 34 874. Výhody elektronické přihlášky využilo 24 432 budoucích studentů, z nichž mnozí se přihlásili na více oborů. Univerzita se poprvé zaměřila na zjištění a přesnou definici motivace uchazečů o studium pomocí anonymního dotazníku přiloženého k elektronické přihlášce. Měl vysvětlit, z jakých důvodů budoucí studenti preferují Univerzitu Palackého. Dotazník vyplnilo 7 220 uchazečů.

Výsledky průzkumu jasně ukazují, že olomoucká univerzita láká především na nabídku atraktivních studijních oborů. Studium na druhé nejstarší univerzitě v České republice si zájemci vyberou také díky doporučení od kamarádů, známých či rodinných členů.

Mezi tři nejčastější důvody, které vedly uchazeče k podání přihlášky právě na UP, patří v první řadě atraktivní studijní obor, dále dobré jméno univerzity, třetím důvodem bylo doporučení od kamarádů/známých/příbuzných. V následující zpřesňující otázce byli zájemci o studium vyzváni, aby označili přesně jeden motivační faktor, který chápou jako ten nejdůležitější ze všech uvedených. První místo obsadil atraktivní studijní obor (39,6%), druhé patří dobrému jménu univerzity (13,9%), následuje blízkost univerzity k místu bydliště (7,9%) a v těsném závěsu figuruje doporučení od kamarádů/známých/příbuzných (7,7%).

Nejzásadnější zdroj informující o možnosti a podmínkách studia na UP představuje veletrh vzdělávání Gaudemaus v Brně, v těsném závěsu se drží oficiální webové stránky univerzity. Veletrh v Brně vyzdvihlo 30,2% respondentů. Oficiální webové stránky univerzity informovaly 80,6% respondentů. Výsledky dotazníku zpracovala Laboratoř sociálně-vědních výzkumů při Katedře sociologie a andragogiky UP.

Z posledního výzkumu, vyplývá, že univerzita má dobrý image, což je samo o sobě již konkurenční výhodou. Lze také konstatovat, že univerzity, které jsou na našem trhu historicky známé, mají dobrý image již vzhledem ke své dlouholetosti a veřejné mínění je jim nakloněno. Na druhou stranu nám z výzkumů vyplynulo, že v obdobích, ve kterých jsme se komunikací s veřejností věnovali méně, či nesystematicky byl zájem o studium nižší a měl spíše klesající tendenci.

Citovaná literatura

1. RYCHLÍK, Martin. *www.lidovky.cz. Zpravodajský server Lidové noviny.* [Online] 13. duben 2010. [Citace: 29. duben 2010.] http://www.lidovky.cz/pr-vysokych-skol-neni-podbizeni-dak-/ln_noviny.asp?c=A100413_000118_ln_noviny_sko&klic=236440&mes=100413_0.
2. ČIBÁKOVÁ, Viera. *Marketing vysokých škol.* 2. upr. vyd. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 2000. ISBN 80-86302-08-3.
3. EGER, Ludvík. *Komunikace školy s veřejností.* Plzeň: Západočeská univerzita, 2001. ISBN 80-7082-828-5.
4. BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru.* Vyd. 1. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-436-2.
5. BENEŠ, Milan. *Marketing a práce vysokých škol.* Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-06-8.
6. JAKUBÍKOVÁ, Dagmar. *Aplikace marketingu ve školství.* Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-453-0.
7. SVOBODA, Václav. *Public relations – moderně a účinně.* Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2866-7.
8. VYSEKALOVÁ, Jitka a MIKEŠ, Jan. *Image a firemní identita.* Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN: 978-80-247-2790-5.

9. NĚMEC, Petr. *Public relations. Praxe komunikace s veřejností. Praha*. 1. vydání. místo neznámé : Management Press, 1996. ISBN 80-85943-20-4.
10. FAIRCHAILD, M. *Jak zjistit skutečnou hodnotu v public relations*. Praha: APRA, 2001. str. 50.
11. LESLY, Philip. *Public relations – teorie a praxe. Praxe komunikace s veřejností*. [překl.] S Jurečka. Praha: Victoria Publishing, 1995. (Original work published 1991). ISBN 80-85865-15-7.
12. SVOBODA, Václav. *Corporate identity*. 1. vydání. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2003. ISBN 80-7318-106-1.
13. VYSEKALOVÁ, Jitka a MIKEŠ, Jan. *Reklama: Jak dělat reklamu*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2001-2.
14. KOHOUT, Jaroslav. *Veřejné mínění, image a metody public relations*. Praha: Management Press, 1999. ISBN 80-7261-006-6.
15. ARMSTRONG, Michael. *Řízení lidských zdrojů*. [překl.] Josef Koubek. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1407-3.
16. VARIAN, Hal R. *Mikroekonomie: Moderní přístupy (Intermediate Microeconomics - A Modern Approach)*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-25-4.
17. *Příležitosti pre public relations v prezentácii vysokej školy*. KRETTNER, A. Bratislava: Polygrafické stredisko UK v Bratislave, 1997. Public Relations na vysokých školách. stránky 30-33.
18. SVĚTLÍK, Jaroslav. *Marketing školy*. Zlín: EKKA, 1996. ISBN 80-902200-8-8.
19. ŠINDLER, Petr. *Event marketing: jak využít emoce v marketingové komunikaci*. Praha: Grada Publishing, 2003. ISBN 80-247-0646-6.

Summary

Public Relations of Czech Public Universities

The article is focused on public relations of universities in Czech Republic. It presents results of researches, which we had made on Palacky University in Olomouc, especially on Department of Recreationology, in the period 2007–2010, according to lowering number of study applicants and the effort of creating effective public relations especially towards a target group of study applicants and students. The article is concerned with business identity and its components as an important basis of public relations, which is the key basis in communication of public universities.

Ryszard ASIENKIEWICZ*

Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Ontogeneza i promocja zdrowia w aspekcie medycyny, antropologii i wychowania fizycznego”

Z inicjatywy kierownictwa Katedry Wychowania Fizycznego Wydziału Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Zielonogórskiego w dniach 20–21.09.2010 roku odbyła się konferencja naukowa pod auspicjami JM Rektora Uniwersytetu Zielonogórskiego, International Association of Sport Kinetics oraz przy współudziale Polskiego Towarzystwa Antropologicznego, Wojewódzkiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Drzonkowie i Wydziału Nauk Biologicznych UZ.

Celem konferencji była wymiana poglądów i doświadczeń między specjalistami, promowanie kadr naukowych, upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki wśród pracowników i studentów, działanie na rzecz społeczności lokalnej i regionalnej, a także ukazanie dorobku w 10-letniej działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej pracowników Katedry Wychowania Fizycznego UZ.

Uczestnikami konferencji byli pracownicy naukowi ośrodków akademickich w Polsce (Warszawa, Kraków, Łódź, Poznań, Wrocław, Kielce, Częstochowa, Szczecin, Olsztyn, Słupsk, Radom) oraz z Czech (Ołomuniec), Rosji (Moskwa) i Białorusi (Brześć) zajmujący się antropologią ontogenetyczną, promocją zdrowia i sportem.

Komitet honorowy konferencji reprezentowali: prof. zw. dr hab. Leonard Szymański i prof. zw. dr hab. Andrzej Malinowski.

Komitet naukowy konferencji reprezentowali:

- prof. UZ dr hab. Józef Tatarczuk (przewodniczący),
- prof. zw. dr hab. Włodzimierz Starosta (wiceprzewodniczący),
- prof. zw. dr hab. Maria Kaczmarek (wiceprzewodnicząca),

---

* Dr hab. prof Uniwersytetu Zielonogórskiego.

- prof. UZ dr hab. Ryszard Asienkiewicz (wiceprzewodniczący).
- Członkowie komitetu naukowego:
- prof. dr hab. Elena Godina (Uniwersytet im. M.W. Łomonosowa w Moskwie),
  - prof. dr hab. Marina Negasheva (Uniwersytet im. M.W. Łomonosowa w Moskwie),
  - prof. UZ dr hab. Piotr Godlewski,
  - prof. UZ dr hab. Leszek Jerzak,
  - prof. UZ dr hab. Anatol Skrypko.

W skład komitetu organizacyjnego konferencji wchodził: dr Ewa Skorupka (sekretarz konferencji), dr Grażyna Biczysko, dr Michał Bajdziński, dr Andrzej Mroczkowski, dr Andrzej Mroczkowski, dr Marek Rokita, dr Artur Wandycz i mgr Paweł Kowalski.

Uczestników i gości konferencji uroczyste powitał przewodniczący komitetu naukowego prof. UZ dr hab. Józef Tatarczuk, a otwarcia konferencji dokonał JM Rektor Uniwersytetu Zielonogórskiego prof. zw. dr hab. Czesław Osekowski.

W wystąpieniu, Prezydent International Association of Sport Kinetics prof. zw. dr hab. Włodzimierz Starosta uroczyste wręczył honorowe członkostwo IASK prof. UZ Józefowi Tatarczukowi oraz powitał w gronie nowych członków Międzynarodowego Towarzystwa Motoryki Sportowej prof. UZ Ryszarda Asienkiewicza, doc. dr Anatola Gierasewicza (Dziekana Wydziału Pedagogicznego Państwowego Uniwersytetu w Brześciu) i doc. dr Alicję Danilenko (pracownika naukowego Uniwersytetu w Brześciu).

Kierownik KWF prof. UZ dr hab. Ryszard Asienkiewicz przedstawił historię powołania Katedry, usytuowanie w strukturze Uczelni, skład osobowy pracowników, główne kierunki badań naukowych i prac rozwojowych realizowanych w jednostce, osiągnięcia zespołu i priorytety związane z rozwojem kierunku Wychowanie fizyczne.

Spotkanie było również okazją do podziękowania współtwórcom Katedry-pierwszemu kierownikowi prof. zw. dr hab. Leonardowi Szymańskiemu, który w pierwszych latach działalności KWF tworzył zespół naukowo-dydaktyczny, nawiązywał współpracę naukową z ośrodkami akademickimi w Polsce i poza granicami, wspierał doktorów do uzyskania habilitacji, zabezpieczał obiekty sportowe, a także pozyskiwał przychylność władz miasta. Z tworzeniem i działalnością Katedry od pierwszych lat jej funkcjonowania zaangażowany był prof. UZ Józef Tatarczuk, który kontynuował zamierzenia poprzedniego kierownika w latach 2002–2009 oraz rozwijał dalszą współpracę naukową, dydaktyczną i organizacyjną. Z działalnością KWF we wszystkich jej obszarach związany był prof. zw. dr hab. Andrzej Malinowski, inicjator wieloaspektowych badań aukso logicznych dzieci i młodzieży Ziemi Lubuskiej, których pokłosiem były liczne monografie. Adresatami podziękowań za wspieranie inicjatyw i rozwój Katedry w zakresie naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym był Rektor Uniwersytetu Zielonogórskiego prof. zw. dr hab. Czesław Osekowski, dziekan Wydziału Pe-

dagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu prof. UZ dr hab. Zbigniew Izdebski, Prezydent i Zastępca Prezydenta Miasta Zielona Góra (mgr inż. Janusz Kubicki i mgr Wioleta Haręźlak) oraz poseł RP inż. Bogusław Wontor.

Sesję plenarną konferencji otworzył prof. Andrzej Malinowski referatem *Rasowe i etniczne problemy w międzywojennej antropologii polskiej*. Kolejne wystąpienia zaprezentowali prof. Włodzimierz Starosta *Znaczenie niezbędnej porcji aktywności ruchowej człowieka dla jego zdrowia i komfortu życia* oraz prof. Elena Godina *Secular Trends in Russian Populations: Past, Present and Future*.

Główne obszary tematyczne konferencji obejmowały:

- 1. Uwarunkowania rozwoju biologicznego i motorycznego w różnych okresach ontogenezy.** W sesji tej zaprezentowano 18 prac, wśród których znalazły się między innymi: *Zmiany parametrów somatycznych i motorycznych dzieci kieleckich na przestrzeni lat* prof. Andrzeja Jopkiewicza (Kielce); *Zmiany sekularne cech somatycznych populacji dzieci i młodzieży moskiewskiej na przestrzeni 80 lat* prof. Mariny Negashevej (Moskwa); *Wybrane wskaźniki dystrybucji tkanki tłuszczowej chłopców w wieku 7–15 lat z Regionu Ołomunieckiego i Pomorza Środkowego* dr Lidii Cymek, prof. Mirosława Kopeckiego, dra Jarosława Rożnowskiego (Słupsk, Ołomuniec); *Wpływ aktywności ruchowej na skład ciała u kobiet* prof. Mirosławy Pridalowej i mgr Teresy Rezkovej (Ołomuniec); *Poziom otluszczenia dzieci w wieku szkolnym regionu brzeskiego* doc. dra Anatola Gierasewicza i doc. dr Ałły Danilenko (Brześć); *Ocena antropometryczna studentów Wyższej Szkoły Pożarnictwa w Częstochowie* dr Joanny Rodziewicz-Gruhn (Częstochowa); *Spoleczno-środowiskowe uwarunkowania rozwoju fizycznego młodzieży akademickiej* mgr Justyny Jasik (Zielona Góra); *Poziom zdolności siłowych dzieci w wieku wczesnoszkolnym oraz Ocena rozwoju biologicznego 6-letnich dzieci z przedszkoli publicznych i niepublicznych* dra Roberta Podstawskiego (Olsztyn); *Miary otluszczenia a wiek kobiet uczęszczających na zajęcia fitness* dr Ewy Nowackiej-Chiari i mgr Joanny Solan (Zielona Góra).
- 2. Humanistyczno-społeczne problemy wychowania fizycznego.** Wśród 11 wygłoszonych prac, znalazły się między innymi: *Motoryczność człowieka w procesie ewolucji (od pragmatyzmu do bezużyteczności)* oraz *Nauki społeczne w badaniach aktywności fizycznej człowieka* prof. Piotra Godlewskiego (Zielona Góra); *Wychowanie seksualne w polskiej szkole* dr Doroty Młyńskiej (Kalisz); *Udział czynników psychicznych w rozwoju choroby somatycznej na przykładzie analizy „Ja cielesnego” u chorych ze zmianami zwyrodnieniowymi w odcinku lędźwiowym kręgosłupa* dra Henryka Pędziwiatra (Zielona Góra).
- 3. Postępowanie korekcyjno-kompensacyjne w zaburzeniach rozwoju ontogenetycznego.** Z grupy 12 zgłoszonych prac, zaprezentowano między innymi: *Zaburzenia w obrębie postawy ciała u młodzieży uprawiającej pływanie* dr Anny Makarczyk (Łódź); *Wpływ typu i stopnia otyłości na położenie*

i ruchomość kompleksu biodrowo-miedniczno-łędźwiowego oraz kształt krzywizn przednio-tylnych kręgosłupa u studentów WSEiT w Poznaniu dr Patrycji Raglewskiej, dr Izy Kossowskiej i dra Karola Bobrowicza (Poznań); *Postawa ciała w płaszczyźnie strzałkowej kobiet w wieku 18 lat z regionu warmińsko-mazurskiego. Zakresy normatywne parametrów krzywizn fizjologicznych* dra Mirosława Mrozkowiaka (Zielona Góra);

4. **Aspekty medyczne i paleologiczne w różnych okresach ontogenezy człowieka.** Z 7 zaprezentowanych prac, znalazły się: *Zmiany involucyjne u kobiet w aspekcie paleologicznym* mgr Joanny Rogóż (Kraków); *Charakterystyka anatomo-morfologiczna szkieletów dziecięcych z okresu średniowiecza* mgr Justyny Marchewki (Kraków); *Pomiary antropometryczne miednic wykonanych na zdjęciach rtg u transseksualistów typu kobieta/mężczyzna* dra Bogusława Antoszewskiego, dr Anety Sitek, prof. Elżbiety Żądzińskiej i dr Marty Fijałkowskiej (Łódź); *Długość okresu płodowego a wartości parametrów antropometrycznych po urodzeniu i w drugim roku życia (na przykładzie noworodków radomskich)* dr Renaty Janiszewskiej (Radom); *Wpływ wagi ciała na przebieg ciąży i rozwój dziecka u kobiet w województwie zachodniopomorskim* dr Iwony Teul-Świniarskiej (Szczecin).
5. **Interdyscyplinarne problemy kultury fizycznej i sportu.** Wśród prezentowanych prac znalazły się: *Ocena dymorfizmu płciowego cech somatycznych i skład ciała dzieci trenujących sporty wodne* dr Marka Drozdowskiego i prof. Ewy Ziółkowskiej-Łajp (Poznań); *Geneza i rozwój pięcioboju nowoczesnego na świecie i w Polsce* mgr Barbary Kotowskiej (Zielona Góra); *Organizacja czasu wolnego wśród gości hotelowych przez animatora i kreatora czasu wolnego w turystyce* mgr Edyty Rozińskiej i prof. Józefa Tatarczuka (Zielona Góra); *Asymetria ruchów odcinkowych kręgosłupa u czołowych siatkarek Polski* mgra Tomasza Elsnera, prof. Jacka Lewandowskiego i mgra Tomasza Mareckiego (Poznań); *Poglądy wybitnych działaczy harcerskich II Rzeczypospolitej na wychowanie fizyczne i sport* dr Grażyny Biczysko (Zielona Góra).

Podczas konferencji zaprezentowano 85 prac (w tym 60 referatów i 25 plakatów). W przerwie między sesjami odbył się pokaz akrobatycznego tańca (rock and roll) brązowych medalistów Mistrzostw Europy Seniorów, studentów wychowania fizycznego UZ Anny Miadzielec i Jacka Tarczyło.

Po zakończonych obradach, organizatorzy konferencji zaprosili uczestników na wspólny spacer po starówce Zielonej Góry, a następnie na kolację do palmiarni.

Fot. Prof. UZ dr hab. Józef Tatarczuk po otrzymaniu honorowego członkostwa IASK, z lewej Prezydent IASK prof. zw. dr hab. Włodzimierz Starosta

Fot. Pierwszy kierownik KWF prof. zw. dr hab. Leonard Szymański, z prawej strony sekretarz konferencji dr Ewa Skorupka

Fot. Prof. zw. dr hab. Andrzej Malinowski

RECENZJE, DYKSUSJE, POLEMIKI

Artur KITA

**[rec.] *Z dziejów kultury fizycznej
w Zagłębiu Dąbrowskim i regionach ościennych,*
red. Mirosław Ponczek, Sławomir Witkowski,
Adam Fryc, Sosnowiec – Katowice –
Dąbrowa Górnicza 2010, ss. 446**

Wydawnictwo pt. *Z dziejów kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim i regionach ościennych* pod redakcją Mirosława Ponczka, Sławomira Witkowskiego i Adama Fryca prezentuje zbiór 38 artykułów przedstawicieli polskich uczelni kształcących w zakresie kultury fizycznej, doktorantów Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach oraz innych autorów zajmujących się wymienioną tematyką. Praca podzielona została na cztery części, wyłączając wstęp oraz przedmowę prezydenta miasta Sosnowiec Kazimierza Górskiego, w której omówił on tradycje sportowe regionu zagłębiowskiego. Na część pierwszą składa się artykuł Marka Nity prezentujący zarys dziejów Zagłębia Dąbrowskiego. W części drugiej zaprezentowano 17 artykułów na temat dziejów historii kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim, w trzeciej znalazło się 11 artykułów dotyczących historii kultury fizycznej na Górnym Śląsku, ostatnia, czwarta część zawiera zaś 9 artykułów poruszających tematykę kultury fizycznej w innych regionach kraju.

Problematykę historii kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim otwierają artykuły Mirosława Ponczka i Marka Barańskiego. Pierwszy dotyczy stanu i perspektyw badań historycznych sportu w subregionie zagłębiowskim, drugi omawia działalność samorządu terytorialnego miasta Sosnowiec na polu sportu i innych form kultury fizycznej. W pozostałych pracach autorzy zajmują się osiągnięciami w wybranych dyscyplinach sportowych, takich jak piłka nożna, tenis stołowy, siatkówka i futbol amerykański, oraz poruszają problematykę wychowania fizycznego i jego roli w województwie śląskim i Zagłębiu Dąbrowskim w okresie międzywojennym. Wiedzę dotyczącą ostatniego zagadnienia do-

starczają artykuły: Anny Glimos-Nadgórskiej, która omówiła rolę wychowania fizycznego w planach nauczania szkół w województwie śląskim i subregionie zagłębiowskim w okresie międzywojennym, oraz Eligiusza Małolepszego i Teresy Drozdek-Małolepszej, ukazujący dzieje wychowania fizycznego i sportu w powiecie zawierciańskim w latach 1927–1939.

Artykuł Wojciecha Jaworskiego uzupełnia wiedzę na temat sportu żydowskiego w omawianym regionie. Zarys dziejów ruchu sportowego w dzielnicy Będzina – Gródzcu omówił Bolesław Ciepela, a Jarosław Krajniewski na przykładzie Uczniowskiego Klubu Sportowego „Pionier-Ujejsce” ukazał rolę i oddziaływanie klubu sportowego w lokalnej społeczności. Kolejne artykuły ukazują: historię modelarstwa w Zagłębiu Dąbrowskim do lat 60. XX wieku (Dariusz Majchrzak), zarys dziejów tenisa stołowego w latach 1930–2010 w Zagłębiu Dąbrowskim (Wiesław Pięta), zarys dziejów piłki nożnej w Sosnowcu w latach 1945–2000 (Tomasz Dubrawski), omówienie rywalizacji piłkarzy „Zagłębia” Sosnowiec i Widzewa Łódź na szczeblu rozgrywek pierwszoligowych (Rafał Jung), dokonania piłkarzy sosnowieckich na polu reprezentacyjnym (Adam Fryc i Mirosław Ponczek), zarys dziejów żeńskiej siatkówki w Dąbrowie Górniczej na przykładzie Miejskiego Klubu Sportowego (Piotr Wyrozumski), geneza i rozwój futbolu amerykańskiego w Polsce z uwzględnieniem Śląska i Zagłębia (Radosław Ciejpa) i wspomnienia Wiesława Musiała na temat dziejów piłki siatkowej w klubie sportowym „Górnik” Zagórze. Część drugą uzupełniają artykuły Jerzego Dżerzenia i Arkadiusza Hrabiego. Pierwszy omówił działalność programową Związku Walki Młodych w dziedzinie kultury fizycznej na Górnym Śląsku i Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1947–1948. Drugi ukazał perspektywę badań nad infrastrukturą związaną z kulturą fizyczną w miastach Zagłębia Dąbrowskiego.

Trzecia część monografii poświęcona została kulturze fizycznej na Górnym Śląsku. Otwiera ją artykuł Sławomira Witkowskiego na temat gier i rozrywek szlachty oraz mieszczan i chłopów w państwie bytomskim w XVII wieku. Kolejne artykuły dotyczą sportu w powiecie nikołowskim (Marcin Rudy), narciarstwa sokołego na Śląsku do 1939 roku (Aleksander Wiecheć), działalności Górnośląskiego Okręgowego Związku Lekkiej Atletyki w latach 1922–1931 (Stanisław Zaborniak), działalności Międzyszkolnego Klubu Sportowego „Victoria” Racibórz (Sławomir Szwed), sportu, turystyki i rekreacji w działalności Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży w wybranych parafiach diecezji katowickiej i diecezji rzeszowskiej (Mirosław Ponczek), a także wychowania fizycznego i sportu szkolnego w Polsce, z uwzględnieniem Górnego Śląska (Sławomir Pilarrek). O bohaterze trzech narodów, śląskim działaczu sportowym Henryku Sławiku, pisze Jerzy Chełmecki z warszawskiego AWF-u. Problematykę stalinizmu wobec sportu na Górnym Śląsku omawia Zygmunt Woźniczka. Uzupełnieniem tej części pracy są: artykuł Grzegorza Bieleca o reprezentantach Górnego Śląska w gimnastyce sportowej uczestniczących w Igrzyskach Olimpijskich oraz arty-

kuł Adama Fryca o reprezentantach młodzieżowej reprezentacji Polski w piłce nożnej – piłkarzach GKS Katowice.

Na ostatnią część monografii składają się tzw. *varia*, artykuły poświęcone kulturze fizycznej o tematyce ogólnopolskiej. Otwiera ją praca Marka Ordyłowskiego z dziedziny metodologii badań historycznych. Porusza on w niej znaczenie prasy jako źródła w badaniach nad historią kultury fizycznej. Andrzej Nowakowski przedstawia stan badań dotyczący kultury fizycznej w mieście Wadowice, a Artur Pasko omawia polityczne aspekty przygotowań polskich sportowców do Igrzysk w Monachium w 1972 r. Cztery artykuły dotyczą działalności Towarzystwa Gimnastycznego (TG) „Sokół”. Dwóch autorów przedstawia działalność gniazda w Bielsku na podstawie informacji zawartych w czasopiśmie „Wieniec i Pszczółka”. Sylwia Gargaś-Myśliwiec omawia lata 1904–1909, a Jacek Kulpiński lata 1910–1912. O narciarstwie w TG „Sokół” w Żywcu w latach 1893–1939 pisze Aleksander Wiecheć, a udział członków TG „Sokół” w bitwie nad Białą w dniu 28 czerwca 1914 roku omawia Jacek Kachel. Ostatnią część uzupełniają artykuły: Rafała Sobeckiego (nt. genezy i rozwoju koszykówki na świecie z uwzględnieniem II Rzeczypospolitej) oraz Sławomira Porębskiego (o działalności sportowej na Śląsku Cieszyńskim w latach 1945–1950).

Praca pod redakcją wybitnego specjalisty w dziedzinie kultury fizycznej – Mirosława Ponczka, a także historyków odnoszących coraz większe sukcesy w tej dziedzinie – Sławomira Witkowskiego i Adama Fryca, zgromadziła opracowania, które w szerokim zakresie uzupełniły wiedzę z dziejów kultury fizycznej nie tylko Zagłębia Dąbrowskiego i Górnego Śląska, ale także innych regionów. Najlepiej oddaje to fragment recenzji publikacji zamieszczony na ostatniej stronie okładki: „Praca [...] stanowi ważny krok w dążeniu do coraz pełniejszego obrazu historii kultury fizycznej w Zagłębiu Dąbrowskim, ze szczególnym podkreśleniem roli Sosnowca”¹. Autorzy artykułów przeprowadzili kwerendę wielu archiwów państwowych, składnic akt organizacji i stowarzyszeń (nie tylko sportowych) oraz dokonali przeglądu dostępnej literatury dotyczącej wybranej problematyki. Obszerna publikacja wzbogaciła polską historiografię o kolejną rzetelnie opracowaną pozycję, której cennym uzupełnieniem są noty o autorach zamieszczone na końcu. Bez cienia przesady można stwierdzić, że do rąk Czytelnika trafiła pozycja w pełni naukowa i wartościowa, poprzez w dużej części cenne, pionierskie ustalenia.

¹ Recenzentem artykułów znajdujących się w publikacji był prof. zw. dr hab. Wojciech Lipoński.

Eligiusz MAŁOLEPSZY

**[rec.] Rafał Kołodziej, 90 lat na śniegu.
Historia Polskiego Związku Narciarskiego 1919–2009,
Kraków 2009, ss. 168**

W zakresie historiografii kultury fizycznej w Polsce były i są podejmowane prace dotyczące początków i rozwoju poszczególnych dziedzin sportu. W 2009 r. na rynku wydawniczym ukazała się monografia autorstwa dr. Rafała Kołodzieja pt. *90 lat na śniegu. Historia Polskiego Związku Narciarskiego 1919–2009*. Warto podkreślić, iż Rafał Kołodziej w dorobku naukowym posiada kilka znaczących prac odnoszących się do dziejów narciarstwa w Polsce¹.

Konstrukcja pracy jest właściwa, choć zawiera pewne potknięcia. Układ pracy – chronologiczno-rzeczowy – jest prawidłowy. Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, bibliografii oraz spisu ilustracji. Książkę rozpoczyna jednostronicowe wprowadzenie osoby zasłużonej dla rozwoju polskiego narciarstwa – trenera i działacza – Apoloniusza Tajnera, prezesa Polskiego Związku Narciarskiego. Po wprowadzeniu należałoby umieścić w pracy „klasyczny” wstęp. Zapewne otrzymalibyśmy w nim materiał poświęcony aspektom metodologicznym, m.in. Autor ukazałby cel pracy, ramy chronologiczno-terytorialne, stan badań i omówienie wykorzystanych źródeł, metody i hipotezy badawcze oraz strukturę pracy. Wśród wymienionych elementów, z których każdy jest istotny, ciekawym byłby zapewne stan badań nad dziejami narciarstwa w Polsce. W ostatnim okresie ukazało się dość dużo publikacji na temat sportów zimowych, w tym dziejów narciarstwa w Polsce. Organizowane i przeprowadzane są konferencje i sympozja naukowe odnoszące się do poruszanej problematyki. Zapewne doświadczenia Autora pracy w tym zakresie – stanu badań odnoszącego się do dziejów narciarstwa w Polsce – byłyby istotne. Wynikają one z wielolet-

---

¹ M.in. R. Kołodziej, *Działalność Polskiego Związku Narciarskiego w latach 1919–1989* (praca doktorska), ZWKF, Gorzów Wielkopolski 2009; tegoż, *Polski Związek Narciarski 1919–1939*, Rzeszów 2010, ss.190; R. Kołodziej, K. Aftaruk, *Zarys historii narciarstwa i snowboardingu*, Rzeszów 2010, ss. 142.

niej pracy w postaci kwerendy źródeł. Gorąco namawiam Pana Doktora do opracowania takiego materiału.

W monografii mankamentem jest również brak zakończenia, w którym Autor nie tylko ukazałby syntezę pracy, lecz odpowiedziałby na hipotezy i problemy badawcze postawione we wstępie. Brak tych części pracy, zdaniem recenzenta, wynika raczej „z pośpiechu” przygotowania książki – chodziło zapewne o to, aby „zdążyć na 90-lecie Polskiego Związku Narciarskiego”.

Pierwszy rozdział pracy odnosi się do powstania i działalności Polskiego Związku Narciarskiego (PZN) w latach 1919–1939. Przedstawiono w sposób przekonujący genezę i rozwój struktur PZN. Warto podkreślić, iż w II połowie lat trzydziestych XX w. w skład PZN wchodziło dziesięć okręgowych związków narciarskich: grodzieński, krakowski, lwowski, podhalański, pomorski, przemyski, śląski, warszawski, wileński, wołyński. Ukazana została działalność organizacyjna, sportowa, szkoleniowa i turystyczno-organizatorska PZN. Do najlepszych narciarzy okresu międzywojennego należy zaliczyć m.in.: Wandę Dubieńską, Janinę Loteczkową, Helenę Marusarzówną, Elżbietę Michalewską-Ziętkiewiczową, Hannę Schielową, Bronisławę Staszal-Polankową – wśród kobiet, oraz Franciszka i Józefa Bujaków, Bronisława Czecha, Stanisława Marusarza – wśród mężczyzn. W podrozdziale dotyczącym działalności szkoleniowej R. Kłodziej przedstawił także rolę trenerów i instruktorów z zagranicy w rozwoju narciarstwa w Polsce. Jest to rozdział ciekawy, interesujący, stanowiący dobre wprowadzenie do kolejnych części pracy.

W rozdziale drugim przedstawiono losy sportowców, szkoleniowców i działaczy PZN w okresie II wojny światowej. Autor zaprezentował ich działalność konspiracyjną. Z pozycji recenzenta godne podkreślenia jest ukazanie „ludzi PZN” przy pomocy niewielkich biogramów.

Rozdziały trzeci, czwarty i piąty dotyczą działalności w okresie kształtowania się nowego systemu politycznego i jego trwania w Polsce (1945–1989). W tych fragmentach ukazano odbudowę struktur PZN (1945–1951), działalność Sekcji Narciarstwa Głównego Komitetu Kultury Fizycznej (1951–1957) oraz reaktywowanie PZN i jego działalność do 1989 r. Autor, podobnie jak w pierwszym rozdziale, szeroko omówił działalność PZN, odnosząc się do aspektów organizacyjnych, sportowych, szkoleniowych, turystycznych oraz działalności wydawniczej i popularyzatorskiej. Do najlepszych narciarzy tego okresu należy zaliczyć medalistów Igrzysk Olimpijskich i mistrzostw świata, takich jak m.in. Andrzej Bachleda, Wojciech Fortuna, Franciszek Gąsienica-Groń, Antoni Łaciak, Józef Łuszczek.

Ostatni rozdział dotyczy działalności PZN w okresie transformacji ustrojowej (po 1989 r.). Autor przedstawił działalność PZN w nowej rzeczywistości społecznej – tworzenia się gospodarki rynkowej. Szczególnie trudne w działalności Związku były lata dziewięćdziesiąte XX w. W pierwszej dekadzie XXI w. polskie narciarstwo osiągnęło największe sukcesy sportowe na arenie międzyna-

rodowej, m.in. dzięki specjalizującej się w biegach narciarskich Justynie Kowalczyk oraz uprawiającemu skoki narciarskie – Adamowi Małyszowi.

Jeśliby doszło do drugiego wydania publikacji, sugerowałbym Autorowi zmianę w strukturze I, III, IV, V i VI rozdziału. Podrozdział poświęcony działalności sportowej powinien być poprzedzony nie tylko podrozdziałem odnoszącym się do działalności organizacyjnej, lecz również szkoleniowej. Jeżeli w strukturze pracy każdy kolejny rozdział winien wynikać z poprzedniego, podobna prawidłowość musi zajść w strukturze rozdziału. Działalność sportowa wynikać powinna z działalności organizacyjnej i szkoleniowej.

Książka jest właściwie zaopatrzona w przypisy. Wywody Autora są dobrze udokumentowane, co jest walorem monografii. Bibliografię sporządzono poprawnie, z podziałem na źródła i piśmiennictwo. W zakresie źródeł pierwotnych w książce znajdują się źródła drukowane – druki normatywne i urzędowe, prasa i czasopisma, sprawozdania i protokoły, komunikaty i źródła internetowe. Zwraca uwagę bogactwo źródeł wtórnych, wśród których występują publikacje i prace niepublikowane. Praca jest zaopatrzona w dość znaczny zasób ilustracji – 152 fotografie, co znacznie wzbogaca jej wartość.

Przedstawioną do recenzji książkę należy ocenić pozytywnie. Monografia jest wkładem do stanu wiedzy z historii kultury fizycznej, a zwłaszcza sportu w Polsce w okresie XX i pierwszej dekady XXI w.

Marek SZCZERBIŃSKI
Krzysztof WASILEWSKI

**[rec.] Artur Pasko, *Wyścig Pokoju w dokumentach władz partyjnych i państwowych 1948–1980*,
Kraków 2009, ss. 299**

Nie ulega wątpliwości, że politycy starają się z reguły wykorzystywać sport w określony sposób dla własnych celów. Bez względu na to, czy w danym kraju panuje system demokratyczny czy też autorytarny, sportowe osiągnięcia rzadko umykają uwadze osób dzierżących ster rządów. Zainteresowanie mediów, które towarzyszy imprezom sportowym, a także wyzwalane w ich trakcie emocje sprawiają, iż np. zwycięstwo w meczu piłki nożnej lub siatkówki często urasta do rangi pokonania odwiecznego wroga na polu bitwy. Podobnie przegrane mogą prowadzić do wybuchów niezadowolenia społecznego, a nawet wojen¹.

Wzajemne relacje pomiędzy sportem a polityką sięgają początków cywilizacji europejskiej. Jak zauważył John Hoberman z University of Texas, kulturalne uwarunkowania sportu nierozłącznie wiążą go ze sferą polityki². Wydaje się jednak, iż dopiero w XX w. rewolucja technologiczna oraz postępujący egalitaryzm sportu uczyniły z niego dogodne narzędzie w rękach rządzących³. Naj-

---

¹ Najbardziej znanym przykładem konfliktu zbrojnego, dla którego *casus belli* stanowił wynik meczu piłkarskiego, jest tzw. wojna futbolowa. Po porażce Hondurasu z Salwadorem w meczu eliminacyjnym do mistrzostw świata (15 czerwca 1969 r.) salwadorska armia zdecydowała się wyprzedzić uderzenie Hondurasu i zaatakowała swojego sąsiada 14 lipca 1969 r. Chociaż konflikt zbrojny trwał krótko, traktat pokojowy udało się podpisać dopiero 30 października 1980 r. Wydarzenia poprzedzające wojnę oraz przebieg działań zbrojny opisał Ryszard Kapuściński. Por. R. Kapuściński, *Wojna futbolowa*, Warszawa 2008.

² Por. J. Hoberman, *Sport and political ideology*, New York 1984.

³ Polityka w sporcie nie zawsze musi mieć negatywne skutki. Dla przykładu warto przeanalizować sytuację w Republice Południowej Afryki na początku lat 90. XX w., gdzie władarze, dążący do porozumienia z czarnoskórą większością, używali imprez sportowych do promocji równości i tolerancji. Por. L. Allison, *The changing context of sporting life*, [in:] *The changing politics of sport*, ed. L. Allison, Manchester 1993, s. 3–4.

szybciej zrozumieli to przywódcy reżimów totalitarnych: faszystowskiego w Niemczech i komunistycznego w Związku Radzieckim. Symbolem potęgi Adolfa Hitlera miały stać się Igrzyska Olimpijskie zorganizowane w Berlinie w 1936 r. Doskonale wyreżyserowany spektakl nie tylko wzmocnił pozycję wodza w swoim kraju, ale też przyczynił się do jego dalszych sukcesów politycznych w Europie. Wielką wagę do sportu przykładali też przywódcy na Kremlu. O ile przed drugą wojną światową trudna sytuacja wewnętrzna uniemożliwiała realizację sportowych celów w oczekiwanej skali, to po 1945 r. sport stał się jednym z czołowych narzędzi w ideologicznej walce z Zachodem. Jednym z „frontów” tej walki był bez wątpienia kolarski Wyścig Pokoju, zorganizowany w opozycji do zimnej wojny i wyścigu zbrojeń.

Ocena Wyścigu Pokoju, organizowanego w latach 1948–1989, jako elementu walki ideologicznej dominuje obecnie w Polsce oraz pozostałych krajach dawnego bloku socjalistycznego. Zaważył na tym – powszechny wśród części nowych elit politycznych Europy Środkowej i Wschodniej – krytyczny stosunek do okresu sprzed 1989 r. oraz dążenie do całkowitego odcięcia się od przeszłości⁴. W naszym kraju sentymenty te przypominano za sprawą książki Jakuba Ferencza pt. *Sport w służbie polityki. Wyścig Pokoju 1948–1989*⁵. Napisana pod dyktando z góry przyjętej tezy, książka Ferencza odmawia tej wielkiej i pozytywnej imprezie walorów sportowych, sugerując, iż najważniejszą rolę odgrywały li tylko czynniki polityczne⁶.

Nowe światło na Wyścig Pokoju rzuca natomiast książka Artura Pasko pt. *Wyścig Pokoju w dokumentach władz partyjnych i państwowych 1948–1989*. Autor jest pracownikiem Instytutu Historii Uniwersytetu w Białymstoku i ma na swoim koncie szereg prac poświęconych zagadnieniom społeczno-politycznym w Polsce po 1945 r. Jak napisał we wstępie do omawianej pozycji, „jedynie historycy sportu znają szerzej kulisy aktywności władz partyjnych i państwowych związanej z organizacją i przebiegiem tej [Wyścigu Pokoju – przyp. aut. aut.]

⁴ W polityce historycznej nowych elit rządzących w Polsce dało się poznać to same nastawienie do sportu, co u ich poprzedników. Dobrym przykładem jest próba zastąpienia Wyścigu Pokoju imprezą o nazwie Międzynarodowy Wyścig „Solidarności” i Olimpijczyków, który zadebiutował w 1990 r. Jak pisał publicysta „Rzeczpospolitej”: „Próba zastąpienia Wyścigu Pokoju Wyścigiem «Solidarności» jest zbyt natrętna i rokuje kolarstwu jak najgorzej. Ideologizacja czy upolitycznianie sportu służy ideologom i politykom, a nie sportowcom. To się wydaje oczywiste, chociaż nie wszystkim. Niedawno w pewnym związku sportowym noszono się z zamiarem powierzenia funkcji prezesa ministrowi obrony narodowej. Działacze sobie ułożyli, że będzie to dostateczna rękojmia pomyślności. Skąd to przekonanie? A no z doświadczeń PRL-u”. M. Józwick, *Aktywne życie pozagrobowe*, „Rzeczpospolita” z 17 czerwca 1993 r.

⁵ J. Ferenc, *Sport w służbie polityki. Wyścig Pokoju 1948–1989*, Warszawa 2008.

⁶ Por. Recenzja książki autorstwa M. Szczerbińskiego i G. Wieczorka w: *Wspólne drogi Polaków w kraju i na obczyźnie (1918–2008). Studia historyczne i politologiczne*, red. L. Kacprzak, M. Szczerbiński, Piła – Gorzów Wielkopolski 2009, s. 465–469.

imprezy”⁷. Chcąc przybliżyć tematykę jednego z największych cyklicznych wyścigów kolarskich w historii Europy, A. Pasko wykorzystał wszystkie dostępne krajowe materiały archiwalne, dokonując kwerendy m.in. w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie i Archiwum Ministerstwa Edukacji Narodowej. Łącznie w książce zamieszczono 75 dokumentów, w większości przedrukowanych w niezmienionej formie. Na szczególną uwagę zasługują zwłaszcza te dotyczące kwestii ekonomicznych związanych z organizacją Wyścigu Pokoju, które do tej pory pozostawały często niezauważone. Pokazują one kolejny – obok politycznego – wymiar wyścigu oraz uświadamiają, iż problemy finansowe nie są domeną jedynie komercyjnych imprez.

Zbiór dokumentów poprzedzony jest rozdziałem pt. *Inne spojrzenie na Wyścig Pokoju*. Na ponad dwudziestu stronach Autor w zwięzły i obiektywny sposób przedstawił historię wyścigu, począwszy od jego debiutu pod nazwą Międzynarodowego Biegu Kolarskiego Warszawa – Praga – Warszawa z 1948 r. Pomysł zorganizowania wyścigu miał wyjść od Zygmunta Dalla, dziennikarza „Głosu Ludu”, który już w 1946 r. rozpoczął rozmowy na ten temat ze swoimi czechosłowackimi kolegami. Wkrótce inicjatywę przejęły władze partyjne obu krajów, słusznie upatrując w wyścigu szansy nie tylko na ocieplenie kontaktów wewnątrz bloku socjalistycznego, ale także na korzystny odbiór na Zachodzie. Podobne przekonanie stało za decyzją o rozszerzeniu trasy wyścigu o kolejne kraje – Republikę Demokratyczną Niemiec (od 1952 r.) i Związek Radziecki (w latach 1985–1986).

Autor nie ukrywa, iż geneza Wyścigu Pokoju, a także jego dalsze losy były pochodną polityki zaangażowanych krajów. Już sam wybór dyscypliny sportowej – kolarstwa (zamiast proponowanego rajdu samochodowego) – wypływał z chęci pokazania światu potęgi kolektywu, dominującego nad indywidualizmem, powszechnie łączonym z kapitalizmem. Także wyznaczenia terminu wyścigu na 1–9 maja nie można tłumaczyć inaczej, aniżeli podporządkowaniem kwestii sportowych (sezon kolarski rozpoczynał się później) celom politycznym. Podobnie było z przymuszeniem kolarzy w 1986 r. do wystartowania w jednym z etapów, którego trasa wiodła w okolicach Czernobyla, kilka tygodni po awarii tamtejszej elektrowni atomowej.

Wyselekcjonowane dokumenty mają za zadanie pokazanie Wyścigu Pokoju z różnych perspektyw. Dla przykładu, z zamieszczonego pisma redaktora naczelnego „Głosu Ludu” Juliusza Burgina do ówczesnego szefa MSZ Zygmunta Modzelewskiego z 31 marca 1948 r. Czytelnik może się dowiedzieć, iż kwestie finansowe nierzadko górowały nad politycznymi. „Z uwagi na charakter biegu, na jego polityczne i propagandowe znaczenie – pisał Burgin – pozwalam sobie

---

⁷ A. Pasko, *Wyścig Pokoju w dokumentach władz partyjnych i państwowych 1948–1989*, Kraków 2009, s. 19.

zwrócić się do Was z prośbą o przyznanie subwencji na częściowe pokrycie kosztów ponoszonych w zasadzie przez «Głos Ludu» i «Rude Prawo»”. Dla podparcia swojej prośby, naczelny „Głosu Ludu” przypominał, iż „protektorat” nad wyścigiem objęli Władysław Gomułka oraz Klement Gottwald. Prośba Burgina musiała zostać pozytywnie rozpatrzona, gdyż w niespełna miesiąc później wyścig dodatkowo zyskał patronat honorowy polskiego MSZ.

O ile ideologiczny aspekt wyścigu mógł być instrumentalnie wykorzystywany przez jego organizatorów do pozyskania dodatkowych funduszy, o tyle na szczytach władzy w pełni zdawano sobie sprawę z politycznej wagi tej imprezy. W notatce z 1949 r. o zadaniach wychowania fizycznego i sportu Głównego Urzędu Kultury Fizycznej (GUKF) najpełniej przedstawiono motywy powołania „biegu kolarskiego Praga – Warszawa”, który w 1952 r. przekształcił się w Wyścig Pokoju: „Bieg kolarski Praga – Warszawa nosi wszystkie cechy demokratycznego sportu. Jest symbolem braterskiej współpracy narodów pragnących pokoju, a zwłaszcza przyjaźni polsko-czechosłowackiej. Jest związany z nosicielami postępowej myśli i nauczycielami mas pracujących obydwu naszych narodów. [...] Spełnia więc bieg kolarski Praga – Warszawa te wszystkie zadania, które przed sportem stawia nasza Ludowa Ojczyzna”.

Warto jednak pamiętać, iż wykorzystywanie sportu do celów politycznych nie było tylko domeną krajów socjalistycznych lub też epoki zimnej wojny. Jako jedną z najbardziej upolitycznionych imprez sportowych ostatnich czasów wielu wymienia zimowe Igrzyska Olimpijskie w Salt Lake City w 2002 r. Odbywające się zaledwie w kilka miesięcy po zamachach terrorystycznych na World Trade Center, igrzyska stały się okazją do zaprezentowania światu amerykańskiego patriotyzmu i zdecydowania w walce z terroryzmem⁸. Podczas ceremonii rozpoczęcia prawie wszystkie reprezentacje niosły obok swojej flagi, także amerykańską, a trzecie miejsce zawodników USA w ostatecznej klasyfikacji medalowej odebrano niemalże jako klęskę narodową⁹. Czy w związku z tym należy odmówić XIX zimowym Igrzyskom Olimpijskim ich sportowego aspektu? Wydaje się, że nie. Osiągnięcia sportowe z Salt Lake City nie miały nic wspólnego z polityką, a jedynie były wynikiem (co prawda nie zawsze uczciwej) rywalizacji uczestników. Fakt ich zdyskontowania przez rządzących należy zaś przyjąć za nieodłączną część współczesnego sportu.

Podobnie można spoglądać na Wyścig Pokoju. Wypada tutaj po raz kolejny nie zgodzić się z tezą wspomnianego już wcześniej Pawła Ferencza, iż tę jedną z największych imprez kolarskich w Europie należy rozpatrywać jedynie z perspektywy ówczesnych stosunków politycznych. Rację raczej ma autor omawianej tu pozycji, Artur Pasko, który pisze: „Z perspektywy czasu Wyścig Pokoju często ocenia się jako imprezę wyłącznie polityczną. Ocena taka wydaje się jed-

⁸ A. Szostkiewicz, *Potęga mitu*, „Polityka” 2002, nr 7.

⁹ D. Mackay, *Chariots of ire: is US jingoism tarnishing the Olympic ideal?*, „The Guardian” z 15 lutego 2002 r.

nak krzywdząca. Nie możemy bowiem przekreślić ani kwestionować osiągnięć kolarzy tej klasy co Stanisław Królak, Zygmunt Hanusik, Ryszard Szurkowski, Stanisław Szozda i wielu innych, nie tylko polskich sportowców. Wyścig Pokoju był przede wszystkim wielką imprezą sportową wykorzystywaną, a nawet stworzoną przez władze partyjne i państwowe do realizacji celów propagandowych. Ale czy w ogóle rokrocznie odbywałaby się ta impreza na wysokim poziomie, o doskonałej wręcz organizacji, co podkreślali m.in. zawodnicy, gdyby nie zaangażowanie państwa i partii?”

Losy Wyścigu Pokoju po 1989 r. każą odpowiedzieć na powyższe pytanie przecząco. Choć ostatnia jego edycja odbyła się w 2006 r., to jednak zarówno poziom organizacyjny, jak i sportowy odbiegały od tego z lat wcześniejszych. Z wydarzenia, którego przebieg rozpałał emocje milionów ludzi – nie tylko obywateli tzw. demoludów – Wyścig Pokoju został zdegradowany do niewiele znaczącej imprezy sportowej w Europie Środkowej. A przecież nic nie stało na przeszkodzie, aby ten „relikt PRL-u” przemienić w rzeczywiste święto sportu, połączone z takimi celami politycznymi, jak wzmacnianie współpracy w ramach Grupy Wyszehradzkiej czy nawet Trójkąta Weimarskiego. Zmiana systemu rządów nie oznaczała przecież zmiany nastawienia polityków do instrumentalnego traktowania sportu. Ponadto, po 1989 roku zrezygnowano z i tak już wyłączenie fasadowego „amatorstwa” sportu na rzecz jego pełnej profesjonalizacji. Za przykład może posłużyć Tour de Pologne, impreza sportowa, która przyciąga zawodowe zespoły kolarskie z całego świata.

Książka autorstwa Artura Pasko pokazuje Wyścig Pokoju z perspektywy jego organizatorów. Zamieszczone dokumenty doskonale uwidaczniają problemy, z jakimi borykały się władze partyjne i rządowe zaangażowanych państw. Wśród nich były oczywiście kwestie polityczne, ale też, a może przede wszystkim, sprawy finansowe i logistyczne. Nie oceniając słuszności ówczesnych decyzji, wydaje się, iż należy jednak docenić zaangażowanie i wysiłek włożony w przygotowanie trasy i jej profesjonalne przeprowadzenie. Na próżno szukać obecnie przykładów, gdzie organizatorzy gotowi są pokryć koszty sprowadzenia i wyposażenia biednych drużyn, jak to miało miejsce z kolarzami z Indii i Albanii, których start w Wyścigu Pokoju był możliwy dzięki finansowemu wsparciu Czechosłowacji, NRD i Polski. Chociaż jak zwykle stała za tym polityka, głównym zwycięzcą okazał się sport¹⁰.

Ogólna pozytywna opinia o omawianej książce nie może przesłonić jej kilku mankamentów. Przede wszystkim brakuje wyjaśnienia, jakimi przesłankami kierował się Autor wybierając te, a nie inne dokumenty. O ile w większości przypadków nie można mieć zastrzeżeń co do zamieszczonych materiałów, o ty-

¹⁰ Po latach także dziennikarze tytułów, które często krytykowały okres Polski Ludowej w każdym z jego aspektów, przyznawali, iż Wyścig Pokoju rzeczywiście był sportowym świętem, nie tylko dla kibiców, ale też dla reporterów. Por. A. Fałara, *Zabytkom na odsiecz*, „Rzeczpospolita” z 5 maja 2010 r.

le obecność niektórych budzi uzasadnione zdziwienie. Trudno bowiem wytłumaczyć np. obecność wniosku Komitetu Wykonawczego imprezy o uregulowanie rachunku za kąpiel kolarzy w Łażni Miejskiej inaczej aniżeli chęcią ośmieszenia organizatorów imprezy. Słów krytyki wymagają także niektóre przypisy, zwłaszcza biograficzne. Z nieznanых powodów Autor część ówczesnych członków władzy i PZPR opisuje jako „działaczy komunistycznych”, pozostałych zaś oszczędza, wypominając im jedynie pełnione przez nich funkcję. Wydaje się, że scharakteryzowanie Wojciecha Jaruzelskiego jako „działacza komunistycznego”, który „13 grudnia 1981 r. wprowadził w Polsce stan wojenny”, jest skrajnym uproszczeniem.

Książka Artura Pasko pt. *Wyścig Pokoju w dokumentach władz partyjnych i państwowych 1948–1989* stanowi interesujący przyczynek do dalszej dyskusji nad rolą i historią sportu w Polsce Ludowej. Jednocześnie przypomina, iż podejmując temat niedawnej przeszłości kraju – w tym także jej sportowego aspektu – nie wolno dokonywać ocen, kierując się modną obecnie potrzebą zdyskredytowania wszystkiego, co miało jakikolwiek związek z PRL. Wyścig Pokoju służy za przykład imprezy, która choć powstała dla konkretnych politycznych celów, mimowolnie stała się jednym z największych wydarzeń sportowych na kontynencie przez ponad pół wieku. Podobnych „skutków ubocznych” czasów realnego socjalizmu było więcej.

Marek SZCZERBIŃSKI
Krzysztof WASILEWSKI

[rec.] Phil Andrews, *Dziennikarstwo sportowe. Praktyczny przewodnik*, Kraków 2009, ss. 192

Dziennikarstwo sportowe od wielu lat należy do najpopularniejszych specjalizacji obecnych w światowych środkach masowego przekazu. Telewizyjne relacje z widowisk sportowych przyciągają wielomilionową widownię. Także w Polsce sport cieszy się sympatią większości narodu. Nie straciły nic na wartości, a wręcz zyskały, słowa nestora polskiego dziennikarstwa sportowego Bohdana Tuszyńskiego, który w 1981 r. pisał: „Sport jest dziś potęgą, a prasę sportową czytają już miliony [...] Dziś sport podbił miliony. Na stadionach i trybunach. Bawi i urzeka swoją dramaturgią, jest jednak przede wszystkim systemem kształcenia charakterów”¹. Prasa, radio, telewizja, a zwłaszcza internet, coraz więcej uwagi poświęcają wydarzeniom z aren sportowych, co po części łączy się z postępującą komercjalizacją samego sportu² oraz ze zjawiskiem globalizacji³. Wymienione procesy powodują, iż zawód dziennikarza sportowego podlega nieustannym zmianom. Tempo i umiejętność przystosowania do tych zmian stanowią o wielkości reportera, którego zawód z roku na rok staje się coraz trudniejszy.

W pierwszej dekadzie XXI w. dziennikarstwo sportowe cieszy się nadal ugruntowaną pozycją w świecie mediów. Inaczej niż dawniej, obecnie krytyczne głosy traktujące ten rodzaj dziennikarstwa jako młodszego kuzyna „szlachetnej” publicystyki politycznej czy kulturalnej pojawiają się jedynie z rzadka i zazwy-

---

¹ B. Tuszyński, *Prasa i sport 1881–1981*, Warszawa 1981, s. 11.

² Warto zastanowić się, czy komercjalizacja sportu pociąga za sobą więcej pozytywów czy negatywów. Z jednej strony bowiem, dzięki prywatnym pieniądzom sport stał się główną rozrywką pierwszej dekady XXI w., z drugiej natomiast, coraz mniej obecne w sporcie są ideały, które leżały u jego podstaw. Por. Jlm, *Komercjalizacja sportu*, „Niedziela” 2007, nr 5.

³ T. Miller, G. Lawrence, J. McKay, D. Rowe, *Globalization and sport: Playing the world*, London 2001, s. 60.

czaj spoza środowiska⁴. Rację miał wspomniany już Bogdan Tuszyński, który pisał: „Żyję także bez żadnych kompleksów. Uważam, że dziennikarstwo jest jedno, a wśród nich ludzi pióra piszących o polityce, ekonomii, obyczajach, kulturze, sporcie i rolnictwie, tak jak w każdym innym zawodzie, są mistrzowie, rzemieślnicy i normalni partacze”⁵.

Nie będzie nadużyciem stwierdzenie, iż to właśnie dziennikarstwo sportowe stawia przed specjalistami z tej dziedziny wyjątkowo trudne zadanie. Jak nadmieniono na wstępie, dzięki globalizacji i postępowi technologicznemu obecnie każdy ma możliwość obejrzenia dowolnego wydarzenia sportowego, bez względu na to, gdzie się znajduje⁶. Co więcej, sport jest tą dziedziną życia społecznego, która wywołuje wielkie emocje, przez co wymaga od sprawozdawców olbrzymiego wyczucia i zrozumienia dla preferencji odbiorców. Stawia to przed dziennikarzami sportowymi szereg wymagań, spośród których podstawowymi są rzetelność i obiektywność. Chociaż wymienione cechy winny przyświecać każdemu dziennikarzowi, to jednak tempo wydarzeń sportowych i związane z nimi emocje można jedynie porównać do pracy reportera wojennego⁷.

Powyższymi atrybutami może poszczycić się Phil Andrews, autor książki pt. *Dziennikarstwo sportowe. Praktyczny przewodnik*⁸. Jest on popularnym dziennikarzem, któremu umiłowanie piłki nożnej nie przeszkadza w komentowaniu także innych dyscyplin sportowych, w tym kręgli czy wyścigów Nascar⁹. Brytyjskie wychowanie, a więc naturalna sympatia dla futbolu, w połączeniu z edukacją odbytą w Stanach Zjednoczonych, pozwoliło mu wypracować interesujący warsztat dziennikarski i wszechstronne zainteresowanie sportem. Posiada więc te cechy, które w świecie zglobalizowanego sportu każdy dziennikarz sportowy mieć powinien, tj. otwartość na obce kultury i znajomość różnych dyscyplin. Oprócz dobrego przygotowania teoretycznego, Phil Andrews posiada także lek-

⁴ Pisząc na temat dziennikarstwa w II RP, Daria Nałęcz zauważyła: „Jest zjawiskiem niezwykle ciekawym, iż w szeregach elity zawodu [dziennikarza] nie znaleźli się przedstawiciele najmłodszych specjalności, takich jak dziennikarstwo sportowe, filmowe, fotoreportaż”. D. Nałęcz, *Zawód dziennikarza w Polsce, 1918–1939*, Warszawa 1982, s. 225.

⁵ B. Tuszyński, *Sportowe pióra*, Warszawa 1994, s. 5.

⁶ Jak twierdzą niektórzy socjologowie, po raz pierwszy czas nabrał znaczenia uniwersalnego, gdy wynaleziono zegarek mechaniczny. Kolejne rewolucje technologiczne sprawiały, iż w dostępie do informacji czas i miejsce traciły na znaczeniu. Por. T. Rantanen, *The media and globalization*, London 2005, s. 47–48.

⁷ Znamienne, że wielu dziennikarzy sportowych, zwłaszcza w USA, rozpoczynało lub kończyło swoje kariery dziennikarskie jako reporterzy wojenni. Np. Paul Gallico (1897–1976), zwany „Hemingweyem sportowej kolumny”, łączył dziennikarstwo sportowe z reportażami z frontów II wojny światowej. Por. P.M. Pederses, K.S. Miloch, P.C. Laucella, *Strategic sport communication*, Champaign 2007, s. 56.

⁸ P. Andrews, *Dziennikarstwo sportowe. Praktyczny przewodnik*, Kraków 2009.

⁹ Źródło: <http://bleacherreport.com/users/197466-phil-andrews>.

kie pióro, o czym świadczy fakt, iż prócz komentarzy prasowych i telewizyjnych ma na swoim koncie kilka pozycji beletrystycznych¹⁰.

Na recenzowaną pozycję składa się dziesięć rozdziałów głównych, pięć aneksów, słownik podstawowych pojęć oraz bibliografia. Poszczególne rozdziały zostały skonstruowane w formie lekcji. Autor najpierw przybliży podstawowe informacje dotyczące relacji sportu ze współczesnymi mediami, a następnie przechodzi do bardziej szczegółowych zagadnień. Każda z lekcji poprzedzona jest prezentacją jej głównych zagadnień i celów nauczania, kończy się natomiast praktycznym ćwiczeniem, utrwalającym zdobytą wiedzę. I tak w rozdziale pt. *Dziennikarstwo prasowe: relacjonowanie wydarzeń sportowych* wśród jego głównych celów nauczania Andrews wymienia m.in. poznanie funkcji i formy relacji sportowych oraz medialnego „cyklu życiowego” wydarzenia sportowego. Czytelnikowi stawia zaś za zadanie sporządzenie listy artykułów-sylwetek, mogących posłużyć jako wprowadzenie do ważnego wydarzenia sportowego. Podobnie jest z pozostałymi rozdziałami.

Pracując nad swoją książką, Andrews wykorzystał wyłącznie anglojęzyczne publikacje, z których jedynie dwie zostały do tej pory przetłumaczone na język polski. Rozdziały zbudowano w ten sposób, by wprowadzać czytelnika od podstawowych zagadnień po coraz bardziej skomplikowane elementy dziennikarskiej profesji. Całość dopełniają wspomniane aneksy. W rozdziale pierwszym Autor udziela porad, jak poszukiwać zatrudnienia w mediach. W kolejnych zaś prezentuje przegląd narzędzi przydatnych dziennikarzowi sportowemu, informuje o prawach autorskich, kwestiach prawnych i etycznych oraz przedstawia przydatne książki.

Omawiana pozycja utrzymana jest w popularnym na Zachodzie stylu ograniczającym teorię do minimum, a podkreślającym praktyczne wykorzystanie wskazówek. Tych w książce Phila Andrewsa nie brakuje, a dodatkowo są podparte licznymi przykładami z prasy i telewizji. Czyni to z omawianej książki praktyczny przewodnik, który z pewnością pozwoli początkującym adeptom niełatwej specjalizacji uniknąć błędów i poprawić własny warsztat. Warto nadmienić, iż Autor nie skupia się jedynie na kwestiach sportowych, lecz stara się także opisać świat współczesnych mediów. „Każdy dobry dziennikarz sportowy – pisze Andrews we wstępie – musi znać wymogi medium, dla którego pracuje, oraz zrozumieć potrzeby swoich odbiorców”¹¹. Zwłaszcza media elektroniczne, które przestały być jedynie dodatkiem do tradycyjnej prasy czy radia, wymagają od swoich dziennikarzy nowych umiejętności (np. szybkość pisania, umiejętność pozyskania uwagi internautów)¹².

¹⁰ Co ciekawe, beletrystyka Andrewsa skupia się na świecie sportu, jego ciemnych i jasnych stronach. Por. P. Andrews, *Goodnight Vienna*, London 2001 oraz tegoż, *Own goals*, London 2002.

¹¹ P. Andrews, *Dziennikarstwo sportowe...*, s. 4.

¹² Wciąż dyskutuje się o tym, czym jest internetowe dziennikarstwo. Część ekspertów zgodna jest przyznać, że dziennikarz internetowy to każda osoba, która publikuje w internecie. Pozostali

Z omawianej pozycji mogą skorzystać nie tylko początkujący dziennikarze lub osoby, które pracują w tym zawodzie dorywczo. Książka Andrewsa przychodzi z pomocą także dla politologów i socjologów. Jako doświadczony dziennikarz sportowy, Autor opisuje zasady funkcjonowania współczesnych mediów i sportu. Nie sposób nie zgodzić się z jego prostą, acz oddającą rzeczywistość, definicją sportu: „Istotą sportu jest współzawodnictwo pomiędzy poszczególnymi sportowcami lub drużynami i to ono stanowi punkt wyjścia dla wszystkich form dziennikarstwa sportowego”¹³. Podobnie gdy pisze o istocie relacji sportowych jako przyczynku do dalszych dyskusji i analiz wśród kibiców, przedstawia wartościowe spostrzeżenie na temat współczesnych społeczeństw. Sport stał się istotną częścią globalnej kultury, którą w dużej mierze kreują i kontrolują media. To właśnie tytuły sportowe czy też internetowe mogą wpływać na nastroje społeczne, powodując bądź to wzrost, bądź spadek napięcia wśród danej społeczności¹⁴.

Skomplikowany świat sportu oraz jego medialnej otoczki pozwala zrozumieć omawianą książkę Andrews. Nie sposób jednak nie wytknąć jej kilku mankamentów. Wśród nich należy wymienić fakt, iż odwzorowuje ona przede wszystkim anglosaskie realia. Szkoda, że Autor – wychowany w duchu anglocentryzmu – nie pokusił się o przedstawienie sportu na szerszym, np. europejskim forum. Dla przykładu, już w jednym z pierwszych rozdziałów Andrews dzieli prasę według podziałów przyjętych na Wyspach Brytyjskich, a więc na gazety dużego formatu, tabloidy ze średniego rynku, tabloidy z dolnego segmentu rynku oraz gazety regionalne i lokalne. Tymczasem część z tytułów wymienionych w pierwszej kategorii prasy, jak np. „The Guardian” czy „The Independent”, zdążyła zmienić swój format na standardowy. Co zaś się tyczy polskiej rzeczywistości, brak do niej jakichkolwiek odniesień w *Dziennikarstwie sportowym*. Media brytyjskie słusznie uważa się za najstarsze i jednocześnie najbardziej rozwinięte, tak pod względem organizacyjnym, jak i ekonomicznym. Polskie media muszą zaś stawiać czoła zupełnie innym wyzwaniom. Brak stabilności finansowej oraz efemeryczność tytułów to tylko niektóre z wielu problemów, przed którymi stoją nawet największe krajowe środki masowego przekazu. Istotna różnica pomiędzy realiami polskimi a brytyjskimi znajduje się także

---

natomiast sugerują, że dziennikarz internetowy to osoba, która zawodowo zajmuje się publikowaniem w internetowych serwisach. Nie jest nią natomiast np. dziennikarz prasowy, którego teksty pojawiają się także w sieci. Por. R.I. Berkman, Ch.A. Shumway, *Digital dilemmas: ethical issues for online media professionals*, New York 2003, s. 71–86.

¹³ P. Andrews, *Dziennikarstwo sportowe...*, s. 47.

¹⁴ Ciekawym przykładem wykorzystania sportu do kształtowania nastrojów społecznych jest województwo lubuskie. Dwie jego stolice – Gorzów Wielkopolski (siedziba wojewody) i Zielona Góra (siedziba marszałka województwa) – posiadają także dwie rywalizujące drużyny żużlowe. Każde derby – w zależności od wyniku – rodzą pytania w przegranej miejscie o sens istnienia województwa oraz o uczciwość w rozdziale pieniędzy na inwestycje pomiędzy jego „północą” a „południem”. Podobnie, choć może na mniejszą skalę, dzieje się w województwie pomorskim z rywalizującymi Bydgoszczą i Toruniem.

w samym stosunku do sportu. O ile w świecie anglosaskim sport stanowi istotny element życia każdej społeczności, będąc swoistym czynnikiem integrującym, w Polsce zainteresowanie piłką nożną czy siatkówką raczej nie przekłada się na poczytność tytułów prasy sportowej.

Skupianie się na Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych widoczne jest także w dyscyplinach sportowych omawianych przez Andrews. O ile więc każdy początkujący dziennikarz poradzi sobie z przytaczanymi w książce faktami z angielskiej Premiership czy amerykańskiej NBA, to już prezentowane wydarzenia z wyścigów konnych czy rozgrywek krykieta mogą nastreczyć mu problemów. Dla przeciętnego Brytyjczyka dyscypliny te nie stanowią tajemnicy, jednak dla mieszkańców kontynentalnej Europy, w tym Polski, znajdują się one na marginesie zainteresowań sportowych. Kilka uwag można mieć także do zamieszczonych aneksów. W *Narzędziach pracy dziennikarza sportowego* autor wymienia m.in. laptop, telefon komórkowy czy notes. O ile z pewnością jest to przydatne wyposażenie, o tyle nie trzeba nikogo specjalnie przekonywać o konieczności jego posiadania. Z kolei w *Książkach i filmach o tematyce sportowej* Andrews prezentuje tytuły anglojęzyczne, które w większości są niedostępne w naszym kraju lub brakuje ich tłumaczenia. Decydując się na polskie wydanie *Dziennikarstwa sportowego*, wydawca mógł się pokusić o uzupełnienie listy krajowymi tytułami, jak choćby cytowanymi na wstępie książkami Bogdana Tużyńskiego.

Phil Andrews pisał swoją książkę z myślą o brytyjskich czytelnikach. Dlatego chociaż jej polskie tłumaczenie stanowi interesujące i solidne wprowadzenie w arkana dziennikarstwa sportowego, to jednak nie można jej uważać za podręcznik akademicki. Może natomiast pełnić rolę wprowadzenia do świata dziennikarstwa sportowego. Ponadto powinny się nią zainteresować te osoby, które dziennikarstwem sportowym parają się amatorsko, pisząc dla różnych serwisów internetowych czy do lokalnych mediów. Z drugiej jednak strony, zrecenzowana publikacja wskazuje drogę polskim autorom, jak należy pisać książki o dziennikarstwie, nie tylko sportowym. Fachowe porady, ćwiczenia zaczerpnięte z życia czy wreszcie skupienie się na praktycznych aspektach pracy dziennikarza – powinny dominować nad teorią. Studentom pozwoli to lepiej poznać dobre i złe strony ich przyszłego zawodu, wykładowcom zaś da pewność, iż polskie dziennikarstwo sportowe doczeka się następców Jana Ciszewskiego, Bohdana Tomaszewskiego czy Krzysztofa Wyrzykowskiego.

Marek SZCZERBIŃSKI
Krzysztof WASILEWSKI

[rec.] *Unia Europejska i sport. Implikacje członkostwa Polski w Unii Europejskiej dla polskiego sportu*, red. Jacek Foks, Warszawa 2006, ss. 195

Od daty wejścia Polski do Unii Europejskiej upłynęło ponad sześć lat. W debacie przedakcesyjnej, jak również już po 1 maja 2004 r., uwagę skupiano przede wszystkim na problemach gospodarczych, politycznych i społecznych, związanych z rozszerzeniem się Wspólnoty na wschód. Kwestia sportu była zaś do tej pory pomijana. Czy słusznie? Wydaje się, iż skutki finansowe i prawne dla polskiego sportu – wyczynowego i rekreacyjnego – płynące z faktu członkostwa Polski w UE wymagają gruntownej analizy i omówienia.

Sport w Unii Europejskiej odgrywa coraz większą rolę, co nie umyka uwadze unijnych decydentów. Jak przyznała Komisja Europejska, „sport przybiera na znaczeniu jako zjawisko społeczne i gospodarcze, przyczyniając się w dużym stopniu do realizacji strategicznych celów Unii Europejskiej, jak solidarność i dobrobyt”¹. W *Białej księdze na temat sportu* wyróżniono następujące pozytywne wymiary sportu: społeczny, gospodarczy i organizacyjny. W każdym z nich odpowiednie agendy wspólnotowe starają się wykorzystać sport wyczynowy i rekreacyjny do realizacji własnych celów. Dla przykładu, według danych prezydencji austriackiej, w 2006 r. sport wygenerował wartość dodaną wielkości 407 mld euro, co stanowiło 3,7 procent PKB całej Wspólnoty oraz zapewniło miejsca pracy dla ok. 15 mln osób (5,4 procent siły roboczej w UE)².

Podejmując temat sportu w Unii Europejskiej, należy przytoczyć jego definicję, która funkcjonuje we Wspólnocie. Zdaniem prof. Richarda Parrisha, autora *Sports law and policy in the European Union*³, sport charakteryzuje się m.in.:

---

¹ *Biała księga na temat sportu*, Komisja Europejska, Luksemburg 2007, s. 6.

² Tamże, s. 20.

³ R. Parrish, *Sports law and policy in the European Union*, Manchester 2003.

aktywnością fizyczną, ustalonymi regułami i organizowanymi turniejami, dostępnością uprawiania dla większości społeczeństwa⁴. Z kolei w cytowanej powyżej *Białej księdze na temat sportu* można przeczytać, iż sport „przyciąga obywateli europejskich, z których większość regularnie go uprawia. Sport pobudza istotne wartości, takie jak duch zespołowy, solidarność, tolerancja oraz zasada fair play, przyczyniając się do indywidualnego rozwoju i samorealizacji. Propaguje aktywny udział obywateli europejskich w życiu społecznym i przez to pomaga rozwinąć aktywną postawę obywatelską”⁵. Warto skonfrontować tę definicję – stosowaną w niniejszym artykule – z krajowymi, które nie zawsze odpowiadają zmieniającym się funkcjom sportu (zawodowego i amatorskiego).

Z uwagi na rosnące znaczenie sportu w krajach należących do Unii Europejskiej, musi dziwić brak większego zainteresowania tym zagadnieniem wśród rodzimych naukowców czy polityków. Debata publiczna została zdominowana przez sprawy związane z przygotowaniem do piłkarskich mistrzostw Europy w 2012 r., które mają się odbyć w Polsce i na Ukrainie⁶. W cieniu tego problemu znajdują się zmiany finansowe, prawne i społeczne, zachodzące w polskim sporcie od momentu rozszerzenia UE na wschód w 2004 r. Do tej pory na krajowym rynku ukazało się niewiele pozycji poświęconych temu zagadnieniu. Jedną z nich jest, wydana w 2006 r., książka pod redakcją Jacka Foksa, *Unia Europejska i sport. Implikacje członkostwa Polski w Unii Europejskiej dla polskiego sportu*.

Publikacja jest rezultatem projektu konferencyjno-wydawniczego zrealizowanego przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. Już sam fakt, iż kwestia sportu została podjęta przez jeden z najważniejszych rodzimych ośrodków analityczno-badawczych zajmujących się sprawami międzynarodowymi podkreśla wagę sportu we współczesnym funkcjonowaniu państwa. Z inicjatywy PISM w dniach 28–29 września 2006 r. w Warszawie odbyła się konferencja pt. „Implikacje członkostwa Polski w Unii Europejskiej dla polskiego sportu”, w której wzięli udział eksperci, m.in. z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, z Ministerstwa Sportu i Centrum Międzynarodowego Prawa Sportowego Instytutu Assera w Hadze. Wygłoszono na niej referaty, które następnie zostały opublikowane w omawianej książce.

Unia Europejska i sport temat sportu podejmuje w pięciu częściach. Pierwsza z nich to sport w systemie instytucjonalno-prawnym Unii Europejskiej. Trzy artykuły składające się na ten fragment pracy próbują odpowiedzieć na pytanie o miejsce sportu w systemie prawnym i instytucjonalnym UE. Wypowiadając się

⁴ *Is chess really a sport?*, <http://www.euractiv.com/en/sports/chess-really-sport/article-132002>.

⁵ *Biała księga...*, s. 6.

⁶ Co warte uwagi, część ekspertów UE przyznaje, iż to, jak Ukraina poradzi sobie z organizacją Euro 2012, może zdecydować o ewentualnej akcesji tego kraju do Unii Europejskiej. Por. G. Gotev, Ch. Leclercq, *Minister: Ukraine is next for EU visa-free travel. An interview with Konstantin Yelisieiev*, <http://www.euractiv.com/en/east-mediterranean/diplomat-ukraine-next-eu-visa-free-travel-interview-494396>.

w imieniu Centrum Prawa Międzynarodowego Instytutu Assera w Hadze, Robert Siekmann pisze, że chociaż traktaty wspólnotowe bezpośrednio nie regulują kwestii sportu, to jednak podlega on unijnym dyrektywom jak każda inna sfera działalności gospodarczej czy kulturalnej⁷. W sprawach dotyczących sportu profesjonalnego wielokrotnie wypowiadały się m.in. Europejski Trybunał Stanu czy Komisja Europejska, których decyzje znacząco wpływały na dalsze funkcjonowanie europejskiego sportu. Konkludując, autor zauważył, iż prawo wspólnotowe spowodowało w europejskim sporcie, a zwłaszcza w piłce nożnej, szereg zmian w przepisach.

Drugi artykuł w tej części książki, pióra Joanny Żukowskiej-Easton, podejmuje problem sportu w pracach organów Unii Europejskiej. Zdaniem autorki, chociaż UE nie reguluje sportu odrębnym ustawodawstwem⁸ (podobnie jak nie istnieje unijna instytucja odpowiedzialna wyłącznie za sport⁹), to jego pozytywne walory, jak np. walka z wykluczeniem społecznym, nie uchodzą uwadze brukselskich decydentów¹⁰. Przedstawiając charakterystykę i zadania kolejnych organów Unii Europejskiej (Komisja Europejska, Parlament Europejski, itp.), Żukowska-Easton wskazuje, jakie działania każdy z nich podjął i podejmuje wobec sportu. Z kolei porównania polskiego prawa sportowego z prawem UE dokonał Jacek Foks. Jak słusznie zauważył, przystępując do Unii Europejskiej, Polska zgodziła się przyjąć ustawodawstwo wspólnotowe (*acquis communautaire*), także w odniesieniu do sportu. Na przykładzie regulacji odnoszących się do transmisji telewizyjnych, świadczeń olimpijskich i udziału we współzawodnictwie sportowym wskazał, w jakich obszarach polscy ustawodawcy muszą jeszcze dokonać zmian, i to w najbliższej przyszłości.

Część druga omawianej publikacji zatytułowana jest *Unijny rynek pracy a sport*. W trzech artykułach, autorstwa Janusza Grzyba, Roberto Branco Martinsa i Wiktora Cajsela, przedstawiono, jak fakt wstąpienia Polski do Unii Europejskiej wpłynął na warunki prawno-ekonomiczne polskich sportowców w za-

⁷ Co więcej, w dyskusji zorganizowanej przez prezydencję hiszpańską w kwietniu 2010 r. Komisarz ds. Edukacji, Kultury, Wielojęzyczności i Młodzieży przyznała, iż należy uczynić ze sportu „jeden z fundamentów pod innowacyjną, solidarną Europę”. Cytat za: *EU Sport Forum 2010. Report*, s. 8.

⁸ Artykuł 165 traktatu z Lizbony zmieniającego traktat o Unii Europejskiej i traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską wzywa jedynie Unię Europejską do promocji sportu i zbudowania europejskiego wymiaru sportu. Por. *Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union*, „Official Journal of the European Union” z 9 maja 2008 r.

⁹ Do tej pory sprawami sportu z ramienia Unii Europejskiej zajmuje się Komisarz ds. Edukacji, Kultury, Wielojęzyczności i Młodzieży. W obecnej Komisji Europejskiej, wybranej w 2009 r., stanowisko to pełni Androulla Vassiliou z Cypru.

¹⁰ Na stronie internetowej Komisji Europejskiej, poświęconej zagadnieniu sportu, pisze się m.in.: „Sport daje obywatelom szansę na udział i tworzenie sieci społecznych; pomaga imigrantom zbudować relacje z innymi członkami społeczeństwa; jest to także narzędzie pomocne w wydobyciu wykluczonych i grup zagrożonych dyskryminacją”. Cytat za: *Social inclusion, integration and equal opportunities*, http://ec.europa.eu/sport/what-we-do/doc35_en.htm.

granicznych klubach (i vice versa)¹¹. W masową emigrację Polaków do zamożniejszych członków UE wpisuje się także wyjazd sportowców, a zwłaszcza piłkarzy, do bogatych zachodnich klubów¹². Warto podkreślić szczególnie treść artykułu Roberta Branco Martinsa, w którym Autor podjął precedensowe rozstrzygnięcia Europejskiego Trybunał Sprawiedliwości, jak np. w głośnej sprawie zawodowego piłkarza z Belgii Jean-Marca Bosmana.

Na kolejną część książki złożyły się trzy artykuły dotyczące wybranych problemów współczesnego sportu zawodowego, a zwłaszcza doping, korupcji i komercjalizacji. I tak Magdalena Kędzior przypomina, iż w tzw. europejskim modelu sportu Komisja Europejska zdecydowanie wypowiada się przeciwko dopingowi, m.in. zakazując reklamy środków farmaceutycznych przez sportowców. Problem leży jednak gdzie indziej, a mianowicie w braku zharmonizowania ustawodawstwa antydopingowego państw członkowskich UE, co uniemożliwia skuteczną walkę z tym przestępstwem na terenie całej Wspólnoty. Przed podobnymi problemami stoi UE w odniesieniu do korupcji. Przedstawiając przykłady korupcji występujące w brytyjskim sporcie, Jack Anderson nie bez racji pisze, że skala korupcji wymusza podjęcie działań na szczeblu wykraczającym poza państwa narodowe. Zgoła inny problem przed Wspólnotą stawiają transmisje sportowe. Zdaniem Rafała Piechoty przyjęta w 1989 r. dyrektywa TWF (Television Without Frontiers), która dotychczas regulowała zakres bezpłatnych transmisji najważniejszych wydarzeń sportowych, nie wytrzymała próby czasu i wymaga gruntownych zmian. Postulat ten wiąże się z rozwojem nowych środków przekazu, np. internetu, a w konsekwencji ze zmianami dotyczącymi coraz ściślejszego powiązania sportu zawodowego ze światem mediów.

Czwarta i piąta część recenzowanej pozycji podejmuje zagadnienia dotyczące finansowania infrastruktury i działalności sportowej ze środków unijnych. Jednym z motywów wstąpienia Polski do UE była nadzieja na znaczną pomoc finansową z funduszy strukturalnych, a zwłaszcza Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W swoim artykule Konstancja Piątkowska wskazuje na praktyczne możliwości budowy nowej lub remontu dotychczasowej infrastruktury sportowej z wykorzystaniem współfinansowania przez środki z UE. Niemniej warto pamiętać, iż w chwili obecnej (połowa 2010 r.) większość tych pieniędzy została już wydatkowana. Z kolei ko-

¹¹ Temat zatrudnienia sportowców z krajów UE, jak również z państw trzecich, uznawany jest przez brukselskich ekspertów za jedno z najważniejszych wyzwań stojących przed unijną polityką dotyczącą sportu. Por. J. Hill, *The European Union and UEFA at the Sport&EU's 2008 workshop. A personal view*, „Sport & EU Newsletter” 2009, nr 7.

¹² Z momentem wejścia w życie traktatu z Lizbony temat standardów socjalnych w Unii Europejskiej częściowo podejmuje Karta Praw Podstawowych. Ma to znaczenie także w odniesieniu do emigrantów przebywających w Polsce oraz w innych krajach UE. Polska wraz z Wielką Brytanią obwarowały stosowanie Karty Praw Podstawowych specjalnym protokołem i deklaracjami. Por. A. Wyrozumska, *Umocnienie ochrony praw podstawowych*, [w:] *Traktat z Lizbony. Główne reformy ustrojowe Unii Europejskiej*, red. J. Barcz, Warszawa 2008, s. 206–215.

lejna perspektywa budżetowa na lata 2014–2020 może przynieść zdecydowanie mniejsze środki, aniżeli miało to miejsce w pierwszych latach członkostwa Polski we Wspólnocie¹³. Podobny problem, choć w odniesieniu do wykorzystania na cele sportowe środków publicznych, podejmuje Małgorzata Cejmer. Z kolei szansę na realizację tzw. projektów miękkich przybliżyli w ciekawych artykułach Cezary Grzanka oraz Piotr Stronkowski i Piotr Krasuski. Dwaj ostatni autorzy przedstawili założenia Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w tej jego części, która może zostać wykorzystana na sfinansowanie projektów sportowych.

Rozprawy zamieszczone w recenzowanej książce stanowią interesujące wprowadzenie do podstawowych kwestii związanych z funkcjonowaniem sportu w zjednoczonej Europie. Przy czym należy podkreślić, iż niektóre problemy jedynie naszkicowano, a inne pominięto. Brak jest na przykład odniesienia do roli sportu w integracji europejskiej czy w promowaniu zdrowego trybu życia¹⁴. Analizując omawianą pozycję, należy też mieć na uwadze, iż w odniesieniu do dofinansowania z Unii Europejskiej w przeciągu czterech lat, które minęły od wydania książki, wiele się zmieniło. W tym czasie modyfikacji uległy priorytety samorządów, odpowiedzialnych za wydatkowanie unijnych środków, jak również ich zakres i wymogi.

Powyższe zastrzeżenia powodują konieczność ponownego i kompleksowego przyjrzenia się zagadnieniu sportu w Unii Europejskiej. Zwłaszcza iż z dniem 1 grudnia 2009 r. wszedł w życie traktat lizboński, który stworzył nowe instytucje, a stare zreformował. Należałoby więc podjąć próbę analizy nowej rzeczywistości unijnej w odniesieniu do sportu. Na tym etapie możliwe również byłoby zaprezentowanie tzw. dobrych praktyk, czyli projektów sportowych (infrastrukturalnych i innych), które już zostały zrealizowane i mogłyby posłużyć za wzór dla innych. Okazją do wydania zwartej publikacji naukowej może być piąta rocznica przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, którą świętowaliśmy w zeszłym roku, lub też podsumowanie siedmioletniego cyklu budżetowego, którego koniec przypada na 2013 r. W tym kontekście oraz w kontekście zamieszczonej na wstępie europejskiej definicji sportu warto zadać pytanie: czy polskie uczelnie kultury fizycznej nie powinny wykazać się większym zaangażowaniem w inspirowaniu dyskusji i badań na temat sportu we współczesnym społeczeństwie?

¹³ Fakt ten wiąże się m.in. z przyjęciem do Unii Europejskiej krajów biedniejszych o Polskę, tj. Rumunii i Bułgarii, z podniesieniem poziomu zamożności części polskich regionów, czy też z ogólnym odchodzeniem UE od finansowania projektów infrastrukturalnych na rzecz działań innowacyjnych.

¹⁴ Z badań Eurobarometru opublikowanych w marcu 2010 r. wynika, iż 25% Europejczyków nie wykonuje aktywności ruchowej, a jedynie 40% uprawia sport przynajmniej raz w tygodniu. Źródło: *Eurobarometer 72.3. Sport and Physical Activity*, TNS Opinion & Social, Belgium 2010.

INFORMACJE DLA AUTORÓW

1. Prace Naukowe AJD w Częstochowie – seria „Kultura Fizyczna” ukazują się jako rocznik. Publikacje powinny dotyczyć problemów badawczych, którymi zajmują się nauki o kulturze fizycznej (historia, teoria i socjologia kultury fizycznej, problemy rozwoju fizycznego, sprawności i wydolności fizycznej, zdrowia i edukacji prozdrowotnej).
2. Publikujemy prace eksperymentalne, przeglądowe, doniesienia i artykuły polemiczne – w języku polskim i językach obcych, po uzyskaniu pozytywnej recenzji.
3. Redakcja przyjmuje do publikacji wyłącznie prace oryginalne. Objętość nadsyłanych tekstów nie może przekraczać 15 stron (w tym tabele, wykresy, przypisy, bibliografia). Dokument powinien być napisany w formacie A4 standardowego maszynopisu (1800 znaków na stronie, marginesy: górny i dolny – 25 mm, lewy – 35 mm). Zaleca się stosowanie kroju Times New Roman, 12 punktów, odstęp 1,5 wiersza.
4. Pracę należy przesłać w wersji elektronicznej w edytorze Word 6.0 lub Word 7.0 (w formacie doc) z dwoma egzemplarzami wydruku. Praca powinna zawierać: a) imię i nazwisko autora lub autorów; b) tytuł naukowy oraz afiliację; c) tytuł publikacji; d) streszczenie pracy; e) słowa kluczowe pracy; f) dodatkowo w języku angielskim: tytuł pracy, streszczenie, słowa kluczowe ($\frac{1}{2}$ strony); 7) adres kontaktowy, nr telefonu, e-mail.
5. W razie umieszczenia w pracy rycin, tabel itp. pochodzących z opracowań zamieszczanych w innych czasopismach lub publikacjach książkowych, autor ma obowiązek uzyskania zgody na ich wykorzystanie.
6. Tabele i materiał ilustracyjny (ryciny, wykresy, fotografie) należy zamieścić w osobnych plikach i dokładnie opisać. Miejsca ich wstawienia zaznaczyć na prawym marginesie wydruku tekstu.
  - a) Stopień pisma w tabeli powinien wynosić 9 p, zaś szerokość tabeli nie może przekraczać 125 mm. Nie stosuje się innego formatowania tabeli niż siatka. Tytuł umieszcza się nad tabelą. Przypisy do tabeli umieszcza się bezpośrednio pod nią. W tabeli nie zostawia się pustych rubryk.Obowiązują następujące znaki umowne:
  - pauza (—) – zjawisko nie występuje
  - zero (0) – zjawisko istnieje, jednakże w ilościach mniejszych od liczb, które mogą być wyraźnie uwidocznionymi w tabeli znakami cyfrowymi
  - kropka (.) – zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych
  - znak x – wypełnienie rubryki ze względu na układ tabeli jest niemożliwe lub niecelowe
  - „w tym” – oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy
  - b) Wykresy należy sporządzać za pomocą programów Microsoft Office (Excel, Microsoft Graph). Szerokość wykresu nie może przekraczać 125 mm. Numer i tytuł wykresu zapisuje się nad wykresem. Wykresy sporządzane innymi programami i wklejane jako rysunki, muszą spełniać następujące kryteria:
    - minimalna rozdzielczość to 1200 dpi,
    - dane i opisy zamieszczone na wykresie muszą być zapisane Times New Roman w stopniu 9 p.
    - nie należy projektować trójwymiarowych wykresów, które będą nieczytelne; zaleca się wykresy czarno-białe (desenie), jednowymiarowe,
    - nie stosuje się obramowań pola wykresu, ani obramowań legendy,
    - nie stosuje się tła innego niż białe,
    - nie powtarza się tytułu wykresu ani zapisu „Źródło:...” na obszarze kreślenia.
  - c) Wielkość ilustracji musi być dostosowana do formatu B5. Minimalna rozdzielczość ilustracji to 1200 dpi.

7. Zasady opisów bibliograficznych:

- a) w części pierwszej, z zakresu humanistycznych i teoretycznych podstaw kultury fizycznej, należy stosować przypisy dolne; obowiązuje alfabetyczny układ bibliografii (pozycje bibliografii nie są numerowane);
- przykładowe przypisy: J. Nawrocki, J. Mrzygłód, *W szczęku stalowych kling*, Warszawa 1957, s. 114–119; *Kultura somatyczna kleryków*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 1996, s. 18; M. Ponczek, *Związki Kościoła Katolickiego z „Sokołem” Ziemi Łódzkiej do 1939 r.*, [w:], *Studia z historii i organizacji kultury fizycznej*, red. A. Nowakowski, Częstochowa 1997; J. Konopnicki, *Wychowanie fizyczne w gimnazjum wołyńskim*, „Kultura Fizyczna” 1956, nr 3, s. 175–177.
  - przykładowe opisy bibliograficzne: Barabas S., *Wspomnienia narciarza*, Zakopane 1914; *Maków Podhalański*, red. L. Mrocza, Kraków 1978; Chelmecki J., Wilk S., *Wybrane czynniki społeczno-polityczne kształtowania modelu organizacyjnego kultury fizycznej w Polsce Ludowej*, [w:] *Wybrane problemy organizacji kultury fizycznej w Polsce. Z warsztatów badawczych*, Warszawa 1987; Hądzelek K., *Wychowanie fizyczne na ziemiach polskich przed odzyskaniem niepodległości*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1993, nr 4.
- b) w części drugiej numer pozycji bibliograficznej podajemy w nawiasie kwadratowym wewnątrz tekstu głównego; obowiązuje alfabetyczny układ bibliografii (pozycje bibliografii są numerowane w nawiasach kwadratowych).
- przykładowe opisy bibliograficzne: [1] Arska-Kotlińska M., Bartz J., Wieliński D. (2002): *Wybrane zagadnienia statystyki dla studiujących wychowanie fizyczne*. AWF Poznań; [2] Denisiuk L. (1969): *Opis testów motorycznych oraz metody przeprowadzania prób i oceny wyników*. [w:] *Rozwój sprawności motorycznej dzieci i młodzieży w wieku szkolnym*. PZWS. Warszawa, 74–83.

8. Termin składania prac do kolejnego zeszytu upływa 31 maja 2012 r.

Prace należy nadsyłać na adres redaktorów naukowych Zeszytu:

Joanna Rodziewicz-Gruhn (j.rodziewicz@ajd.czyst.pl)

Eligiusz Małolepszy (e.malolepszy@ajd.czyst.pl)

Instytut Kultury Fizycznej

al. Armii Krajowej 13/15

42-200 Częstochowa

tel. (34) 365-59-83

Redaktorzy naukowi informują, że każdy zeszyt naukowy będzie umieszczany na stronie internetowej Biblioteki Głównej AJD w Częstochowie, w wersji elektronicznej.